

ผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้
แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม

ปริญญานิพนธ์
ของ
พรดี ลิ้มปรัดนาการ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษา
มีนาคม 2547

ผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้
แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม

บทคัดย่อ
ของ
พรดี ลิ้มปรัตนากร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษา
มีนาคม 2547

พรดี ลิ้มปรัตนากร. (2547). ผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ จุฑามาศ เทพชัยศรี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประณต คำนิม

ปัญหาพฤติกรรมความรุนแรงกำลังเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย การก่อความรุนแรงของวัยรุ่นในรูปแบบต่าง ๆ มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น การจัดโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตเป็นวิธีการหนึ่งที่จะป้องกันปัญหาได้ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมในวัยเด็กจะนำไปสู่พฤติกรรมที่เหมาะสมในวัยผู้ใหญ่ต่อไป การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม ซึ่งทักษะชีวิตที่ผู้วิจัยได้เลือกมาทำการศึกษาคือ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม จำนวน 60 คน เป็นกลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน โดยกลุ่มทดลองจะได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วยแผนการสอน เรื่อง ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์และทักษะการสื่อสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำ 2 ครั้ง คือ ก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง โดยใช้แบบสอบถามวัดทักษะชีวิต และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ย ค่าสถิติที่ (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA : Analysis of covariance)

ผลการศึกษา พบว่า ภายหลังจากได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรง กลุ่มทดลองมีทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ดีวก่อนการทดลองและดีวกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

THE EFFECT OF HEALTH PROGRAM APPLYING LIFE SKILL TECHNIQUE WITH
PARTICIPATORY LEARNING ON LIFE SKILLS TO PREVENT VIOLENT BEHAVIORS
OF MATTAYOMSUKSA 1 STUDENTS IN MATTAYOMWATDUSITARAM SCHOOL

AN ABSTRACT
BY
PORNDÉE LIMPARATANAGORN

Presented in partial fulfillment of requirements
for the Master of Education degree in Health Education
at Srinakharinwirot University
March 2004

Porndee Limparatanagorn. (2004). *The Effect of Health Education Program Applying Life Skill Technique with Participatory Learning on Life Skills to Prevent Violent Behaviors of Mattayomsuksa 1 Students in Mattayomwatdusitaram School*. Master thesis, M.Ed. (Health Education). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Chutamat Tapchaisri, Assist. Prof. Pranot Khochim.

At present violent behaviors are one of the serious problems in Thailand. Many violent incidents are found among youth people with increasing trend. The life skill development program among youth people is necessary to prevent violent behaviors. This quasi-experimental research was designed to study the effect of health education program applying life skill technique with participatory learning on life skills to prevent violent behaviors of mattayomsuksa 1 students in Mattayomwatdusitaram school. The selected life skills consist of problem solving skill, coping with emotional skill and communication skill.

The samples were mattayomsuksa 1 students in Mattayomwatdusitaram school. The samples consist of 60 students, i.e., 30 students were experimental group and the rest were control group. The experimental group received the health education program applying life skill technique with participatory learning. The main process of the program consists of problem solving skill, coping with emotional skill and communication skill. The data were collected by using questionnaires of life skill test before the experiment (pre-test) and after the experiment (post test). No health education program was given to the control group. The data were collected and analyzed by using percentage distribution, mean score, standard deviation, independent t-test, paired samples t-test and ANCOVA method.

The results showed that after having the health education program applying life skill technique with participatory learning on life skills to prevent violent behaviors, the experimental group had significantly better problem solving skill, coping with emotional skill and communication skill than before having the health education program at .05 level and better than those without the health education program at .05 level.

ผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้
แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม

ปริญญานิพนธ์
ของ
พรดี ลิมปรัตนากร

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษา
มีนาคม 2547
ลิขสิทธิ์เป็นของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

ผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้
แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม

ของ
นางสาวพรดี ลิ้มปรัดนากร

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร หะวานนท์)
วันที่ เดือน มีนาคม พ.ศ. 2547

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์ จุฑามาศ เทพชัยศรี)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประณต คำนิม)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ สพ.ญ.นภาพร มัชฌมางกูร)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ ดร.ทรงพล ต่อئی)

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนและส่งเสริมการทำปริญญานิพนธ์จาก
ทบวงมหาวิทยาลัย เป็นจำนวนเงิน 5,000 บาท (ห้าพันบาทถ้วน)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาและการช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ จุฑามาศ เทพชัยศรี ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประณต คำนิม กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ สพ.ญ.นภาพร มัชฌมางกูร อาจารย์ ดร.ทรงพล ต่อนี้ กรรมการสอบปริญญานิพนธ์ ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่า ให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดทำงานวิจัยทุกขั้นตอน ให้ความเมตตา เสริมสร้างกำลังใจให้ผู้วิจัยจนสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ เรียนรู้การทำงานวิจัย และจะนำความรู้ความสามารถไปพัฒนางานในหน้าที่ต่อไป

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในภาควิชาสุขศึกษา ที่นอกจากจะให้ความรู้แก่ผู้วิจัยในการศึกษาตามหลักสูตรแล้ว ยังให้ข้อเสนอแนะคำปรึกษา ที่เป็นประโยชน์ในการทำงานวิจัย และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วินัส ปัทมภาสพงษ์ ดร.มุกดา สำนวนกลาง อาจารย์สุกัญญา นิยมตระกูล และ ดร.พิเชฐ ศรีเมฆ ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ ให้คำปรึกษาข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้วิจัยอย่างยิ่ง

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ บิดา มารดา พี่น้อง หลานๆ และเพื่อนครูที่โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตารามทุกคน ที่ให้ความเอื้อเฟื้อ เสียสละร่างกายแรงใจ เป็นห่วง ให้กำลังใจเป็นอย่างดี ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการศึกษาและทำงานวิจัย

พรดี ลิ้มปรัดนากร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	6
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	6
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	7
การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	7
ตัวแปรที่ศึกษา.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า.....	9
สมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้า.....	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	11
แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิต.....	11
ความหมาย.....	11
องค์ประกอบของทักษะชีวิต.....	12
การสอนทักษะชีวิต.....	17
การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม.....	23
หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม.....	23
23	
การสอนความรู้แบบมีส่วนร่วม.....	31
การสอนเจตคติแบบมีส่วนร่วม.....	32
การสอนทักษะแบบมีส่วนร่วม.....	39
พฤติกรรมความรุนแรง.....	43
ความหมาย.....	44
ลักษณะพฤติกรรมความรุนแรง.....	44
สาเหตุของความรุนแรง.....	46
ประเภทของความรุนแรง.....	48

สารบัญ(ต่อ)

บทที่ หน้า

2(ต่อ)	ผลกระทบของความรุนแรง.....	66
	การป้องกันความรุนแรง.....	68
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	71
	งานวิจัยในต่างประเทศ.....	71
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต.....	71
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความรุนแรง.....	72
	งานวิจัยในประเทศ.....	73
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต.....	73
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความรุนแรง.....	77
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	83
	การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	83
	แบบแผนการศึกษาค้นคว้า.....	84
	การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	85
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	88
	การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	90
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	95
	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	95
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	95
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	96
5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	109
	สังเขปความมุ่งหมาย สมมุติฐานและวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	109
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	109
	สมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้า.....	109
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	109

สารบัญ(ต่อ)

บทที่

หน้า

5(ต่อ) สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	111
อภิปรายผล.....	112
ข้อเสนอแนะ.....	122
บรรณานุกรม.....	124

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนเด็กและเยาวชนของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทั่วประเทศ จำแนกตามฐานความผิด ประจำปี พ.ศ.2545 (มกราคม – กันยายน).....	3
2	กลุ่มพื้นฐาน.....	28
3	กลุ่มที่ประยุกต์จากกลุ่มพื้นฐาน.....	30
4	องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและลักษณะเฉพาะของการสอน ความรู้.....	32
5	องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและลักษณะเฉพาะของการสอน เจตคติ.....	33
6	สรุปขั้นตอนและกิจกรรมการสอนเจตคติ.....	34
7	องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและลักษณะเฉพาะของการสอน ทักษะ.....	39
8	สรุปขั้นตอนและกิจกรรมการสอนทักษะ.....	41
9	แผนการดำเนินกิจกรรมของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้าง ทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกัน พฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.....	89
10	การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม.....	94
11	จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม เพศ อายุ สภาพครอบครัว ลักษณะของครอบครัว จำนวนพี่น้อง.....	96
12	จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการใช้เวลาว่าง.....	99
13	จำนวน ค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับทักษะการแก้ปัญหา ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง.....	100
14	จำนวน ค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับทักษะการจัดการกับ อารมณ์ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง..	101
15	จำนวน ค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับทักษะการสื่อสารใน กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง.....	102

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
16 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหา ของกลุ่มทดลองก่อนการทดลองและหลังการทดลอง.....	103
17 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ ของกลุ่มทดลองก่อนการทดลองและหลังการทดลอง.....	104
18 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสาร ของกลุ่มทดลองก่อนการทดลองและหลังการทดลอง.....	104
19 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหา ก่อนการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	105
20 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ ก่อนการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	106
21 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสาร ก่อนการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	106
22 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหาของ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง.....	107
23 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง โดยใช้คะแนนเฉลี่ยก่อน การทดลองเป็นตัวแปรร่วม.....	107
24 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง.....	108
25 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสารของ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง.....	108
26 ค่าสถิติแสดงค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามทักษะการแก้ปัญหา.....	180
27 ค่าสถิติแสดงค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามทักษะการจัดการกับอารมณ์.....	181
28 ค่าสถิติแสดงค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามทักษะการสื่อสาร.....	182

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า.....	9
2 องค์ประกอบทักษะชีวิตขององค์การอนามัยโลก.....	14
3 องค์ประกอบทักษะชีวิตในประเทศไทย.....	15
4 ปัญหารอบตัวเด็กและทักษะชีวิตที่เด็กพึงมี.....	17
5 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทักษะชีวิตกับกระบวนการเรียนรู้.....	20
6 องค์ประกอบทักษะชีวิตกับการสอนเจตคติและทักษะ.....	21
7 ขั้นตอนดำเนินการประเมินทักษะชีวิต.....	22
8 หลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม.....	24
9 วงจรและทิศทางขององค์ประกอบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์.....	25
10 การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม.....	27
11 ขั้นตอนและกิจกรรมการสอนเจตคติ.....	34
12 ขั้นตอนและกิจกรรมการสอนทักษะ.....	40
13 รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรุนแรง.....	46
14 ประเภทของความรุนแรง.....	52
15 แบบแผนการทดลอง.....	85

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ความรุนแรงเป็นปัญหาที่พบได้ทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็น สงครามโลก สงครามอันเนื่องมาจากชาติพันธุ์ การก่อการร้าย อาชญากรรม การทะเลาะวิวาท การทำร้ายผู้อื่น หรือการทำร้ายตนเอง นับตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1820 จนถึง ปี ค.ศ. 1945 เป็นเวลา 125 ปี มีผู้คนล้มตายเพราะความรุนแรง จากสงคราม การปฏิบัติ และการฆาตกรรม เป็นจำนวนถึง 46.8 ล้านคน ในขณะที่อีก 12.6 ล้านคน ตายด้วยความรุนแรงแบบอื่น ๆ รวมทั้งสิ้น 59.4 ล้านคน ในศตวรรษที่ 20 นี้ มีผู้คนที่ตายไปเพราะสงครามโลกทั้งสองครั้งมีจำนวนถึง 36 ล้านคนแล้ว

(ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2533 : 6) สำหรับในปี ค.ศ. 2000 องค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO. 2002 : 6-7) ได้เสนอรายงานความรุนแรงที่รวบรวมข้อมูลจากประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก พบว่า ประชากร 1,659,000 คน เสียชีวิตด้วยเหตุแห่งความรุนแรง ได้แก่ การฆ่าตัวตายซึ่งเกิดขึ้นมากเป็นอันดับหนึ่ง เป็นจำนวน 815,000 ราย คิดเป็นร้อยละ 49.1 รองลงมา คือ การเสียชีวิตจากการถูกทำร้ายโดยบุคคลอื่น 520,000 ราย คิดเป็นร้อยละ 31.3 และอันดับสามเป็นการเสียชีวิตจากภาวะสงคราม ความขัดแย้ง จำนวน 310,000 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.6 ในรายงานระบุว่า ข้อมูลการตายที่เป็นความรุนแรงจากบุคคลอื่นไม่ได้ตัวเลขที่สมบูรณ์ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับเจตคติ และค่านิยมในสังคม บางครั้งการตายที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงต่อกัน ไม่ได้มีการรายงานข้อเท็จจริงทุกครั้ง ดังเช่นความรุนแรงอันเกิดจากคนรักเป็นปรากฏการณ์ที่พบกันทั่วโลก แต่ครอบครัวผู้เสียชีวิตอาจรายงานว่าเป็นการเสียชีวิตด้วยสาเหตุอื่นได้ พบว่า ร้อยละ 10 – 69 ของผู้หญิงทั่วโลก ถูกทำร้ายจากสามีหรือคนรัก (มูลนิธิผู้หญิง. 2546 : 26) ส่วนช่วงอายุที่ถูกทำร้ายโดยบุคคลอื่นมากที่สุด คือ 15 – 29 ปี ในเพศชาย อัตรา 19.4 ต่อประชากรแสนราย และช่วงอายุ 0-4 ปี ในเพศหญิง อัตรา 4.8 ต่อประชากรแสนราย สำหรับการฆ่าตัวตายพบในช่วงอายุมากกว่า 60 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง อัตรา 44.9 และ 22.1 ต่อประชากรแสนราย ตามลำดับ ส่วนความรุนแรงที่เกิดในวัยเด็กและหนุ่มสาว ช่วงอายุ 10 – 29 ปี ประมาณ 199,000 ราย อัตรา 9.2 ต่อประชากรแสนราย การถูกทำร้ายในวัยเด็กและหนุ่มสาวพบว่า ในเพศชายเป็นทั้งผู้กระทำผิดและเป็นเหยื่อของการถูกทำร้าย เช่นกัน (WHO. 2002 : 13)

ในประเทศไทย ทางกองระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข ได้มีการศึกษาการบาดเจ็บและการตายจากการถูกทำร้าย ในปี พ.ศ. 2541 (ชไมพันธุ์ สันติกาญจน์ และ วนัสสนันท์ รุจิวิวัฒน์. 2544 : 2) พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จำนวนผู้ตายจากการถูกทำร้าย

รวม 3,734 ราย อัตรา 6.1 ต่อประชากรแสนราย ประชากรที่เป็นเหยื่อของการทำร้ายและประชากรที่เป็นผู้ทำร้าย ส่วนใหญ่มีลักษณะเหมือนกันคือเพศชาย ยกเว้นการทำร้ายทางเพศ ซึ่งผู้บาดเจ็บส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ส่วนเด็กเป็นเหยื่อของการทำร้ายทุกประเภท ไม่เว้นแม้กรณีที่รุนแรง ความรุนแรงเกิดขึ้นได้ทุกหนแห่ง ไม่ว่า ในสังคม ชุมชน โรงเรียน หรือแม้แต่ในบ้านที่พบความรุนแรงเช่นกัน ได้แก่ สามีทุบตีภรรยา พ่อแม่ทำทารุณลูก หรือลูกทำร้ายบิดามารดา เป็นต้น จากการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ 3 ฉบับ คือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ และมติชน เป็นเวลา 1 ปี พบว่ามีความรุนแรงในครอบครัว 67 สถานการณ์ มีเหยื่อถูกทำร้าย 78 ราย ร้อยละ 64.1 เป็นเพศหญิง (พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. 2533 : 5) และมูลนิธิผู้หญิงได้รวบรวมสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและมติชน ในรอบ 6 เดือน (มกราคม – มิถุนายน) ของปี พ.ศ. 2545 พบว่า สถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นมี 19 ราย ผู้หญิงถูกสามีทำร้ายถึงชีวิต 12 ราย ภรรยาฆ่าสามี 5 ราย และสามีทำร้ายทุบตีภรรยา (ไม่ถึงเสียชีวิต) 2 ราย โดยปกติความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องที่ปิดเงียบ เพราะสมาชิกในครอบครัวถือว่าเป็นเรื่องน่าอับอาย เป็นเรื่องส่วนตัว ในขณะที่เดียวกันเพื่อนบ้านหรือคนภายนอก มักจะถือว่าเป็นเรื่องในครอบครัว คนอื่นไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ทำให้ปัญหาความรุนแรงที่ปรากฏเป็นข่าวมีสถิติต่ำกว่าความเป็นจริงมาก (พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. 2533 : 20) เมื่อเกิดความรุนแรงขึ้น ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลในสังคม โดยเฉพาะเด็ก ที่นอกจากจะเป็นเหยื่อของความรุนแรงแล้ว ยังเป็นผู้ก่อความรุนแรงเองด้วย เพราะขณะนี้สังคมไทยได้สร้างเด็กรุ่นใหม่ ที่มีลักษณะสภาพร่างกายอ่อนแอ สติปัญญามีแนวโน้มต่ำลง ขาดภูมิคุ้มกันต้านทานปัญหารอบตัว หลงใหลในวัตถุนิยม และที่สำคัญ มีความก้าวร้าวรุนแรง (สมพงษ์ จิตระดับ. 2546 : 7) ตัวบ่งชี้ให้เห็นการใช้ความรุนแรงในกลุ่มเด็กและเยาวชน คือ การยกพวกบุกทำลายสถานศึกษาด้วยอาวุธ ใช้ความรุนแรงเข้าทุบตีทำลายสิ่งของ เผาทำลายสถานศึกษา การไล่ตีคู่อริต่างสถาบันของนักเรียน การกราดยิงปืนบนรถเมล์ หรือแม้แต่การจู่โจมนักเรียนหญิงบนรถประจำทางกลางกรุงเทพมหานคร (วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์. 2545 : 7 ; พงษ์ภักดิ์ เรืองเครือ. 2541 : 6) แม้แต่การทะเลาะวิวาทของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในปัจจุบัน พบว่า มีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น โดยการใช้อาวุธเครื่องทุ่นแรงในการทำร้ายกัน ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อเหยื่อและผู้ไม่เกี่ยวข้องเพิ่มมากขึ้น (กองสารวัตรนักเรียน. 2541 : 10) นอกจากนี้เด็กและเยาวชนบางส่วนยังรวมกลุ่มกันก่ออาชญากรรม เช่น แก๊งจิ้งเหลน รวมกลุ่มกันเพื่อฆ่าคนชิงทรัพย์ โดยใช้วิธีข่มเหยื่อจนตาย และผู้ลงมือสังหารเป็นนักเรียนมัธยมศึกษา (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. 2546 : 13) จากสถิติของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พบว่า มีจำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดต้องได้รับการควบคุมดูแลในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (สถานพินิจ) ทั่วประเทศ ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนเด็กและเยาวชนของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ
จำแนกตามฐานความผิด ประจำปี พ.ศ. 2545 (มกราคม – กันยายน)

ฐานความผิด	ชาย	หญิง	รวม
1. ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์	5,870	506	6,376
2. ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย	2,396	160	2,556
3. ความผิดเกี่ยวกับเพศ	1,234	17	1,351
4. ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียงและการปกครอง	532	29	561
5. ลักษณะความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ให้โทษ	12,060	1,219	13,279
6. ลักษณะความผิดเกี่ยวกับอาวุธและ วัตถุระเบิด	953	20	973
7. ความผิดอื่น ๆ	2,696	535	3,231
รวม	25,741	2,486	28,227

ที่มา : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2546). สถิติจำนวนเด็กและเยาวชนของสถาน
พินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ : หน้า 1-3

จากตาราง พบว่า เด็กและเยาวชนกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงมีจำนวน
มาก ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย จำนวน 2,556 ราย ความผิดเกี่ยวกับเพศ
จำนวน 1,351 ราย ความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด จำนวน 973 ราย ความผิด
เกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพ จำนวน 561 ราย ส่วนความผิดอื่น ๆ ถึงแม้จะเห็นภาพของ
ความรุนแรงไม่ชัดเจนแต่มิ่นัยของความรุนแรงร่วมด้วยเช่นกัน เด็กและเยาวชนที่กระทำ
ความผิดมาจากอาชีพที่แตกต่างกัน พบว่า รับจ้าง จำนวน 7,576 คน เป็นนักเรียน จำนวน
9,231 คน มิได้ประกอบอาชีพ จำนวน 9,360 คน และอื่น ๆ จำนวน 2,060 คน ส่วนช่วง
อายุที่กระทำความผิด คือ ช่วงอายุ 7-11 ปี จำนวน 197 คน ช่วงอายุ 12-14 ปี จำนวน
3,338 คน และช่วงอายุ 15-18 ปี จำนวน 24,692 คน สิ่งที่น่าตระหนักและแสดงความ

ห่วงใยเป็นอย่างยิ่ง คือ อายุของเด็กที่แสดงพฤติกรรมความรุนแรงออกมาอายุน้อยมาก คือ 7 ปี หรือดังกรณีที่เป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ว่า เด็กนักเรียนอายุ 9 ปี ฆาตกรรมเด็กวัย 3 ขวบ สาเหตุเพราะแย่งของเล่นกัน (มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ. 2544 : 7) นอกจากพฤติกรรมความรุนแรงที่ปรากฏให้เห็นในสังคมแล้ว ในโรงเรียนซึ่งเป็นสถานที่อบรมขัดเกลาสร้างเสริมสิ่งดีให้กับเด็กและเยาวชน พบว่า มีความรุนแรงอยู่เช่นกัน ได้แก่ การทะเลาะวิวาท การข่มเหงรังแกกัน จากการสำรวจของนิตยสารรายเดือน รีดเดอร์ส ไดเจสต์ (Reader's Digest) สรรสาระ (รักขิต รัตจุมพฏ. 2546 : 25) เกี่ยวกับความคิดเห็นของพ่อแม่เกี่ยวกับนักเรียนรังแกกันในโรงเรียน ในช่วง 12 เดือน โดยสอบถามจากผู้ปกครอง จำนวน 500 คน ที่มีลูกเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า เด็กนักเรียนร้อยละ 10 เคยถูกเพื่อนรังแกในโรงเรียน มีผลทำให้ไม่อยากไปโรงเรียน ขาดเรียน การเรียนตกต่ำ ถูกทำร้ายร่างกาย และต้องการคำปรึกษา ปัญหาเด็กนักเรียนรังแกกันมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเพราะสังคมไทยมีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้เด็กเกิดความเคยชินและเห็นว่าความรุนแรงเป็นเรื่องธรรมดา นอกจากความรุนแรงที่เด็กกระทำภายนอกแล้ว ในบ้านของเด็กเอง การใช้ความรุนแรงระหว่างพี่น้องมีปรากฏให้เห็นได้เช่นกัน จากการศึกษาของ พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2539 : 65) พบว่า มีการใช้ความรุนแรงในระหว่างพี่น้องของนักเรียนมัธยม ได้แก่ การใช้วาจาต่อกัน ร้อยละ 61.5 การชูปะคอก ตะโกนใส่กัน ร้อยละ 11.3 การใช้มือฟาด ตบ ตีกัน ร้อยละ 9.9 การใช้ไม้หรือของบางอย่างตีกัน ร้อยละ 7.9 การใช้มีด ปืนหรืออาวุธ ทำร้ายกัน ร้อยละ 1.0

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความรุนแรงของเด็ก มีหลายสาเหตุด้วยกัน สาเหตุหนึ่งคือ สภาพในครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้ความรุนแรง ดังเช่นกรณี เด็กชายวัย 14 ปี ที่ทำร้ายเด็กชายวัย 4 ปี จนถึงแก่ความตายด้วยการเตะ ต่อย จนสลบ แล้วนำไปกดน้ำ ได้สารภาพว่า เขาจดจำพฤติกรรมความรุนแรงมาจากบิดา และทุกครั้งที่เขากระทำความผิด มักจะถูกลงโทษด้วยความรุนแรงเสมอ (ศุภลักษณ์ เก่งบัญชา. 2545 : 14) การที่ครอบครัวมีบรรยากาศเต็มไปด้วยความรุนแรง จะมีผลทำให้เด็กเกิดความเคยชิน และ มีการยอมรับความรุนแรงในระดับสูง ความรุนแรงในครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการยอมรับความรุนแรงและความก้าวร้าวของเด็กและเยาวชน (พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. 2539 : ข)

นอกจากนี้สาเหตุอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความรุนแรง คือ สื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือภาพยนตร์ เกมจากคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะโทรทัศน์ พบว่า ปัจจุบันเด็กอายุระหว่าง 6-12 ปี ใช้เวลาดูโทรทัศน์ เฉลี่ยวันละ 2 ชั่วโมง โดยเด็กจะเลือกดูการ์ตูนเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา คือ ละคร ส่วนช่วงอายุ 13-18 ปี วัยนี้เลือกดูละคร เป็นอันดับแรก รองลงมา คือ เกมโชว์ และละครที่เด็กดูมีภาพเกี่ยวกับความรุนแรง ประมาณ 50 ครั้ง ต่อวัน (จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ. 2546 : 15) สื่อจากโทรทัศน์นั้นไม่ได้มีเฉพาะละครเท่านั้นที่แสดงพฤติกรรมความรุนแรง แม้แต่ข่าวอาชญากรรมที่ปรากฏทุกวัน มีผลต่อพฤติกรรม

ความรุนแรงของเด็กเช่นกัน (พิมพ์ฉัตร รสสุคนธ์. 2545 : บทคัดย่อ) หากเด็กในวันนี้เลียนแบบ เรียนรู้และสะสมแต่ความรุนแรงในการแก้ปัญหาและดำเนินชีวิตแล้ว สังคมต่อไปในอนาคตคงจะเกิดปัญหาของความรุนแรงไม่รู้จักจบสิ้น ครอบครัวคงไม่สามารถดำรงอยู่อย่างมีความสุขได้ สังคมคงสับสนวุ่นวาย และโลกคงหาความสงบสุขไม่ได้ เพราะความรุนแรงมีผลทำให้เกิดความตาย การบาดเจ็บ ความพลัดพราก การสูญเสีย ก่อปัญหาสุขภาพกาย สุขภาพจิต ปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจมากมาย จนองค์การอนามัยโลกประกาศให้ ความรุนแรงเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข เป็นปัญหาสาธารณสุขชั้นนำของโลก (WHO. 2002 : 2) เนื่องจาก ความรุนแรงเป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนอย่างมาก และมีรากฐานมาจากองค์ประกอบหลายอย่างรวมกัน เช่น ชีววิทยา สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความรุนแรงมีอยู่ด้วยกันหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยส่วนตัว ปัจจัยความสัมพันธ์ของครอบครัว เพื่อน คนใกล้ชิด ปัจจัยทางชุมชน และปัจจัยทางสังคม ในแง่ของปัจจัยส่วนตัวนั้น พบว่า พฤติกรรมความรุนแรงที่บุคคลแสดงออกนั้นมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาการควบคุมอารมณ์ และความต้องการ ปัญหาการสื่อสาร และตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น (ไซม์พันธุ์ สันติกาญจน์ และ วณัสสนันท์ รุจิวิวัฒน์. 2544 : 36 ; Renardo Barden. 1994 : 38) ดังนั้น การที่จะป้องกันและแก้ไข ปัญหาความรุนแรง ควรให้ความสำคัญกับปัจจัยส่วนตัว และการป้องกันควรจะเริ่มต้นที่เด็ก โดยที่เด็กต้องได้รับการปลูกฝังว่า การใช้ความรุนแรงไม่ใช่วิถีทางของคนฉลาด ส่งเสริมให้เด็กไม่ยอมรับว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัว ในสังคมเป็นเรื่องปกติ เด็กควรมีบทบาทในทางสร้างสรรค์เป็นผู้นำสังคม ไม่ใช่เป็นผู้ถูกสังคมกระทำ นั่นคือ ไม่ว่าสังคม สภาพแวดล้อม จะเลวร้ายอย่างไร เด็ก ๆ ไม่จำเป็นต้องยอมรับและทำตัวเป็นผลพวงของสังคมที่เลวร้ายนั้น เด็กต้องเชื่อว่าอนาคตที่ดีของตนสามารถกระทำได้ด้วยตนเอง (พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. 2539 : 115) เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้เด็กมีทักษะต่าง ๆ ในการเผชิญ และจัดการกับสถานการณ์หรือปัญหาที่จะนำไปสู่ความรุนแรง ซึ่งเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมมือกัน ไม่ว่าครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน สังคม รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ด้วย และในปัจจุบันทางกระทรวงศึกษาธิการที่ดูแลรับผิดชอบในการให้การศึกษาแก่เด็กนักเรียน ได้มองเห็นความสำคัญของการป้องกันและแก้ไขเกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมความรุนแรง โดยได้บรรจุเรื่องความรุนแรงลงในสาระการเรียนรู้ทั้งระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษา ในส่วนของระดับมัธยมศึกษากำหนดไว้ในสาระแกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา สาระที่ 5 ความปลอดภัยในชีวิต มาตรฐาน 5.1 (กรมวิชาการ. 2546 : 134) การให้ การศึกษานั้นมีด้วยกันหลายวิธี และวิธีหนึ่งที่จะสามารถป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงได้คือการเสริมสร้างทักษะชีวิต (WHO. 1999 : 19) เพราะทักษะชีวิต (Life skills) เป็นความสามารถในการปรับตัวและการมีพฤติกรรมที่ถูกต้อง ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถจัดการกับความต้องการและสิ่งท้าทายที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม (WHO. 1994 : 1)

เด็กที่มีทักษะชีวิตที่ดีสามารถเผชิญกับปัญหาหรือสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น การหลีกเลี่ยงสถานการณ์อันตราย รู้จักผ่อนคลาย ควบคุมอารมณ์ แก้ไขอคติความรู้ที่ไม่มีเหตุผล รู้เท่าทันสื่อที่สร้างความรุนแรงและมีภูมิต้านทานแรงกดดันของกลุ่มเพื่อนและผู้ใหญ่ สามารถสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตน เข้าใจผู้อื่น และสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดขึ้นได้ ต่อไปเด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีเหตุผล ควบคุมอารมณ์ความต้องการของตนได้เหมาะสมถูกต้อง เรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง ปัญหาความรุนแรงในสังคมคงจะลดน้อยลง

ในการเสริมสร้างทักษะชีวิต เพื่อป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงให้กับเด็กสามารถถ่ายทอดได้โดยผ่านการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ การร่วมกิจกรรมกับเพื่อนหรือชุมชน และที่สำคัญคือ ในระบบโรงเรียน เพราะเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่อยู่ในระบบโรงเรียน มีโครงสร้างชัดเจน สามารถติดตามประเมินผลได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว มีผู้สอนที่สามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนได้หลากหลายรูปแบบ มีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพโดยตรง เช่น รายวิชาสุขศึกษา เนื่องจากผู้วิจัยเป็นผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้สุขศึกษาแก่นักเรียนโดยตรง จึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการ

ป้องกันพฤติกรรมความรุนแรง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ได้ทราบผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม

2. นำผลที่ได้จากการศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดโปรแกรมสุขศึกษาแก่นักเรียนต่อไป

3. เป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมสุขภาพที่ดีของนักเรียนในประเด็นอื่น ๆ

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นนักเรียนชายและหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 ในโรงเรียนมัธยมวัดดุสิตารามสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 จำนวน 380 คน

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนชายและหญิงที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) แบ่งออกเป็น

1. กลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/8 ซึ่งได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และได้รับแผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ เรื่องพฤติกรรมความรุนแรง
2. กลุ่มควบคุม จำนวน 30 คน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/5 ซึ่งไม่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แต่ได้รับแผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ เรื่องพฤติกรรมความรุนแรง

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประกอบด้วย
 - 2.1 ทักษะการแก้ปัญหา
 - 2.2 ทักษะการจัดการกับอารมณ์
 - 2.3 ทักษะการสื่อสาร

นิยามศัพท์เฉพาะ

โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

หมายถึง การจัดประสบการณ์อย่างมีระบบ เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีทักษะชีวิตโดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้จากประสบการณ์ ได้แก่ กรณีศึกษา การสาธิต สถานการณ์จำลอง การฝึกปฏิบัติ และการบรรยาย ซึ่งการเรียนรู้

ดังกล่าวจะพัฒนาให้นักเรียนมีทักษะชีวิตในการแก้ปัญหา การจัดการกับอารมณ์ และการสื่อสาร อันจะนำไปสู่การป้องกันพฤติกรรมความรุนแรง

แผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ

หมายถึง การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษา ในรายวิชาสุขศึกษา เรื่อง พฤติกรรมความรุนแรง

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน ที่ประกอบด้วย ประสบการณ์ การสะท้อนความคิดและอภิปราย ความคิดรวบยอด ประยุกต์แนวคิด และการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม ที่ประกอบด้วย การออกแบบกลุ่มและการออกแบบงาน เพื่อให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์และพัฒนาไปสู่การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน โดยเน้นเฉพาะการสอนทักษะแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นรู้ชัดเห็นจริงและขั้นลงมือกระทำ

พฤติกรรมความรุนแรง

หมายถึง การแสดงออกหรือการกระทำใด ๆ ที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ทั้งร่างกาย จิตใจ วาจา ทางเพศ โดยการบังคับ ชูเชิญ ทำร้าย ทบตี เตะต้อย ตลอดจนคุกคาม จำกัด และกีดกันเสรีภาพ ทั้งในที่สาธารณะและในการดำเนินชีวิตส่วนตัว ซึ่งเป็นผลหรืออาจจะเป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจแก่ผู้ถูกกระทำ

ทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรง

หมายถึง การแสดงออกหรือการกระทำในการปฏิบัติตนเพื่อหลีกเลี่ยงและป้องกัน พฤติกรรมความรุนแรง ประกอบด้วย

1. การแก้ปัญหา หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง สาเหตุของปัญหา หาทางเลือก วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของทางเลือก สามารถประเมินทางเลือก เพื่อตัดสินใจเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง
2. การจัดการกับอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการรับรู้อารมณ์ของตน และสามารถควบคุมอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ อารมณ์โกรธ ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การนับเลข การกำหนดการหายใจเข้าออก เป็นต้น เพื่อให้พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นไปอย่างเหมาะสม
3. การสื่อสาร หมายถึง ความสามารถในการใช้คำพูดและภาษาท่าทางเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ อารมณ์ความรู้สึกของตนไปสู่ผู้อื่นที่เป็นไปเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม

กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตัวแปรต่าง ๆ ความสำคัญ และขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้าได้ดังแสดงในภาพประกอบ 1

ตัวแปรอิสระ

โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การ
เสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมี
ส่วนร่วม

1. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์

- ประสบการณ์
- การสะท้อนความคิดและอภิปราย
- ความคิดรวบยอด
- ประยุกต์แนวคิด

2. การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม

- การออกแบบกลุ่ม
- การออกแบบงาน

การสอนทักษะแบบมีส่วนร่วม

ขั้นรู้ชัดเห็นจริง

- บรรยายนำ , สนทนา
- สาธิต , กรณีศึกษา
- สถานการณ์จำลอง
- วิเคราะห์ การสาธิต กรณีศึกษา
- สถานการณ์จำลอง

ขั้นลงมือกระทำ

- ฝึกปฏิบัติ
- ประเมินการฝึก

ตัวแปรตาม

ทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรม
ความรุนแรง

- ทักษะการแก้ปัญหา
- ทักษะการจัดการกับอารมณ์
- ทักษะการสื่อสาร

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

สมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการแก้ปัญหา ดีกว่าก่อนการทดลอง
2. นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการจัดการกับอารมณ์ ดีกว่าก่อนการทดลอง
3. นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการสื่อสาร ดีกว่าก่อนการทดลอง
4. นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการแก้ปัญหา ดีกว่ากลุ่มควบคุม
5. นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการจัดการกับอารมณ์ ดีกว่ากลุ่มควบคุม
6. นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการสื่อสาร ดีกว่ากลุ่มควบคุม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้
นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิต
 - 1.2 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
 - 1.3 พฤติกรรมความรุนแรง
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า
 - 2.1 งานวิจัยในต่างประเทศ
 - 2.1.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต
 - 2.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความรุนแรง
 - 2.2 งานวิจัยในประเทศ
 - 2.2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต
 - 2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความรุนแรง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิต

ทักษะชีวิต (Life skills) เป็นแนวคิดขององค์การอนามัยโลก ที่นำการส่งเสริม
ความสามารถทางจิตสังคม (Promoting psychosocial competence) มาใช้เพื่อเป็นแนวทางให้
บุคคลสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สามารถจัดการกับแรงปะทะจากภายนอก
ความเครียดแรงกดดันในชีวิตประจำวัน นำไปสู่การมีพฤติกรรมที่ถูกต้องไม่เกิดปัญหาได้

ความหมาย

องค์การอนามัยโลก (WHO. 1994 : 1) ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า เป็น
ความสามารถในการปรับตัวและการมีพฤติกรรมที่ถูกต้อง ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถจัดการกับ
ความต้องการและสิ่งท้าทายที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

กรมสุขภาพจิต และ กรมอนามัย (2540 : 1) ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า
เป็นความสามารถอันประกอบไปด้วย ความรู้ เจตคติ และทักษะ ในอันที่จะจัดการกับปัญหา
รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต

กองสุศึกษา (2542 : 44) ได้สรุปความหมายของทักษะชีวิตว่า หมายถึง ความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคลในการปรับตัวและเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสมในการเผชิญ ปัญหาต่างๆที่อยู่รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการถ่ายทอดประสบการณ์ด้วยการฝึกฝนอบรม

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด หรือ สำนักงาน ป.ป.ส. (2540 : 11) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า หมายถึง ความสามารถในการเชิงสังคมจิตวิทยา ซึ่งเป็นทักษะที่ช่วยให้สามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ทั้งแรงปะทะภายนอก ได้แก่ พ่อแม่ เพื่อน ครูพี่น้อง หรือบุคคลอื่นๆตลอดจนสิ่งแวดล้อมต่างๆ และแรงปะทะจากภายใน คือ การเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคลเอง เช่น ความอยากรู้ อยากลอง ความรู้สึกด้อยหรือไม่เห็นคุณค่า ในตนเอง โดยผู้ที่มีทักษะชีวิตจะมีพฤติกรรมที่เหมาะสมและเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของ สังคม

ประเสริฐ ต้นสกุล (2538 : 15) ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า หมายถึง คุณลักษณะหรือความสามารถเชิงสังคมจิตวิทยา เป็นทักษะภายในที่ช่วยให้สามารถเผชิญ เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จิตรา ทองเกิด (2540 : 82) ได้สรุปความหมายของทักษะชีวิตว่า เป็น ความสามารถหรือสมรรถภาพที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล จากการฝึกอบรมในเชิงความคิดและการกระทำจนเกิดความเคยชินที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้สามารถเผชิญ และแก้ไขปัญหาได้อย่างฉลาด รวมทั้งสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ปรากรม วุฒิพงษ์ (2541 : 9) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า เป็น กระบวนการเรียนรู้หรือการปรับตัวในการเผชิญกับปัญหารอบข้าง แล้วก็มีเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา ลักษณะเป็นพลวัตร

องค์ประกอบของทักษะชีวิต

องค์การอนามัยโลก (WHO. 1994 : 1-3) ได้กล่าวถึงทักษะชีวิตว่ามีความ แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม ซึ่งมีแกนของทักษะชีวิต (Core life skills) อยู่ 10 ประการ ดังนี้

1. การตัดสินใจ (Decision making)
2. การแก้ปัญหา (Problem solving)
3. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking)
4. ความคิดวิเคราะห์ (Critical thinking)
5. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective communication)
6. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal relationship skills)

7. ความตระหนักในตนเอง (Self-awareness)
8. ความเห็นใจผู้อื่น (Empathy)
9. การจัดการกับอารมณ์ (Coping with emotions)
10. การจัดการกับความเครียด (Coping with stress)

การตัดสินใจ เป็นสิ่งนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิต ซึ่งถ้าบุคคลมีการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพในการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ โดยมีการประเมินทางเลือกและผลการตัดสินใจเลือกทางเลือกนั้นๆ จะมีผลต่อสุขภาพอนามัยของบุคคลนั้นๆ

สำหรับการแก้ปัญหาที่เช่นกัน เมื่อบุคคลมีปัญหาต่างๆ ที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ทำให้เกิดภาวะตึงเครียดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ทักษะการแก้ปัญหาจะช่วยให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้

ความคิดสร้างสรรค์ มีส่วนสนับสนุนในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา ในการค้นหาทางเลือกต่างๆ และผลที่เกิดขึ้นในแต่ละทางเลือก ถึงแม้ว่ายังไม่มี การตัดสินใจและแก้ปัญหาที่ตาม ความคิดสร้างสรรค์ยังช่วยให้บุคคลสามารถนำประสบการณ์ที่ผ่านมาใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม

ความคิดวิเคราะห์ เป็นความสามารถที่จะวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร และประเมินปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรม เช่น ค่านิยม แรงกดดันจากกลุ่มเพื่อน อิทธิพลจากสื่อต่างๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการใช้คำพูดและภาษาท่าทาง เพื่อแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเองอย่างเหมาะสมกับสภาพวัฒนธรรมและสถานการณ์ต่างๆ โดยสามารถที่จะแสดงความคิดเห็น ความปรารถนา ความต้องการ การขอร้อง การเตือน และการขอความช่วยเหลือ

ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล สามารถช่วยให้บุคคลมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสามารถที่จะรักษาและดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุขและรวมถึงการรักษาสัมพันธภาพที่ดีของสมาชิกในครอบครัวที่เป็นแหล่งสำคัญของแรงสนับสนุนทางสังคม

ความตระหนักในตนเอง เป็นความสามารถในการเข้าใจในจุดดีจุดด้อยของตนเอง สิ่งที่คุณปรารถนาและไม่ปรารถนา เข้าใจในความแตกต่างจากบุคคลอื่นๆ สามารถอยู่ภายใต้แรงกดดันต่างๆ ในชีวิตได้ นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการสร้างสัมพันธภาพ และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการรู้จักเห็นใจผู้อื่น

ความเห็นใจผู้อื่น เป็นความสามารถในการเข้าใจความรู้สึก และความเห็นใจบุคคลที่แตกต่างจากตน ถึงแม้ว่าตนจะไม่คุ้นเคย ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจและยอมรับความแตกต่างของบุคคลอื่น ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีทางสังคม เช่น ความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม

โดยเฉพาะบุคคลที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือและดูแล เช่น ผู้ป่วยโรคเอดส์ ผู้มีภาวะบกพร่องทางจิตใจ หรือบุคคลที่ไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคม

การจัดการกับอารมณ์ เป็นการรู้จักและเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ซึ่งจะทำให้สามารถตอบสนองและแสดงออกได้อย่างเหมาะสม เช่น อารมณ์รุนแรงต่าง ๆ หรือ ความเศร้าโศกที่ส่งผลต่อภาวะสุขภาพ

การจัดการกับความเครียด เป็นความสามารถในการรู้ถึงสาเหตุของความเครียด และรู้ถึงแนวทางในการควบคุมระดับความเครียด เช่น การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชีวิต การเรียนรู้วิธีผ่อนคลายเมื่ออยู่ในภาวะตึงเครียดได้อย่างเหมาะสม เพื่อที่จะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ทางด้านสุขภาพ

องค์การอนามัยโลก ได้จัดองค์ประกอบทักษะชีวิตออกเป็น 5 คู่ ดังแสดงในภาพประกอบ 2 (WHO. 1994 : 3)

การตัดสินใจและการแก้ปัญหา	ความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์	การสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพ	ความตระหนักในตนเองและความเห็นใจผู้อื่น	การจัดการกับอารมณ์และความเครียด
---------------------------	--------------------------------------	---------------------------------	--	---------------------------------

ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบทักษะชีวิตขององค์การอนามัยโลก

องค์ประกอบทั้ง 5 คู่ สามารถจัดแบ่งตามพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ 3 ด้าน ดังนี้ (กระทรวงสาธารณสุข. 2540 : 1)

1. ด้านพุทธิพิสัย ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ และ ความคิดวิเคราะห์
2. ด้านจิตพิสัย ได้แก่ ความตระหนักในตนเอง และความเห็นใจผู้อื่น
3. ด้านทักษะพิสัย มี 3 คู่ ได้แก่ การสร้างสัมพันธภาพ และการสื่อสาร

การตัดสินใจและการแก้ปัญหา , การจัดการกับอารมณ์ และความเครียด

ในประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนโดยจัดความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิเคราะห์ วิจัย เป็นองค์ประกอบร่วม และเป็นพื้นฐานของทุกองค์ประกอบ จัดความตระหนักในตนเองและความเห็นใจผู้อื่นเป็นด้านจิตพิสัย โดยเพิ่มเจตคติอีก 1 คู่ คือ ความภูมิใจในตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนที่เหลืออีก 3 คู่เป็นด้านทักษะพิสัย ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านและสับสนในด้านเจตคติและค่านิยม เพื่อให้ง่ายต่อการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาวิธีสอนของผู้สอน ดังแสดงในภาพประกอบ 3 (กรมสุขภาพจิตและกรมอนามัย. 2540 : 2)

ภาพประกอบ 3 องค์ประกอบทักษะชีวิตในประเทศไทย

จากภาพประกอบ 3 ส่วนที่เป็นแกนกลางจะเป็นองค์ประกอบด้านพุทธิพิสัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบร่วมของทักษะชีวิตอื่น ๆ ทั้งหมดส่วนในวงกลมรอบนอกจะเป็นด้านจิตพิสัยและทักษะพิสัย

องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านพุทธิพิสัย ที่เป็นองค์ประกอบร่วม ได้แก่

1. ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical thinking) หมายถึง ความสามารถที่จะวิเคราะห์แยกแยะข้อมูล ข่าวสาร ปัญหา และสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัว
2. ความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) หมายถึง ความสามารถคิดออกไปอย่างกว้างขวาง โดยไม่ยึดติดอยู่ในกรอบ

องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย หรือ เจตคติ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 คู่ คือ คู่ที่ 1 ได้แก่ ความตระหนักรู้ในตน และ ความเห็นใจผู้อื่น

คู่ที่ 2 ได้แก่ ความภูมิใจในตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคม

1. ความตระหนักรู้ในตน (Self awareness) หมายถึง ความสามารถในการ ค้นหา และเข้าใจในจุดดีและจุดด้อยของตน และความแตกต่างจากบุคคลอื่น ไม่ว่าจะในแง่ ความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา สีผิว ท้องถิ่น สุขภาพ ฯลฯ

2. ความเห็นใจผู้อื่น (Empathy) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึก และเห็นอกเห็นใจบุคคลที่แตกต่างจากเรา ไม่ว่าจะในแง่ความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา สีผิว ท้องถิ่น สุขภาพ ฯลฯ

3. ความภูมิใจในตนเอง (Self esteem) หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า เช่น ความมีน้ำใจ รู้จักให้รู้จักรับ ค้นพบและภูมิใจในความสามารถด้านต่าง ๆ ของตน เช่น ความสามารถด้านสังคม ดนตรี กีฬา ศิลปะ ฯลฯ โดยมีได้มุ่งสนใจแต่เรื่องรูปร่าง หน้าตา เสน่ห์ หรือ ความสามารถทางเพศ การเรียนเก่ง ฯลฯ เท่านั้น

4. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility) หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีส่วนรับผิดชอบต่อความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม ความ รับผิดชอบต่อสังคมมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความภูมิใจในตน เพราะหากคนเรามีความ ภูมิใจในตน คนเหล่านั้นก็มีแรงจูงใจที่จะทำดีกับผู้อื่นและสังคม

องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านทักษะพิสัยหรือทักษะ

ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 คู่ คือ

1. คู่ที่ 1 ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ และการสื่อสาร
2. คู่ที่ 2 ทักษะการตัดสินใจ และการแก้ปัญหา
3. คู่ที่ 3 ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และความเครียด

1. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ และการสื่อสาร (Interpersonal relationship and communication skill) หมายถึง ความสามารถในการใช้คำพูด และภาษาท่าทางเพื่อ สื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตน และความสามารถในการรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของอีกฝ่าย ไม่ว่าจะ ในการแสดงความต้องการชื่นชม การปฏิเสธ การสร้างสัมพันธภาพ ฯลฯ

2. ทักษะการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหา (Decision making and problem solving)หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา หาทางเลือก วิเคราะห์ ข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือก ประเมินทางเลือก ตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหาที่เหมาะสม และ ลงมือแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

3. ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และความเครียด (Coping with emotion and stress skill) หมายถึง ความสามารถในการประเมินอารมณ์ รู้เท่าทันอารมณ์ว่ามีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมของตน เลือกใช้วิธีการจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้เหมาะสม และเป็นความสามารถ ที่จะรู้สาเหตุของความเครียด รู้วิธีผ่อนคลาย และหลีกเลี่ยงสาเหตุ พร้อมทั้งเบี่ยงเบนพฤติกรรม ไปในทางที่พึงประสงค์

การสอนทักษะชีวิต

ในสังคมปัจจุบันเด็ก ๆ และเยาวชนอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่สามารถทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา การสอนหรือการฝึกทักษะต่างๆจะทำให้เกิดภูมิคุ้มกันและสามารถเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม และเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างครอบครัวต่อไป ดังแสดงในภาพประกอบ 4 (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. 2544 : 25)

สื่อวัยวุฒิ กามารมณ์	เจตคติ - ความตระหนักว่าเป็นปัญหาใกล้ตัว - ความเห็นใจผู้อื่น - การเห็นคุณค่าในตนเอง - การมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ทักษะชีวิต ทักษะ - การสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล - การตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา - การจัดการกับอารมณ์และความเครียด	ครอบครัวที่มีปัญหา
ความรุนแรง		สภาพชุมชน
การโฆษณา		สารและสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ
สถานบริการทางเพศ		อุบัติเหตุ
ยาเสพติด		

ภาพประกอบ 4 ปัญหารอบตัวเด็กและทักษะชีวิตที่เด็กพึงมี

การสอนทักษะชีวิตจะช่วยสร้างพื้นฐานด้านเจตคติ สร้างทักษะที่สำคัญต่อการมีชีวิตครอบครัว และการปรับตัวในครอบครัว คือ

1. สร้างเจตคติของความเสมอภาคของชายหญิง ในด้านบทบาททั้งในครอบครัวและในสังคม
2. สร้างค่านิยมที่ดีด้านชีวิตครอบครัว เช่น ค่านิยมผัวเดียวเมียเดียว ความรับผิดชอบต่อครอบครัว
3. สร้างค่านิยมในเรื่องเพศ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ที่รับผิดชอบ วุฒิภาวะทางเพศ สร้างความสามารถในการปรับตัวในครอบครัว เช่น มีทักษะการสื่อสารการแก้ปัญหา

ข้อควรสังเกตในการสอนทักษะชีวิต

การสอนทักษะชีวิตต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและแบบแผนของการดำเนินชีวิต เพราะทักษะชีวิตเป็นสิ่งที่สำคัญในสถานการณ์ที่ประชาชนต้องเผชิญกับภาวะสุขภาพที่ไม่ดี อยู่ในภาวะเครียดที่ไม่สามารถจัดการแก้ไขได้ ทักษะชีวิตมีความจำเป็นสำหรับเยาวชนที่จะต้องเผชิญต่อสถานการณ์ต่างๆที่ไม่ได้เตรียมตัวมาก่อน และยังไปกว่านั้นเยาวชนในวัยนี้จะต้องเจริญเติบโตในโลกที่ไม่สามารถพยากรณ์ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นในวันข้างหน้า ด้วยการที่สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีความเป็นสังคมเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ไม่ยอมเปิดกว้างให้มีการส่งเสริมเยาวชนให้มีคุณค่า และเยาวชนเองก็ดูเหมือนว่าจะไม่มีความกระฉ่งชัดในความคิดของตน เกี่ยวกับโอกาสในชีวิตข้างหน้าว่าจะเป็นอย่างไรร บ้างยั้งทั้งหมดจึงชักนำให้เยาวชนมีความอ่อนแอ การมีทักษะชีวิตจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เยาวชนเข้มแข็งขึ้น สามารถพัฒนาปรับตัวเองให้อยู่ในสถานการณ์ที่ยั่งยืนได้ และช่วยให้เยาวชนปรับเปลี่ยนตนเองให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีได้ (กองสุศึกษา. 2542 : 50-51)

กลยุทธ์การจัดการเรียนการสอนทักษะชีวิต

การสอนทักษะชีวิตในเด็กและเยาวชนได้มีการนำไปใช้อย่างกว้างขวาง เพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรมสุขภาพต่างๆ เช่น ปัญหาการใช้ยาที่ไม่ถูกต้อง และการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ของวัยรุ่น ตลอดจนการส่งเสริมสุขภาพจิต สำหรับผู้ใหญ่ได้มีการนำโปรแกรมทักษะชีวิตไปใช้ เช่น ทักษะการสื่อสาร และการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น โดยใช้ในกลุ่มนักศึกษา แพทย์และผู้ให้คำปรึกษาทักษะการแก้ปัญหาและการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ในกลุ่มนักบริหารธุรกิจ และการจัดการกับอารมณ์และความเครียด ได้นำมาใช้กับประชาชนที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิต กลยุทธ์ที่เหมาะสมของการนำทักษะชีวิตมาใช้ ควรจะเริ่มจากเด็กและเยาวชนที่อยู่ในระบบโรงเรียนซึ่งการส่งเสริมการเรียนการสอนทักษะชีวิตเป็นการสนับสนุนให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลและมีสุขภาพจิตที่ดี นอกจากนี้ ยังเป็นการป้องกันเยาวชนตั้งแต่เริ่มแรกก่อนที่จะเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในอนาคต

โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เหมาะสม สำหรับการเริ่มต้นการสอนทักษะชีวิตเนื่องจาก

1. เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะอยู่ในระบบโรงเรียน ซึ่งจะเข้าถึงได้ง่าย
2. มีโครงสร้างชัดเจน คุ่มค่าต่อการนำไปใช้
3. ผู้สอนมีประสบการณ์อยู่แล้ว
4. ผู้ปกครองและชุมชนให้ความเชื่อถือไว้วางใจ
5. สามารถที่จะติดตามประเมินผลได้ทั้งในระยะสั้นและยาว

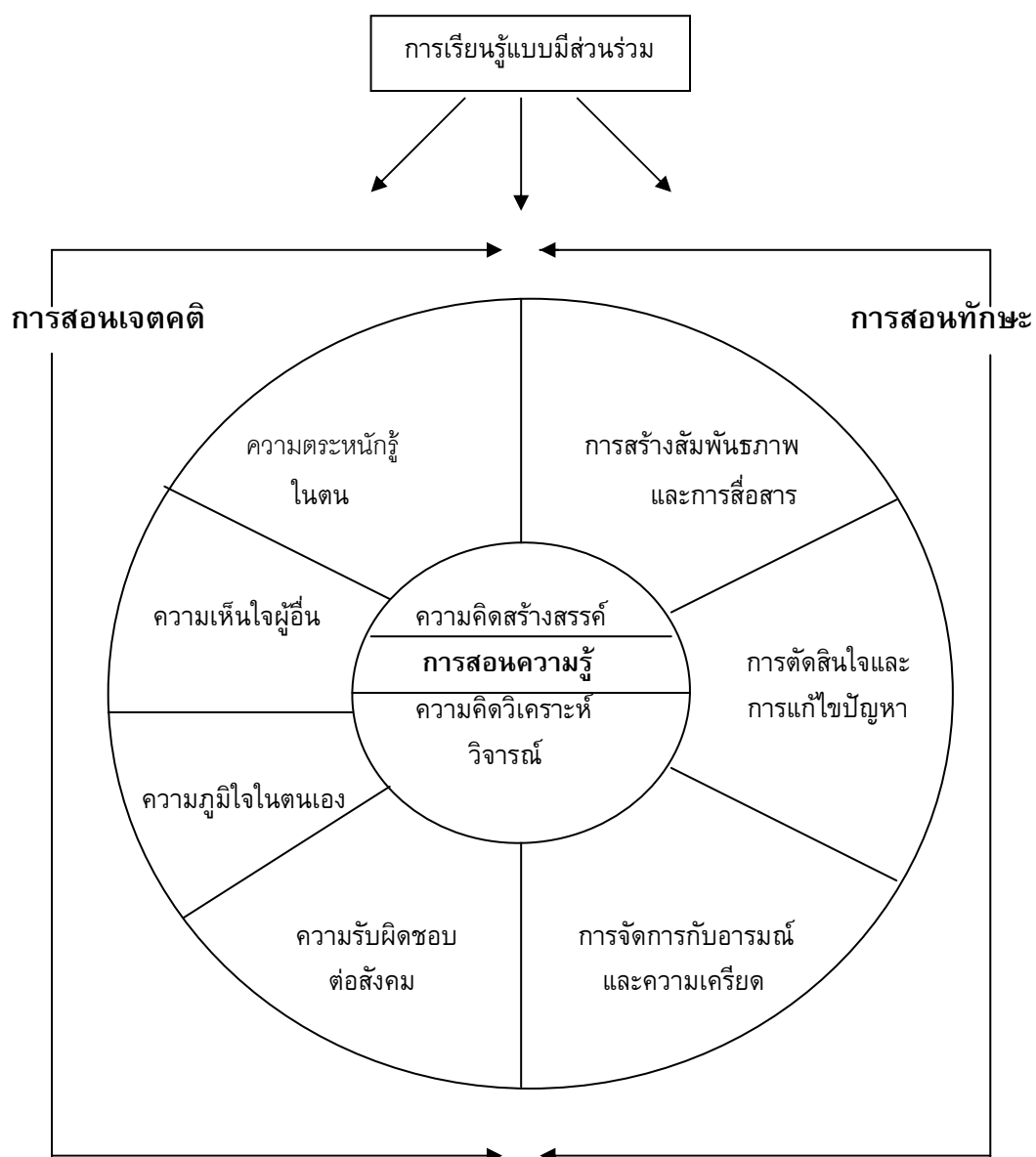
สัดส่วนของเด็กที่อยู่ในนอกระบบโรงเรียนยังมีอยู่เป็นจำนวนมากในหลายๆประเทศ การจัดโปรแกรมการสอนทักษะชีวิต อาจใช้วิธีรวมเด็กขึ้นเป็นกลุ่มในชุมชน อย่างไรก็ตาม เด็ก ๆ และเยาวชนอาจได้รับประสบการณ์และการฝึกฝนอบรมทักษะชีวิตมาบ้างจาก

แหล่งต่างๆที่ไม่ใช่โรงเรียน ได้แก่ บ้านหรือครอบครัว ซึ่งได้จากการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกับบุคคลในครอบครัว และได้รับการหล่อหลอมจากการฟังนิทาน นิยาย ที่ผู้ใหญ่เล่าให้ฟัง ได้จากแบบอย่างการสนทนา การปฏิบัติการทำงานอาชีพปกติของผู้ใหญ่ ได้จากการช่วยทำงาน และแหล่งรองคือ ชุมชน ได้จากการร่วมกิจกรรมในชุมชน ได้ความคิดและแบบอย่างจากผู้ใหญ่ในชุมชน แบบอย่างจากการเล่นพื้นเมือง เกม งานประเพณี เล่นกับเพื่อนๆ พบปะสนทนากับกลุ่มบุคคลต่างวัย เป็นต้น

สำหรับผู้ถ่ายทอดทักษะชีวิต นอกจากครูแล้ว เพื่อนยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างทักษะชีวิตได้ 2 ลักษณะ คือ อาศัยหลักการคล้ายตามเพื่อนสนิท โดยจัดโครงการเพื่อนช่วยเพื่อน หรืออาศัยหลักการคล้ายตามค่านิยมคนส่วนมาก โดยจัดชมรมที่ทำกิจกรรมสร้างค่านิยมทางบวก นอกจากนี้ สื่อมวลชน โดยวิทยุ โทรทัศน์ หรือสิ่งพิมพ์ของเยาวชนก็สามารถถ่ายทอดทักษะชีวิตได้ ทั้งที่เป็นสาระโดยตรงและโดยอ้อม

หลักการสอนทักษะชีวิต

ทักษะชีวิตมีองค์ประกอบทั้งด้านที่เป็นความรู้ เจตคติ และทักษะ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต จึงต้องเป็นการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมซึ่งอาจจำแนกออกเป็น การสอนความรู้ การสอนเจตคติ และการสอนทักษะ ซึ่งในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเอง หากกระทำอย่างกว้างขวางในทุกวิชา จะช่วยสร้างทักษะชีวิตที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้คือ ความคิดสร้างสรรค์ และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ทำให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ และเมื่อนำกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมาใช้สอนเจตคติและทักษะทำให้มีผลต่อการสร้างทักษะชีวิตทั้ง 12 องค์ประกอบ ดังแสดงในภาพประกอบ 5 (กระทรวงสาธารณสุข. 2540 : 4)

ภาพประกอบ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทักษะชีวิตกับกระบวนการเรียนรู้

องค์ประกอบของทักษะชีวิตที่เป็นการสอนเจตคติ ได้แก่ ความตระหนักรู้ในตน ความเห็นใจผู้อื่น ความภูมิใจในตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม องค์ประกอบที่เป็นการสอนทักษะ ได้แก่ การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร การตัดสินใจและแก้ปัญหา และการจัดการกับอารมณ์และความเครียด ซึ่งทั้งการสอนเจตคติและการสอนทักษะนี้จะยึดหลักการ

เรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยกระบวนการเรียนการสอนทุกขั้นตอนจะมีการสอนให้เกิดทักษะชีวิตที่เป็นองค์ประกอบร่วม คือ ความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ในการสอนทักษะชีวิต ผู้เรียนจะเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เรียกว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participation learning) และเพื่อให้ง่ายต่อการสอนนักเรียนและการพัฒนาวิธีการสอนของครู สามารถปรับให้มีวิธีการสอน 2 แบบ คือ การสอนเจตคติ และทักษะ แทนที่จะเป็นการสอนทักษะชีวิตทั้ง 10 ชนิด ซึ่งสลับซับซ้อนและขาดการพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอนในระบบการศึกษาของไทย ซึ่งไม่คุ้นเคยกับการสอนลักษณะนี้มาก่อน ดังแสดงในภาพประกอบ 6 (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. 2544 : 26)

เจตคติ	คุณค่าในตนเอง - ความรับผิดชอบต่อสังคม ความตระหนักในตนเอง - ความเห็นอกเห็นใจ	กระบวนการสอนเจตคติ (ความรู้สึกร่วม+การจัดระบบ ความคิด)
	ความคิดสร้างสรรค์ - ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์	
ทักษะ	การสื่อสาร - ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การตัดสินใจ - การแก้ปัญหา การจัดการกับอารมณ์ - การจัดการกับ	กระบวนการสอนทักษะ (รู้คิด+ลงมือกระทำ)

ภาพประกอบ 6 องค์ประกอบทักษะชีวิตกับการสอนเจตคติและทักษะ

การประเมินการสอนทักษะชีวิต

โครงสร้างการประเมินประกอบด้วย 3 มิติที่สำคัญ คือ (พิมพ์พิมล ธงเขียว และ คณะ. 2541 : 91)

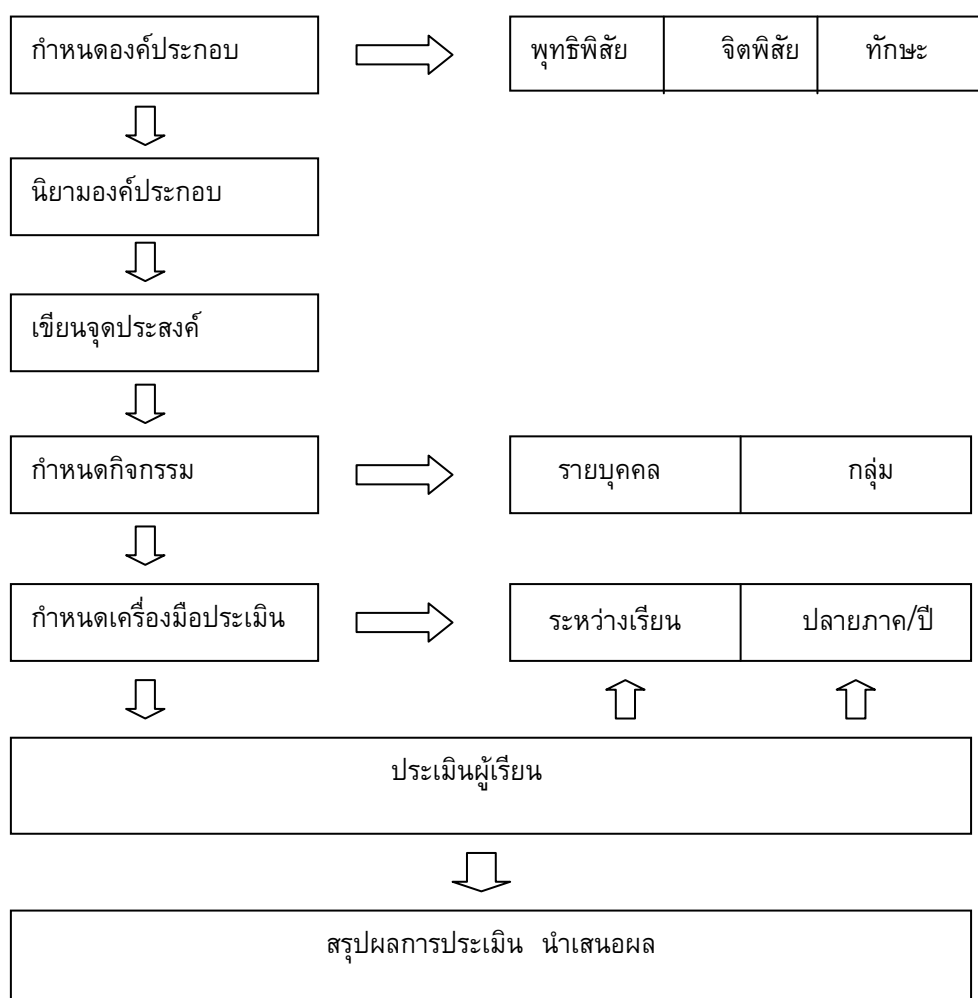
1. องค์ประกอบของทักษะชีวิต ได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย
2. รูปแบบการประเมิน ได้แก่ ประเมินรายบุคคล ประเมินเป็นกลุ่ม
3. ประเภทของการประเมิน ได้แก่ การประเมินระหว่างเรียน การประเมินปลายภาคเรียน

การประเมินทักษะชีวิตของผู้เรียนได้อย่างแม่นยำ (Validity) จำเป็นต้องประเมินให้ครบทั้ง 12 องค์ประกอบย่อย ด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย ผู้ประเมินหลายฝ่าย เช่น ผู้สอน บุคลากรในโรงเรียน เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ฯลฯ

ขั้นตอนของการประเมิน

ในการประเมินการเรียนการสอนทักษะชีวิตมีขั้นตอน ดังแสดงใน
ภาพประกอบ 7 (พิมพ์พิมพ์ ฐงเจริญ และคณะ. 2541 : 91)

ขั้นตอนดำเนินการประเมินทักษะชีวิต

ภาพประกอบ 7 ขั้นตอนดำเนินการประเมินทักษะชีวิต

การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน ต้องมีการประเมิน 3 ด้าน คือ ประเมินความรู้ ประเมินเจตคติ ประเมินทักษะ ซึ่งวิธีการประเมินแบ่งเป็น การประเมินรายบุคคล และประเมินรายกลุ่ม

รูปแบบการประเมิน

ในการประเมินการสอนทักษะชีวิตมีรูปแบบการประเมิน ดังนี้

(พิมพ์พิมล ธงเขียว และคณะ. 2541 : 94)

1. ประเมินความก้าวหน้า (Formative evaluation) เป็นการประเมินเป็นระยะ เช่น เลิกกิจกรรมแล้วประเมิน ประเมินการผ่านวัตถุประสงค์ การสอบแต่ละครั้ง การสะสมผลงาน การตรวจผลงาน การตอบข้อซักถาม การแสดงความคิดเห็น

2. การประเมินด้านรวมสรุป (Summative evaluation) เป็นการประเมินสรุปผลของการประเมินความก้าวหน้าแต่ละครั้ง ว่าผลเฉลี่ยเป็นอย่างไร

ทั้งนี้จะต้องประเมินทั้งความรู้ เจตคติ และทักษะของแต่ละคน และรายกลุ่มด้วย ในการประเมินนี้นอกจากผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินแล้วผู้เรียนยังมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองได้โดยมีหลักการประเมินง่าย ๆ คือ ต้องการปรับปรุงพัฒนาตนเองมีจิตสำนึกที่จะพิจารณาตนเอง ต้องการค้นหาความจริง ความถูกต้อง และความดีงาม เห็นว่าประสิทธิภาพการเรียนรู้มุ่งสู่เป้าหมาย ความสำเร็จหรือไม่สำเร็จเป็นกระบวนการทางทักษะชีวิต เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ผู้ประเมินตนเองได้ดีนั้น สามารถฝึกฝนความเป็นกลาง ไม่เข้าข้างตนเอง สามารถใช้ปัญญาในการพิจารณาตรวจสอบ ตลอดจนค้นหาวิธีการปรับปรุงแก้ไข

วิธีการประเมินทักษะชีวิตของผู้เรียน

วิธีการประเมิน สามารถประเมินได้โดย

1. การสังเกต พฤติกรรม การแสดงออก การร่วมกิจกรรม
2. การตรวจผลงาน เช่น ใบงาน ผลงาน การเสนอผลงาน
3. การซักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

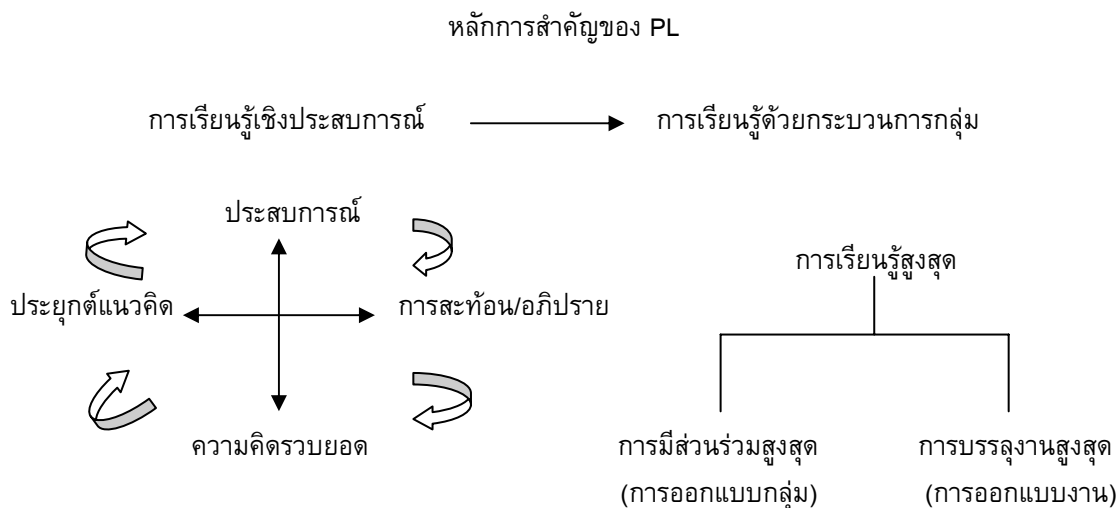
การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning : PL) อาศัยหลักการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม

หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยหลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่าง คือ

1. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential learning)
2. การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group process)

หลักของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีหลักการสำคัญดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังแสดงในภาพประกอบ 8 (กรมสุขภาพจิต. 2544 : 13)

ภาพประกอบ 8 หลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

1. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์

เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม มีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ คือ (กระทรวงสาธารณสุข. 2540 : 5)

1. เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์เดิมของนักเรียน
2. ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง และเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) คือ ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมตลอดเวลา ไม่ได้นั่งฟังการบรรยายอย่างเดียว
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

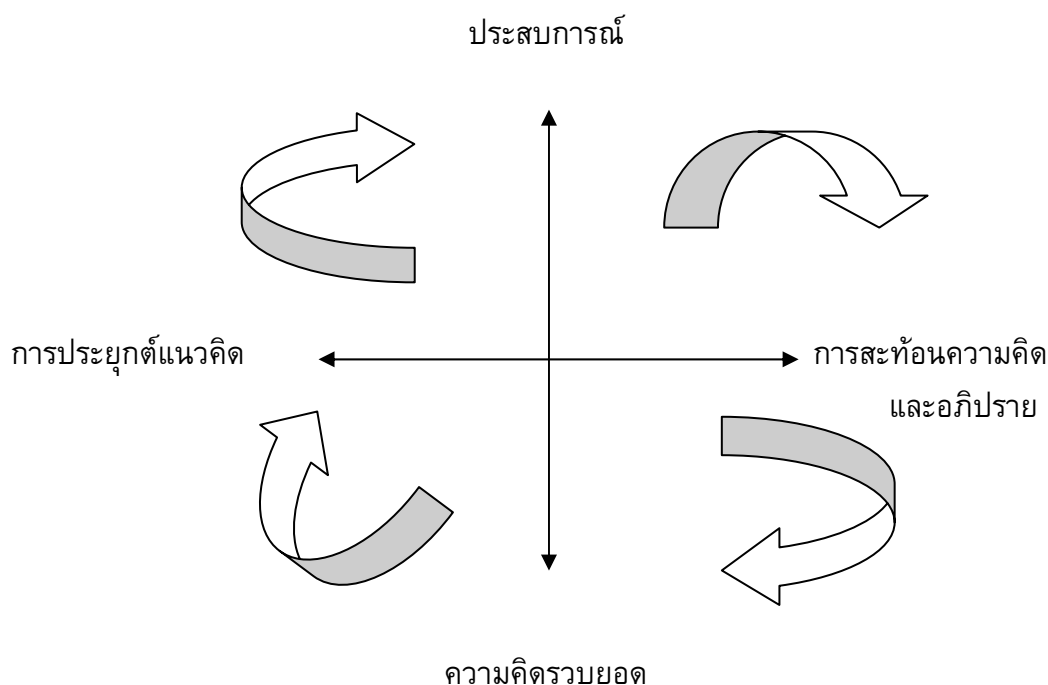
4. ปฏิสัมพันธ์ที่มีทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ ออกไปอย่างกว้างขวาง

5. มีการสื่อสารโดยการพูด หรือการเขียน เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้

องค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีอยู่ 4 ประการ คือ ประสบการณ์ การสะท้อนความคิดและอภิปราย เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด และการทดลองหรือประยุกต์แนวคิด ผู้เรียนควรมีทักษะในการเรียนรู้ทั้ง 4 องค์ประกอบ แม้บางคนจะชอบหรือถนัดหรือมีบางองค์ประกอบมากกว่า เช่น เคยมีประสบการณ์จริง แต่ถ้าไม่ชอบแสดงความคิดเห็นหรือไม่นำประสบการณ์มาร่วมอธิบาย ผู้เรียนนั้นก็จะขาดการมีทักษะในองค์ประกอบอื่น ฉะนั้น ผู้เรียนจึงควรมีทิศทางการเรียนรู้ทุกด้าน และควรมีพัฒนาการการเรียนรู้ให้ครบทั้งวงจรหรือทั้ง 4 องค์ประกอบ ดังแสดงในภาพประกอบ 9

(กรมสุขภาพจิต. 2544 : 14)

ภาพประกอบ 9 วงจรและทิศทางขององค์ประกอบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ประการจะเป็นไปอย่างพลวัตร โดยอาจเริ่มต้นจากจุดใดจุดหนึ่ง และเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ดังนั้น ในแง่ของการเรียนการสอนจึงอาจเริ่มต้นที่จุดใดก่อนก็ได้ แต่ต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ครบทุกองค์ประกอบการสอนในลักษณะดังกล่าว นอกจากจะเป็นพื้นฐานของการสอนทักษะชีวิตด้านพุทธิ-พิสัย โดยมุ่งเน้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์แล้ว ยังเป็นพื้นฐานในการสอนทักษะชีวิตอื่นๆในด้านจิตพิสัย และทักษะพิสัยอีกด้วย

องค์ประกอบทั้ง 4 ประการของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ มีดังนี้

1.ประสบการณ์ (Experience) องค์ประกอบนี้เป็นประสบการณ์ที่ผู้สอนจะพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนซึ่งมีประสบการณ์เดิมได้ดึงประสบการณ์ของตัวเองออกมาใช้ในการเรียนรู้ และสามารถแบ่งปันประสบการณ์ของตนที่มีให้แก่เพื่อนๆที่อาจมีประสบการณ์ที่เหมือนหรือต่างไปจากตนเองได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้กระบวนการกลุ่มของผู้สอน การที่ผู้สอนพยายามให้ผู้เรียนดึงประสบการณ์มาใช้ จะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งผู้สอนและผู้เรียน ดังนี้

ผู้เรียน การที่ผู้เรียนได้ดึงประสบการณ์ของตัวเองออกมานำเสนอร่วมกับเพื่อนๆ จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าคุณได้มีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง มีความสำคัญที่มีคนฟังเรื่องราวของตนเอง และได้มีโอกาสรับรู้เรื่องของคนอื่น ซึ่งจะทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้น ทำให้สัมพันธภาพในกลุ่มผู้เรียนเป็นไปด้วยดี

ผู้สอน ไม่ต้องเสียเวลาในการยกตัวอย่างหรืออธิบายให้ผู้เรียนฟัง เพียงแต่ใช้เวลาเล็กน้อยกระตุ้นให้ผู้เรียนเล่าประสบการณ์ของตนเอง ผู้สอนอาจใช้ใบชี้แจงกำหนดกิจกรรมของผู้เรียนในการนำเสนอประสบการณ์ ในกรณีที่ผู้เรียนไม่มีประสบการณ์ในเรื่องที่จะเรียนหรือมีน้อย ผู้สอนอาจจะยกกรณีตัวอย่าง หรือสถานการณ์ก็ได้

กิจกรรมในองค์ประกอบนี้เป็นไปได้ 2 ลักษณะ คือ การตั้งคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่มาจากประสบการณ์ที่หลากหลายของผู้เรียน และการจัดประสบการณ์ที่จำเป็นอย่างให้แก่ผู้เรียนเพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิด (กรมอนามัย. 2545ข : 89)

2. การสะท้อนความคิดและการอภิปราย (Reflection and discussion) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผู้เรียนจะได้แสดงความคิดเห็น และความรู้สึกของตนเอง แลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดประเด็นการวิเคราะห์ วิจารณ์ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงความคิด ความรู้สึกของคนอื่นที่ต่างไปจากตน จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้น และผลสะท้อนความคิดเห็นหรือการอภิปราย จะทำให้ได้ข้อสรุปที่หลากหลายหรือมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขณะทำกลุ่มผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงการทำงานเป็นทีม บทบาทที่ดีที่จะทำให้งานสำเร็จ การควบคุมตนเองและการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น องค์ประกอบนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งด้านความรู้ และเจตคติในเรื่องที่อภิปราย การที่ผู้เรียนจะอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็นได้มากน้อยแค่ไหนเป็นไปตามเนื้อหาที่จะสอนหรือไม่ขึ้นอยู่กับใบงานที่ผู้สอนจัดเตรียม ซึ่งประกอบไปด้วยประเด็นอภิปรายหรือตารางการวิเคราะห์เพื่อให้ผู้เรียนทำได้สำเร็จ

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในองค์ประกอบนี้คือ การกำหนดประเด็น

3. ความคิดรวบยอด (Concept) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาหรือเป็นการพัฒนาพุทธิพิสัย (Knowledge) เกิดได้หลายทาง เช่น จากการบรรยายของผู้สอน การมอบหมายให้อ่านจากเอกสาร ตำรา หรือได้จากการสะท้อนความคิดเห็นและอภิปรายในองค์ประกอบที่ 2 โดยผู้สอนอาจจะสรุปความคิดรวบยอดให้จากการอภิปรายและการนำเสนอของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ผู้เรียนจะเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด ซึ่งความคิดรวบยอดนี้จะส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงเจตคติ หรือความเข้าใจในเนื้อหาขั้นตอนของการฝึกทักษะต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนปฏิบัติง่ายขึ้น

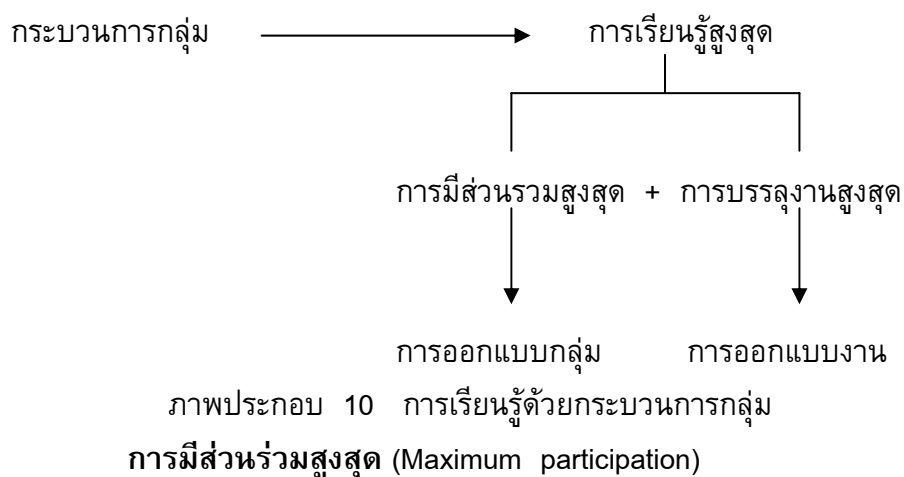
การออกแบบกิจกรรมที่ทำให้เกิดความคิดรวบยอด อาจมาจากหลายทาง เช่น จากการฟังบรรยายของผู้สอน การได้ดูเทปวีดิทัศน์ การอ่านจากเอกสาร ตำรา การสะท้อนความคิดและอภิปรายในกลุ่ม ฯลฯ เป็นต้น

4. การประยุกต์แนวคิด (Application) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้ทดลองใช้ความคิดรวบยอดหรือผลิตชิ้นความคิดรวบยอดในรูปแบบต่างๆ เช่น การสนทนา สร้างคำขวัญ ทำแผนภูมิ แผนภาพ เล่นบทบาทสมมติ ฯลฯ หรือเป็นการแสดงถึงผลของความสำเร็จของการเรียนรู้ในองค์ประกอบที่ 1 ถึง 3 ผู้สอนสามารถใช้กิจกรรมในองค์ประกอบนี้ ในการประเมินผล การเรียนการสอนได้

การออกแบบกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนประยุกต์แนวคิด เช่น การทำแผนภูมิ แผนภาพ การเขียนโครงงาน การเขียนคำขวัญ การจัดนิทรรศการ ฯลฯ

2. การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group process)

การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม เป็นการเรียนรู้พื้นฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งเมื่อประกอบไปกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ กระบวนการกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมร่วมสูงสุดและทำให้บรรลุงานสูงสุด ดังแสดงในภาพประกอบ 10 (กรมสุขภาพจิต. 2544 : 16)

การมีส่วนร่วมสูงสุดเกิดจากการออกแบบกลุ่มที่เหมาะสมในแต่ละองค์ประกอบของการเรียนรู้ กลุ่มแต่ละประเภทจะมีข้อดีและข้อจำกัดที่ต่างกัน เช่น บางประเภทเอื้ออำนวยให้มีส่วนร่วมได้มาก แต่อาจขาดความหลากหลายของแนวคิด จึงเหมาะสำหรับเวลาที่ผู้สอนต้องการให้เกิดการแสดงออกเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากประสบการณ์โดยไม่ต้องการข้อสรุปผู้สอนต้องพิจารณาออกแบบกลุ่มให้เหมาะสมกับผู้เรียนและกิจกรรมในแต่ละองค์ประกอบการเรียนรู้ กลุ่มแต่ละประเภทมีข้อบ่งชี้และข้อจำกัด ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 กลุ่มพื้นฐาน

ประเภทกลุ่ม	ความหมาย	ข้อบ่งชี้	ข้อจำกัด
กลุ่ม 2 คน (Pair group)	ให้นักเรียนจับคู่กันทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย	ต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการออกความเห็นหรือปฏิบัติ	ขาดความหลากหลายทางความคิดและประสบการณ์
กลุ่ม 3 คน (Triad group)	ให้นักเรียนจับกลุ่ม 3 คน แต่ละคนมีบทบาทที่ชัดเจนและหมุนเวียนบทบาทกันได้	ทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามบทบาทและสามารถเรียนรู้ได้ครบทุกบทบาท	ขาดความหลากหลายและความกระฉับกระเฉงไปบ้าง
กลุ่มย่อย ระดมสมอง (Buzz group)	เป็นการรวมกลุ่ม 3-4 คน ขึ้นชั่วคราว เพื่อแสดงความคิดเห็น	ต้องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในเวลาสั้นๆ โดยไม่ต้องการข้อสรุปหรือต้องการข้อสรุปที่ไม่ลึกซึ้งนัก	ขาดความลึกซึ้ง ไม่มีการอภิปรายกันอย่างลึกซึ้ง
กลุ่มเล็ก (Small group)	เป็นการจัดกลุ่ม 5-6 คน ทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายจนลุล่วง	ต้องการให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปรายอย่างลึกซึ้งจนได้ข้อสรุป	ใช้เวลานาน

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเภทกลุ่ม	ความหมาย	ข้อบ่งชี้	ข้อจำกัด
กลุ่มใหญ่ (Large group)	กลุ่มขนาด 15-30 คน	ต้องการให้เกิดการโต้แย้ง หรือการรวบรวมความคิด เห็นจากกลุ่มย่อยเพื่อหา ข้อสรุป	บางคนอาจให้ความสนใจหรือมีส่วนร่วม น้อย ใช้เวลามาก

ที่มา : กรมสุขภาพจิต. (2544). คู่มือการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม : หน้า 18

การออกแบบกลุ่ม ให้มีประสิทธิภาพมีหลักที่ผู้สอนควรพิจารณา ดังนี้

- 1.1 ความยากง่ายในการมีส่วนร่วมกลุ่ม 2 คน มีส่วนร่วมได้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ
 - 1.2 ความลึกซึ้งของการแสดงความคิดเห็นหรือผลงาน กลุ่มเล็กสมาชิกจะแสดงความคิดเห็นได้ลึกซึ้งกว่ากลุ่มที่มีขนาดเล็กลงมา
 - 1.3 การจัดสรรบทบาทของผู้เรียนในการเข้ากลุ่มแต่ละประเภท โดย
 - 1.3.1 ไม่มีการกำหนดบทบาทในกลุ่ม 2 คน/กลุ่มย่อยระดมสมอง และกลุ่มใหญ่
 - 1.3.2 มีการกำหนดบทบาทในกลุ่ม 3 คน และกลุ่มเล็ก
- นอกจากการแบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มพื้นฐานประเภทต่างๆแล้ว ผู้เรียนสามารถประยุกต์การออกแบบกลุ่มในลักษณะอื่น เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ได้ ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 กลุ่มที่ประยุกต์จากกลุ่มพื้นฐาน

ประเภทกลุ่ม	ลักษณะกิจกรรมกลุ่ม	ข้อบ่งชี้	ข้อจำกัด
กลุ่มไขว้ (Cross-over group)	เป็นการจัดกลุ่ม 2 ขั้นตอน โดยแยกให้ผู้เรียนทำกิจกรรมเฉพาะบางกลุ่มจนมีความเชี่ยวชาญ จากนั้นจึงให้ผู้เรียนจากแต่ละกลุ่มมารวมกัน และได้นื้อหามาทำเป็นกลุ่มใหญ่เพื่อบูรณาการ	เพื่อให้ผู้เรียนใช้ศักยภาพของตนเองในการสร้างความรู้ ผู้เรียนจะมีส่วนร่วม	-ใช้เวลามาก -ออกแบบประเด็นอภิปรายหรือ -ออกแบบงานยาก
กลุ่มแบ่งย่อย (Subgroup)	เป็นการจัดกลุ่ม 2 ขั้นตอน จากกลุ่ม 8-12 คน แบ่งเป็นกลุ่มย่อย 3-4 กลุ่ม เพื่อให้ทำงานกลุ่มละอย่าง (ที่ไม่เหมือนกัน) จากนั้นจึงให้กลุ่มย่อยมารวมกันเพื่อบูรณาการ		เหมือนกลุ่มไขว้
กลุ่มปิรามิด (Pyramid group)	เป็นการรวบรวมความคิดเห็น โดยเริ่มจากกลุ่ม 2-4 คน ทวีขึ้นเป็นลำดับจนรวมสมาชิกกลุ่มใหญ่ทั้งหมด	-สร้างความตระหนักและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของแต่ละกลุ่มหรือฝ่าย -ใช้รวบรวมความเห็นที่หลากหลายในเวลาสั้นๆ โดยไม่มีการสรุป	ขาดข้อสรุปและความลึกซึ้ง

ที่มา : กรมอนามัย. (2545). *คู่มือการอบรมวิทยากรเพศศึกษา* : หน้า 92.

การที่ผู้สอนออกแบบกลุ่มที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมในแต่ละ

ชั่วโมงสอนจะทำให้ผู้เรียนได้เกิดการมีส่วนร่วม ตามลักษณะกลุ่มแต่ละประเภท การทำกิจกรรมกลุ่มช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ได้มาก มีการเคลื่อนไหวในการเรียนรู้ตลอดเวลา ทำให้ผู้เรียนมีความตื่นตัวในการเรียนรู้และสนใจอย่างต่อเนื่อง

การบรรลุลูกสูงสุด (Maximum performance)

แม้การออกแบบกลุ่มที่หลากหลายจะช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมได้มาก แต่ไม่ได้หมายความว่า การมีส่วนร่วมนั้นได้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ โดยไม่เสียเวลา หัวใจสำคัญของการบรรลุลูกสูงสุดจึงอยู่ที่ การกำหนดงานให้กับกลุ่ม ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญของการออกแบบงาน 3 ประการ คือ (กระทรวงสาธารณสุข. 2540 : 9)

1. กำหนดกิจกรรมที่ชัดเจนว่าจะให้นักเรียนแบ่งกลุ่มอย่างไร เพื่อทำอะไร ใช้เวลานานแค่ไหน เมื่อบรรลุลูกแล้วจะให้ทำอย่างไรต่อ (เช่น เตรียมเสนอหน้าชั้นในเวลาที่กำหนดให้)

2. กำหนดบทบาทของกลุ่มหรือสมาชิกที่ชัดเจน โดยปกติการกำหนดบทบาทในกลุ่มย่อย ควรให้แต่ละกลุ่มมีบทบาทที่แตกต่างกัน เมื่อมารวมเสนอในกลุ่มใหญ่จึงจะเกิดการขยายเครือข่ายการเรียนรู้โดยไม่ซ้ำซ้อน การกำหนดบทบาทยังรวมถึงสมาชิกในกลุ่มด้วย เช่น บทบาทของผู้เล่นสมมุติ และผู้สังเกตการณ์ หรือบทบาทของผู้นำกลุ่ม การรวบรวมความคิดเห็นและการนำเสนอ เป็นต้น

3. ควรมีโครงสร้างของงานที่ชัดเจน ซึ่งบอกรายละเอียดของกิจกรรมและบทบาทโดยทำเป็นกำหนดงานที่ผู้สอนแจ้งแก่ผู้เรียน หรือทำเป็นใบงานมอบให้กับกลุ่ม ซึ่งประการหลังจะเหมาะกับการทำกลุ่มย่อยที่ต้องการทำงานให้ได้ผลงานที่เป็นข้อสรุปของกลุ่มโดยจัดทำเป็น

3.1 ใบงาน เป็นการกำหนดงาน หรือใบมอบหมายงานให้กลุ่มเล็ก หรือกลุ่มย่อยระดมสมองที่มีรายละเอียดมาก และต้องการผลงานที่เป็นข้อสรุปของกลุ่มที่มีความลึกซึ้งมากผู้สอนอาจพิมพ์หรือเขียนใส่กระดาษแจกให้ผู้เรียน หรือแจกให้ประกอบการทำงาน มักใช้ในกิจกรรมสะท้อนความคิดและอภิปราย และกิจกรรมประยุกต์แนวคิด

3.2 ใบชี้แจง เป็นการอธิบายงานที่มีรายละเอียดไม่มากนัก ในกลุ่มใหญ่ ก่อนทำกิจกรรมกลุ่ม ผู้สอนอาจเขียนบนกระดานหรือแผ่นใส ให้ผู้เรียนอ่านพร้อมกันในชั้นเรียน หรือกลุ่มใหญ่ มักใช้ในกิจกรรมด้านประสบการณ์ หรือประยุกต์แนวคิด

การสอนความรู้แบบมีส่วนร่วม

การสอนความรู้ (Knowledge) ที่ใช้หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยสร้างทักษะชีวิตที่เป็นพื้นฐานและเป็นองค์ประกอบร่วมของทักษะชีวิตตัวอื่นๆทั้งหมด นั่นก็คือ

ความคิดสร้างสรรค์ และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ลักษณะเฉพาะของการสอนความรู้ที่ยึดหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และลักษณะเฉพาะของการสอนความรู้

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	ลักษณะเฉพาะของการสอนความรู้
ประสบการณ์	ตั้งคำถามเพื่อรวบรวมประสบการณ์ของผู้เรียน
การสะท้อนความคิดและอภิปราย	ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อสร้างความรู้ตามงานที่ได้รับมอบหมาย
ความคิดรวบยอด	การบรรยาย (โดยผู้สอนหรือสื่อ) การรายงานผลงานกลุ่มหรือบูรณาการความรู้ของกลุ่มย่อย โดยการอภิปรายในกลุ่มใหญ่
ประยุกต์แนวคิด	ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่ประยุกต์ความรู้ที่เกิดขึ้น เช่น เขียนคำขวัญ จัดบอร์ด ทำรายงาน เขียนเรียงความ ฯลฯ

ที่มา : กระทรวงสาธารณสุข. (2540). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันเอดส์ : หน้า 10.

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชานั้น ไม่มีขั้นตอนการสอนที่เฉพาะเจาะจง เพียงแต่ให้คำนึงถึง การจัดกิจกรรมที่ครอบคลุมองค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทั้ง 4 ประการ

การสอนเจตคติแบบมีส่วนร่วม

ถึงแม้กระบวนการสอนแต่ละครั้งจะมีองค์ประกอบทั้งด้าน พุทธพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย แต่การสอนเจตคติจะมุ่งเน้นการสอนในด้านจิตพิสัย ซึ่งมีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ การสร้างความรู้สึกลึกซึ้งสอดคล้องกับเจตคติและการจัดระบบความคิดความเชื่อ เมื่อนำมาสัมพันธ์

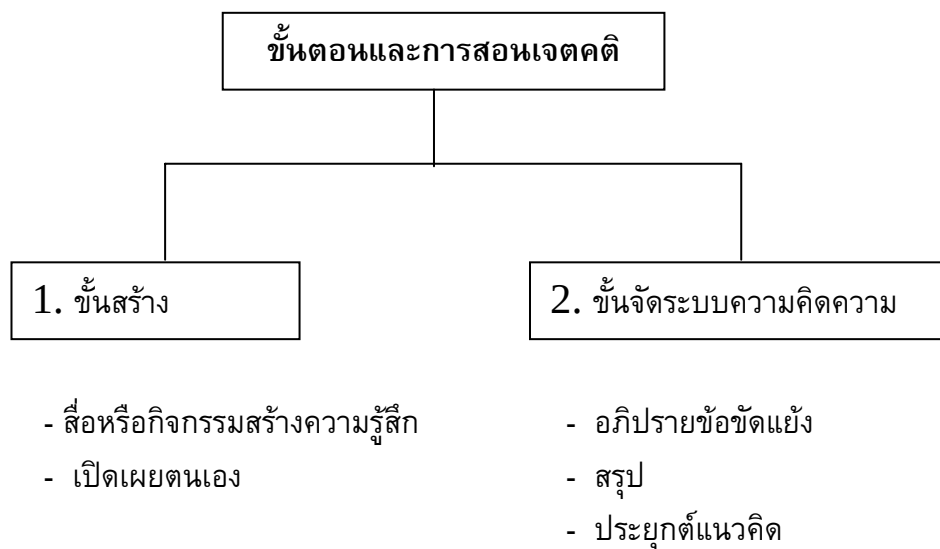
กับหลักการทั่วไปของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ประการ การสอนเจตคติจึงควรมีลักษณะเฉพาะ ดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และลักษณะเฉพาะของการสอนเจตคติ

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม	ลักษณะเฉพาะของการสอนเจตคติ
ประสบการณ์	เน้นประสบการณ์ด้านความรู้สึกของผู้เรียน
การสะท้อนความคิดและอภิปราย	ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และโต้แย้งอย่างเต็มที่
การสรุปความคิดรวบยอด	ผู้เรียนได้ข้อสรุปด้วยตนเอง โดยผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดและช่วยเพิ่มเติม
การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด	ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมทั้งในหรือนอกเวลาเรียน เพื่อให้มีเจตคติที่ฝังแน่นมากขึ้น

ที่มา : กระทรวงสาธารณสุข. (2540). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ :
หน้า 11.

เนื่องจากเจตคติเป็นความคิดหรือความเชื่อที่มีความรู้สึกเป็นองค์ประกอบ ดังนั้นการสอนจึงต้องมีทั้ง 2 องค์ประกอบ คือความรู้สึก และ ด้านความคิดความเชื่อ ดังแสดงในภาพประกอบ 11 (กระทรวงสาธารณสุข. 2540 : 11)

ภาพประกอบ 11 ขั้นตอนและกิจกรรมการสอนเจตคติ

ขั้นสร้างความรู้สึก จะใช้สื่อ หรือ กิจกรรมสร้างความรู้สึก อาจใช้เวลาประมาณ 5-20 นาที ของคาบสอน ส่วนที่เหลือจะเป็นการจัดระบบความคิดความเชื่อ ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องมีทักษะในการใช้สื่อหรือกิจกรรมให้เกิดความรู้สึกได้จริง รวมทั้งมีทักษะในการใช้กระบวนการกลุ่มช่วยจัดระบบความคิดความเชื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้นักเรียนมีโอกาสอภิปรายโต้แย้งจนนักเรียนสามารถสรุปได้ด้วยตนเอง และนำข้อสรุปที่ได้มาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่นๆ โดยมีรายละเอียดกิจกรรมสรุปได้ ดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 สรุปขั้นตอนและกิจกรรมการสอนเจตคติ

ขั้นตอน	องค์ประกอบ PL	กิจกรรม
1.ขั้นสร้าง ความรู้สึก	- ประสบการณ์	สื่อหรือกิจกรรมสร้างความรู้สึกเป็นการใช้สื่อหรือกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้สึกหรืออารมณ์ร่วมกับเรื่องนั้นๆ สื่อสร้างความรู้สึก : เช่น บท สำหรับอ่าน แถบเสียง วิดีทัศน์

ตาราง 6 (ต่อ)

ขั้นตอน	องค์ประกอบ PL	กิจกรรม
		กิจกรรมสร้างความรู้สึกรู้สึก : เช่น -กิจกรรมสร้างความรู้สึกรู้สึกโดยตรง เช่น ละคร หุ่นกระบอก จำแนกเจตคติของผู้เรียน เช่น การสำรวจความคิดเห็น แบบสอบถาม จัด ลำดับความสำคัญ เป็นต้น -กิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมที่อาศัยจินตนาการ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่มีเนื้อหาเชื่อมโยง การ ต่อเรื่อง และกิจกรรมเร้าความสนใจอื่นๆ เช่น โต้วาที การเปิดเผยตนเอง เป็นการตั้งประสบการณ์ เก่าของนักเรียน มักทำในกลุ่ม 2 คน หรือ กลุ่ม ย่อยระดมสมอง เช่น ให้เล่าความรู้สึกโดยตรง ให้เขียนแล้วอ่านเองหรือสลับกันอ่าน ให้ตอบ คำถาม เป็นต้น
2.ขั้นจัดระบบ	- สะท้อนความคิด และอภิปราย	การอภิปรายข้อขัดแย้ง เป็นการตั้งประเด็น ความคิดความเชื่อเรื่องต่างๆ เพื่อให้มีการอภิ - ปรายจนได้ข้อสรุปในกลุ่มเล็ก
ความคิด		
ความเชื่อ	- ความคิดรวบยอด - ประยุกต์แนวคิด	การสรุป เป็นการให้กลุ่มเล็กรายงานข้อสรุป ของกลุ่มและร่วมกันสรุปแนวคิดกลุ่มใหญ่ การประยุกต์แนวคิด เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียน ได้ประยุกต์ใช้เจตคติที่เกิดขึ้น อาจให้ทำกิจ- กรรมในห้องเรียนหรือเป็นกิจกรรมเสริม

ที่มา : กระทรวงสาธารณสุข. (2540). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันเอดส์ :

การสอนเจตคติ ยังแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ การสร้างเจตคติก่อนจะมีพฤติกรรมกับการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความแตกต่างที่สำคัญในขั้นตอนการใช้สื่อและกิจกรรมสร้างความรู้สึก คือ ในการสร้างเจตคติจะเน้นการสร้างความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับเจตคตินั้นๆ ส่วนการเปลี่ยนแปลงเจตคติจะให้ความสำคัญในการใช้สื่อและกิจกรรมที่โยกคลอนความรู้สึกของเจตคติเดิม ส่วนในขั้นจัดระบบความคิดความเชื่อ การเปลี่ยนแปลงเจตคติจะต้องมีประเด็นการอภิปรายที่เข้มและชัดเจนกว่า ในการสอนเจตคติ สิ่งนี้อาจเกิดขึ้นได้ก็คือ ผู้เรียนสรุปประเด็นอภิปรายไม่ตรงกับจุดประสงค์ ผู้สอนจำเป็นต้องหาทางออกในกรณีเช่นนี้ โดยอาศัยแนวคิด 4 ประการ ต่อไปนี้

1. ผู้สอนควรมีใจกว้าง โดยยอมรับว่าเจตคติที่เหมาะสมอาจมีได้มีเพียงเจตคติตามที่คุณสอนคาดหวังเพียงประการเดียว
2. ผู้สอนควรวางใจในตัวผู้เรียน ภายใต้ความเชื่อที่ว่า หากเจตคติที่สอนนั้นเป็นสิ่งที่ดีก็ควรจะให้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตรวจสอบ โดยหาเหตุผลมาถกเถียงอภิปรายจนเกิดการยอมรับในขั้นตอนกระบวนการกลุ่ม ซึ่งความคิดเห็นที่มีเหตุผลก็จะได้รับการสนับสนุนไม่ว่าความคิดเห็นนั้นจะเป็นของใคร
3. ผู้สอนสามารถช่วยขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ โดยช่วยตั้งคำถามให้ผู้เรียนคิดหรือผู้สอนกับผู้เรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน นั่นคือใช้การสื่อสารแบบ 2 ทางมากกว่าการยึดเยียด
4. การเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างความรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม หากสิ่งใดที่ผู้สอนเห็นว่าดีแต่ผู้เรียนไม่ยอมรับ แม้ผู้สอนจะพยายามถ้อยทอดต่อไปก็ไม่เกิดการเรียนรู้ในทางตรงข้าม หากผู้สอนยอมรับความคิดเห็นของผู้เรียน โดยสงวนความคิดเห็นของผู้สอนไว้ ผู้เรียนก็จะรู้สึกยอมรับผู้สอนเช่นกัน และขยายการเรียนรู้

กิจกรรมที่ใช้ในการสอนเจตคติ

ในขั้นการสอนเจตคติดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่างๆที่ใช้ในการสอน ดังนี้
(กระทรวงสาธารณสุข. 2540 : 13-15)

1. กิจกรรมในขั้นสร้างความรู้สึก

เป็นกิจกรรมที่มุ่งกระตุ้น จูงใจ หรือโน้มน้าวให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกตามจุดประสงค์ เพื่อนำไปสู่การจัดระบบความคิดความเชื่อและสร้างเป็นเจตคติที่ต้องการ หรือเปลี่ยนเป็นเจตคติที่พึงประสงค์ กิจกรรมในขั้นตอนนี้ ได้แก่

1.1 สื่อหรือกิจกรรมที่สร้างความรู้สึก

1.1.1 สื่อ (กรณีศึกษา) เป็นเรื่องราวที่บันทึกไว้ เช่น บทความบันทึกประจำวัน จดหมาย ฯลฯ อาจทำเป็นบทสำหรับอ่าน แถบเสียง วิดีทัศน์

1.1.1.1 บทสำหรับอ่าน ใช้ได้ง่าย แต่ต้องอาศัยความสามารถของผู้สอนในการใช้น้ำเสียง จังหวะ เพื่อช่วยให้เกิดความรู้สึก

1.1.1.2 แถบเสียง ใช้อย่างง่าย และสามารถใช้นดนตรี รวมทั้งเสียงของบุคคลมีอาชีพมาช่วยทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีขึ้น

1.1.1.3 วิดีทัศน์ ถ้าสร้างได้ดีจะช่วยกระตุ้นความรู้สึกได้ดีมาก แต่ก็มีปัญหาเรื่องเครื่องมือ ปัญหาทางเทคนิคของภาพและเสียง ตลอดจนขนาดของจอด้วย

1.1.2 กิจกรรม กิจกรรมสร้างความรู้สึกอาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มได้แก่

1.1.2.1 กิจกรรมสร้างความรู้สึกโดยตรง เป็นการประยุกต์กรณีศึกษาให้เป็นกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วม ได้แก่

1.1.2.1.1 ละคร เป็นเรื่องสั้นๆ โดยเขียนให้ผู้เรียนเตรียมการแสดงมาก่อน ซึ่งผู้เรียนมักจะแสดงได้ดี และเพื่อนๆให้ความสนใจ จุดที่สำคัญอยู่ที่บทละครจะต้องสร้างอารมณ์ความรู้สึกที่สัมพันธ์กับจุดประสงค์ได้ดี ไม่ควรมีฉากหลายฉากเกินไป และแต่ละฉากควรจะสั้น ทั้งนี้เพื่อแสดงได้ง่าย ชวนติดตามและไม่เสียเวลามาก

1.1.2.1.2 ละครวิทยุ ผู้เรียนสามารถแสดงได้ง่ายๆโดยใช้ฉากกัน แล้วผู้เรียนอ่านบทที่เตรียมไว้ให้ได้อารมณ์ความรู้สึก โดยไม่ต้องมีการแสดง

1.1.2.1.3 หุ่นกระบอก ใช้ได้กับผู้เรียนระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาเล่นในเรื่องที่ตัวละครจะแสดงออกได้ยาก สามารถสร้างบทให้ซับซ้อนกว่าละคร เพราะมีผู้พากย์ต่างหาก

1.1.2.2 กิจกรรมที่จำแนกเจตคติของผู้เรียน โดยหวังผลให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้สึกประหลาดใจ และตระหนักในความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม ได้แก่

1.1.2.2.1 การสำรวจความคิดเห็น เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนใช้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้ความคิดเห็นของอีกฝ่าย ซึ่งจะโยกคลอนความรู้สึกเดิมที่ตนเองยึดถืออยู่ได้ดี จากนั้นก็ใช้กระบวนการกลุ่มมาอภิปรายต่อให้ลึกซึ้ง

1.1.2.2.2 การตอบแบบสอบถาม แบบสอบถามที่ออกแบบได้ดีจะทำให้เกิดความรู้สึกผิดคาดได้ว่าตนคิดแตกต่างกับคนอื่น หรือกลุ่มอื่นอย่างไร

1.1.2.2.3 การจัดลำดับความสำคัญ ทำให้ผู้เรียนเผชิญกับความรู้สึกขัดแย้งว่า จะให้ความสำคัญกับอะไรมากกว่า

1.1.2.3 กิจกรรมอื่นๆ เช่น การโต้เถียง การต่อเรื่อง การแสดงบทบาทสมมุติ การใช้จินตนาการ ฯลฯ หากจัดให้เข้ากับจุดประสงค์ที่กระตุ้นความรู้สึกและเหมาะสมกับผู้เรียน ก็จะช่วยในขั้นตอนนี้ของการสร้างและเปลี่ยนแปลงเจตคติได้

1.2 การเปิดเผยตนเอง

เป็นการเปิดเผยความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียนที่มาจากประสบการณ์เดิม มีกิจกรรมย่อยๆหลายกิจกรรม ที่มักทำในกลุ่ม 2 คน กลุ่ม 3 คน หรือกลุ่มย่อยระดมสมอง 3-4 คน เพื่อให้นักเรียนทุกคนแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่

1.2.1 การระดมสมอง ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น โดยไม่มีการวิจารณ์ ผู้สอนต้องบอกผู้เรียนว่าช่วงระดมสมอง จะไม่มีการวิจารณ์ แต่การอภิปรายจะตามมา หลังจากทุกคนได้แสดงออกแล้ว

1.2.2 การเขียนตอบในกระดาษ เหมาะสำหรับผู้เรียนกลุ่มที่ไม่กล้าแสดงออกในการระดมสมอง วิธีการนี้ยังแบ่งได้ 2 ชนิด คือ ให้เจ้าตัวอ่านเอง หรือสลับให้คนอื่นอ่านวิธีหลังเหมาะกับเรื่องที่อ่อนไหวต่อการเปิดเผย ทำให้ผู้เรียนอาย หรือ ความเห็นที่ขัดแย้งกันและมีการแบ่งฝ่ายชัดเจน

1.2.3 การสำรวจความคิดเห็น เป็นรูปแบบง่าย ๆ ของการเปิดเผยตนเองว่าเห็นด้วยหรือไม่

2. กิจกรรมในชั้นจัดระบบความคิดความเชื่อ

โดยอาศัยกระบวนการกลุ่มซึ่งประกอบด้วย 3 กิจกรรม เป็นขั้นตอนต่อเนื่องกัน

2.1 การอภิปราย เพื่อให้เกิดการสะท้อนความคิดและถกเถียงกันในกลุ่มขนาดเล็ก เช่น ในกลุ่มเล็ก 5-6 คน หรือกลุ่มย่อยระดมสมองขนาด 3-4 คน จนกว่าจะได้ข้อสรุปของกลุ่ม โดยผู้สอนเป็นผู้ตั้งประเด็นอภิปรายมอบหมายให้แก่ผู้เรียนทุกกลุ่ม และไม่ควรมอบหมายงานให้ซ้ำกันในทุกกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสนใจในขณะที่ตัวแทนกลุ่มรายงานผลของกลุ่มในกลุ่มใหญ่ การมีส่วนร่วมอภิปรายของสมาชิกจะเกิดขึ้นได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสื่อสร้างความรู้สึก ว่ามีความแรงพอที่จะกระตุ้นความรู้สึกของผู้เรียนหรือไม่และขึ้นอยู่กับความน่าสนใจและความท้าทายของประเด็นอภิปรายอีกด้วย

2.2 การสรุป เป็นการสร้างความเข้าใจเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดในแต่ละประเด็นเป็นการนำไปสู่จุดประสงค์ของการเรียนรู้ในการสอนครั้งนั้นๆ กิจกรรมที่นำไปสู่การสรุปแนวคิดก็คือ การให้ตัวแทนกลุ่มอภิปรายได้รายงานข้อสรุปหรือผลงานของกลุ่มย่อยในกลุ่มใหญ่ ผู้สอนจะเป็นผู้นำการอภิปราย เช่นการตั้งคำถามกระตุ้นให้เกิดประเด็นขัดแย้งเพื่อให้กลุ่มใหญ่แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างและอภิปรายต่อไปจนกว่าจะได้ข้อสรุปของทั้งชั้น โดยที่ผู้สอนไม่ควรสรุปตามความเห็นของตน แต่ต้องสนับสนุนให้ผู้เรียนสรุปกันเอง ผู้สอนเพียงแต่ช่วยรวบรวมข้อสรุปที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนเท่านั้น และหากไม่ครบถ้วนผู้สอนอาจจำเป็นต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดต่อ หรือช่วยเพิ่มเติมให้จนข้อสรุปนั้นสมบูรณ์ครบถ้วน

2.3 การประยุกต์แนวคิด ผู้สอนอาจใช้เวลาช่วงท้ายชั่วโมงเพื่อให้ผู้เรียนได้ประยุกต์แนวคิด โดยการทำกิจกรรมที่ไม่ใช้เวลาามาก เช่น เขียนคำขวัญ สรุปข้อความสำคัญหรือตอบแบบสอบถาม ซึ่งเท่ากับประเมินการสอนไปด้วย หากไม่มีเวลาอาจมอบหมายให้ผู้เรียนทำเป็นกิจกรรมเสริม เช่น เขียนจดหมาย จัดบอร์ด ฯลฯ

การสอนทักษะแบบมีส่วนร่วม

ในการเรียนการสอนแต่ละครั้งจะต้องมีองค์ประกอบทั้งทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย แต่การสอนทักษะต่างๆต้องอาศัยการสร้างให้เกิดความชัดเจนในตัวทักษะ ให้เห็นเป็นขั้นตอนที่ปฏิบัติได้ง่าย และผู้เรียนได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติในสถานการณ์ใกล้เคียง เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบทั้ง 4 ประการของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การสอนทักษะจึงควรมีลักษณะเฉพาะ ดังแสดงในตาราง 7

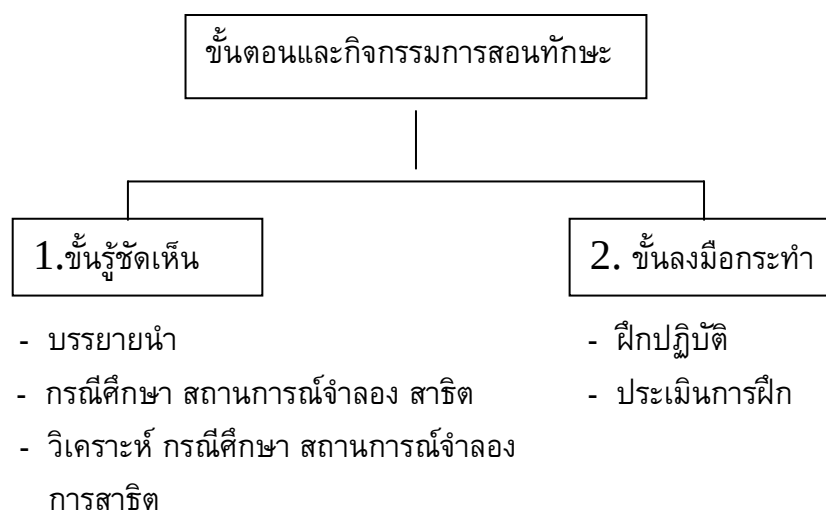
ตาราง 7 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และลักษณะเฉพาะของการสอนทักษะ

องค์ประกอบของ PL	ลักษณะเฉพาะของการสอนทักษะ
ประสบการณ์	อาศัยเหตุการณ์ที่ตรงกับชีวิตจริงในการเรียนรู้ทักษะ
การสะท้อนความคิด และอภิปราย	ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันในการวิเคราะห์ปัญหา หากฎเกณฑ์ หรือวิเคราะห์ขั้นตอนในการฝึกทักษะต่างๆ
การสรุปความคิดรวบยอด	ได้ความคิดรวบยอดหลายขั้นตอน ทั้งจากการฟัง บรรยาย จากการสังเกต การสาธิต การประเมินผล ในกลุ่มและการประเมินผลรวม
การประยุกต์แนวคิด	ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกซ้ำๆ โดยการแสดงบทบาทสมมติตามสถานการณ์ต่างๆ

ที่มา : กระทรวงสาธารณสุข. (2540). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ :
หน้า 16.

ทักษะเป็นความสามารถที่คนเราไม่เคยมีมาก่อน แต่ได้เรียนรู้จนกระทั่งทำได้ อย่างชำนาญ ดังนั้นการสอนทักษะจึงต้องมี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นรู้แจ้งเห็นจริง เป็นขั้นตอนที่

มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรับรู้วาทักษะเหล่านั้นมีความสำคัญ และฝึกฝนให้ทำเป็นหรือทำได้อย่างไร และ ขั้นลงมือกระทำ เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามที่ได้เรียนรู้มาจาก ขั้นตอนแรก ดังแสดงในภาพประกอบ 12 (กระทรวงสาธารณสุข. 2540 : 16)

ภาพประกอบ 12 ขั้นตอนและกิจกรรมการสอนทักษะ

ขั้นรู้ชัดเห็นจริง ผู้สอนใช้การบรรยายนำประกอบกับการยกตัวอย่าง และให้ผู้เรียนร่วมอภิปรายถึงความสำคัญและวิธีการฝึกทักษะนั้นๆ จากนั้นจะใช้สถานการณ์จำลองให้ผู้เรียนคิดใช้ทักษะดังกล่าวหรือใช้การสาธิต ซึ่งอาจให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมได้ การสาธิตจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นจริงเป็นลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน จากนั้นให้ผู้เรียนจัดกลุ่มย่อย หรือกลุ่มระดมสมองหากฎเกณฑ์

สำหรับขั้นลงมือกระทำ เป็นการให้ผู้เรียนฝึกใช้ทักษะโดยการใช้นบทบาทสมมุติ (Role play) หรือการซ้อมบท (Rehearsal play) เป็นกิจกรรมหลัก และมีการฝึกซ้ำโดยผลัดกันแสดงบทบาทจนชำนาญ ดังนั้น การฝึกอบรมนี้จะต้องฝึกให้ผู้สอนมีทักษะในการใช้สถานการณ์จำลอง และการสาธิต เพื่อให้ผู้เรียนเห็นจริง ขณะเดียวกันก็มีทักษะในการนำมาฝึกบทบาทสมมุติ หรือการซ้อมบท และการประเมินผลการฝึกได้ ซึ่งมีรายละเอียดของกิจกรรมสรุปได้ ดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 8 สรุปขั้นตอนและกิจกรรมการสอนทักษะ

ขั้นตอน	องค์ประกอบ PL	กิจกรรม
1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง	ความคิดรวบยอด ประสบการณ์ สะท้อนความคิด และอภิปราย	บรรยายนำ เพื่อให้ข้อมูลหรือความรู้ที่จำเป็นในเวลาสั้นๆ กรณีศึกษา , สถานการณ์จำลอง , หรือสาริต - กรณีศึกษา เป็นการตั้งโจทย์ให้ผู้เรียนคิดและแสดงความคิดเห็น - สถานการณ์จำลอง เป็นการตั้งโจทย์ที่เป็นเหตุการณ์ที่มีผู้แสดง - การสาริต เป็นการแสดงให้เห็นขั้นตอนการปฏิบัติที่ถูกต้องโดยอาจแสดงเปรียบเทียบกับ การปฏิบัติที่ไม่ถูกขั้นตอน การวิเคราะห์ กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง หรือการสาริต
2. ขั้นลงมือกระทำ	ประยุกต์แนวคิด ความคิดรวบยอด	การฝึกปฏิบัติ โดยการฝึกทักษะเป็นขั้นตอนหรือครบองค์ประกอบของทักษะนั้น โดยการแสดงบทบาทสมมุติ หรือการฝึกซ้อมบทเพื่อให้เกิดความชำนาญ การประเมินการฝึก โดยให้สมาชิกในกลุ่มฝึกประเมินกันเอง และผู้สอนประเมินอีกครั้งในกลุ่มใหญ่

ที่มา : กระทรวงสาธารณสุข. (2540). *คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันเอดส์*. :
หน้า 17.

ในการสอนทักษะการสื่อสาร โดยเฉพาะทักษะการปฏิเสธ หรือ การสอนทักษะอื่นๆก็ตาม มักมีปัญหว่าสถานการณ์ที่นำมาสอนนั้น จริงๆแล้วผู้เรียนไม่คิดจะปฏิเสธ ทำให้การฝึกเป็นไปอย่างแแกนๆ หรือไม่สมจริง ปัญหาเช่นนี้มีข้อคิด 2 ประการ คือ

1. การที่คนเราจะปฏิเสธสิ่งใด แสดงว่าเขามีเจตคติในเรื่องนั้น และได้ตัดสินใจอย่างชัดเจนไปแล้ว เพียงแต่ขาดทักษะที่จะปฏิเสธให้ได้ผลโดยไม่ทำลายสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน ดังนั้น ในโครงการสอนจึงจำเป็นต้องสอนเจตคติ และการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องนำมาก่อนการสอนทักษะปฏิเสธ การปฏิเสธอย่างแท้จริงจึงจะเกิดขึ้น

2. ในขั้นตอนการนำเข้าสู่บทเรียน หรือการบรรยายนำสั้นๆ ผู้สอนควรทบทวนการเรียนรู้ในชั่วโมงที่ผ่านมา เพื่อให้ผู้เรียนความเข้าใจตรงกันว่า พฤติกรรมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ผู้เรียนควรปฏิเสธ

กิจกรรมที่ใช้ในการสอนทักษะ

ในการสอนทักษะมีกิจกรรมดังนี้ (กระทรวงสาธารณสุข. 2540 : 18-20)

1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง กิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่

1.1 การบรรยายนำ เป็นการนำเข้าสู่บทเรียนให้เกิดความน่าสนใจและให้ข้อมูลหรือความรู้ที่จำเป็น ควรเป็นการใช้เวลาที่สั้นและดึงดูดใจมีส่วนร่วมจากผู้เรียน เช่น การตั้งคำถาม หรือยกตัวอย่างที่ใกล้ตัวแล้วให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น

1.2 ประสิทธิภาพการใช้ทักษะ แบ่งได้เป็น 3 ชนิด

1.2.1 กรณีศึกษา คือ ผู้สอนตั้งเป็นโจทย์ให้ผู้เรียนคิดแสดงความคิดเห็นว่า จะทำอย่างไรกับกรณีศึกษา

1.2.2 สถานการณ์จำลอง คือ ผู้สอนกำหนดโจทย์ให้เป็นสถานการณ์จำลอง แล้วนำไปแสดง โดยผู้สอนสมมติตนเองเป็นบุคคลตามโจทย์ และแสดงการสนทนาโต้ตอบกับผู้เรียนทั้งห้อง ซึ่งสมมติเป็นคู่สนทนาหรือให้ผู้เรียนจับคู่สนทนากันเอง จุดสำคัญของการเรียนรู้คือการอภิปรายและสอนประกอบสถานการณ์จำลอง

1.1.3 การสาธิต โดยแสดงบทบาทสมมติ มักให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเป็นคู่สนทนาคนใดคนหนึ่งหรือเป็นทั้ง 2 คน โดยผู้สอนจะซักซ้อมบทกับผู้เรียนที่ขึ้นมาร่วมสาธิตก่อน หลังจากนั้นผู้สอนจะนำบทสนทนา (dialog) ขึ้นกระดานหรือแผ่นใส เพื่ออภิปรายและสอนประกอบบทสนทนานั้น

1.3 การอภิปรายในกลุ่มเล็ก เพื่อให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์จากสถานการณ์จำลองหรือจากการสาธิตเพื่อให้เข้าใจชัดเจนถึงขั้นตอนและวิธีการในแต่ละขั้นตอน

2. ขั้นลงมือกระทำ กิจกรรมการเรียนการสอนแบ่งได้ 2 ส่วน คือ

2.1 การฝึกปฏิบัติ ทำได้โดย การฝึกบทบาทสมมติ และการฝึกซ้อมบท

2.1.1 การฝึกบทบาทสมมติ เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการฝึกทักษะโดยสมมติตัวละครและสถานการณ์ขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสมมติตัวเองเป็นตัวละครตามโจทย์ ดังนั้นต้องกำหนดโจทย์ให้ชัดเจน คือ สถานการณ์ บทบาทของตัวละคร 2 ฝ่าย และบทบาทของผู้สังเกตการณ์ ในการฝึกบทบาทสมมติอาจแบ่งกลุ่ม เป็นกลุ่ม 2 คน , กลุ่ม 3 คน หรือ

กลุ่มย่อย 5-6 คน ยิ่งกลุ่มมีคนมากขึ้นก็จะมีการเรียนรู้กันเองมากขึ้นจากการอภิปรายกลุ่ม แต่จะใช้เวลามากกว่าจะฝึกได้ทั่วถึง

2.1.2 การฝึกซ้อมบท เป็นการให้ผู้เรียนฝึกเป็นตัวของตัวเอง ในสถานการณ์ที่เป็นที่ทราบกันว่าเกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้เรียนและเพื่อนๆ ได้ช่วยกันดูว่ามีการใช้ทักษะอย่างไร

การฝึกบทบาทสมมติและการฝึกซ้อมบท มีความแตกต่างกันคือ การฝึกบทบาทสมมติจะตั้งโจทย์โดยการ " สมมติ " ทั้งสถานการณ์และตัวละครที่ให้ผู้เรียนแสดง โจทย์มักขึ้นต้นด้วยคำว่า " สมมติให้ ผู้เรียนเป็นสมศักดิ์และมาลี ..." ขณะที่การฝึกซ้อมบท ให้ผู้เรียนเล่นเป็นตัวเองเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งผู้เรียนสามารถพูดหรือกระทำตามที่ต้องการโดยไม่ต้องสมมติตนเอง โจทย์มักขึ้นต้นว่า " หากผู้เรียน ..." การฝึกซ้อมบทเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการฝึกทักษะการปฏิเสธในสถานการณ์ที่นักเรียนพบได้เสมอๆ และสถานการณ์ไม่ซับซ้อนซึ่งสามารถฝึกได้ง่าย โดยให้ผู้เรียนแบ่งเป็นกลุ่ม 2 คน หรือกลุ่ม 3 คน ขณะที่การฝึกบทบาทสมมติ เป็นการฝึกในสถานการณ์ที่ซับซ้อนกว่า เป็นเหตุการณ์อาจเกิดขึ้นไม่บ่อยก็ได้ แต่มีความสำคัญที่ผู้เรียนควรได้ฝึกหาทางออก โดยมากมักฝึกในกลุ่มเล็ก

2.2 การประเมินการฝึก เป็นการช่วยกันสะท้อนความคิดว่า สิ่งที่คุณฝึกทักษะได้ทำไปนั้น ตรงตามขั้นตอนที่ควรจะเป็นหรือไม่ การประเมินการฝึกสามารถทำได้โดยให้ประเมินกันเองภายในกลุ่ม หรือผู้เรียนกับผู้สอนช่วยกันประเมินในชั้นเรียน หรือทั้ง 2 แบบ

2.2.1 ในกรณีที่ให้ผู้เรียนประเมินกันเอง ผู้สอนควรกำหนดในใบงานให้ชัดเจนว่าจะประเมินอย่างไร

2.2.2 ในกรณีที่ผู้สอนช่วยประเมิน ผู้สอนอาจใช้วิธีสุ่มให้ผู้ฝึกออกมาแสดงหน้าชั้น ผู้สอนช่วยวิจารณ์ประกอบขอความคิดเห็นจากผู้เรียนในชั้นเรียน หรือผู้สอนอาจใช้วิธีสัมภาษณ์หรือให้สมาชิกกลุ่มเล่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วผู้สอนให้ข้อเสนอแนะ

พฤติกรรมความรุนแรง

พฤติกรรมความรุนแรง (Violent behaviors) เป็นปัญหาทางสุขภาพ ที่สำคัญมากปัญหาหนึ่ง และมีความสลับซับซ้อนเนื่องจากมีสาเหตุ ปัจจัยหลายประการ และเกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม เช่น การที่บิดามารดาตีบุตร บางสังคมถือว่าเป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรวิธีหนึ่งที่จะทำให้บุตรเป็นคนดีในอนาคต แต่ในบางสังคมถือว่าเป็นการใช้ความรุนแรงกับเด็กเพราะบิดามารดาตีว่าบุตรเป็นกรรมสิทธิ์ของตนจะปฏิบัติอย่างไรก็ได้

ความหมาย

องค์การอนามัยโลก (WHO. 2002 : 4) ให้ความหมายว่า การใช้กำลังหรืออำนาจทางกายอย่างจงใจ เพื่อข่มขู่คุกคาม ต่อด้าน ตนเอง หรือผู้อื่น หรือกลุ่ม หรือชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดผลที่ทำให้เกิดการบาดเจ็บ การตาย ทำร้ายจิตใจ การกีดกันและขัดขวางการพัฒนาการ

บาร์เดน (Barden. 1993 : 94) ให้ความหมายว่า การใช้กำลังทางกายหรือพลังอำนาจในการคุกคามผู้อื่น ให้บาดเจ็บทางกายหรือทางจิตใจ หรือทำให้รู้สึกขาดความปลอดภัย รวมถึงการเมินเฉยและการละเลยด้วย

เรย์โซ และ รอท (Reiso & Roth. 1996 : 35) ให้ความหมายว่า พฤติกรรมซึ่งบุคคลกระทำต่อบุคคล โดยตั้งใจหรือเจตนาที่จะคุกคามขู่เข็ญ หรือทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (2542 : 1) ให้ความหมายว่า การกระทำใด ๆ ที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ โดยการบังคับ ขู่เข็ญ ทุบตี คุกคาม กีดกันเสรีภาพทั้งในที่สาธารณะและในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นผลหรืออาจเป็นผลทำให้เกิดความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจแก่ผู้ถูกกระทำ

กฤตยา อาชวนิจกุล (2539 : 7) ให้ความหมายว่า การใช้วาจา หรือกำลังทางร่างกายหรืออาวุธ ในการทำร้ายผู้อื่น และเป็นการกระทำที่ออกนอกกริตนอกรอยของวิถีปฏิบัติทั่วไป

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2540 : 223) ให้ความหมายว่า การกระทำที่มีหรือส่อว่ามีเจตนาที่จะทำให้อีกบุคคลหนึ่งได้รับบาดเจ็บ การบาดเจ็บนี้อาจเนื่องมาจากการทำร้ายร่างกายหรือทางเพศ และบาดเจ็บมีตั้งแต่น้อยไปจนรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต

อาจสรุปได้ว่า พฤติกรรมความรุนแรง หมายถึง การกระทำที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ทั้งทางร่างกาย วาจา และจิตใจ ต่อด้านตนเอง ผู้อื่น กลุ่มคน หรือชุมชน อย่างจงใจ โดยการบังคับ ขู่เข็ญ ทำร้าย ทุบตี คุกคาม กีดกันเสรีภาพ ทั้งในที่สาธารณะและในการดำเนินชีวิตส่วนตัว ซึ่งเป็นผลหรืออาจเป็นผลให้เกิดการบาดเจ็บ การตาย ความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกาย และจิตใจแก่ผู้ถูกกระทำ

ลักษณะพฤติกรรมความรุนแรง

สามารถแบ่งลักษณะพฤติกรรมความรุนแรง ดังนี้ คือ (คณะกรรมการการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา. มปป : 6 ; นิจารณ วิวัฒน์นอม. 2540 : 16 - 17 ; บุญเสริม หุตะแพทย์. 2545 : 37-38)

1. พุทธิกรรมความรุนแรงต่อร่างกาย หมายถึง การใช้กำลัง และหรืออุปกรณ์ใด ๆ เป็นอาวุธ มีผลทำให้ผู้ถูกกระทำได้รับบาดเจ็บต่อร่างกายเล็กน้อย บาดเจ็บสาหัส ทั้งที่มีร่องรอยและไม่มีหรือถึงแก่ชีวิต เช่น การตบ ตี เตะ ต่อย บีบคอ ผลัก ขว้างปา ทิ่มแทง การล่ามโซ่กักขัง การจี้ด้วยบุหรี่หรือของร้อน การกรอกด้วยยาพิษ เป็นต้น

2. พุทธิกรรมความรุนแรงต่อจิตใจ หมายถึง การกระทำหรือละเว้นการกระทำใด ๆ ที่มีผลทำให้ผู้ถูกกระทำหรือผู้รับผลเสียใจ ปวดร้าว กระทบกระเทือนใจ หวาดกลัว หวาดระแวง กังวลไม่สบายใจ ขาดความเชื่อมั่นและนับถือตนเอง และหรือเสียสิทธิและเสรีภาพ เช่น การพูดจาหยาบคาย ตวาด ตะคอก ตู้อุก ดำทอ เหยียดหยาม การมีมติไม่พูดจาด้วยการปล่อยปละละเลย ทอดทิ้ง ปฏิเสธสิทธิที่ควรได้ จำกัดเสรีภาพและความเป็นอิสระในการเลือก เป็นต้น

3. พุทธิกรรมความรุนแรงทางเพศ หมายถึง การกระทำในลักษณะล่วงละเมิดคุกคามทางเพศหรือละเมิดสิทธิทางเพศ เช่น การใช้กิริยาจาเราะโลม มีเจตนาไปในทางขู้สาว การเกี้ยวพาราสี การใช้สายตาโลมเลีย มีเจตนาไปในทางขู้สาว การชักชวนให้มีเพศสัมพันธ์ โดยการข่มขู่ เป็นต้น การทำอนาจาร ข่มขืนกระทำชำเรา และการทำร้ายทางเพศ

4. พุทธิกรรมความรุนแรงทางสังคม หมายถึง การปล่อยปละละเลย ทอดทิ้ง ไม่ให้ความสำคัญ ไม่สนใจ ขัดขวางความก้าวหน้า ขัดขวางการติดต่อ พบปะกับผู้อื่น เช่น เพื่อน ญาติพี่น้อง บิดามารดา หรือบุตร เป็นต้น

5. พุทธิกรรมความรุนแรงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การควบคุมทรัพย์สิน การจำกัดค่าใช้จ่าย ทำให้ผู้ถูกกระทำดำเนินชีวิตด้วยความยากลำบาก ขาดปัจจัยการยังชีพ

สำหรับระดับของความรุนแรง แบ่งตามลักษณะพุทธิกรรมความรุนแรงได้ 4 ระดับ คือ (สำหรับ จิตตินันท์. 2541 : 139)

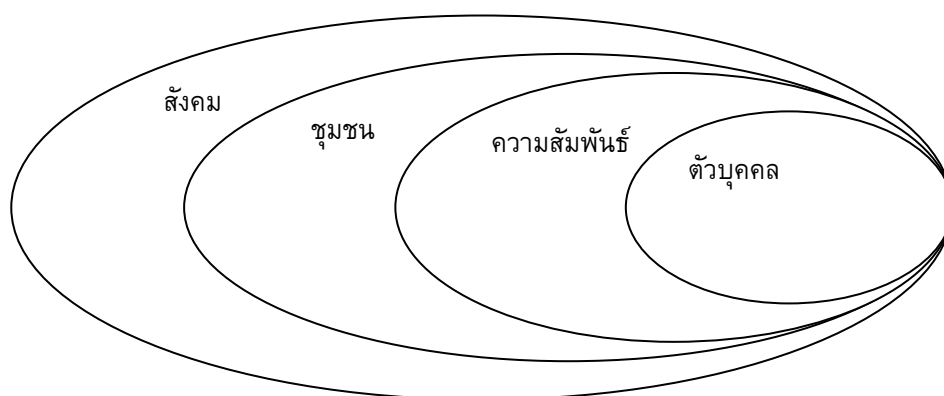
1. ชนิดที่ไม่รุนแรงมาก เป็นระดับที่เหตุการณ์ไม่ใหญ่โตและไม่มีอันตรายมาก เป็นอยู่ไม่นาน ทั้งต่อร่างกาย จิตใจ หรือทางเพศ ได้แก่ ทางกาย มีบาดแผลอยู่ในเนื้อเยื่อหรือเฉพาะที่ผิว เป็นรอยขีดข่วน ฟกช้ำเล็กน้อย แผลไฟไหม้ไม่มาก ทางจิตใจ เช่น ใช้คำพูดระคายหูเป็นครั้งคราว ลบหลู่ ทำให้บรรยากาศสับสน ทางเพศ เช่น การสัมผัสที่ไม่ถูกต้อง การเชิญชวน และหรือการอวดอวัยวะเพศ ทางสังคม เช่น การทอดทิ้งไม่แสดงความรัก เป็นครั้งคราว

2. ชนิดที่รุนแรงปานกลาง เป็นระดับที่รุนแรงขึ้นแต่ยังไม่เป็นการคุกคามถึงชีวิต หรือมีแนวโน้มที่จะมีผลไปนาน ได้แก่ ทางกาย เช่น บาดแผลตื้น แต่กว้างมาก หรือรุนแรงและถึงขั้นได้ผิวหนังเขียวช้ำ เป็นรอยกว้าง หรือมีรอยปูดแดง ชอกช้ำมาก รอยนูนแดงใหญ่ มีเลือดคั่งเป็นก้อนเล็ก ๆ ไฟลวกเล็กน้อย ทางจิตใจ เช่น ใช้คำพูดบาดใจ และทำให้ได้าย ทำร้ายกายเป็นครั้งคราว ทางเพศ เช่น เล้าโลม สำเร็จความใคร่ ใช้นิ้วมือสอดใส่อวัยวะเพศ ทางสังคม เช่น การทอดทิ้งไม่ให้ความรักความอบอุ่นบ่อย ๆ

3. ชนิดที่รุนแรงมาก เป็นการกระทำอย่างต่อเนื่อง หรือมีอันตรายต่อร่างกาย หรือจิตใจอย่างรุนแรง ได้แก่ ทางกาย เป็นบาดแผลยาวและลึก กระดูกหัก เลือดออกในสมอง แผลไฟไหม้ และลึกถึงอวัยวะภายใน ทางจิตใจ เช่น ถูกรังเกียจบ่อย ๆ ปล่อยปละละเลย ทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง หรือกักขัง ทางสังคม เช่น ขัดขวางการติดต่อ พบปะกับผู้อื่น
4. ระดับที่รุนแรงที่สุด เป็นอันตรายที่เป็นอยู่นาน มีความรุนแรงมาก มีผลคุกคามถึงชีวิต

สาเหตุของความรุนแรง

ความรุนแรง เป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนเป็นอย่างมาก และมีรากฐานมาจากองค์ประกอบหลายอย่างรวมกัน เช่น ชีววิทยา สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ดังนั้น สาเหตุของความรุนแรง จึงเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยร่วมทางสังคม ดังแสดงในภาพประกอบ 13 (WHO. 2002 : 9)

ภาพประกอบ 13 รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรุนแรง

จากภาพประกอบ 13 จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมความรุนแรงหรือเพิ่มความเสี่ยงในการกระทำความรุนแรง มีดังนี้คือ

1. ปัจจัยส่วนตัวและปัจจัยทางชีวภาพ เป็นปัจจัยที่มีผลกับพฤติกรรมส่วนบุคคลที่จะกระทำความรุนแรงหรือตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง ได้แก่
 - 1.1 ความผิดปกติทางจิตและบุคลิกภาพ (คณะกรรมการการศึกษารัฐวิเยาชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา. มปป : 8)

1.1.1 มีปัญหาทางจิต ผู้มีอาการทางจิตที่มีอารมณ์ก้าวร้าวร่วมด้วยจะควบคุมตนเองไม่ได้เมื่อโกรธ

1.1.2 สมองพิการ ที่ทำให้เกิดอารมณ์ก้าวร้าวและควบคุมตนเองไม่ได้

1.1.3 บุคลิกภาพก้าวร้าว ผู้มีบุคลิกภาพก้าวร้าวและขาดการควบคุมตนเองจะกระทำรุนแรงเมื่อโกรธ ผิดหวังรุนแรง หรือสิ้นหวังสิ้นหนทาง

1.1.4 การใช้สารเสพติดผู้ใช้สารเสพติดรวมทั้งสุรา ความรู้ตัวจะลดลง การตัดสินใจเสีย การยับยั้งลดลง ควบคุมตัวเองไม่ได้จึงกระทำรุนแรงได้มาก

1.1.5 มีปัญหาการเบี่ยงเบนทางเพศ นำไปสู่การละเมิดและกระทำผิดทางเพศได้มากขึ้น

1.2 การมีประสบการณ์ความรุนแรง พฤติกรรมความรุนแรงเป็นปรากฏการณ์ที่ถูกเรียนรู้ ความรุนแรงเป็นผลผลิตของสถานการณ์เรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จ (สุดสงวน สุธีสร. 2540 : 23) โดยบุคคลได้รับประสบการณ์ความรุนแรง 2 ทาง คือ (ศศิธร อมรินทร์แสงปัญญา. 2545 : 15)

1.2.1 การสังเกต คือ การที่บุคคลได้พบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงหรือรับรู้เรื่องราวข่าวสารเกี่ยวกับความรุนแรง

1.2.2 การมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคลได้เข้าร่วมในเหตุการณ์ความรุนแรงในฐานะผู้กระทำความรุนแรง หรือเป็นผู้ถูกกระทำความรุนแรง

จากประสบการณ์ทั้งสองหรือประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับความรุนแรงโดยการเลียนแบบ คือ การที่บุคคลกระทำเมื่อเห็นการกระทำของผู้อื่น ซึ่งการเลียนแบบนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเกิดพฤติกรรมความรุนแรง

1.3 การศึกษา ขาดการเรียนรู้ทักษะชีวิต เช่น ทักษะชีวิตในการสื่อสารและการรับฟัง จะทำให้บุคคลไม่สามารถสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นได้ หรือขาดประสบการณ์การเรียนรู้ทักษะการปรับตัวเมื่อผิดหวัง เมื่อเผชิญภาวะวิกฤต หรือเมื่อเกิดความขัดแย้ง จะทำให้บุคคลกระทำรุนแรงได้มากกว่าคนอื่นที่ปรับตัวได้

1.4 รายได้ต่ำ ทำให้ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกและแออัด

2. ปัจจัยความสัมพันธ์ของบุคคล เช่น ครอบครัว เพื่อน และคนใกล้ชิด

2.1 ครอบครัว มีลักษณะของครอบครัวเดี่ยวหรือโดดเดี่ยว เมื่อเกิดความขัดแย้งในครอบครัวจะขาดบุคคลที่คอยให้ความช่วยเหลือหรือไกล่เกลี่ย หรือครอบครัวที่มีภาวะเศรษฐกิจยากจน ขาดแคลน มีหนี้สิน ครอบครัวแก้ปัญหาด้วยการใช้ความรุนแรง รู้สึกและยอมรับว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติ เช่น การลงโทษด้วยการตี การใช้วาจาหยาบคาย ขู่ ตะคอกกันเสมอ ฯลฯ และการที่ครอบครัวมีความขัดแย้งสูง

2.2 เพื่อน มีบทบาทเป็นอย่างมากในพฤติกรรมความรุนแรงในวัยรุ่น เพราะวัยนี้เป็นวัยที่ต้องการการยอมรับในหมู่พวก

2.3 คนใกล้ชิด บุคคลมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมของคนที่อยู่ใกล้ชิด เช่นคนใกล้ชิดมีความเคยชินและนิยมการใช้ความรุนแรง หรือการดื่มแอลกอฮอล์ หรือสิ่งเสพติด ซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมความรุนแรง (บุญเสริม หุตะแพทย์. 2545 : 17)

3. ปัจจัยชุมชน ความสัมพันธ์ของชุมชนเป็นปัจจัยที่จะสามารถวิเคราะห์ความเสี่ยงของการเกิดความรุนแรง ได้แก่ โรงเรียน ที่ทำงาน เพื่อนบ้าน เป็นต้น สภาพของชุมชนที่นำไปสู่ความรุนแรง เช่น ชุมชนแออัด มีภาวะการว่างงานสูง ภาวะอาชญากรรมสูง มีแหล่งอบายมุข การระบาดของของยาเสพติด สื่อลามกหรือสื่อเน้นความรุนแรง ความหนาแน่นของประชากรในชุมชน

4. ปัจจัยทางสังคม เป็นปัจจัยซึ่งจะช่วยสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นหรือก่อให้เกิดความรุนแรง ได้แก่ มีวัฒนธรรมที่ยอมรับการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา มีมาตรฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น การถือระบบเพศชายเป็นใหญ่ สิทธิของพ่อแม่ที่มีต่อสวัสดิภาพของเด็ก มีการสนับสนุนให้ใช้กำลังเกินขอบเขตโดยรัฐ รวมทั้งกลุ่มต่อต้านทางการเมือง ความง่ายในการซื้ออาวุธ และความไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

ประเภทของความรุนแรง

นักวิชาการด้านสันติศึกษา (Peace studies) ได้แบ่งประเภทของความรุนแรงออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความรุนแรงทางตรงหรือความรุนแรงส่วนบุคคล (Personal violence) และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural violence) ดังนี้ (บุญเสริม หุตะแพทย์. 2545 : 11-12 ; ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2533 : 11-28)

1. ความรุนแรงทางตรงหรือความรุนแรงส่วนบุคคล มีลักษณะเป็นกระบวนการอันประกอบไปด้วย ที่มาของความรุนแรง เป้าของความรุนแรง และเหยื่อของความรุนแรง เป็นความรุนแรงที่มีผลในการทำร้ายร่างกายและมีผู้กระทำ ที่มาของความรุนแรงอาจเกิดขึ้นโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ได้ โดยให้ความสำคัญกับผู้ก่อความรุนแรง ซึ่งอาจเป็นปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคน หรือระดับองค์กร นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับเครื่องมือที่ก่อให้เกิดความรุนแรง ตั้งแต่ร่างกายของมนุษย์จนถึงการใช้อาวุธ และให้ความสำคัญกับผลที่เกิดต่อร่างกาย เช่น การทำลายร่างกาย และการขัดขวางการทำงานของร่างกาย

บางครั้งความรุนแรงทางตรง เป็นความรุนแรงที่ปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนมีผู้กระทำจึงเรียกได้ว่าเป็นความรุนแรงทางกายภาพ (Physical violence) ซึ่งเป็นการใช้กำลังคุกคามหรือทำร้ายเพื่อควบคุมหรือครอบครองบุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น เพราะการควบคุมผู้อื่นได้ หมายถึงการมีอำนาจเหนือ ซึ่งให้ประโยชน์มากมายแก่ตนเอง สามารถแยกได้ดังนี้ (อนุช อาภาภิรม. 2543 : 21-40)

1.1 ความรุนแรงในครอบครัว เป็นสิ่งที่แพร่หลายที่สุด ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงนี้เกือบทั้งหมดเป็นสตรีและเด็ก เหตุผลสำคัญเนื่องจากลัทธิการถือเพศและโครงสร้าง

สังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ความรุนแรงที่กระทำต่อสตรีมีตั้งแต่ก่อนเกิด เช่น ถูกบังคับให้ทำแท้ง ไปจนถึงยามชราเป็นมาย สตรีที่ถูกทำร้ายนี้ไม่เลือกผิว เชื้อชาติ การศึกษา และฐานะทางสังคม ยกตัวอย่างเช่น ในประเทศแคนาดาซึ่งได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความมั่นคงสูงสุดประเทศหนึ่งของโลก พบว่า ร้อยละ 29 ของสตรีที่เคยแต่งงานหรือกำลังแต่งงานแจ้งว่าถูกคู่ครองหรืออดีตคู่ครองทำร้ายร่างกายตั้งแต่อายุ 16 ปี เป็นต้น

1.2 ความรุนแรงในชุมชน เกิดขึ้นได้ทั้งในโรงเรียน ท้องถนน และที่ทำงาน มีพื้นฐานมาจากความรุนแรงในครอบครัว ช่องว่างทางสังคม และความยากจน ความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นเรื่องลัทธิพหุ แต่ในระยะหลังที่เกิดการแพร่ระบาดของยาเสพติดและอาวุธได้ทำให้ความรุนแรงในชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างมาก การต่อสู้กันเองและการออกอาละวาดของแก๊งวัยรุ่นเป็นสิ่งคุกคามความสงบมั่นคงในชุมชนค่อนข้างสูง ยกตัวอย่างเช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งถือว่ามีประสิทธิภาพการผลิตสูงสุดของโลกก็มีความรุนแรงในที่ทำงานในอัตราสูงมาก ก่อความเสียหายมากกว่าปีละ 3.6 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ ความรุนแรงในที่ทำงานนี้ปรากฏชัดในทศวรรษ 1970

1.3 ความรุนแรงจากองค์กรอาชญากรรม ที่สำคัญ คือ การค้ายาเสพติด การค้าคน การพนัน การค้าอาวุธ และอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ มีการประเมินว่าปีหนึ่ง ๆ ธุรกิจจากอาชญากรรมมีมูลค่าถึงประมาณ 1.3 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ สามารถขึ้นมาแข่งอำนาจทางเศรษฐกิจกับบรรษัทข้ามชาติได้

การค้ายาเสพติด จำนวนผู้ติดยาเสพติดมีไม่มากเมื่อคิดเป็นสัดส่วนของประชากรทั้งหมด แต่มากพอที่จะเป็นตลาดทำกำไรมหาศาลได้ ยาเสพติดเป็นสินค้าเพียงไม่กี่ชนิดที่มาจากประเทศกำลังพัฒนาไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเทศที่ผลิตยาเสพติดมีไม่มาก ส่วนประเทศที่มีปัญหายาเสพติดมีมาก ได้แก่ ประเทศในอเมริกาเหนือ ยุโรป เอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำหรับประเทศไทยปัญหายาเสพติดในปัจจุบัน ได้แก่ ยาบ้า มีความร้ายแรงถึงขั้นคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ ปัญหายาเสพติดส่งผลกระทบนอกจากผู้เสพซึ่งเสี่ยงต่อสุขภาพของตนแล้ว ยังก่อให้เกิดกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่อาศัยเงินจากการค้านี้เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ทำให้ระบบยุติธรรมทางอาชญากรรมมีปัญหาหนัก เนื่องจากจำนวนคดียาเสพติดสูงมาก ก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันกว้างขวางขึ้น และอาจก่อให้เกิดอคติทางผิว และยังพบว่าหลังจากสนับสนุนทุ่มเทเงินงบประมาณและกำลังคนเพื่อต่อสู้กับปัญหาแล้วมักจะไม่ประสบความสำเร็จ

การค้าคน เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ร้ายแรง อาจเรียกได้ว่าเป็นการค้าทาสยุคใหม่ ประมาณว่าทุกปีมีสตรีและเด็กราว 7 แสนถึง 1 ล้านคน ถูกส่งข้ามพรมแดนและขายสู่ตลาดทาสสมัยใหม่ ในจำนวนนี้ประมาณ 5-7 หมื่นคนถูกนำเข้าประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อให้บริการทางเพศ บริการในครัวเรือน ทำงานในโรงงานนรก หรือทำงานอื่นตามพันธะของหนี้สิน

การพนัน เป็นธุรกิจใต้ดินที่สำคัญของประเทศไทย มีการประเมินว่า ธุรกิจนี้มีมูลค่าอย่างน้อย หนึ่งในสี่ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ และใช้กำลังคนเป็นจำนวนนับล้านคน รูปแบบของการพนันที่สำคัญ ได้แก่ หวยใต้ดิน หวยหุ้น บ่อน และการพนันฟุตบอลและมวย

การค้าอาวุธเถื่อน เกิดจากเหตุปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ สิ่งตกค้างจาก สงครามเย็น ซึ่งทำให้อาวุธสงครามแพร่ไปทั่วโลก ความขัดแย้งทางการเมือง และความขัดแย้ง ทางผลประโยชน์ในภูมิภาค

อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามจำนวนผู้ใช้และธุรกิจ ทางอินเทอร์เน็ต อาชญากรรมคอมพิวเตอร์แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ พวกเจาะข้อมูล กลุ่มบ่อน ทำลายเพื่อโจมตีระบบปฏิบัติการหรือสร้างความเสียหายอื่นๆ โดยใช้ไวรัส กลุ่มติดตามเหยื่อ อาศัยช่องทางการติดต่อทางอินเทอร์เน็ตเพื่อทำร้ายหรือส่งข้อความคุกคาม และกลุ่มค้าของ เถื่อนหรือสินค้าหลอกลวง

1.4 ความรุนแรงจากองค์กรธุรกิจ เกิดจากทั้งพฤติกรรมส่วนบุคคลของ เจ้าหน้าที่หรือเจ้าของบริษัท เข้าลักษณะยกยอกข้อโกง และที่ลึกกว่านั้นเกิดจากลักษณะทาง โครงสร้าง เป็นการกระทำผิดเพื่อเพิ่มกำไรหรือการรวยเร็ว อาชญากรรมบริษัทมีหลายชนิด เช่น การตั้งราคาสินค้าสูง การเลียงภาษี การติดสินบนเจ้าหน้าที่และนักการเมือง การกดขี่ หรือไม่คำนึงถึงคนงาน การหลอกลวงลูกค้า การผลิตสินค้าไม่ได้มาตรฐาน การฟอกเงิน เป็นต้น

1.5 ความรุนแรงจากรัฐ รูปแบบสำคัญได้แก่ การละเมิดสิทธิมนุษยชน การ ทุจริตคอร์รัปชัน และการก่อหนี้ (โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งขาดระบบตรวจสอบ ควบคุมรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพ)

ปัญหาสิทธิมนุษยชนมีอยู่ 6 กลุ่มด้วย ได้แก่ กลุ่มแรกคือการยอมรับ บุรณภาพแห่งบุคคลและเสรีภาพจากการสังหารทางการเมืองหรือไม่ถูกกฎหมาย กลุ่มที่สอง คือ ปัญหาเสรีภาพพลเมือง มีเสรีภาพในการพูด การชุมนุมและเสรีภาพทางศาสนา กลุ่มที่สาม คือสิทธิทางการเมือง กลุ่มที่สี่คือสิทธิขององค์กรในการตรวจสอบรัฐบาลในเรื่องสิทธิมนุษยชน กลุ่มที่ห้าคือปัญหาการแบ่งแยกกันด้านต่าง ๆ และกลุ่มที่หกคือสิทธิคนงาน ในประเทศไทย มีปัญหาสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ได้แก่ การใช้ความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่รัฐ ความรุนแรงใน ครอบครัว โสเภณีและโสเภณีเด็ก สิทธิคนงาน สิทธิในสิ่งแวดล้อมของชุมชน ปัญหาผู้อพยพ ลี้ภัยและชนชาติส่วนน้อยบริเวณชายแดน สภาพที่แออัดตึงเครียดและการทารุณในที่คุมขัง

การทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการเป็นความรุนแรงจากรัฐบาลหรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ส่งผลกระทบสูงและลึกซึ้ง ก่อความไม่มั่นคงทุกด้านขึ้นในสังคมและแก่ พลเมือง การคอร์รัปชันมีหลายรูปแบบ เช่น การติดและรับสินบน การข้อโกง การยกยอก การ ขโมยทรัพย์สินทางราชการ ระบบอุปถัมภ์และพรรคพวก และการใช้อิทธิพล การคอร์รัปชันมี ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับระหว่างประเทศ

1.6 สงครามและอาวุธสงคราม เป็นความรุนแรงสูงสุดที่อาจเกี่ยวพันกับรัฐบาลมหาอำนาจของโลกทั้งหมดและรัฐบาลอื่นอีกจำนวนมาก เช่น กรณีสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สอง หรืออาจเป็นสงครามภายในประเทศซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้งในหลายแห่ง หลังสงครามเย็นยุติ สงครามและอาวุธสงครามก่อปัญหาสำคัญ ได้แก่

1.6.1 ค่าใช้จ่ายทางทหารที่สูงทั่วโลกประมาณปีละ 780,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อสวัสดิการทางสังคมและพัฒนาประเทศได้มาก

1.6.2 การค้าอาวุธซึ่งทำกำไรแก่บริษัทผู้ผลิตอาวุธ ขณะที่ประชาชนต้องเสียภาษีเพื่ออุดหนุนการค้านี้

1.6.3 อันตรรกะจากสงครามนิวเคลียร์ลดลงจากเมื่อครั้งสงครามเย็น แต่โลกยังถูกคุกคามด้วยสงครามนี้เมื่อการทดลองอาวุธนิวเคลียร์เพิ่มขึ้น มีการพัฒนาและการแพร่กระจายจรวดนำวิถีพิสัยไกล การคิดสร้างระบบป้องกันขีปนาวุธแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา การวางแผนยุทธศาสตร์ของประเทศมหาอำนาจยังคงรวมเอาอาวุธนิวเคลียร์ไว้ด้วย

1.6.4 อันตรรกะจากอาวุธชีวภาพและเคมีเพิ่มมากขึ้น จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีพันธุวิศวกรรม

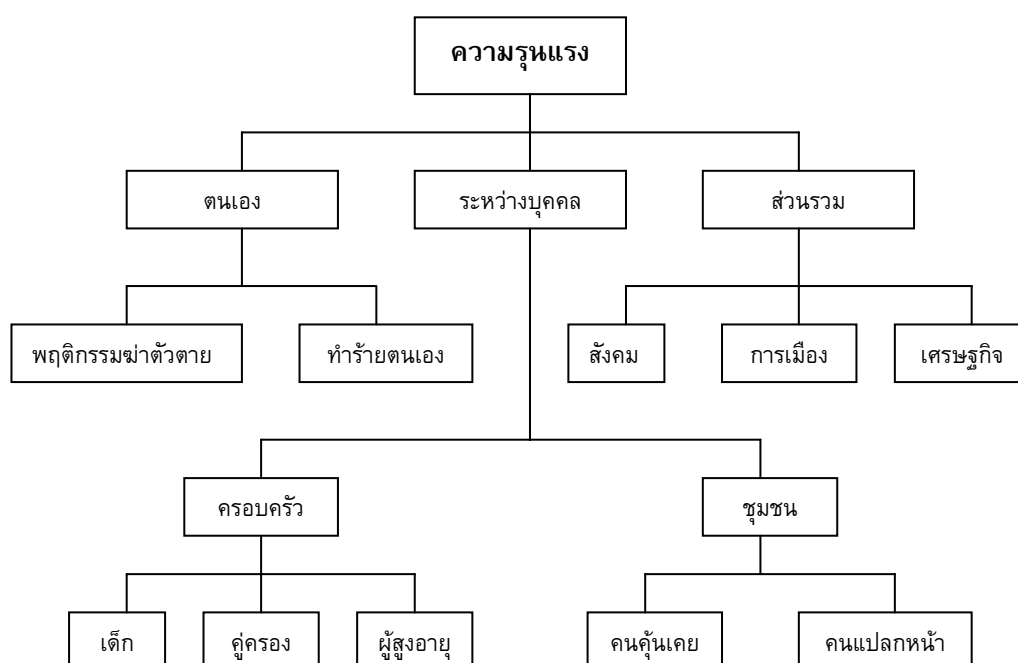
1.6.5 อาวุธเล็กและอาวุธเบาที่แพร่ระบาดมีส่วนให้เกิดสงครามกลางเมืองในประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลก ซึ่งในที่สุดก็นำไปสู่ความไม่มั่นคงระหว่างประเทศ

1.6.6 สงครามปัจจุบันผู้ที่บาดเจ็บล้มตายมากที่สุดกลายเป็นพลเรือน ไม่ใช่ทหาร ทุ่นระเบิดจำนวนกว่า 100 ล้านลูกยังนำความตาย การบาดเจ็บ ทุพพลภาพมาสู่พลเรือนในทุกวัน

2. ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เป็นการกระทำที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างศักยภาพของมนุษย์ (Potentiality) กับสิ่งที่มนุษย์เป็นอยู่จริง (Actuality) ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ตัวบุคคล แต่เป็นผลจากการกระทำของระบบหรือโครงสร้างและในสถานการณ์ที่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาขัดขวางหรือกีดกันมิให้ศักยภาพและความเป็นจริงของมนุษย์ประสานเข้าหากัน สิ่งนี้ขัดขวางนี้เป็นสิ่งที่มิใช่มนุษย์ แต่เป็นสภาพความเป็นจริงของโครงสร้างทางสังคมที่เชื่อมโยงโดยตรงกับฐานคติ และระบบการให้คุณค่าในสังคมนั้น ๆ ความรุนแรงเชิงโครงสร้างเป็นแนวคิดที่กว้างขวางครอบคลุมมิติต่าง ๆ มากมาย ได้แก่ มิติในด้านการพัฒนา และมิติในด้านสิทธิมนุษยชน ตัวอย่างเช่น การไม่รู้หนังสือ จำนวนผู้หญิงที่ไม่รู้หนังสือมากกว่าผู้ชาย สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงมีโอกาสน้อยกว่าชาย ในการศึกษา น้อยกว่าชาย ซึ่งมีรากฐานมาจากการเลือกปฏิบัติทางสังคม วัฒนธรรมต่อผู้หญิง การจำกัดสิทธิในการศึกษาของผู้หญิง ย่อมส่งผลกระทบต่อการจำกัดศักยภาพและการพัฒนาตนเองของผู้หญิงโดยนัยนี้จึงกล่าวได้ว่าเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อผู้หญิง (กฤตยา อาชวนิจกุล).

ความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างมีข้อแตกต่างกันที่ความรุนแรงเชิงโครงสร้างไม่มีผู้กระทำเป็นตัวบุคคล หรือเป็นองค์กรที่จับต้องได้เหมือนความรุนแรงทางตรง เพราะเมื่อเกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างขึ้น ตัวการที่ทำให้เกิดความรุนแรง คือ ตัวโครงสร้างนั่นเอง ดังนั้น ช่วงเวลาของการเกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างจึงยาวนานจนทำให้คนในสังคมเกิดความเคยชินกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และในหลายสถานการณ์ หรือปรากฏการณ์หลายรูปแบบคนในสังคมมิได้รู้สึกว่าเป็นความรุนแรง

นอกจากนี้ องค์การอนามัยโลก ได้จัดประเภทของความรุนแรงออกเป็น 3 กลุ่ม ดังแสดงในภาพประกอบ 14 (WHO. 2002 : 5)

ภาพประกอบ 14 ประเภทของความรุนแรง

จากภาพประกอบ 14 จะเห็นว่าความรุนแรงสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ความรุนแรงต่อตนเอง เป็นความรุนแรงที่กระทำต่อตนเองโดยตรง ได้แก่ พฤติกรรมฆ่าตัวตาย และ การทำร้ายตนเอง
2. ความรุนแรงระหว่างบุคคล แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

2.1 ความรุนแรงในครอบครัว สามารถแบ่งได้เป็น ความรุนแรงต่อเด็ก ความรุนแรงต่อคู่ครอง และความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ เป็นความรุนแรงที่มีขนาดใหญ่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัว มักเกิดขึ้นที่บ้าน

2.2 ความรุนแรงในชุมชน เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล ซึ่งเกิดได้กับคนที่รู้จักกันเคยกัน และคนแปลกหน้า สถานที่เกิดความรุนแรงมักเกิดนอกบ้าน

3. ความรุนแรงส่วนรวม เป็นการใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือโดยกลุ่มคนที่จำแนกตนเองว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งซึ่งต่อต้านกับอีกกลุ่ม หรือต่อต้านตัวบุคคล เพื่อผลทางการเมือง เศรษฐกิจ และจุดประสงค์ทางสังคม ความรุนแรงส่วนรวมนี้มีหลายลักษณะ เช่น ความขัดแย้งระหว่างรัฐ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การปราบปราม การก่อการร้าย การละเมิดสิทธิมนุษยชน และองค์กรอาชญากรรม

1. ความรุนแรงต่อตนเอง (Self-direct violence)

พฤติกรรมฆ่าตัวตาย (Suicidal behavior) หมายถึง ความคิดหรือการกระทำใด ๆ ก็ตาม ที่หากดำเนินไปจนสำเร็จจะทำให้เกิดอันตรายรุนแรงถึงแก่ความตายได้ พฤติกรรมฆ่าตัวตายมีตั้งแต่คิดอยากฆ่าตัวตาย (Suicidal ideation) ขู่จะฆ่าตัวตาย (Suicidal threat) พยายามฆ่าตัวตาย (Suicidal attempt) ไปจนถึงฆ่าตัวตายสำเร็จ (Complete suicidal) การมีพฤติกรรมแบบใดแบบหนึ่งถือเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าบุคคลนั้นมีความเสี่ยงสูงที่จะฆ่าตัวตายสำเร็จ (อุมพร ตรังคสมบัติ. 2540 : 244)

ปัจจัยเสี่ยงของการฆ่าตัวตาย มีปัจจัยหลายประการดังนี้

1.1 ปัจจัยทางพันธุกรรม บุคคลที่มีความเปราะบางทางพันธุกรรม (Genetic vulnerability) จะควบคุมตัวเองได้น้อย เมื่อมีความเครียดจะเกิดอารมณ์เศร้าและทำร้ายตนเองได้ง่าย การฆ่าตัวตายในครอบครัวเป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเลียนแบบหรือการถ่ายทอดทางพันธุกรรมของการฆ่าตัวตายหรือโรคซึมเศร้าได้ นอกจากนี้พบว่า ระดับซีโรโทนิน (Serotonin) ต่ำ จะทำให้บุคคลควบคุมตนเองไม่ได้ และจะทำร้ายตนเองเมื่อเกิดความเครียด

1.2 การเจ็บป่วยทางจิตเวช โดยเฉพาะโรคซึมเศร้าอย่างรุนแรง (Major depression) และโรคซึมเศร้าเรื้อรัง (Dysthymia) มีโอกาสที่จะเกิดพฤติกรรมฆ่าตัวตายสูงเป็น 15 เท่าของผู้ไม่ป่วย นอกจากนี้ยังมีความผิดปกติอื่น ๆ เช่น การใช้สารเสพติด พฤติกรรมเกเรและบุคลิกภาพผิดปกติแบบอันธพาล เป็นต้น

1.3 บุคลิกภาพและกลไกการปรับตัว ผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จมักเป็นคนสมบูรณ์แบบ (Perfectionist) มีนิสัยแยกตัว มีความภาคภูมิใจตนเองต่ำ เป็นเด็กกว่าวัย อดทนต่อความคับข้องใจได้น้อย มีความก้าวร้าวสูง ขาดความยับยั้งชั่งใจและควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ได้ แต่บางคนเป็นคนเก็บกดทางอารมณ์ นอกจากนี้มักมีความคิดแบบสุดขั้ว ไม่ยืดหยุ่น มีโลกทัศน์ที่แคบ ชอบตำหนิตนเอง เมื่อประสบปัญหาไม่สามารถหาทางแก้ไขได้และเกิดความ

รู้สึกหมดหวังได้ง่าย หรือเคยผ่านประสบการณ์การถูกทำร้ายในเด็กทำให้มีปัญหาในการปรับตัว และบุคลิกภาพ

1.4 ปัจจัยทางครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมาก ได้แก่

1.4.1 ขาดการสื่อสารระหว่างกันของสมาชิกในครอบครัว เช่น ไม่พูด ไม่คุยกัน หรือการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน

1.4.2 การแสดงออกทางอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม ครอบครัวไม่แสดงความรู้สึกทางบวก เช่น ไม่แสดงความรักใคร่ ทำให้บุคคลไม่รู้สึกว่าเป็นที่รักและต้องการของใคร

1.4.3 การปฏิบัติบทบาทของสมาชิกมีความบกพร่อง

1.4.4 ครอบครัวมีความขัดแย้งเรื้อรัง ขาดความสงบสุข ความขัดแย้งระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดการฆ่าตัวตายได้บ่อยในวัยรุ่น ครอบครัวมีลักษณะไม่ยืดหยุ่น ไม่สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ให้เหมาะสมกับความต้องการของสมาชิกได้ ครอบครัวขาดทักษะในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน

1.5 ปัจจัยทางสังคมและความเครียดในชีวิต บุคคลที่มีพฤติกรรมฆ่าตัวตาย มักมีความเครียดในชีวิตสูงและมักเป็นความเครียดเรื้อรัง จากปัญหาต่าง ๆ เช่น ภาวะความยากจน การว่างงาน มีปัญหากับที่ทำงานหรือติดคดีความ การสูญเสียคนรัก นอกจากนี้การสูญเสียหลายครั้งในช่วงต้นของชีวิต เช่น พ่อแม่เสียชีวิต หย่าร้างกันหรือแยกทางกัน พ่อแม่ทะเลาะกัน และมีพฤติกรรมฆ่าตัวตายเกิดขึ้นในคนใกล้ชิด เช่น เครือญาติหรือเพื่อนในชั้นเรียน บุคคลที่มีพฤติกรรมฆ่าตัวตายมักขาดการประคับประคองจากบุคคลอื่น เช่น มีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับพ่อแม่หรือเพื่อน ไม่มีเพื่อนสนิท ไม่รู้สึกว่าตนเองและผู้อื่นจะเข้าใจและผูกพันกันได้ อย่างแท้จริง เมื่อมีปัญหาจึงเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวและหาทางออกไม่ได้ นอกจากนี้เหตุการณ์ที่กระตุ้นให้ตัดสินใจฆ่าตัวตายมักเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้รู้สึกเสียหน้า หรือ ไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เช่น ถูกพ่อแม่ลงโทษหรือทะเลาะกับเพื่อน ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าความสัมพันธ์มาถึงจุดสุดท้ายแล้ว จึงแก้ปัญหาด้วยการฆ่าตัวตาย

การป้องกันพฤติกรรมฆ่าตัวตาย คือ ต้องสร้างความนับถือในตนเองให้เกิดขึ้น ตระหนักในคุณค่าของตนเอง (High self-esteem) ร่วมมือกันสร้างครอบครัวที่อบอุ่น มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว เพื่อน และชุมชน มีความศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ (WHO. 2002 : 20)

2. ความรุนแรงระหว่างบุคคล (Interpersonal violence)

ความรุนแรงในครอบครัว (Family violence) หมายถึง การกระทำใด ๆก็ตามที่สมาชิกในครอบครัวกระทำต่อกันแล้วมีผลทำให้ผู้ถูกกระทำได้รับบาดเจ็บ ทางกาย และหรือทางจิตใจ และหรือทางเพศ (คณะกรรมการกิจการสตรี เยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา. 2540 : 6)

สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว พฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัว มีหลายสาเหตุ ดังนี้ (อรอนงค์ อินทรวิจิตร และ นรินทร์ กรินชัย. 2542 : 7-10 ; คณะกรรมการกิจการสตรีเยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา. มปป. : 8-13)

1. ขาดความพร้อมในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล กล่าวคือ การที่บุคคลไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยความรักความเข้าใจ ความเมตตาและเอื้ออาทรต่อกันในฐานะเป็นสมาชิกในครอบครัว หรือการที่บุคคลเติบโตขึ้นมาในครอบครัวที่ชอบแสดงพฤติกรรมที่รุนแรงต่อกัน ทั้งทางกาย วาจา และมีเจตคติในทางลบต่อเพศตรงข้ามซึ่งเป็นความรุนแรงที่ซ่อนเร้น ทำให้เกิดการดูดซับเอาพฤติกรรม การกระทำการใช้วาจา และความคิดนำไปสู่การเบียดเบียนและเอาเปรียบทางเพศ

2. ความเจ็บป่วยทางจิตใจ อាកารทางจิตและทางประสาทและตกเป็นทาสของสุราหรือสารเสพติดอื่นๆ เป็นสาเหตุหนึ่งนำไปสู่พฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัว และสังคมไทยโดยรวม เช่น การฆ่าทำร้ายบุตร ภรรยา เป็นประจำเมื่ออาการมันเมา หรือยาบ้าออกฤทธิ์ หรือเกิดอาการประสาทหลอน บางกรณีฆ่าตัวตายและฆ่าผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ

3. สาเหตุจากครอบครัว มีหลายปัจจัย ได้แก่

3.1 ลักษณะครอบครัว ที่เป็นครอบครัวเดี่ยวอยู่กันตามลำพังแยกจากคนอื่น และมีการควบคุมโดยสังคมน้อย หรือไม่มีใครมายุ่งกับครอบครัวเลย ลักษณะแบบนี้จะเกิดความรุนแรงได้มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่ก่อตั้งขึ้นโดยปราศจากความพร้อม

3.2 ครอบครัววิกฤต มีภาวะที่สมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต พิการทุพพลภาพกระทันหัน ภาวะการตกงาน การทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำ

3.3 ฐานทางเศรษฐกิจของครอบครัว ยากจน ขาดแคลน เป็นหนี้สิน หรือธุรกิจล้มละลาย

3.4 ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องของชีวิตสมรสและการเป็นพ่อแม่ ได้แก่ ครอบครัวที่มีลูกมาก พ่อแม่จะประนามลูกว่าลูกเป็นต้นเหตุของความยากลำบาก และความขัดสนต่าง แม่ที่ทุกข์ทรมานมากเมื่อตั้งครรภ์และคลอด อาจเกลียดเด็กและทำทารุณต่อเด็กได้ พ่อแม่ที่ไม่เข้าใจจิตวิทยาและความต้องการตามธรรมชาติของเด็ก จะโกรธลูกเสมอ หงุดหงิดและทำร้ายเด็ก เด็กจะเป็นเป้าและถูกกล่าวหาว่าเป็นต้นเหตุของความยุ่งยากและปัญหาต่างๆ ในครอบครัว และทำให้สมาชิกในครอบครัวเครียด

4. สาเหตุทางสังคม

4.1 เจตคติ ค่านิยม และความเชื่อที่ถูกถ่ายทอดมาทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ที่ให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ยอมยกให้ผู้ชายเป็นผู้นำและผู้สร้างกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อใช้ควบคุมสังคม ผู้ชายเป็นผู้สร้างผลผลิตทางเศรษฐกิจ ผู้ชายมีอำนาจในการต่อรอง มีสิทธิมากกว่าผู้หญิง และได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของ เป็นผู้ครอบครองผู้หญิง

4.2 สังคมขาดการตื่นตัวเรื่องสิทธิมนุษยชน และไม่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิพื้นฐานเท่าเทียมกัน คนส่วนใหญ่ในสังคมยังไม่เข้าใจและไม่ตระหนักถึงสิทธิส่วนบุคคล สิทธิสตรี และสิทธิเด็ก ความไม่รู้ไม่เข้าใจทำให้ไม่สามารถปกป้องสิทธิส่วนบุคคลของตนได้ และไม่สามารถปกป้องคุ้มครองสิทธิบุคคลผู้ด้อยโอกาสได้เช่นกัน จะมองว่าการที่บุคคลสถานภาพสูงกว่ามีสิทธิเหนือกว่าบุคคลอื่นเป็นเรื่องปกติ สตรีและเด็กมีสถานภาพต่ำกว่าชาย จึงไม่ได้รับสิทธิต่าง ๆ เท่าชาย เป็นเหตุให้มีการละเมิดสิทธิสตรีและเด็กตลอดมา

4.3 ความรุนแรงในครอบครัวเป็นผลของระบบครอบครัว และสังคมมากกว่าเป็นผลจากความผิดปกติของสมาชิกครอบครัว เช่น การยอมรับว่าสามีภรรยาทะเลาะกันเป็นเรื่องธรรมดา คนอื่นไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว สังคมที่ครอบครัวตั้งอยู่ยอมรับเรื่องความรุนแรง หรือการที่สื่อต่าง ๆ นำเสนอภาพและพฤติกรรมความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ จนกลายเป็นเรื่องธรรมดา หรือเป็นความเคยชิน ความรุนแรงในครอบครัวจึงถือเป็นเรื่องปกติที่ปฏิบัติโดยทั่วไป ดังนั้น เมื่อความรุนแรงเกิดขึ้นในครอบครัว ชุมชนจึงไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ผู้ที่ถูกกระทำกลับต้องเผชิญความอับอาย ถูกเยาะเย้ย และได้รับความเสียหาย

4.4 กฎหมายและข้อบังคับทางสังคมไม่เอื้ออำนวยในการลงโทษ ผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรงและเจ็บพลัน เนื่องจากมีช่องว่างเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับที่มีต่อผู้ทำร้ายที่เป็นคนใกล้ชิด ทำให้คิดว่าปัญหาความรุนแรงเป็นเรื่องส่วนบุคคล ไม่ใช่ปัญหาของสังคมโดยรวม เช่น กรณีผู้หญิงถูกสามีหรือคนรักทำร้าย ภรรยาที่ถูกสามีข่มขืน เป็นเรื่องที่ไม่ควรยุ่งเกี่ยว เมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นแล้วขาดมาตรการการสนับสนุนปกป้อง คุ้มครองและดูแลครอบครัว รวมทั้งไม่มีบทลงโทษใด ๆ แก่ผู้กระทำความรุนแรง ทำให้ผู้กระทำเกิดความได้ใจ และเชื่อว่าความรุนแรงเป็นสิ่งถูกต้องเหมาะสม จึงกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีก

ประเภทความรุนแรงในครอบครัว

ความรุนแรงในครอบครัวที่พบบ่อยมี 4 ประการ จำแนกตามผู้กระทำและผู้เป็นเหยื่อของความรุนแรง ดังนี้คือ (พรเพ็ญ เพชรสุทธิศิริ. 2539 : 12 -13)

1. ความรุนแรงต่อคู่ครอง (Violence against intimate partners) หรือ การทารุณกรรมคู่ครอง (Spouse abuse) หรือการข่มเหงทารุณภรรยา (Wife abuse) เป็นความรุนแรงในครอบครัวที่สามีภรรยากระทำต่อกัน ปัญหานี้ในประเทศไทยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการข่มเหงทารุณภรรยามากกว่า

2. การข่มเหงทารุณเด็ก (Child abuse) เป็นความรุนแรงที่บิดาหรือมารดา ผู้ปกครองดูแลเด็กกระทำต่อเด็ก

3. การข่มเหงทารุณกันระหว่างพี่น้อง (Sibling abuse) เป็นความรุนแรงที่พี่น้องปฏิบัติต่อกัน

4. การข่มเหงทารุณผู้สูงอายุ (Elder abuse) เป็นการข่มเหงทารุณผู้สูงอายุในครอบครัว

ความรุนแรงต่อคู่ครองหรือการทารุณกรรมคู่ครอง

ความรุนแรงต่อคู่ครองหรือการทารุณกรรมคู่ครอง คือ การที่บุคคลหนึ่งปฏิบัติหรือกระทำต่อคู่ครองอย่างไม่ถูกต้อง การกระทำดังกล่าวอาจมีระดับความรุนแรงต่างกัน เช่น ตบ ผลัก ถีบ บีบเค้นคอ ทบตีอย่างรุนแรง อาจทำให้ร่างกายได้รับบาดเจ็บ เช่น กระดูกหัก มีเลือดออกในช่องท้อง ปอด และมีการบาดเจ็บของสมอง เป็นต้น (ไพรัตน์ พุกษชาติคุณากร. 2533 : 369) ความรุนแรงที่คู่ครองกระทำต่อกันนั้นพบได้ในทุกประเทศ ทุกระดับสังคม แต่ในประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำจะมีความเสี่ยงของการเกิดความรุนแรงมากกว่า ซึ่งพบได้ทั้งการละเมิดทางกาย เช่น การทำร้ายร่างกาย เป็นการกระทำรุนแรงที่เห็นชัดที่สุด ตั้งแต่ระดับความรุนแรงน้อยไปจนสูงสุด ได้แก่ การตี การชกต่อย การเตะ บีบคอ และการใช้อาวุธทำร้าย รวมถึงการใช้กำลังบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ด้วย การข่มเหงทำร้ายจิตใจ เช่น การขู่ข่มขู่คุกคาม การใช้วาจาคุกคามเพื่อก่อให้เกิดความหวาดกลัว ใช้คำพูดหยาบคาย เสียดสี การลบหลู่ทำให้อับอาย และการควบคุมไม่ให้พบปะพูดคุยกับครอบครัวหรือเพื่อน ส่วนมากความรุนแรงต่อคู่ครองหรือคู่สมรสผู้ถูกกระทำเป็นเพศหญิง (WHO. 2002 : 15) ส่วนการทารุณกรรมสามีพบได้บ้าง ซึ่งมักเป็นสามีที่สูงอายุและแต่งงานกับผู้หญิงที่อายุน้อยกว่า

สาเหตุของความรุนแรงต่อคู่ครองหรือการทารุณกรรมคู่ครอง มีปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม ทางจิตใจ และการมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ผู้กระทำมักมาจากครอบครัวที่มีพฤติกรรมรุนแรง เคยพบเห็นแม่ถูกพ่อทำร้ายหรือเห็นภรรยาถูกสามีทำร้าย หรือเมื่อตอนเป็นเด็กเคยถูกทารุณกรรม มองเห็นว่าการทำร้ายเป็นสิ่งปกติ กลายเป็นความเคยชิน บุคลิกภาพของผู้กระทำมักมีลักษณะไม่บรรลุนิติภาวะทางอารมณ์ กล่าวคือมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับอายุต้องพึ่งพาสูง เฉื่อยชา ไม่มีความคิดสร้างสรรค์และทุกข์ทรมานจากความรู้สึก ไม่มั่นคงทางจิตใจ (ไพรัตน์ พุกษชาติคุณากร. 2533 : 370) ดังนั้น การข่มเหงกระทำทารุณจึงเป็นการแสดงออกว่า ตนมีพลังกำลัง มีสถานภาพและอำนาจเหนือกว่าคู่ครอง ซึ่งส่วนมากผู้กระทำมักเป็นเพศชาย และการที่สามีดื่มสุรา เป็นปัจจัยที่สนับสนุนปัญหาการข่มเหงทารุณภรรยาด้วย นอกจากนี้ โครงสร้างของสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ที่ยกย่องให้ผู้ชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงเป็นสมบัติของชาย จะทำอย่างไรกับผู้หญิงที่เป็นภรรยาก็ได้

ความรุนแรงต่อคู่ครองหรือการทารุณกรรมคู่ครอง เป็นปัญหาที่มีวัฏจักรของความรุนแรง เป็นระยะต่าง ๆ ดังนี้ (อวิस्ता จันทรแสนตอ. 2544 : 9)

1. ระยะก่อตัวสะสม เป็นระยะที่สะสมความตึงเครียดไว้เรื่อย ๆ โดยทั้งสองฝ่ายไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ ฝ่ายชายจะเริ่มเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่า ขณะที่ฝ่ายหญิงจะโอนอ่อนผ่อนตาม

2. ระยะเข้าควบคุม ฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าจะพยายามควบคุมอีกฝ่ายหนึ่ง
3. ระยะความรุนแรง ผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าอาจแสดงออกในรูปทำร้ายฝ่ายที่อ่อนแอต้องเชื่อฟัง
4. ระยะขบถคืนดี ผู้ใช้ความรุนแรงจะเสียใจสำนึกผิดที่ไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ จึงพยายามทำความดี โดยการขอโทษและสัญญาว่าจะไม่ทำอีก แต่ระยะนี้อาจมีบางคู่เท่านั้น
5. ระยะหวานชื่น หลังจากเกิดความรุนแรงแล้ว มีการขอโทษและให้อภัยกัน แต่ปัญหาความตึงเครียดต่าง ๆ ยังคงมีอยู่ ซึ่งอาจจะกลับเข้าสู่ระยะก่อตัวอีกได้ ถ้าไม่แก้ปัญหา

ในการใช้ความรุนแรงต่อคู่ครองหรือการข่มเหงทารุณภรรยา นั้น ในครั้งแรกที่เกิดขึ้น ภรรยาส่วนใหญ่จะรู้สึกตกใจและไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามภรรยาบางรายก็ลงโทษตนเองว่ามีส่วนทำให้เกิดการทุบตีนั้นขึ้น ในขณะที่สามีจะรู้สึกสับสนและขัดแย้งในบทบาทของตนว่า ควรเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองหรือควรเป็นผู้ทุบตีภรรยา ทำให้พบว่าหลังการทุบตีครั้งแรกสามีจะมีท่าทีสำนึกผิดและมีพฤติกรรมที่ทำให้ภรรยาหายจากความหวาดกลัว และรังเกียจสามี มักแสดงให้ภรรยารู้สึกว่าความรุนแรงนั้นเกิดเพราะสามีลืมหุนไปชั่วขณะและกระทำไปโดยไม่ตั้งใจ และขณะนี้รู้สึกสำนึกแล้ว พฤติกรรมจึงดูเปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ภรรยาส่วนใหญ่จึงเชื่อว่าการกระทำรุนแรงจะไม่เกิดขึ้นอีกและภรรยาส่วนใหญ่จะให้อภัยสามี และไม่เปิดเผยเรื่องราวกับบุคคลที่สาม ทำให้สามีไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ จากการกระทำของตน ดังนั้น การเปิดเผยเรื่องราวต่อบุคคลที่สาม โดยเฉพาะกับบุคคลที่มีอิทธิพลต่อสามี และรับรู้ว่าการกระทำรุนแรงเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง และสิ่งนี้จะป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยยุติความรุนแรงได้ทางหนึ่ง (โชติมา กาญจนกุล. 2540 : 62) นอกจากนี้ การบำบัดรักษา โดยการใช้ครอบครัวบำบัด จิตบำบัด การรักษาทางยา หรือการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล หรือแนวคิดที่จะเปิดโรงซ่อมสามี ก็คงจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะผ่อนคลายปัญหาความรุนแรงต่อคู่ครองหรือการทารุณกรรมคู่ครองหรือการข่มเหงทารุณภรรยาได้

การข่มเหงทารุณเด็ก (Child abuse)

การข่มเหงทารุณเด็กและการทอดทิ้งเด็กจากบิดามารดา และผู้ปกครองดูแลเด็ก เป็นปัญหาที่พบเห็นได้ทั่วโลก ในปี ค.ศ. 2000 มีการประมาณว่า เด็ก 57,000 คนถูกฆ่าตาย ในระหว่างอายุต่ำกว่า 15 ปี เด็กเล็ก อายุ 0-4 ปี มีอัตราของการถูกฆ่าตายมากที่สุด รองลงมาคือ เด็กอายุ ระหว่าง 5-14 ปี สาเหตุของการตายที่พบมากคือการได้รับบาดเจ็บที่ศีรษะ รองลงมาคือ การบาดเจ็บที่ท้อง และการถูกรัดคอ (WHO. 2002 : 16) ความพยายามที่จะสำรวจจำนวนเด็กที่ถูกข่มเหงทารุณว่าน้อยน้อยเพียงใดไม่ประสบความสำเร็จมาก

นัก เพราะปัญหาการรายงานของแพทย์ทางคลินิก เช่น การเจ็บป่วยของเด็กแม้ว่าจะมีสาเหตุมาจากการถูกบิดามารดาข่มเหงทารุณ แต่การแจ้งสาเหตุการเจ็บป่วยไม่ตรงกับความเป็นจริงตลอดจนเด็กไม่ได้ถูกนำเข้ามารักษา แม้จะเจ็บป่วยหรือมีบาดแผล หรือการแจ้งสาเหตุการได้รับบาดเจ็บว่าเป็นเพราะอุบัติเหตุ (พรเพ็ญ เพชรสุทธิ. 2539 : 13)

การข่มเหงทารุณเด็ก หมายถึง การที่บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่มีหน้าที่ดูแลเด็ก กระทำการใด ๆ หรือละเว้นการกระทำใด ๆ ที่มีผลทำให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายและจิตใจของเด็ก (ธรรมนูญ เหล่าสกุลพร. 2542 : 11) การที่จะมองว่าพฤติกรรมใด ๆ ว่าเป็นการทำร้ายเด็กหรือไม่พิจารณาได้ 3 ประการ คือ (สาส์นสิทธิเด็ก. 2540 : 13)

1. ดูภาวะอารมณ์ ในขณะนั้นว่าผู้กระทำ กระทำไปด้วยอารมณ์หรือไม่
2. ดูพฤติกรรม ว่าก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายและจิตใจหรือไม่
3. ดูเจตนา ว่าผู้กระทำมีเจตนาจะให้เด็กเจ็บหรือไม่

ลักษณะการข่มเหงทารุณเด็ก แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. การกระทำทารุณทางกาย (Physical abuse) เป็นการลงโทษที่หนักและรุนแรงเกินไป มักเกิดกับเมื่อบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงมีอารมณ์โกรธจัด ระวังอารมณ์ไม่ได้ บิดามารดาบางคนทนเสียงเด็กร้องไม่ได้จึงทำให้ตีเด็กอย่างรุนแรง ไม่หยุดยั้ง เป็นการทารุณเด็กโดยไม่รู้ตัว

2. การทอดทิ้งให้ขาดสารอาหาร (Nutritional deprivation) สาเหตุของทุพโภชนาการในเด็กอายุต่ำกว่า 2 ปี ส่วนใหญ่เกิดจากขาดแคลอรี เพราะผู้ปกครองละเลยไม่สนใจจัดอาหารที่เหมาะสมให้ เด็กเหล่านี้มักมีสภาวะขาดรัก (Emotional deprivation) และมีพัฒนาการช้า

3. การทารุณทางอารมณ์ (Emotional abuse) บิดามารดาที่ไม่ให้ความรักความอบอุ่น ความทะนุถนอม ทำให้เกิดสภาวะขาดรัก การทารุณทางอารมณ์ยังเกิดจากการที่เด็กถูกข่มขู่ ทำให้หวาดวิตก และเป็นแพะรับบาปอยู่เสมอ หรือได้รับการเลี้ยงดูอย่างเกลียดชัง หรือบิดามารดามีความต้องการและเรียกร้องต่อเด็กอย่างไม่มีเหตุผล เกินกำลังความสามารถของเด็ก บางครอบครัวใช้เด็กเป็นที่ระบายอารมณ์แบบตีหัวกระแทกคราดเมื่อมีปัญหาขัดแย้งไม่ลงรอยกันระหว่างบิดามารดาเอง

4. การกระทำทารุณทางเพศ (Sexual abuse) หมายถึง การล่วงเกินหรือกระทำทารุณทางเพศแก่เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี โดยบิดามารดาหรือผู้ปกครองเป็นผู้กระทำเอง เด็กเหล่านี้มักพบแพทย์ด้วยอาการของระบบทางเดินปัสสาวะอักเสบบ่อย ๆ หรือมีอาการช่องคลอดอักเสบ บางรายมาด้วยปัญหาหนีออกจากบ้าน ผู้กระทำการล่วงเกินหรือมีสัมพันธ์ทางเพศกับเด็กมักเป็นบิดาบุพการี เพื่อนชายของบิดา มารดา พี่ชายของเด็กหญิง หรืออาจเป็นบิดาแท้ ๆ ของเด็กเอง

5. การไม่สนใจที่รักษาอาการเจ็บป่วยของเด็ก (Medical care neglect)
เด็กบางรายป่วยหนัก เจ็บป่วยเรื้อรัง เจ็บป่วยบ่อยครั้ง อาจมีสาเหตุจากการที่บิดามารดาละเลย ไม่เอาใจใส่ดูแลรักษาแต่ต้น

ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการข่มเหงทารุณเด็ก มีหลายปัจจัย คือ

1. ปัจจัยด้านบิดามารดาและผู้ปกครอง

1.1 มีประวัติเคยถูกทำร้ายทารุณเมื่อวัยเด็กมาก่อน จะมีแนวโน้มของพฤติกรรมไปในทางที่ตนเองเคยได้รับ หรืออาจมีลักษณะหงอยเหงา ซึมเศร้า แยกตัวเอง ไม่ชอบสนทนากับผู้อื่น มักจะทอดทิ้งไม่เอาใจใส่เด็ก

1.2 ขาดวุฒิภาวะ มีนิสัยเหมือนเด็ก ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ โกรธง่าย โมโหง่าย เด็กที่อยู่ในความดูแลอาจถูกทำโทษหรือทำร้ายอย่างรุนแรงได้

1.3 มีปัญหาด้านจิตใจและสังคม เล่นการพนัน ดิตสารเสพติด ดื่มสุรา ทำให้ขาดความรับผิดชอบต่อครอบครัว ละเลยการเอาใจใส่ดูแลลูก

1.4 ขาดความรู้ด้านจิตวิทยาเด็ก ไม่เข้าใจพฤติกรรมของเด็กแต่ละวัย ขาดทักษะและเทคนิคในการอบรมเด็ก จึงใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงเกินความจำเป็น

1.5 มีความกดดันเกี่ยวกับตัวลูก ดูแลลูกตลอดเวลา ขาดการพักผ่อน ขาดการผ่อนคลายความเครียด และไม่สามารถหาผู้ปรึกษาได้ มักแสดงออกทางอารมณ์กับเด็ก

1.6 ตั้งความหวังไว้กับเด็กมากเกินไป เมื่อเด็กไม่สามารถทำได้ มักจะโกรธและลงโทษเด็ก

1.7 มีปัญหาทางจิตเวช เช่น มีบุคลิกภาพแปรปรวนชนิดอันธพาล โรคจิตประเภทหวาดระแวง โรคจิตซึมเศร้า เป็นต้น ทำให้ก่อการกระทำทารุณกรรมเด็กได้รุนแรง

อย่างไรก็ตามพบว่า เด็กมีแนวโน้มว่าจะถูกผู้หญิงหรือมารดาข่มเหงทารุณมากกว่าผู้ชายหรือบิดา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้หญิงมีเวลาส่วนมากอยู่กับเด็ก และเชื่อว่าผู้หญิงมีหน้าที่รับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนเด็กมากกว่าผู้ชาย เพราะผู้ชายมักรับผิดชอบในเรื่องการเลี้ยงดูทางเศรษฐกิจมากกว่า แต่การข่มเหงทารุณเด็กด้วยความรุนแรงหรือบาดเจ็บถึงตายผู้กระทำมักเป็นผู้ชาย (พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. 2539 : 16 ; WHO. 2002 : 16)

2. ปัจจัยด้านตัวเด็ก ในบางกรณีตัวเด็กเองก็มีส่วนทำให้เกิดการทารุณได้เช่นกัน ได้แก่ ลักษณะพื้นฐานทางอารมณ์ เป็นเด็กเลี้ยงยาก เจ้าอารมณ์ เป็นเด็กที่ตอบสนองต่อการกระตุ้นภายนอกเชิงซ้ำ เด็กที่มีปัญหาความพิการ ปัญญาอ่อน สติปัญญาต่ำ เด็กเหล่านี้จะกระตุ้นให้ผู้เลี้ยงดูเกิดความโกรธได้ง่าย และเด็กที่มีลักษณะซนมาก หรือเป็นเด็กที่เกิดนอกสมรส เป็นบุตรบุญธรรม ทำให้บิดามารดามีเจตคติที่ไม่ดีจึงปฏิบัติและไม่ต้องการเด็ก

3. ปัจจัยทางด้าน ครอบครัว สังคมสิ่งแวดล้อม ได้แก่ มีความกดดันในครอบครัว เช่น การหย่าร้าง การตกงาน คนในครอบครัวต้องคดีถูกกักขังจำคุก การเป็น

หนี้สิน การตายของสมาชิกในครอบครัว การทะเลาะวิวาทขัดแย้งในครอบครัว บรรยากาศภายในครอบครัวไม่ดีอยู่กันอย่างแออัด หรือบิดามารดามีบุตรตั้งแต่อายุน้อยหรือมีบุตรจำนวนมาก นอกจากปัจจัยภายในครอบครัวแล้ว ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านไม่ดี บิดามารดาที่ชอบชมเชยทารุณบุตรส่วนใหญ่มักไม่ค่อยมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น เช่น ไม่ค่อยติดต่อกับญาติผู้ใหญ่ ไม่คบหาสมาคมกับเพื่อน เพื่อนบ้าน หรือชุมชนอื่น ๆ ดังนั้นในขณะที่มีความเครียดในครอบครัวจึงไม่มีแรงสนับสนุนทางสังคมที่จะช่วยเหลือ เป็นกำลังใจ หรือปลอบโยน จึงทำให้ความกดดันนั้นแสดงออกในทางชมเชยทารุณบุตรหรือเด็ก

ปัจจัยพื้นฐานที่เป็นตัวบ่งชี้เด็กกลุ่มเสี่ยงหรือถูกทอดทิ้งและการกระทำทารุณ มี 4 ด้าน คือ (สุดสงวน สุธีสร. 2540 : 14)

1. ด้านสิ่งแวดล้อม มีสภาพอันตรายที่น่ากลัว เช่น พบกระจกหน้าต่างหรือตุ๊กตาในบ้าน บ้าน 2 ชั้นไม่มีที่กั้นบันได สภาพไม่ถูกสุขลักษณะ สกปรกเหม็นอับ

2. ลักษณะของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ที่ทำให้นักถึงการเสี่ยงต่อการกระทำทารุณเด็ก เช่น มีความรู้สึกรอคอยมากเกินไป กักขัง ตีด้วยเข็มขัด สิ่งของที่อยู่ใกล้มือจะใช้ลงโทษเด็กโดยให้เด็กอยู่ในระเบียบ ไม่สามารถบอกข้อคิดของเด็กได้ คาดหวังไม่ตรงกับความจริง ดูถูกดูแคลนดูต่ำเสมอ เล่นการพนัน ดื่มสุรา

3. ตัวบ่งชี้ทางร่างกายเด็ก หากเด็กถูกกระทำทารุณทางร่างกาย จะพบรอยแผล เช่น รอยขีดข่วน รอยตำหนิ รอยบุหรี่ยี กงหนูขี้มีแผล กระดูกหัก น้ำร้อนลวก เป็นต้น ถ้าถูกทอดทิ้ง จะพบว่าเด็กไม่พัฒนาการไปตามอายุ ขาดอาหาร เสื้อผ้าไม่เหมาะสม ตัวมีกลิ่นเหม็น สกปรก ไม่เคยไปพบแพทย์ ถ้าถูกกระทำทารุณทางเพศ จะพบเห็นมีรอยชำบริเวณอวัยวะเพศหรือมีสิ่งไหลออกมา อวัยวะเพศฉีกขาด บริเวณทวารหนักฉีกขาด ปวดท้องน้อย เจ็บปวดเวลาปัสสาวะหรืออุจจาระ

4. ตัวบ่งชี้ทางพฤติกรรมเด็ก พฤติกรรมเด็กที่บ่งชี้ว่าถูกกระทำทารุณทางร่างกาย ได้แก่ ก้าวร้าว กลัวถอยหนีจากคนอื่นหรือจากพ่อแม่ ทำร้ายตนเอง ทำให้คนอื่นเสียหาย พุดจาหยาบคาย ควบคุมอารมณ์ไม่อยู่ พฤติกรรมที่บ่งชี้การกระทำทารุณทางเพศ ได้แก่ หนีออกจากบ้าน ดื่มสุรา ก้าวร้าวเป็นปฏิกิริยาต่อต้าน กลัว ถอยหนี ทำร้ายตนเอง พฤติกรรมล่าสอนทางเพศ พฤติกรรมที่บ่งชี้การถูกทอดทิ้ง ได้แก่ เกาะติด แยกตัว ซึมเศร้า รู้สึกว่าภาพพจน์ตนเองไม่ดีคิดว่าต่ำต้อย ไม่เป็นตัวของตัวเอง เรียกร้องความสนใจ มักยั่วให้คนอื่นโมโห

การป้องกันการชมเชยทารุณเด็ก ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น บิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวกับเด็ก ครูอาจารย์ แพทย์พยาบาล นักกฎหมาย นักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น สำหรับการป้องกันการชมเชยทารุณเด็ก มีดังนี้ (สรรพสิทธิ์ คุ่มพ์ประพันธ์. 2541 : 103)

1. ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนบิดามารดาผู้ปกครอง เช่น ให้มีการ
แนะนำปรึกษาแนะแนวครอบครัว ผูกอบรมหากกลุ่มสนับสนุนครอบครัวในเรื่อง ทักษะในการ
จัดการปัญหา ทักษะในการเป็นพ่อแม่ ความรับผิดชอบในครอบครัว

2. สร้างความสำนึกในฐานะเป็นพ่อแม่ ว่าต้องมีความรับผิดชอบต่อบุตร
เกี่ยวกับพัฒนาการทางการศึกษา สถิติปัญญา ได้รับความอบอุ่น เจริญเติบโตในสังคมอย่างมี
คุณภาพ

3. ป้องกันเฉพาะกรณีไม่ให้ผู้กระทำผิดสามารถกระทำซ้ำต่อเด็กรายเดิม
หรือรายอื่น ควบคุมผู้กระทำ บำบัดฟื้นฟูปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพราะการลงโทษโดยการคุม
ขังในเรือนจำอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมที่เกิดจากความผิดปกติของจิตใจและ
อารมณ์ ดังนั้น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ จึงมีความสำคัญมากต้องเข้ามาทำงาน
ร่วมกับนักกฎหมาย

4. ต้องฝึกเด็กให้รู้จักการประเมินอันตราย หลบหลีกอันตราย สามารถ
เอาตัวรอดปลอดภัย รู้จักบอกและขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ที่สามารถไว้วางใจจนกว่าจะ
ได้รับความช่วยเหลือ มีการติดต่อสื่อสารกับบิดามารดาผู้ปกครองอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

5. สร้างกลไกคุ้มครองความปลอดภัยในสถานที่ ซึ่งเด็กต้องไปใช้บริการ
เป็นประจำ เช่น โรงเรียน ควรครูหรือผู้ดูแลตั้งแต่เด็กคนแรกมาโรงเรียน และจนกว่าเด็กคน
สุดท้ายจะออกจากโรงเรียน ไม่อนุญาตให้ผู้ใหญ่คนใดอยู่ตามลำพังสองต่อสองกับเด็กในที่
รโหฐานภายในบริเวณโรงเรียน และควรสร้างระบบ เช่น มีนักจิตวิทยาประจำโรงเรียนแทนครู
ผู้ปกครองหรือครูแนะแนวเพื่อช่วยแก้ปัญหาในด้านพฤติกรรมของเด็กและช่วยเหลือคุ้มครอง
เด็กเมื่อเด็กตกอยู่ในความเสี่ยงหรือเมื่อถูกกระทำ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรที่จะเอาครูผู้ปกครอง
หรือ

ครูแนะแนวมาเป็นหลักควรจะใช้ นักจิตวิทยาแทน เพราะเมื่อเด็กมีปัญหาหรือมีพฤติกรรม
ผิดปกติก็ให้นักจิตวิทยาติดตามดูสาเหตุว่าเกิดจากอะไรแล้วจึงเชื่อมโยงกับพนักงานเจ้าหน้าที่
ฝ่ายอื่น ๆ

การข่มเหงทารุณผู้สูงอายุ (Abuse of the elderly)

การข่มเหงทารุณผู้สูงอายุเป็นปัญหาที่ซ่อนเร้นจากสาธารณชน และการ
ข่มเหงทารุณผู้สูงอายุเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมกับจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น คาดว่า
ใน ปี ค.ศ. 2025 ประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 60 ปีจะเพิ่มมากขึ้นเป็นสองเท่า จาก
จำนวน 542 ล้านคนในปี ค.ศ. 1995 เป็น 1.2 พันล้านคน การกระทำการข่มเหงทารุณ
ผู้สูงอายุ พบได้ทั้งการทำร้ายทางร่างกาย จิตใจ การทอดทิ้ง และถูกจำกัดทางการเงิน
ตลอดจนการคบหาสมาคมกับเพื่อน จากการสำรวจ พบว่า ร้อยละ 4-6 ของผู้สูงอายุเคยมี
ประสบการณ์ของการถูกข่มเหงทารุณจากที่บ้าน นอกจากนี้ยังพบได้ทั้งจากสถานพยาบาลและ
สถานดูแลผู้สูงอายุ เพศชายและเพศหญิงมีโอกาสของการถูกข่มเหงได้เหมือนกันแต่บาง

วัฒนธรรมที่ผู้หญิงถูกกดขี่ให้มีสถานภาพทางสังคมที่ต่ำกว่าจะมีความเสี่ยงต่อการถูกทอดทิ้งได้มาก และถ้าเป็นหญิงม่ายด้วยแล้วโอกาสที่จะถูกยึดทรัพย์สินมีมากขึ้น (WHO. 2002 : 17)

ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการข่มเหงทารุณผู้สูงอายุ มีดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล มาจากตัวผู้สูงอายุ คือ การจู้จี้ขี้น ขี้น้อยใจ ต้องเป็นภาระให้ผู้ดูแล เจ็บป่วย ช่วยตนเองไม่ได้
2. ปัจจัยครอบครัว สายสัมพันธ์ในครอบครัวไม่เข้มแข็ง วัฒนธรรมของการแยกตนเองเพื่อสร้างครอบครัวใหม่ในหนุ่มสาวทำให้เกิดการทอดทิ้งผู้สูงอายุ
3. ปัจจัยชุมชนและสังคม มาตรฐานระบบบริการผู้สูงอายุต่ำ สภาพสิ่งแวดล้อมไม่ดี ระบบการช่วยเหลือผู้สูงอายุของสังคมไม่ดีพอ

ความรุนแรงในชุมชน (Community violence)

เป็นความรุนแรงระหว่างบุคคล (Interpersonal violence) ซึ่งอาจจะมี ความสัมพันธ์กันเคยกันหรือไม่มีความสัมพันธ์กันเลย ได้แก่ ความรุนแรงในวัยรุ่น ความรุนแรงทางเพศที่เกิดจากคนแปลกหน้า ความรุนแรงในโรงเรียน ความรุนแรงในสถานที่ทำงาน ความรุนแรงในคุก

ความรุนแรงในวัยรุ่น (Youth violence)

ความรุนแรงที่เกิดโดยวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 10-29 ปี เป็นความรุนแรงที่เห็นได้ชัดเจน ตั้งแต่มีความรุนแรงมากจนถึงขั้นเสียชีวิตและไม่ถึงแก่ชีวิต เช่น การต่อสู้ใจมดีกัน การข่มขืน การทำลายสิ่งของ รูปแบบการใช้ความรุนแรงตั้งแต่ ใช้ อวัยวะของร่างกาย เช่น การใช้มือต่อยตี ใช้เท้าเตะถีบ หรือใช้อาวุธ เช่น ไม้ มีด ไปจนถึงการใช้ปืน จึงเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดการตายก่อนวัยอันควร การบาดเจ็บ และไร้ความสามารถ ความรุนแรงในวัยรุ่นไม่ได้สร้างความเสียหายเฉพาะกับเหยื่อที่ถูกใช้ความรุนแรงเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบไปถึง ครอบครัว เพื่อน และชุมชนด้วย ความรุนแรงในวัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับความรุนแรงรูปแบบอื่นๆ และนำไปสู่การก่ออาชญากรรมที่เป็นปัญหาสังคมด้วย ส่วนมากเพศที่ก่อความรุนแรงมักเป็นเพศชาย เกิดขึ้นได้ทุก ๆ ภูมิภาคของโลก (WHO. 2002 : 14)

ปัจจัยเสี่ยงของความรุนแรงในวัยรุ่น

1. ปัจจัยส่วนบุคคล เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพและพฤติกรรมของวัยรุ่น ได้แก่ ธรรมชาติของวัยรุ่นเป็นวัยที่มีความมทุละ ใจเร็ว หุนหัน ก้าวร้าว เป็นต้น ขาดการควบคุมพฤติกรรมที่เหมาะสม ด้อยการศึกษา มีปัญหาขาดการดูแลเอาใจใส่ และมีประสบการณ์ในการทำร้ายผู้อื่น มีเจตคติความเชื่อที่ผิด มีประสบการณ์ถูกทำโทษทางกาย หรือเคยพบเห็นความรุนแรง
2. ปัจจัยครอบครัวและคนใกล้ชิด สิ่งแวดล้อมทางครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมความรุนแรงของวัยรุ่น ได้แก่

2.1 บิดามารดาผู้ปกครองขาดการดูแลเอาใจใส่ควบคุมตั้งแต่เด็กและใช้การลงโทษเด็กด้วยความรุนแรง หยาดคาย

2.2 บิดามารดามีความขัดแย้งกัน ครอบครัวขาดความสัมพันธ์ความผูกพันกัน มักมีการทำร้ายกันในบ้าน

2.3 มารดามีบุตรเมื่ออายุน้อย

2.4 มีประสบการณ์ที่บิดามารดาแตกแยกหรือหย่าร้างกันตั้งแต่วัยเด็ก

2.5 คบเพื่อนไม่ดี

3. ปัจจัยชุมชนและสังคม เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งสังคม การเมือง และวัฒนธรรม ได้แก่

3.1 การรวมกลุ่มเป็นแก๊งของวัยรุ่น มีการจัดหาอาวุธปืน ยา และใช้กำลังต่อสู้กันระหว่างกลุ่ม

3.2 มีสื่อที่ปรากฏให้เห็นความรุนแรงและความก้าวร้าว

3.3 ขาดความร่วมมือประสานงานและความสัมพันธ์ของชุมชนอยู่ในระดับต่ำ เป็นชุมชนเมืองใหญ่ที่ต่างคนต่างอยู่ขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ชุมชนมีการทำร้ายฆาตกรรมกันสูง มีความยากจน เมืองที่ไม่มีความสงบ จลาจล หรือสงคราม มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

3.4 ประเทศที่มีการปกป้องสิทธิมนุษยชนต่ำ ความแตกต่างของชนชั้นสูง วัฒนธรรมที่เอื้อให้เกิดความรุนแรง

การป้องกันความรุนแรงในวัยรุ่น

มีความพยายามมากมายที่จะแก้ปัญหาพฤติกรรมความรุนแรงในวัยรุ่น สิ่งจำเป็นที่เป็นพื้นฐานคือ การเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อที่ถูกต้อง การสร้างทักษะในการจัดการกับความโกรธ การจัดการความขัดแย้ง การแก้ปัญหา และทักษะทางสังคม นอกจากนี้ผู้ปกครองและครอบครัว ต้องอบรมสั่งสอนในด้านระเบียบวินัย สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว มีการสื่อสารที่สร้างสัมพันธภาพ

3. ความรุนแรงส่วนรวม (Collective violence)

ความรุนแรงส่วนรวม ได้รับความสนใจเป็นอย่างสูงในระดับสาธารณะ เกิดได้หลายรูปแบบ อาจเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ชนชาติ รัฐ และลัทธิก่อการร้าย ตลอดไปจนถึงสงครามที่ใช้อาวุธทำลายและแย่งชิงอำนาจกัน ส่งผลให้มีประชาชนจำนวนมากต้องอพยพออกจากถิ่นที่อยู่ บาดเจ็บล้มตาย พิการ ทุกข์ทรมาน ความรุนแรงส่วนรวม อาจเกิดจากการที่กลุ่มคนรวมตัวกันเพื่อบรรลุจุดประสงค์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อต้านกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้อาจรวมตัวกันอย่างถาวรหรือชั่วคราว ใน ศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงเวลาที่มีความรุนแรงสูงสุดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์

ของมนุษย์ ประชาชน ประมาณ 191 ล้านคน ได้รับผลกระทบต่อนิเวศทั้งทางตรงและทางอ้อม จากผลของความขัดแย้ง และครึ่งหนึ่งเป็นพลเรือน ใน ปี ค.ศ. 2000 มีความรุนแรงที่เกิดจากความขัดแย้ง ไม่ว่า จะเป็นสงคราม การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ หรือความขัดแย้งอื่น ๆ ประมาณว่า ประชาชน 40 ล้านคนถูกฆ่าตายจากความรุนแรงที่เกิดจากความขัดแย้ง ในประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง มีอัตราน้อยกว่า 1 ต่อประชากรแสนคน และในประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ มีอัตรา 6.2 ต่อประชากรแสนคน ความรุนแรงจากความขัดแย้งพบได้เกือบทุกส่วนของโลก ทั้งที่มีหลักฐานชัดเจนและที่ซ่อนเร้นเพราะสถานการณ์ความสูญเสียที่เป็นจริงมักไม่ถูกบันทึกไว้ในภาวะสงคราม เช่น ในเอธิโอเปีย ราวันดา อุกันดา กัมพูชา บังคลาเทศ อินโดนีเซีย เกาหลี ยูโกสลาเวีย เป็นต้น (WHO. 2002 : 21-23)

ผลกระทบของความรุนแรงส่วนรวม แบ่งออกเป็น 2 ทาง ดังนี้

1. ผลกระทบทางตรง คือ การสูญเสียชีวิต บาดเจ็บ พิการ เป็นบุคคลที่ไร้ความสามารถ สูญเสียทรัพย์สิน

2. ผลกระทบทางอ้อม คือ

2.1 ทำลายโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม

2.2 ผลกระทบทางด้านจิตใจและพฤติกรรม ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิต ซึมเศร้า วิตกกังวล พฤติกรรมฆ่าตัวตาย มีความเครียดสูง ดื่มสุราหรือติดยาเสพติด และในอนาคตอาจป่วยเป็นโรคจิตหรือมีพฤติกรรมที่ต่อต้านสังคม ก้าวร้าว

2.3 ผลกระทบต่อปัญหาการค้า ธุรกิจ และเศรษฐกิจและระบบบริการสาธารณสุขอื่น ๆ

2.4 ผลกระทบต่อสุขภาพ เกิดภาวะการขาดแคลนอาหารทำให้อดอยาก โรคระบาด สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม อัตราตายของประชากรในเด็กทารกสูงขึ้น การตั้งครุฑไม่พึงประสงค์เพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากถูกข่มขืนในภาวะสงคราม

2.5 ปัญหาผู้อพยพลี้ภัย

ปัจจัยเสี่ยงของการเกิดความรุนแรงส่วนรวม สาเหตุของความรุนแรงนี้มีความซับซ้อนและคงอยู่เป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งมีปัจจัยดังนี้

1. ความไม่เสมอภาคของคนในสังคมและความไม่เท่าเทียมกันในเชิงอำนาจ เป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของเชื้อชาติ และศาสนา หากผู้นำประเทศใช้กำลังปราบปรามและละเมิดสิทธิมนุษยชน

2. สังคมขาดความยุติธรรมในการกระจายทรัพยากรให้เท่าเทียมกัน ความเหลื่อมล้ำกันทางเศรษฐกิจของผู้คน จะเป็นปัจจัยที่ทำให้ความขัดแย้งยิ่งรุนแรงขึ้น

3. การผูกขาดในการควบคุมแหล่งทรัพยากร เช่น น้ำมัน ป่าไม้ เพชร และยา โดยบุคคลกลุ่มเดียว

4. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของประชากรที่เพิ่มขึ้น ทำให้รัฐเกิด

ปัญหาในการจัดสรรความจำเป็น ระบบบริการด้านต่าง ๆ และโอกาสในการทำงาน

5. การหาได้ง่ายของอาวุธสงคราม มีส่วนให้สถานการณ์ความขัดแย้งเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น อาวุธเหล่านี้อาจมาจากทหารที่ปลดประจำการ

6. กระแสโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้เห็นความแตกต่างของสังคมหรือกลุ่มที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น บางสังคมต้องดิ้นรนต่อสู้เพียงเพื่อมีชีวิตรอด แต่บางสังคมใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเพียงเพื่อสนองความต้องการส่วนตน เป็นเงื่อนไขนำไปสู่ความขัดแย้ง และค่อย ๆ ขยายกว้างออกก่อให้เกิดเป็นความรุนแรงทางการเมือง

การป้องกันความรุนแรงส่วนรวม

1. หลักการและนโยบายที่จำเป็นในป้องกันความรุนแรงจากความขัดแย้ง ได้แก่ การแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ร่วมกันกำจัดและลดอาวุธชีวภาพ เคมี นิวเคลียร์ และอาวุธอื่นๆ ส่งเสริมและร่วมมือกันปฏิบัติตามข้อตกลงสนธิสัญญาระหว่างประเทศในเรื่องสิทธิมนุษยชน

2. รัฐบาลนานาชาติควรร่วมมือกันแก้ไขความขัดแย้ง โดยร่วมมือกันปฏิบัติตามกฎบัตรสหประชาชาติ ในการป้องกันการล່วงละเมิดและส่งเสริมสันติภาพและความปลอดภัย

3. ส่งเสริมการลงทุนในการพัฒนาสุขภาพเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่รุนแรง สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน ในการพัฒนาทางด้านสุขภาพนี้บุคลากรทางสาธารณสุขมีบทบาทอย่างมาก

ผลกระทบของความรุนแรง

ผลกระทบของความรุนแรง มีได้ทั้งต่อบุคคล ครอบครัว และสังคมโดยรวม ทั้งผลที่เกิดขึ้นทันทีและผลระยะยาว ดังนี้ (WHO. 2002 : 6-8)

1. ผลกระทบโดยตรง ต่อบุคคลที่รุนแรงที่สุด คือ การสูญเสียชีวิต ในปี ค.ศ. 2000 ประมาณว่ามีผู้เสียชีวิตจากเหตุของความรุนแรง 1.6 ล้านคน คิดเป็นอัตรา 28.8 ต่อประชากรแสนคน ประมาณครึ่งหนึ่งเป็นการฆ่าตัวตาย หนึ่งในสามถูกฆ่าตาย และหนึ่งในห้ามีเหตุจากอุบัติเหตุของความขัดแย้งแล้วใช้อาวุธ และหากเกิดภาวะสงครามด้วยแล้วการสูญเสียชีวิตของผู้คนจะมีมากขึ้น นอกจากการสูญเสียชีวิตแล้ว ผลของความรุนแรงอาจทำให้สูญเสียอวัยวะ พิการ บาดเจ็บ มีปัญหาทางด้านจิตใจ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และผลกระทบต่อสุขภาพอื่น ซึ่งอาจมีผลอยู่เป็นปีหรือเกิดผลกระทบทั้งร่างกายและจิตใจอย่างถาวร เช่น ภรรยาที่ถูกสามีทุบตีทำร้ายซ้ำซาก อาจหันไปติดสุรา ยาเสพติด เก็บสะสมความโกรธ และความเคียดแค้นไว้นานไม่ไหว ทำให้เกิดการทำร้ายกันจนถึงแก่ชีวิตหรือภรรยาจำนวนไม่น้อยแสดงความรุนแรงออกกับลูก เด็กที่ถูกทำร้ายในครอบครัวจะขาดความไว้วางใจผู้ใหญ่ มักมีอาการหวาดกลัวเมื่อผู้ใหญ่เข้าใกล้ มีปัญหาความสัมพันธ์กับผู้อื่น พัฒนาการล่าช้า ถดถอย

บางรายทำร้ายตนเอง มีพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นอันธพาล ทำร้ายรังแกผู้ที่อ่อนแอกว่าหรือทำร้ายสัตว์ เด็กจะรู้สึกว่ตนเองถูกทำลายและไม่มีค่าอีกต่อไป ยิ่งถูกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีก อาจเกิดปัญหาอื่นตามมา ได้แก่ การหนีออกจากบ้าน การรวมกลุ่มกันก่ออาชญากรรม เป็นต้น เพราะการทำร้ายร่างกายเด็กเป็นการสอนเรื่องพฤติกรรมความรุนแรงได้ดีที่สุด เด็กที่เคยถูกทำร้ายจะก้าวร้าวต่อเด็กอื่นมากกว่าเด็กที่ไม่เคยถูกทำร้าย และพฤติกรรมนี้จะแปรเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมรุนแรงเมื่อเด็กโตขึ้น และจะกลายเป็นอาชญากรสังคมได้ (คณะกรรมการกิจการสตรีเยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา. มปป. : 19) นอกจากผลกระทบของการถูกทำร้ายทางกายทางจิตใจแล้ว การถูกทำร้ายทางเพศจะส่งผลเป็นระยะเวลายาวนาน ผู้เคยตกเป็นเหยื่อของการถูกข่มขืนจะยังคงมีภาวะอารมณ์ที่หวาดกลัว วิตกกังวล บุคลิกภาพแปรปรวน อาจตกเป็นทาสของสุราและยาเสพติด ภาวะการตั้งครรภ์หรือติดโรคทางเพศสัมพันธ์ เสี่ยงต่อการทำแท้ง ความกดดันที่มีอาจถึงกับต้องฆ่าตัวตาย และการถูกข่มขืนจากบุคคลอื่นเป็นที่รักและอยู่ใกล้ชิดจะทำร้ายจิตใจผู้ถูกกระทำมากกว่าการถูกข่มขืนโดยบุคคลแปลกหน้า (กฤตยา อาชวนิจกุล. 2539 : 31) ผลกระทบโดยตรงอีกทางหนึ่งคือผลกระทบต่อครอบครัว ความรุนแรงส่งผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวไม่มั่นคง ขัดแย้ง ขาดความสงบสุข สัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดีไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม วิธีการดำเนินชีวิตในครอบครัวเบี่ยงเบนไป มีเจตคติและค่านิยมที่ไม่ดีต่อครอบครัวทำให้ครอบครัวแตกแยก ล่มสลาย สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่หล่อหลอมบุคคลของสังคม ถ้าพื้นฐานของบุคคลที่บ่มเพาะแต่ความรุนแรงแล้ว จะทำให้สังคมเกิดความสงบสุขคงเป็นไปได้ยากยิ่ง

2. ผลกระทบโดยอ้อม เป็นผลกระทบที่ส่งผลไปถึงสังคม เศรษฐกิจ และการพัฒนาประเทศโดยรวม ได้แก่

2.1 ปัญหาทางด้านสุขภาพและสาธารณสุข เหยื่อของความรุนแรงทุกประเภท ไม่ว่าในครอบครัวหรือความรุนแรงทางเพศหรือความรุนแรงอื่น ๆ ทำให้เพิ่มค่าใช้จ่ายและบุคลากรทางสาธารณสุขมากขึ้นเพื่อรองรับปัญหาผู้เจ็บป่วยฉุกเฉินในโรงพยาบาล ปัญหาความเจ็บป่วยเรื้อรังทางสุขภาพ ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

2.2 ความเสียหายของโครงสร้างทางสังคม ทรัพย์สินสาธารณะ ความรุนแรงก่อให้เกิดความเสียหายทางความสัมพันธ์ของสังคม การอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขของคนในสังคม ปราศจากความปลอดภัย เช่น การอยู่ในภาวะสงคราม การก่อการร้าย เป็นต้น

2.3 ทำให้คุณภาพของชีวิตน้อยลง

2.4 ปัญหาเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่ายที่ต้องสูญเสียไปกับความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นชีวิต สุขภาพ ทรัพย์สิน การลงทุนและการท่องเที่ยวชะงัก อำนาจในการผลิตน้อยลง เศรษฐกิจของสังคม ชุมชน ประเทศลดต่ำลง

2.5 ปัญหาผู้อพยพย้ายถิ่น เนื่องจากภาวะสงคราม ความรุนแรงจากการ

ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ความขัดแย้งทางเชื้อชาติ การอพยพหนีภัยทำให้เกิดปัญหา การขาดแคลนที่อยู่ โรคระบาด อาชญากรรม ความตายและความทุกข์ทรมาน

การป้องกันความรุนแรง

ความรุนแรงมิได้เป็นปัญหาที่มาจากด้านเดียวแต่เป็นปัญหาที่มีสาเหตุจากหลายด้านทั้งจากชีววิทยา จิตวิทยา สังคมและสภาพแวดล้อม มีตัวกระตุ้นจากหลายส่วน ดังนั้นการป้องกันจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกส่วนของสังคม ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ที่ทำงาน สถาบันต่าง ๆ และระบบกระบวนการยุติธรรม การป้องกันความรุนแรงจะสำเร็จผลได้ต้องครอบคลุมและควบคุมโดยหลักการที่มีระบบ เริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็ก มีการดำเนินการทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีระบบการติดตามที่รัดกุมและหลากหลาย ซึ่งแบ่งเป็นการป้องกัน 4 ด้าน ดังนี้ (WHO. 2002 : 25-29)

1. การป้องกันด้านตัวบุคคล

การป้องกันที่ตัวบุคคลมีจุดประสงค์สองประการ คือ ประการแรกต้องสนับสนุนและเสริมสร้างเจตคติและพฤติกรรมที่ดีในเด็กและวัยรุ่นเพื่อเป็นการป้องกันก่อนที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีพฤติกรรมความรุนแรง ประการที่สองเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมในบุคคลที่ก่อความรุนแรงหรือมีความเสี่ยงที่จะใช้ความรุนแรง ซึ่งประกอบไปด้วยวิธีการดังนี้

1.1 การให้การศึกษา ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนให้เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะนักเรียนที่ยากจนให้มีโอกาสได้ศึกษาเกี่ยวกับการฝึกอาชีพและให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด

1.2 การพัฒนาทางสังคม มีการส่งเสริมการป้องกันการข่มเหงทารุณ ตั้งแต่ในระดับก่อนเข้าโรงเรียน การส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะเด็กและวัยรุ่นต้องสร้างเสริมพัฒนาทักษะทางสังคม เช่น การจัดการกับความโกรธ การแก้ไขปัญหา และการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรม

1.3 การบำบัด เป็นการแนะแนวให้คำปรึกษากับเหยื่อของความรุนแรงหรือบุคคลที่มีความเสี่ยงต่อการใช้ความรุนแรง การสนับสนุนของกลุ่ม และการบำบัดพฤติกรรมซึมเศร้า ความผิดปกติทางจิต รวมทั้งพฤติกรรมการฆ่าตัวตาย

1.4 การรักษา สำหรับประชาชนที่เสี่ยงต่อการทำร้ายตัวเอง รวมทั้งการให้ยาในการรักษาผู้มีความผิดปกติทางจิต การจัดทำโครงการสำหรับผู้กระทำความผิดและบุคคลที่กระทำความรุนแรงหรือข่มเหงคูครองหรือเด็ก ซึ่งโครงการเหล่านี้ใช้รูปแบบกระบวนการกลุ่มเพื่ออบรมเกี่ยวกับ บทบาททางเพศ การฝึกทักษะการจัดการกับความโกรธ และความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน

2. การป้องกันทางด้านความสัมพันธ์ของบุคคล

เป็นการป้องกันในระดับครอบครัว คือ ส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีงามของครอบครัว และแก้ไขสัมพันธภาพที่ไม่ถูกต้องในครอบครัว อาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเหยื่อและผู้กระทำความรุนแรง เช่น ความขัดแย้งในชีวิตแต่งงาน การขาดความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างบิดามารดาผู้ปกครองและเด็ก และอิทธิพลทางลบจากผู้ใกล้ชิดหรือเพื่อน ซึ่งประกอบด้วยวิธีการดังนี้

2.1 การฝึกฝนความเป็นพ่อแม่ มีเป้าหมายที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ผู้ปกครองกับเด็ก สนับสนุนพ่อแม่ผู้ปกครองในการอบรมสั่งสอนเด็กและช่วยให้สามารถพัฒนาการควบคุมตนเอง สำหรับเด็กที่มีความเสี่ยงต่อการถูกข่มเหงจากพ่อแม่และเป็นการป้องกันการกระทำผิดกฎหมายในอนาคตด้วย

2.2 การให้คำปรึกษาแนะนำ แก่คู่สมรสที่อายุน้อย โดยเฉพาะกลุ่มที่เสี่ยงต่อพฤติกรรมต่อต้านสังคม เด็กเร่ร่อน

2.3 ครอบครัวบำบัด มีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงแก้ไขการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว การสอนทักษะการแก้ไขปัญหา

2.4 การเยี่ยมบ้าน ประกอบด้วย การเยี่ยมบ้านของพยาบาลและผู้เชี่ยวชาญทางสุขภาพที่จะสนับสนุนและแนะแนวดูแล เพื่อแยกเด็กที่มีความเสี่ยงต่อการถูกกระทำทารุณหรือมีความเปราะบางที่จะมีพฤติกรรมในการกระทำความผิด

2.5 การอบรมทักษะความสัมพันธ์ เป็นการอบรมกลุ่มต่าง ๆ ทั้งชายและหญิงให้เรียนรู้บทบาททางเพศ ความสัมพันธ์ที่นำไปสู่ความรุนแรง และทักษะชีวิต

3. การป้องกันทางด้านชุมชน

เป็นการสร้างความรับรู้และตื่นตัวเรื่องความรุนแรงให้แก่สังคม กระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทร่วมแก้ปัญหา และส่งเสริมให้มีระบบดูแลเหยื่อที่ได้รับความรุนแรง ซึ่งมีวิธีการดังนี้

3.1 การให้การศึกษแก่สาธารณะ โดยการรณรงค์ทางสื่อต่าง ๆ ที่จะเข้าไปสู่ชุมชน หรือมุ่งเป้าหมายไปที่ โรงเรียน สถานที่ทำงาน สถานพยาบาล และสถาบันต่าง ๆ

3.2 การปรับปรุงแก้ไขสภาพแวดล้อม เช่น ความสว่างของถนน เพิ่มความปลอดภัยในเส้นทางเดินของเด็กและเยาวชนจากการไปกลับโรงเรียน ตรวจตราและกำจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นมลพิษที่มีผลต่อการพัฒนาของเด็ก

3.3 ส่งเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตรสำหรับเยาวชน เช่น กีฬา ดนตรี ศิลปะ และการแสดง

3.4 การฝึกอบรม เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญทางสุขภาพและการศึกษา อาสาสมัคร ให้มีความสามารถในการแยกและจัดการความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ได้

3.5 สนับสนุนให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการ

ตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน

3.6 สร้างความร่วมมือ การจัดระบบดูแลร่วมกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อช่วยกันลดปัญหาความรุนแรงในชุมชน เช่น โรงเรียน สถานที่ทำงาน ค่ายผู้อพยพ สถานดูแลผู้สูงอายุ สถานพยาบาล โรงพยาบาล

4. การป้องกันทางด้านสังคม

เป็นการป้องกันที่มีเป้าหมายไปที่ปัจจัยด้านวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ เน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงกฎหมาย นโยบาย สังคมโดยรวมและวัฒนธรรมความเชื่อ ดังนี้

4.1 ปรับปรุงแก้ไขกระบวนการยุติธรรม และการออกกฎหมาย ให้มีความถูกต้องยุติธรรม เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงทางเพศของคู่ครอง การลงโทษทางกายแก่เด็กในบ้าน ในโรงเรียน หรือสถานที่อื่น ๆ ต้องมีการรายงานและระบบการช่วยเหลือเมื่อเด็กถูกกระทำทารุณหรือการข่มเหงทารุณผู้สูงอายุ หรือการกระทำความรุนแรงทางเพศในครอบครัว

4.2 ร่วมทำสนธิสัญญากับนานาชาติ ในการป้องกันความรุนแรง

4.3 ปรับเปลี่ยนนโยบาย เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ความเท่าเทียมกัน และส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว

4.4 ปรับเปลี่ยน วัฒนธรรม ความเชื่อของสังคม ที่สำคัญคือ บทบาททางเพศ ชนชาติ การแบ่งแยกเชื้อชาติ ประเพณีที่นำไปสู่ความรุนแรง

4.5 การปฏิบัติในการลดอาวุธและการถอนทหารในประเทศที่มี ความขัดแย้ง รวมทั้งทหารรับจ้าง

4.6 ปรับเปลี่ยนนโยบายและกฎหมายในการครอบครองอาวุธ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

งานวิจัยในต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต

ซิงค์, กิลคริสต์ และ แมกซ์เวล (ก่าโลไรตัน เย็นสุจิตร. 2540 : 75 ; อ้างอิงจาก Schinke, Gilchrist & Maxwell. 1986-1987. *Journal of Social Service Research*.

p. 73-84) ได้ศึกษาผลของการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับทักษะชีวิต เพื่อป้องกันปัญหาต่างๆในวัยรุ่น โดยศึกษาถึงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา 4 เรื่อง คือ การระมัดระวังในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ และการตั้งครมโดยไม่ตั้งใจ การใช้จ่ายเสพติด หรือการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ การสูบบุหรี่ ปัญหาความเครียด และการถูกทอดทิ้งจากสังคมในมารดาที่เป็นวัยรุ่น ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์โปรแกรมการให้คำปรึกษาทักษะชีวิต เพื่อให้เกิดทักษะใหม่ๆกับวัยรุ่น โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ การเตรียมความรู้ความเข้าใจ ความจำเป็นของทักษะชีวิต และการฝึกปฏิบัติทักษะชีวิต ผลการศึกษาพบว่า การให้คำปรึกษาทักษะชีวิต สามารถที่จะลด ปรับเปลี่ยนหรือป้องกันพฤติกรรมทั้ง 4 อย่างในวัยรุ่น คือ การป้องกันการตั้งครมโดยไม่ตั้งใจ การลดความเครียดและถูกสังคมทอดทิ้ง การลดและเลิกพฤติกรรมการสูบบุหรี่ และในเรื่องการใช้จ่ายและดื่มแอลกอฮอล์ จะทำให้วัยรุ่นมีการใช้จ่ายอย่างเหมาะสมและรู้จักวิธีหลีกเลี่ยง

ไอเซอร์, ซี., ไอเซอร์ และ บอคเกอร์ (ก่าโลไรตัน เย็นสุจิตร. 2540 : 76 ; อ้างอิงจาก Eiser, C., Eiser & Bocker. 1988. *Education Research*. p. 202-210) ได้ศึกษาการประเมินผลของคู่มือสำเร็จรูปในการสอนให้เกิดทักษะชีวิตในการใช้จ่ายเสพติด โดยการตอบแบบสอบถามของครูจำนวน 562 คน ซึ่งในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาต่างๆจะได้รับคู่มือสำเร็จรูปเรียกว่า " Double-Take " คู่มือนี้ประกอบด้วยวิธีทัศน์ 2 เรื่อง เรื่องแรกเป็นเรื่อง Minder : A Little Bit of Give and Take อีกเรื่องเกี่ยวกับ " Thinking Twice " ซึ่งคู่มือนี้จะประกอบไปด้วยข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องการใช้จ่ายเสพติด โดยมีคำแนะนำถึงวิธีการที่จะปฏิเสธหรือต่อต้านกับสภาพของสังคมที่บีบบังคับ หลังจากที่ได้แจกคู่มือนี้ไปตามโรงเรียนต่าง ๆ แล้ว ก็มีการส่งแบบสอบถามให้ครูทางไปรษณีย์ เพื่อประเมินผลของการใช้คู่มือนี้ ผลการศึกษาพบว่า ครูส่วนใหญ่ตอบว่า คู่มือ " Double-Take " นี้ สามารถใช้ประโยชน์ได้ดีมากในการจัดโปรแกรมการศึกษาเกี่ยวกับการใช้จ่ายเสพติด แต่ครูที่จะนำคู่มือนี้มาใช้ก็ควรได้รับการฝึกอบรมมาโดยเฉพาะ ซึ่งมีข้อเสนอแนะว่าควรฝึกอบรมครูแนะแนวให้สามารถใช้คู่มือนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

เคิร์คฮัม และ ซิลลิงค์ (กฤษณา ตรียมณีรัตน์. 2544 : 51 ; อ้างอิงจาก Kirkham & Schilling II. 1989. *Journal of Social Research*. p. 67-87) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมฝึกอบรมทักษะชีวิตต่างๆ เช่น ทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการควบคุมอารมณ์ และการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมซึ่งกันและกัน ให้กับมารดาของเด็กที่พิการ ผล

การศึกษาพบว่า กิจกรรมฝึกอบรมทักษะชีวิตทำให้มารดาของเด็กที่พิการเกิดความมั่นใจในความสามารถของตนเอง และรู้สึกคลายความเครียดลง

ซาลลิส, การ์ว และเบสท์ (กฤษณา ตรียมณีรัตน์. 2544 : 50 ; อ้างอิงจาก Sallis, Garua & Best. 1990. *Journal of Behavior Medicine*. p. 489-503) ได้ศึกษาโปรแกรมการฝึกทักษะการปฏิเสธการสูบบุหรี่ในนักเรียนเกรด 4-7 จำนวน 78 คน ซึ่งมีอายุเฉลี่ย 12 ปี โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง คือ กลุ่มที่ได้รับการฝึกทักษะการปฏิเสธการสูบบุหรี่ จำนวน 39 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 39 คน ประเมินผลโดยการใช้แบบทดสอบโต้ตอบของนักเรียนต่อการชักชวนการสูบบุหรี่ โดยแบ่งคะแนนออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับดี ปานกลาง และไม่ดี ผลการทดลองพบว่า กลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมได้คะแนนในระดับดีมากว่ากลุ่มควบคุม และมีผู้ที่ได้คะแนนในระดับไม่ดีขึ้นกว่ากลุ่มควบคุม นอกจากนี้นักเรียนในกลุ่มทดลองสามารถปฏิเสธจากการชักชวนของเพื่อนได้ดีกว่ากลุ่มควบคุม

บอทวิน และคณะ (พรทิพย์ วชิรดิolk. 2544 : 55 ; อ้างอิงจาก Botvin , et al. 1995. *JAMA*. p. 1106-1112) ได้ศึกษาติดตามผลระยะยาวของการป้องกันการใช้สารเสพติดในกลุ่มชนชั้นกลางผิวขาว ในประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อประเมินประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนเรื่องการป้องกันสารเสพติดในโรงเรียน การออกแบบการทดลอง โดยทำการสุ่มตัวอย่างจากโรงเรียน 56 แห่ง ที่ได้รับโปรแกรมซึ่งประกอบด้วย การติดตามกระตุ้นการสอนทักษะชีวิตทั่ว ๆ ไป และทักษะการเผชิญอิทธิพลทางสังคมในการต่อต้านการใช้สารเสพติด โดยวิธีการฝึกปฏิบัติร่วมกับการให้คำปรึกษาแนะนำตลอดปี ส่วนในกลุ่มควบคุมจะได้รับการฝึกจากวิดีโอเทปและไม่ได้รับคำปรึกษาแนะนำหรือได้รับการรักษาตามปกติ ทำการติดตามผลในระยะเวลา 6 ปี หลังจากได้รับโปรแกรมการทดลองและการเก็บรวบรวมข้อมูลจากทางโทรศัพท์และทางไปรษณีย์ ผลการศึกษาพบว่า มีการใช้สารเสพติดและยาอื่น ๆ ลดลงทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสรุปจะเห็นได้ว่า การจัดโปรแกรมป้องกันการใช้สารเสพติดตั้งแต่ในช่วงมัธยมศึกษาตอนต้นจะมีความสำคัญและความอดทนต่อการลดการสูบบุหรี่ ดื่มสุรา และเสพยาโดยตรง ถ้ามีการจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานระหว่างทักษะชีวิตทั่ว ๆ ไป และทักษะการเผชิญปัญหา และมีการกระตุ้นติดตามผลอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 2 ปี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความรุนแรง

สเตราส์ เกลล์ และ สเตอร์ม (วีรพล ใหญ่อรุณ. 2542 : 62 ; อ้างอิงจาก Straus Gelles and Steinmetz. 1980. *Behind Closed Door : Violence in the America Family*. p. 145-150) ได้ศึกษาถึงความรุนแรงในครอบครัวจำนวน 2,143 ครอบครัว ประเภทของความรุนแรงในครอบครัวที่ศึกษา คือ การข่มเหงภรรยา (Wife abuse) การข่มเหงสามี (Husband abuse) การข่มเหงบุตร การข่มเหงระหว่างพี่น้อง (Sibling abuse) ปัจจัยที่นำมาศึกษา คือ เชื้อชาติ ศาสนา อายุ รายได้ ระดับการศึกษา อาชีพ จำนวนบุตร

ความเครียด อำนาจการตัดสินใจของคู่สมรส ผลการศึกษาพบว่า ในกรณีการข่มเหงภรรยา ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์คือ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และจำนวนบุตร

ออเทอร์ , เบรน และควิรอส (Authur , Brende and Quiroz. 2003 : 22) ได้ศึกษา เหตุการณ์และอัตราความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจที่มีต่อบุคลากรทางด้านสุขภาพจิตในรัฐจอร์เจีย ซึ่งประกอบด้วย นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่อนามัยครอบครัว ผู้ให้คำปรึกษาแนะแนว จิตแพทย์ นักจิตวิทยา จำนวน 1,131 คน ซึ่งได้รับความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจจากผู้กระทำที่เป็นคนไข้ที่มารับการรักษาในสถาบันสุขภาพจิต จำนวน 14,120 คน พบว่า ร้อยละ 61 ของบุคลากรทางด้านสุขภาพจิตได้รับการกระทำความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ และ ร้อยละ 29 ได้รับความหวาดกลัวระหว่างการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาอื่นๆ ที่พบว่า 6 ใน 10 ของบุคลากรเคยได้รับความรุนแรงระหว่างปฏิบัติงานในอาชีพ

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต

ประเสริฐ ต้นสกุล (2538 : 17-22) ได้ศึกษาร่วมกับ วีระสิทธิ์ สิทธิไตรและคณะ เรื่อง ยุทธศาสตร์ทักษะชีวิตเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพเยาวชน โดยการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา และนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และวิเคราะห์หลักสูตร ตำราเรียนและเอกสารต่างๆ ประกอบกับแนวคิดที่รวบรวมได้จากประสบการณ์ต่างประเทศ และได้กำหนดชนิดของทักษะชีวิตที่ศึกษารวม 9 ชนิด คือ ทักษะการประเมินสถานการณ์และระบุปัญหา ทักษะการประเมินศักยภาพของตนเองในสถานการณ์เฉพาะหน้า ทักษะการคิดทางเลือก และจัดลำดับทางเลือก ทักษะการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม ทักษะการสื่อสาร แจ้งความคิดและตัดสินใจ ทักษะการปฏิเสธและต่อรองเพื่อรักษาหัวใจและประโยชน์ของตนเอง ทักษะการควบคุมอารมณ์และสถานการณ์ภายใต้แรงกดดัน ทักษะการพัฒนาและปรับเปลี่ยนทัศนคติ ทักษะการสื่อสารโน้มน้าวใจไปสู่ทางที่ถูกต้องเหมาะสม จากการศึกษา พบว่า ทักษะชีวิต 9 ประการนี้จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน แต่ไม่มีรายวิชาทักษะชีวิตในหลักสูตร ดังนั้น ควรได้รับการฝึกโดยแทรกอยู่กับวิชาเรียนและกิจกรรมปกติที่มีอยู่แล้ว โดยฝึกบ่อยๆ รายวิชาที่พบทักษะชีวิตมากที่สุด คือ ภาษาไทย สุขศึกษา สังคมศึกษา พุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ นักเรียน นักศึกษาในระดับต่างกันได้มีโอกาสในการฝึกทักษะชีวิตต่างกัน และทักษะที่ส่วนใหญ่ขาดในระบบการศึกษา คือ ทักษะการประเมินศักยภาพตนเองในสถานการณ์เฉพาะหน้า ทักษะการปฏิเสธเจรจาต่อรองเพื่อรักษาหัวใจและผลประโยชน์ของตน ทักษะการพัฒนาและปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเองและผู้อื่น

ณัฐพงศ์ พุดหฺล้า (2540 : ง) ได้ศึกษาการประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี มีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 80 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 40 คน และกลุ่มเปรียบเทียบ 40 คน ซึ่งกลุ่มทดลองได้รับการกิจกรรมตามโปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ครั้ง คือ ก่อนการทดลอง หลังการทดลอง (ภายหลังการสิ้นสุดการจัดกิจกรรมและภายหลังสิ้นสุดโปรแกรม) โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความตระหนักในตนเองเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในส่วนของทักษะการตัดสินใจเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่ ทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่ และพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ พบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าก่อนการทดลอง และต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่า ตัวแปรที่ศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นทักษะการตัดสินใจเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่

ดุษฎี เจริญสุข (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยนำแนวคิดทักษะชีวิตขององค์การอนามัยโลก และทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของแบนดูรา มาประยุกต์ใช้ กลุ่มตัวอย่างมี จำนวน 72 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมพัฒนาทักษะชีวิต ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงของคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการปฏิเสธและพฤติกรรมป้องกันโรคเอดส์สูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุม แต่ไม่พบความแตกต่างทางสถิติของคะแนนเฉลี่ยของความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ในระหว่างก่อนและหลังการทดลอง ซึ่งอาจเนื่องจากทักษะดังกล่าว เป็นทักษะที่ต้องใช้เวลาในการพัฒนาและในระยะติดตามผล ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของกลุ่มเปรียบเทียบสูงกว่ากลุ่มทดลองเล็กน้อย และผลการวิจัย พบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกต่อคุณค่าในตนเอง ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ทักษะการปฏิเสธกับพฤติกรรมป้องกันการโรคเอดส์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลจากการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ช่วยให้นักเรียนมีพฤติกรรมป้องกันโรคเอดส์มากขึ้น

ปรีชา แจ่มวิถีส (2540 : จ) ได้ศึกษาประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้โปรแกรมทักษะชีวิตในโปรแกรมสุขศึกษา เพื่อให้เกิดพฤติกรรมป้องกันการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และโรคเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ เจตคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ ทักษะการแก้ปัญหาของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ ทักษะการปฏิเสธการชักชวนให้มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ และพฤติกรรมป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์

ถูกต้องมากขึ้นกว่าก่อนการทดลองและมากขึ้นกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าการประยุกต์ทักษะชีวิตในโปรแกรมสุขศึกษา มีผลให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ถูกต้องมากขึ้น

พิชัย ไทยอุดม (2540 : จ) ได้ศึกษาผลของการประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษาในการสอนเพศศึกษาแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองได้รับการเรียนการสอนด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมประกอบกับการใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนตามปกติ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้เรื่องเพศศึกษา ความภูมิใจในตนเอง ความรับผิดชอบ ต่อสังคม ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการสื่อสาร และการสร้างสัมพันธภาพสูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พิมพ์ใจ บุญยัง (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการสร้างเสริมทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนครราชสีมา โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองจะได้รับการสอนตามโปรแกรมการสร้างเสริมทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผลการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองมีทักษะการตัดสินใจไม่ลองเสพยาเสพติด ทักษะการแก้ปัญหาเมื่อเผชิญแรงกดดันจากเพื่อนที่เสพยาเสพติด ทักษะการปฏิเสธเมื่อเพื่อนชักชวนให้เสพยาเสพติด และมีพฤติกรรมในการป้องกันการเสพยาเสพติดดีขึ้นก่อนการทดลอง และดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ลัดดา ไตรเทพชนะภัย (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาติดตามผลครูผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนเจตคติและทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นข้าราชการครูในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 225 คน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้ผ่านการอบรมส่วนใหญ่มีความรู้ในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย มีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอน และมีการจัดการเรียนการสอนเจตคติและทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบครูผู้ผ่านการอบรมที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การสอน ความรู้ และภาระงานที่รับผิดชอบ แตกต่างกัน พบว่ามีการจัดการเรียนการสอนเจตคติและทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ไม่แตกต่างกัน สำหรับครูผู้ผ่านการอบรมที่มีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอน มีการจัดการเรียนการสอนเจตคติและทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ ได้มากกว่าครูผู้ผ่านการอบรมที่มีเจตคติที่ต่ำกว่า ส่วนครูผู้ผ่านการอบรมที่เห็นว่าได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารน้อย มีการจัดการเรียนการสอนเจตคติและทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ น้อยกว่ากลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารปานกลางและมาก ส่วนครูผู้ผ่านการอบรมที่เห็นว่าโรงเรียนมีความพร้อมน้อยมีการจัดการเรียนการสอนได้น้อยกว่ากลุ่มที่เห็นว่าโรงเรียนมีความพร้อมปานกลางและมาก ครูผู้ผ่านการอบรมมีปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียน

การสอนดังกล่าวอยู่ในระดับมาก ทั้งในด้านสื่อและอุปกรณ์การสอน ด้านการนิเทศและติดตามผล ด้านบุคลากร ด้านการวางแผน

สุทธิสารณ์ วัฒนมะโน (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ ของนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ โดยกลุ่มทดลองจะได้รับโปรแกรมทักษะชีวิตในการจัดการเรียนการสอนแบบผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีความตระหนักในตนเองเกี่ยวกับโรคเอดส์ ความรับผิดชอบในการป้องกันโรคเอดส์ ทักษะการตัดสินใจเพื่อป้องกันโรคเอดส์ ทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันโรคเอดส์ และมีพฤติกรรมป้องกันโรคเอดส์ดีขึ้นกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ นอกจากนี้ยังพบว่า ความตระหนักในตนเอง ความรับผิดชอบในการป้องกันโรค ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันโรคเอดส์ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมป้องกันโรคเอดส์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

วิภาพรรณ ผลผลา (2541 : 97-104) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1โรงเรียนสตรีวิทยา 2 กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเจตคติเพื่อป้องกันเอดส์และทักษะการปฏิเสธเพื่อป้องกันเอดส์สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุม และจากการศึกษาพบว่า สื่อที่นักเรียนได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องโรคเอดส์มากที่สุดคือ โทรทัศน์ และบุคคลที่ให้ข้อมูลข่าวสารมากที่สุด คือ ครู

อำนาจ กิ่งเทเวศน์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในการป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนอาชีวศึกษา วิทยาลัยพาณิชยการอินทราชัย กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีทักษะชีวิตในการป้องกันโรคเอดส์สูงขึ้นหลังจากใช้กิจกรรมกลุ่ม นักเรียนกลุ่มควบคุมมีทักษะชีวิตในการป้องกันโรคเอดส์สูงขึ้นหลังจากให้ข้อสนเทศ และกลุ่มทดลองที่ใช้กิจกรรมกลุ่มมีการพัฒนาทักษะชีวิตในการป้องกันโรคเอดส์แตกต่างจากกลุ่มควบคุมที่ใช้การให้ข้อสนเทศ

กฤษณา ตรียมณีนรัตน์ (2544 : 91-108) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การสร้างเสริมทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดการประถมศึกษาอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ทักษะที่ทำการศึกษามี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ความตระหนักในตนเอง ทักษะการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหา ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ และทักษะการจัดการกับความเครียด กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การ

สร้างเสริมทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีความตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหา ทักษะการปฏิเสธโดยไม่เสียสัมพันธภาพ และทักษะการจัดการกับความเครียดดีกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ฉวีวรรณ คล้ายนาถ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตของหญิงให้บริการทางเพศ ที่มารับบริการในโรงพยาบาลบางรัก กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นหญิงให้บริการทางเพศที่มาตรวจโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ จำนวน 200 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม จากการศึกษพบว่า ความรับผิดชอบต่อครอบครัวและแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะชีวิตของหญิงให้บริการทางเพศและมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย ทศนคติต่อการให้บริการทางเพศและอายุมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยของหญิงให้บริการทางเพศ ทศนคติต่อการให้บริการทางเพศและแรงจูงใจในการประกอบอาชีพให้บริการทางเพศมีความสัมพันธ์ทางลบกับทักษะชีวิตด้านพุทธิพิสัย ส่วนภูมิสำเนา สถานภาพสมรส การศึกษา ระยะเวลาในการทำงาน อาชีพของลูกค้าที่มาใช้บริการ ไม่มีความสัมพันธ์กับทักษะชีวิตของหญิงให้บริการทางเพศ

พรทิพย์ วชิรดิolk (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการฝึกโปรแกรมทักษะชีวิตต่อความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกตามโปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาบ้า โดยการเข้าค่ายเยาวชนครอบครัวอบอุ่น เป็นเวลา 5 วัน และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกโปรแกรมฯ ผลการศึกษาพบว่า ความรู้เกี่ยวกับยาบ้าของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน ส่วนเจตคติต่อยาบ้าและพฤติกรรมการป้องกันการเสพยาบ้าของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน โดยกลุ่มทดลองมีเจตคติทางลบต่อยาบ้ามากกว่ากลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการป้องกันยาบ้ามากกว่ากลุ่มควบคุม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความรุนแรง

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2531 : ข) ได้ศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวจากข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน 3 ฉบับ คือ ไทยรัฐ เดลินิวส์ และมติชน รวมระยะเวลา 1 ปี มีข่าวเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว 67 ข่าว พบว่า ความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่พบในครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ คู่สมรสมีอายุต่ำ เพื่อยของความรุนแรงส่วนใหญ่คือสตรีและเด็ก ลักษณะสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่เป็นข่าวส่วนใหญ่ใช้สิ่งของที่หาได้ใกล้มือทำร้าย แต่ก็มีจำนวนมากที่ใช้มีดหรือปืน อันมีผลทำให้เหยื่อส่วนใหญ่เสียชีวิต ภาคกลางและกรุงเทพมหานครมีข่าวความรุนแรงในครอบครัวมากที่สุด ปัจจัยสถานการณ์เฉพาะหน้าที่นำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัวที่ควรตระหนักความสำคัญ คือ อารมณ์โกรธ เรื่องชู้สาว และการดื่มสุรา ปัจจัยสถานการณ์สาเหตุในอดีตที่นำไปสู่ความรุนแรง นอกจากเรื่องชู้สาว

การไม่ชอบหน้ากันอยู่แล้ว ยังมีปัจจัยที่น่าสังเกต คือ ร้อยละ 10.6 ผู้ทำร้ายเคยมีประวัติทางจิตมาก่อน

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2533 : ข) ได้ศึกษาสำรวจเบื้องต้นของสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในกรุงเทพมหานคร จาก 6 หน่วยงาน คือ โรงพยาบาลศิริราช ศูนย์สุขวิทยาทางจิต กรมประชาสงเคราะห์ บ้านพักผู้หญิง บ้านพักฉุกเฉิน และกรุงเทพมหานคร มีจำนวน 128 ราย เป็นกรณีทารุณกรรมภรรยา จำนวน 100 ราย เป็นการทารุณกรรมเด็กจำนวน 24 ราย และอีก 4 รายเป็นกรณีทารุณกรรมภรรยาและบุตรร่วมกัน จากการศึกษาพบว่า ผู้ทำร้ายส่วนใหญ่เป็นชาย เหลือเป็นผู้หญิง ทั้งผู้ทำร้ายและเหยื่อ มีระดับการศึกษาต่ำ และมีอาชีพรับจ้างใช้แรงงานมากกว่าอาชีพอื่น ๆ ลักษณะความรุนแรงส่วนใหญ่ เป็นการชกต่อย ตะบองลงไปที่ การใช้ไม้ของแข็งบางอย่างทุบตี โขกศีรษะด้วยของแข็ง ใช้ของแข็งปาหรือทุบใส่ นอกนั้นใช้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเป็นเครื่องมือทำร้าย

ศิริเพชร ศิริวัฒนา (2538 : ก) ได้ศึกษาปัญหาความรุนแรงในครอบครัวศึกษาเฉพาะกรณีผลกระทบทางด้านสุขภาพจิตในหญิงที่ถูกสามีทุบตีทำร้ายร่างกาย กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้หญิงที่มาติดต่อขอรับความช่วยเหลือจากมูลนิธิเพื่อนหญิง และมูลนิธิเด็กอ่อนในชุมชนแออัด พบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อาชีพและรายได้ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ เหตุการณ์เฉพาะหน้าที่นำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่ ปัญหาจากรายได้ไม่เพียงพอ สามีดื่มสุรา ดื่มสุรา ยาเสพติด สามีติดการพนัน สามีเป็นคนมีอารมณ์โกรธ โมโหง่าย และเคยมีประวัติอาชญากรรมทางจิต ผลกระทบทางด้านสุขภาพจิตของสตรีที่ถูกสามีทุบตีทำร้ายร่างกาย ส่งผลกระทบ 4 ด้าน ที่สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานของคนไทย ได้แก่ ความย่ำคิดย่ำทำ ความวิตกกังวล ความก้าวร้าว และด้านความซึมเศร้า

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2539 : ข) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความรุนแรงในครอบครัวและความก้าวร้าวของเยาวชนไทย กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค จำนวน 2,147 คน จากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

1. สภาพครอบครัวของเยาวชนไทยอยู่ในลักษณะเสี่ยงต่อปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ร้อยละ 14.6 ของเยาวชนกล่าวว่าบิดามารดาหย่า แยกกันอยู่ หรือเสียชีวิต ร้อยละ 13.7 กล่าวว่าบิดาของตนมีภรรยาอีกคนหนึ่ง และร้อยละ 1.3 ของเยาวชนรายงานว่าบิดาของตนใช้ยาเสพติดบางประเภท

2. ปริมาณความรุนแรงในครอบครัวสรุปโดยสังเขปคือ ในระยะเวลา 3 เดือนก่อนตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 3.3 ของเยาวชนรายงานว่าบิดามารดาได้เคยทะเลาะ ต่อยตน ร้อยละ 1.5 รายงานว่าบิดาได้เคยทะเลาะต่อยมารดา ร้อยละ 2.7 บิดาได้ขว้างปาทุบของใส่มารดา และร้อยละ 7.9 รายงานว่าได้มีการใช้ไม้หรือของบางอย่างทุบตีกันในระหว่างพี่น้อง

3. เยาวชนไทยมีระดับการยอมรับความรุนแรงในครอบครัวค่อนข้างสูง

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรุนแรงในครอบครัว คือ การศึกษาต่ำ รายได้ต่ำ อาชีพใช้แรงงาน เล่นการพนัน ดื่มสุรา และความมั่นคงทางอารมณ์ของบิดาและมารดา ความเจ้าชู้ของบิดา การที่มารดาต้องพึ่งพาบิดา ขาดความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น มีความตึงเครียดในครอบครัวสูง

5. ความรุนแรงในครอบครัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการยอมรับความรุนแรงและความก้าวร้าวของเยาวชนไทย

จิราภรณ์ อำนาจเถลิงศักดิ์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ทักษะคติต่อการทะเลาะวิวาทและการคบเพื่อนที่ไม่เหมาะสม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมทะเลาะวิวาท ความเชื่อภายในตน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมทะเลาะวิวาทเฉพาะในกลุ่ม ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

โชติมา กาญจนกุล (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความรุนแรงในครอบครัวโดยศึกษาการทำร้ายร่างกายภรรยา พบว่า การทำร้ายร่างกายภรรยาครั้งแรกเกิดขึ้นในทุกช่วงเวลาของการอยู่ร่วมกัน โดยจุดเริ่มต้นของการทำร้ายจะเริ่มจากการเผชิญปัญหาของครอบครัว ยิ่งครอบครัวสะสมความเครียดมากจะเกิดปฏิกิริยาเชิงลบต่อกัน เมื่อสามีควบคุมอารมณ์ไม่ได้ก็จะทำร้ายภรรยา ภรรยาส่วนใหญ่ให้ความหมายของการทุบตีครั้งแรกว่า เป็นการกระทำที่มีผลจากการลืมหืมตัวของสามี และเชื่อว่าสามีจะไม่กระทำอีก ในขณะเดียวกันสามีส่วนใหญ่มีที่ทำสำนึกผิดและขอโทษภรรยา ทำให้ภรรยาละเลยหรือมองข้ามการทุบตีว่าเป็นความผิดปกติของความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา การกระทำรุนแรงซ้ำจะเกิดขึ้นต่อจากการกระทำรุนแรงครั้งแรกเป็นไปตามขั้นตอนที่เรียกว่าวงจรของการกระทำรุนแรง เริ่มจากการเกิดความตึงเครียดและการมีปากเสียงต่อมาจะเป็นการทำร้ายภรรยาและจบลงด้วยการสำนึกผิดของสามีและการให้อภัยของภรรยาซึ่งกลายเป็นภาวะของความรักอันหวานชื่นหลังการทำร้าย ทำให้ภรรยาไม่คิดปลีกตัวออกจากสถานการณ์จนตกอยู่ใต้การกระทำรุนแรงซ้ำอีก และการกระทำรุนแรงจะเกิดขึ้นบ่อยครั้งและมีระดับของความรุนแรงเพิ่มขึ้น จนทำให้ภรรยาเริ่มเปลี่ยนเข้ามาสู่การมองปัญหาตามความเป็นจริงมากขึ้น ประกอบกับการสูญเสียความเชื่อมั่นในการควบคุมและคาดเดาช่วงเวลาของการเกิดเหตุการณ์และระดับของความรุนแรง ทำให้ภรรยาเริ่มคิดปลีกตัวออกจากเหตุการณ์การถูกทำร้าย ช่วงเวลาของการตกอยู่ในภาวะการกระทำรุนแรงซ้ำจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับแรงสนับสนุนทางสังคมที่ภรรยาแต่ละคนได้รับ แรงสนับสนุนทางสังคมจะมีผลต่อการยุติการทำร้าย นอกจากนี้ยังพบว่า สามีจะหยุดทำร้ายร่างกายภรรยาถ้าภรรยาเปิดเผยการทำร้ายร่างกายต่อบุคคลที่สามขณะเกิดการทำร้ายครั้งแรก แต่หลังการกระทำรุนแรงครั้งที่สองหรือกระทำรุนแรงซ้ำ การยุติการทำร้ายจะเกิดจากความพยายามอย่างสูงสุดของภรรยาเพื่อหาทางออกให้พ้นจากการถูกสามีทุบตี โดยทั่วไปการยุติการทำร้าย

ร่างกายภรรยาจะกระทำในสามรูปแบบคือ การหลบหนีออกจากครอบครัว การฟุ้งพากฎหมาย และการฆ่าสามี

นิจวรรณ วีรวัฒน์ (2540 : ก-ข) ได้ศึกษาความรุนแรงต่อสตรีโดยศึกษาในกลุ่มผู้หญิงอายุ 15-44 ปี ที่มารับบริการแผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลชัยนาท จังหวัดชัยนาท จำนวน 400 คน พบว่ากลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 68.8 ถูกกระทำความรุนแรง โดยถูกกระทำรุนแรงทางด้านจิตใจมากที่สุด ร้อยละ 62.5 รองลงมาคือทางเพศ ร้อยละ 34.0 และทางด้านร่างกาย ร้อยละ 26.5 โดยลักษณะการถูกกระทำทางด้านร่างกายที่พบมากที่สุด คือ ถูกผลักทางด้านจิตใจที่พบมากที่สุด คือ ถูกแสดงท่าทีโกรธ ไม่พอใจ ทางเพศที่พบมากที่สุดคือ ถูกเกี่ยวพาราสิ กลุ่มตัวอย่างที่ถูกกระทำความรุนแรงมีผลกระทบทางด้านจิตใจมากที่สุด รองลงมาคือทางด้านร่างกาย ทางเศรษฐกิจ และสังคมตามลำดับ และผู้ที่กระทำความรุนแรงด้านร่างกาย และจิตใจ มีความเกี่ยวพันเป็นสามี มากที่สุด ส่วนทางเพศ ผู้กระทำเป็นคนแปลกหน้ามากที่สุด ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการถูกกระทำความรุนแรงทางด้านร่างกาย คือ อาชีพ รายได้ และความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง การถูกกระทำความรุนแรงทางด้านจิตใจ คือ ระดับการศึกษา และสถานภาพสมรส การถูกกระทำความรุนแรงทางเพศ คือ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง

สุดสงวน สุธีสร (2540 : 2-4) ได้ศึกษาความรุนแรงในครอบครัว กรณีการประทุษร้ายทางร่างกายและทางเพศต่อเด็กในสังคมไทย พบว่า ความคิดเห็นในเรื่องความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องภายในครอบครัว พ่อแม่มีกรรมสิทธิ์ในตัวลูก การลงโทษของพ่อแม่ เพราะต้องการให้ลูกเป็นคนดี การกระทำความรุนแรงของพ่อแม่ต่อลูก เช่น ทุบตี บางสังคมถือว่าเป็นเรื่องปกติ เป็นสิทธิโดยชอบธรรมของพ่อแม่ต่อลูก ลูกต้องทดแทนบุญคุณพ่อแม่ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาจากกรณีศึกษา ความรุนแรงในครอบครัว โดยศึกษาเหยื่อผู้ถูกกระทำและผู้กระทำคามผิดพบว่า เหยื่อผู้ถูกกระทำจะเป็นเพศหญิง และผู้กระทำความรุนแรงต่อเหยื่อเป็นบิดา สาเหตุของการกระทำความรุนแรง คือ การแสดงอำนาจของพ่อต่อครอบครัว การดื่มสุราความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่ดี ไม่มีความอบอุ่น พ่อแม่ทะเลาะกันเป็นประจำ ลูกไม่ได้รับการเลี้ยงดู หรือดูแลอย่างเหมาะสม

ปัญชลี โชติคุต (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรส จากกลุ่มตัวอย่าง 321 คน พบว่า ความรุนแรงที่ใช้มากที่สุด ได้แก่ การทำร้ายจิตใจ รองลงมา ได้แก่ การทำร้ายร่างกายและมุ่งจะทำร้ายร่างกาย ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรส ได้แก่ ประสบการณ์อ้อมด้านความรุนแรง การมีส่วนร่วมทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศ ระยะเวลาการสมรส การใช้แอลกอฮอล์ ความถี่ในการใช้แอลกอฮอล์ การยอมรับการใช้ความรุนแรง และการยอมรับการใช้ความรุนแรงของบิดามารดา

วีรพล ไหมอยู่ธูณ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความรุนแรงในครอบครัวตำรวจ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่

การเคยมีส่วนร่วมในฐานะผู้กระทำและถูกกระทำในเหตุการณ์ความรุนแรงในอดีต การเคยพบเห็นเหตุการณ์ความรุนแรงในอดีต การยอมรับการใช้ความรุนแรงของบุคคลนี้สำคัญ ความโดดเดี่ยวทางสังคม และความเครียด

ภาวิตา พัทธทรัพย์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบการรับรู้ของบุตรและบิดามารดาต่อการใช้ความรุนแรงในกระบวนการเลี้ยงดูบุตร พบว่า การใช้ความรุนแรงในการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวยังคงมีอยู่ในวิถีชีวิตไทย เด็กยังได้รับการเลี้ยงดูด้วยวิธีการที่รุนแรงทางด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และได้รับการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม บุตรและบิดามารดาการรับรู้ที่แตกต่างกัน โดยบุตรรับรู้ว่าบิดามารดาใช้ความรุนแรงในกระบวนการอบรมเลี้ยงดูมากกว่าที่บิดามารดารับรู้ แสดงถึงการมีช่องว่างระหว่างเด็กและผู้ใหญ่

อัสดา จันทรแสนตอ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษามุมมองของผู้หญิงที่ถูกทำร้ายพบว่า ผู้หญิงมีการประเมินสถานการณ์ในช่วงแรกของการถูกทำร้ายโดยการลงโทษตัวเองและพยายามปรับปรุงพฤติกรรมของตนเอง แต่ต่อมาเมื่อถูกทำร้ายมากขึ้นจึงมองว่าเป็นผู้ถูกกระทำ ฝ่ายชายเป็นผู้กระทำ ซึ่งในระยะนี้บางรายใช้วิธีหนี สู้ หลีกเลียงปัญหา หรือหาแรงสนับสนุนทางสังคม จนในที่สุดท้าย ผู้หญิงบางคนเลิกกับสามีแต่ขณะที่ผู้หญิงบางคนเลือกที่จะอยู่กับสามีต่อ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ความเป็นแม่ อุดมการณ์ความเป็นผัวเดียวเมียเดียว และแหล่งสนับสนุนทางสังคมซึ่งมีวิธีคิดที่แตกต่างกันไป

พิมพ์ฉัตร รสสุธรรม (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการปกป้องคุ้มครองนักเรียนจากข่าวอาชญากรรมที่นำเสนอในสื่อโทรทัศน์ พบว่า ข่าวอาชญากรรมในสื่อโทรทัศน์ที่เสนอขั้นตอนและวิธีการกระทำความผิดจะทำให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้วิธีการประกอบอาชญากรรม และเด็กและเยาวชนที่ดูข่าวอาชญากรรมเป็นประจำจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงและมีจิตใจแข็งกระด้างขึ้น ส่วนแนวทางในการปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนนั้น คือ ผู้ปกครองควรดูข่าวกับเด็กและควรอธิบายการกระทำในข่าวอาชญากรรมให้เด็กเข้าใจ สื่อควรกลั่นกรองภาพและการรายงานข่าวให้มีความเหมาะสมและควรจัดให้มีนักสังคมสงเคราะห์ในโรงเรียนเพื่อปกป้องคุ้มครองเด็กโดยเฉพาะกรณีที่เกิดเป็นข่าว ไม่ควรให้สื่อเปิดเผยชื่อจริงของเด็ก และไม่ให้ถ่ายภาพเด็กกับผู้ปกครอง อีกทั้งควรเร่งให้สังคมเกิดความตระหนักต่อปัญหาด้วยวิธีการปฏิบัติการทางสังคม ให้สังคมทุกระดับได้เห็นภัยจากข่าวอาชญากรรม และควรนำประเด็นด้านความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับเด็ก เสนอต่อสาธารณชนทุกครั้งที่มีโอกาส เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบปกป้องคุ้มครองเด็ก

วันทนี วาสิกะสิน และ สุนีย์ เหมะประสิทธิ์ (2545 : 540) ได้ศึกษาค่านิยมและทัศนคติของสังคมไทยต่อปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง พบว่า ทัศนคติของสังคมไทยไม่เห็นด้วยกับการเกิดปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงในครอบครัว ในสถานศึกษา ในที่ทำงานและในที่สาธารณะ และไม่เห็นด้วยว่าปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้หญิงคนนั้น ส่วนสาเหตุของพฤติกรรมความรุนแรงต่อผู้หญิง มาจาก

ค่านิยมในเรื่องที่ผู้ชายเป็นใหญ่และการอบรมจากครอบครัว รวมทั้งปัจจัยด้านสื่อมวลชน ที่มีผลกระทบทำให้เกิดพฤติกรรมที่รุนแรง และสื่อมวลชนจะต้องมีหน้าที่ช่วยกันแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง

วิลาสินี พนานครทรัพย์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่ พบว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นมีลักษณะของการเกิดซ้ำ คือ เมื่อผู้หญิงถูกสามีทำร้ายครั้งแรก ผู้หญิงจะไม่ออกไปจากความสัมพันธ์ทันที แต่จะหาสาเหตุว่า เกิดจากการลืมหืมของสามีและมาจากพฤติกรรมของตนเอง จึงให้อภัยสามี แต่ความรุนแรงไม่ได้ยุติลง ในทางตรงข้ามเมื่อเกิดความตึงเครียดในครอบครัว ความรุนแรงก็เกิดขึ้นอีกโดยที่ระดับความรุนแรงและความถี่ของความรุนแรงเพิ่มขึ้น สำหรับการจัดการกับปัญหาพบว่ามีสามรูปแบบ คือ การทนอยู่ การแยกทาง และการฆ่าสามี โดยเงื่อนไขที่ทำให้ผู้หญิงสามารถยุติปัญหาด้วยการหย่าร้าง คือ การที่ผู้หญิงตระหนักว่าสามารถพึ่งพาตนเองได้ผนวกกับการได้รับความช่วยเหลือจากแหล่งสนับสนุนทางสังคม ในขณะที่รูปแบบการยุติปัญหาโดยการฆ่าสามีเป็นวิธีที่ผู้หญิงไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้น ไม่ได้คาดคิดมาก่อนว่าการกระทำของเธอจะทำให้สามีตาย

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต สรุปได้ว่า การสอนหรือการเสริมสร้างทักษะชีวิตมีความสำคัญสำหรับบุคคลเป็นอย่างยิ่ง เพราะช่วยให้บุคคลมีความสามารถที่จะเผชิญปัญหารอบตัว เช่น โรคเอดส์ การใช้สารเสพติด การสูบบุหรี่ เป็นต้น และหากว่าได้มีการสอนหรือเสริมสร้างทักษะชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนด้วยแล้ว จะเป็นการสร้าง

ภูมิคุ้มกันหรือสิ่งป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมก่อนที่จะเกิดปัญหา เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต และจากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความรุนแรง สรุปได้ว่าในประเทศไทยสามารถพบปัญหาพฤติกรรมความรุนแรงได้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงในครอบครัว สามีทุบตีทำร้ายภรรยา การทำทารุณเด็ก ความรุนแรงในวัยรุ่น ซึ่งนับวันจะมีความรุนแรงของปัญหาเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น การป้องกันจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งและโดยเฉพาะกับเด็ก หากมีวิธีการใดที่จะสามารถปฏิบัติได้จึงต้องรีบกระทำ ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องทักษะชีวิตและพฤติกรรมความรุนแรง ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า การสอนและเสริมสร้างทักษะชีวิตให้เด็ก เป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางในการศึกษาผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. แบบแผนการศึกษาค้นคว้า
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชายและหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 ในโรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 จำนวน 380 คน แบ่งเป็น 10 ห้องเรียน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชายและหญิง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง (Experimental group) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และได้รับแผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ จำนวน 30 คน และกลุ่มควบคุม (Control group) ซึ่งไม่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แต่ได้รับแผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ จำนวน 30 คน มีวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดย นำห้องเรียนกลุ่มตัวอย่างมาจัดเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยวิธีการจับฉลาก ได้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/8 จำนวน 30 คน เป็นกลุ่มทดลอง และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/5 จำนวน 30 คน เป็นกลุ่มควบคุม

แบบแผนการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi experimental research) แบ่งกลุ่มที่ศึกษาเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มทดลอง (Experimental group) ได้รับการทดลอง โดยการสอนสุขศึกษา ตามโปรแกรมสุขศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และได้รับแผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ เรื่อง พฤติกรรมความรุนแรง

2. กลุ่มควบคุม (Control group) ไม่ได้รับการทดลอง ตามโปรแกรมการสอน สุขศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แต่ได้รับแผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ เรื่อง พฤติกรรมความรุนแรง

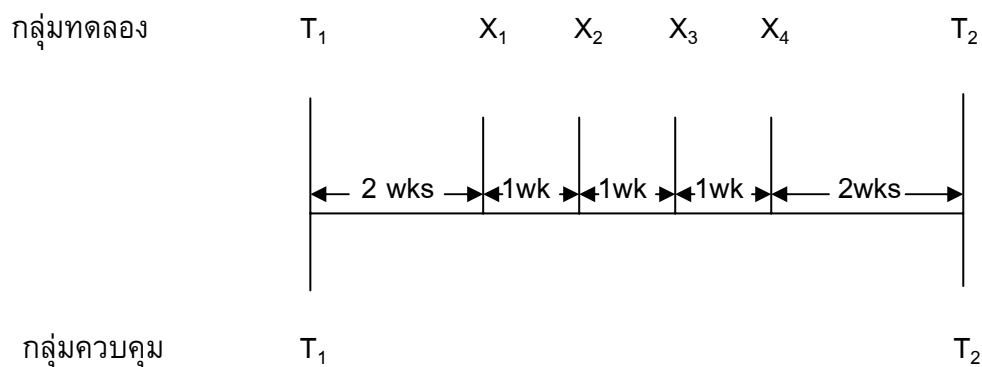
ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมตอบแบบสอบถาม จำนวน 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการตอบแบบสอบถามก่อนการทดลอง ครั้งที่ 2 เป็นการตอบแบบสอบถามหลังการทดลอง โดยใช้รูปแบบการทดลองแบบ Pre-test , Post-test control group design ซึ่งมีรูปแบบการทดลอง ดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540 : 65-66)

กลุ่ม	สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
กลุ่มทดลอง	T ₁	X	T ₂
กลุ่มควบคุม	T ₁	~ X	T ₂

โดยกำหนดให้

T ₁	หมายถึง	การเก็บข้อมูลก่อนการจัดโปรแกรมสุขศึกษา ได้แก่ การให้นักเรียนในกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มทำแบบสอบถามก่อนทำการทดลอง
T ₂	หมายถึง	การเก็บข้อมูลหลังการจัดโปรแกรมสุขศึกษา ได้แก่ การให้นักเรียนในกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มทำแบบสอบถามหลังทำการทดลอง
X	หมายถึง	ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและได้รับแผนการสอนสุขศึกษาตามปกติเรื่องพฤติกรรมความรุนแรง
~X	หมายถึง	ไม่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แต่ได้รับแผนการสอนสุขศึกษาตามปกติเรื่องพฤติกรรมความรุนแรง

แผนดำเนินการทดลอง มีดังนี้

ภาพประกอบ 15 แบบแผนการทดลอง

โดยกำหนดให้

T_1	หมายถึง	การเก็บข้อมูลก่อนจัดโปรแกรมสุขศึกษา (Pre-test)
$X_1 - X_4$	หมายถึง	การสอนสุขศึกษาครั้งที่ 1-4
T_2	หมายถึง	การเก็บข้อมูลภายหลังการจัดโปรแกรมสุขศึกษา (Post-test)

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและดัดแปลงจากแบบประเมินทักษะชีวิตของ ประวิตร เอรารวรรณ์ และนุชนา เหลืองอังกู (2544 : 91-97) แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว ได้แก่ อายุ เพศ ลักษณะครอบครัว สภาพครอบครัว และการใช้เวลาว่าง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามวัดทักษะชีวิตในการแก้ปัญหา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มีค่า 3 ระดับ คือ จริง ค่อนข้างจริง ไม่จริง

เกณฑ์การให้คะแนน

เลือกตอบ	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
จริง	3	1
ค่อนข้างจริง	2	2
ไม่จริง	1	3

เกณฑ์การประเมินค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์ของวิเชียร เกตุสิงห์ (2538 : 9) คือ

2.34 - 3.00 หมายถึง นักเรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับสูง

1.67 - 2.33 หมายถึง นักเรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับปานกลาง

1.00 - 1.66 หมายถึง นักเรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับต่ำ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามวัดทักษะชีวิตในการจัดการกับอารมณ์ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มีค่า 3 ระดับ คือ จริง ค่อนข้างจริง ไม่จริง

เกณฑ์การให้คะแนน

เลือกตอบ	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
จริง	3	1
ค่อนข้างจริง	2	2
ไม่จริง	1	3

เกณฑ์การประเมินค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์ของวิเชียร เกตุสิงห์ (2538 : 9) คือ

2.34 - 3.00 หมายถึง นักเรียนมีทักษะการจัดการกับอารมณ์ในระดับสูง

1.67 - 2.33 หมายถึง นักเรียนมีทักษะการจัดการกับอารมณ์ในระดับ

ปานกลาง

1.00 - 1.66 หมายถึง นักเรียนมีทักษะการจัดการกับอารมณ์ในระดับต่ำ

ตอนที่ 4 แบบสอบถามวัดทักษะชีวิตในการสื่อสาร มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มีค่า 3 ระดับ คือ จริง ค่อนข้างจริง ไม่จริง

เกณฑ์การให้คะแนน

เลือกตอบ	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
จริง	3	1
ค่อนข้างจริง	2	2
ไม่จริง	1	3

เกณฑ์การประเมินค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์ของวิเชียร เกตุสิงห์ (2538 : 9) คือ

2.34 - 3.00 หมายถึง นักเรียนมีทักษะการสื่อสารในระดับสูง

1.67 - 2.33 หมายถึง นักเรียนมีทักษะการสื่อสารในระดับปานกลาง

1.00 - 1.66 หมายถึง นักเรียนมีทักษะการสื่อสารในระดับต่ำ

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะชีวิตและความรุนแรงจากตำรา เอกสาร รวมทั้งแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีสร้างเครื่องมือจากตำราวัดผลการศึกษา หลักการวิจัยทางการศึกษา การวัดและประเมินผลทางสุขศึกษา แบบประเมินทักษะชีวิต
3. กำหนดขอบเขตและโครงสร้างของเนื้อหาให้ครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษา เพื่อสร้างและดัดแปลงแบบสอบถามให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และถูกต้องตามหลักเกณฑ์การให้คะแนน
4. สร้างและดัดแปลงแบบสอบถาม แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
5. นำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชายและหญิง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดบวรมงคล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3 จำนวน 50 คน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด
6. นำผลไปวิเคราะห์และปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามเพื่อนำมาใช้จริง

วิธีหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IC) โดยการเลือกข้อคำถามที่มี IC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป เป็นแบบสอบถามที่มีความเที่ยงตรงตามเนื้อหา
2. การวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม โดยการหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ (Corrected item to total correlation) แล้วคัดเลือกแบบสอบถามที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.2 ขึ้นไป โดยแบบสอบถามแต่ละตอนมีค่าอำนาจจำแนกดังนี้
 - 2.1 แบบสอบถามวัดทักษะการแก้ปัญหา ได้คัดเลือกข้อคำถามไว้ จำนวน 10 ข้อ จาก 21 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.23 – 0.45
 - 2.2 แบบสอบถามวัดทักษะการจัดการกับอารมณ์ ได้คัดเลือกข้อคำถามไว้ จำนวน 19 ข้อ จาก 24 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.21 – 0.60
 - 2.3 แบบสอบถามวัดทักษะการสื่อสาร ได้คัดเลือกข้อคำถามไว้จำนวน 12 ข้อ จาก 24 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.24 – 0.45
3. การหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบัค (Cronbach 's alpha coefficient) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2531 : 170) โดยแบบสอบถามแต่ละตอนมีค่าความเชื่อมั่น ดังนี้
 - 3.1 แบบสอบถามวัดทักษะการแก้ปัญหา มีค่าความเชื่อมั่น 0.64

3.2 แบบสอบถามวัดทักษะการจัดการกับอารมณ์ มีค่าความเชื่อมั่น 0.82

3.3 แบบสอบถามวัดทักษะการสื่อสาร มีค่าความเชื่อมั่น 0.71

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง เป็นแผนการสอนทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นการสอนทักษะแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียน และมีสื่อการสอน ได้แก่ ข่าว บทสำหรับอ่าน บทความสถานการณ์จำลอง กรณีศึกษา บทบาทสมมุติ ใบงาน ใบชี้แจง

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

1. ศึกษาตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ปฐกษา ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องทักษะชีวิตและเรื่องพฤติกรรมความรุนแรง
3. สร้างแผนการสอน โดยกำหนดขอบเขตโครงสร้างของเนื้อหาให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย
4. นำแผนการสอนให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องของการใช้ภาษา ความชัดเจนของภาษา ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity) และนำมาปรับปรุงแก้ไข
5. นำไปทดลองใช้กับนักเรียนก่อน และปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งก่อนนำมาใช้

วิธีการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

1. นำเครื่องมือที่ใช้ในการทดลองให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา(Content validity) และความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct validity)
2. หลังจากผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วจึงนำมาปรับปรุงแก้ไข
3. นำไปทดลองใช้กับนักเรียนก่อน และนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งก่อนนำมาใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. ผู้วิจัยติดต่อกับผู้อำนวยการโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขออนุมัติทำการศึกษาวิจัย
3. ผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามแผนการทดลอง
4. นำข้อมูลมาจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

แผนการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมสุขศึกษา ดังแสดงในตาราง 9

ตาราง 9 แผนการดำเนินกิจกรรมของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

สัปดาห์ที่	วัน เดือน ปี	กลุ่ม	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	ระยะเวลา
1	30 ตุลาคม 2546	ทดลอง	Pre-test	60 นาที
		ควบคุม	Pre-test	60 นาที
2	6 พฤศจิกายน 2546	ทดลอง	แผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ	60 นาที
		ควบคุม	แผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ	60 นาที
3	13 พฤศจิกายน 2546	ทดลอง	แผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ	60 นาที
		ควบคุม	แผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ	60 นาที
4	20 พฤศจิกายน 2546	ทดลอง	แผนการสอนเรื่องทักษะการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง(X_1)	60 นาที
		ควบคุม	ได้รับการเรียนการสอนตามปกติ	60 นาที
5	27 พฤศจิกายน 2546	ทดลอง	แผนการสอนเรื่องทักษะการจัดการกับอารมณ์ (X_2)	60 นาที
		ควบคุม	ได้รับการเรียนการสอนตามปกติ	60 นาที
6	4 ธันวาคม 2546	ทดลอง	แผนการสอนเรื่องทักษะการจัดการกับอารมณ์ (X_3)	60 นาที
		ควบคุม	ได้รับการเรียนการสอนตามปกติ	60 นาที
7	11 ธันวาคม 2546	ทดลอง	แผนการสอนเรื่องทักษะการสื่อสาร (X_4)	120 นาที
		ควบคุม	ได้รับการเรียนการสอนตามปกติ	60 นาที
10	5 มกราคม 2547	ทดลอง	Post-test	60 นาที
		ควบคุม	Post-test	60 นาที

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากรวบรวมแบบสอบถามทั้งก่อนการทดลองและหลังการทดลองแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ตรวจสอบและให้คะแนนแบบสอบถามตามเกณฑ์ที่กำหนด
2. คำนวณหาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. ทดสอบสมมุติฐานข้อ 1 ถึง ข้อ 3 เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ Paired sample t-test
4. ทดสอบสมมุติฐานข้อ 4 ถึง ข้อ 6 เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยค่าสถิติที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA : Analysis of covariance)
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 5.1 สถิติที่ใช้ในการทดสอบเครื่องมือ มีดังนี้
 - 5.1.1 หาค่าดัชนีความเที่ยงตรง โดยวิธีของโรวินลลีและแฮมบลตัน (Rovinelli and Hambleton) จากสูตร (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2531 : 124)

$$IC = \frac{R}{N}$$

เมื่อ IC แทนค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อสอบ

R แทนผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
N แทนจำนวนผู้เชี่ยวชาญ

- 5.1.2 หาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม โดยหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ (Corrected item to total correlation) จากสูตร (สุณี รักษาเกียรติศักดิ์. 2539 : 117)

$$r_{xy} = \frac{n \sum xy - \sum x \sum y}{\sqrt{[n \sum x^2 - (\sum x)^2][n \sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

เมื่อ	r_{xy}	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร X กับตัวแปร Y
	n	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
	$\sum x$	ผลรวมของคะแนนรายข้อ (Item) ของกลุ่มตัวอย่าง
	$\sum y$	ผลรวมของคะแนนรวม (Total) ของกลุ่มตัวอย่าง
	$\sum xy$	ผลรวมของผลคูณของคะแนน X และคะแนน Y
	$\sum x^2$	ผลรวมกำลังสองของคะแนน X
	$\sum y^2$	ผลรวมกำลังสองของคะแนน Y

5.1.3 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบัค (Cronbach's alpha coefficient) จากสูตร (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2538 : 200)

$$= \frac{n}{n-1} \left(1 - \frac{s_i^2}{s_t^2} \right)$$

เมื่อ	เมื่อแทนความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
n	แทนจำนวนข้อในแบบสอบถาม
s_i^2	แทนความแปรปรวนของแบบสอบถามแต่ละข้อ
s_t^2	แทนความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งหมด

5.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับร้อยละ 95 (0.05) เป็นเกณฑ์ในการยอมรับหรือปฏิเสธสมมุติฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

5.2.1 ค่าร้อยละ จากสูตร (ประกอบ กรรณสูตร. 2525 : 73)

$$P = \frac{f}{n} \times 100$$

เมื่อ P แทนค่าร้อยละ
 f แทนค่าความถี่ที่ต้องการแปลงเป็นค่าร้อยละ
 n แทนจำนวนความถี่ทั้งหมด

5.2.2 ค่าเฉลี่ยของคะแนน (Mean) จากสูตร (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2537 :40)

$$\bar{X} = \frac{\sum x}{n}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทนค่าคะแนนเฉลี่ย
 $\sum x$ แทนค่าผลรวมของคะแนน
 n แทนจำนวนคนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

5.2.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากสูตร (Ferguson. 1981 : 68)

$$S = \sqrt{\frac{\sum x^2 - \frac{(\sum x)^2}{n}}{n - 1}}$$

เมื่อ S แทนความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 $\sum x^2$ แทนผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง
 $(\sum x)^2$ แทนผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง
 n แทนจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

5.2.4 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองในกลุ่มเดียวกันใช้ Paired sample t-test เพื่อทดสอบสมมุติฐาน ข้อ 1 ถึง ข้อ 3 จากสูตร (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2537 : 201)

$$t = \frac{D}{\sqrt{\frac{D^2}{n-1}}}$$

โดย df = n-1
เมื่อ t แทนค่าที่ใช้พิจารณาใน t- distribution
D แทนความแตกต่างระหว่างคะแนนสอบก่อนและหลังสอบ
df แทนชั้นแห่งความเป็นอิสระ

5.2.5 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมซึ่งเป็นอิสระจากกัน ด้วยค่าที (t-test) เพื่อทดสอบสมมุติฐาน ข้อ 4 และ 6 จากสูตร (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2531 : 84)

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2}}}$$

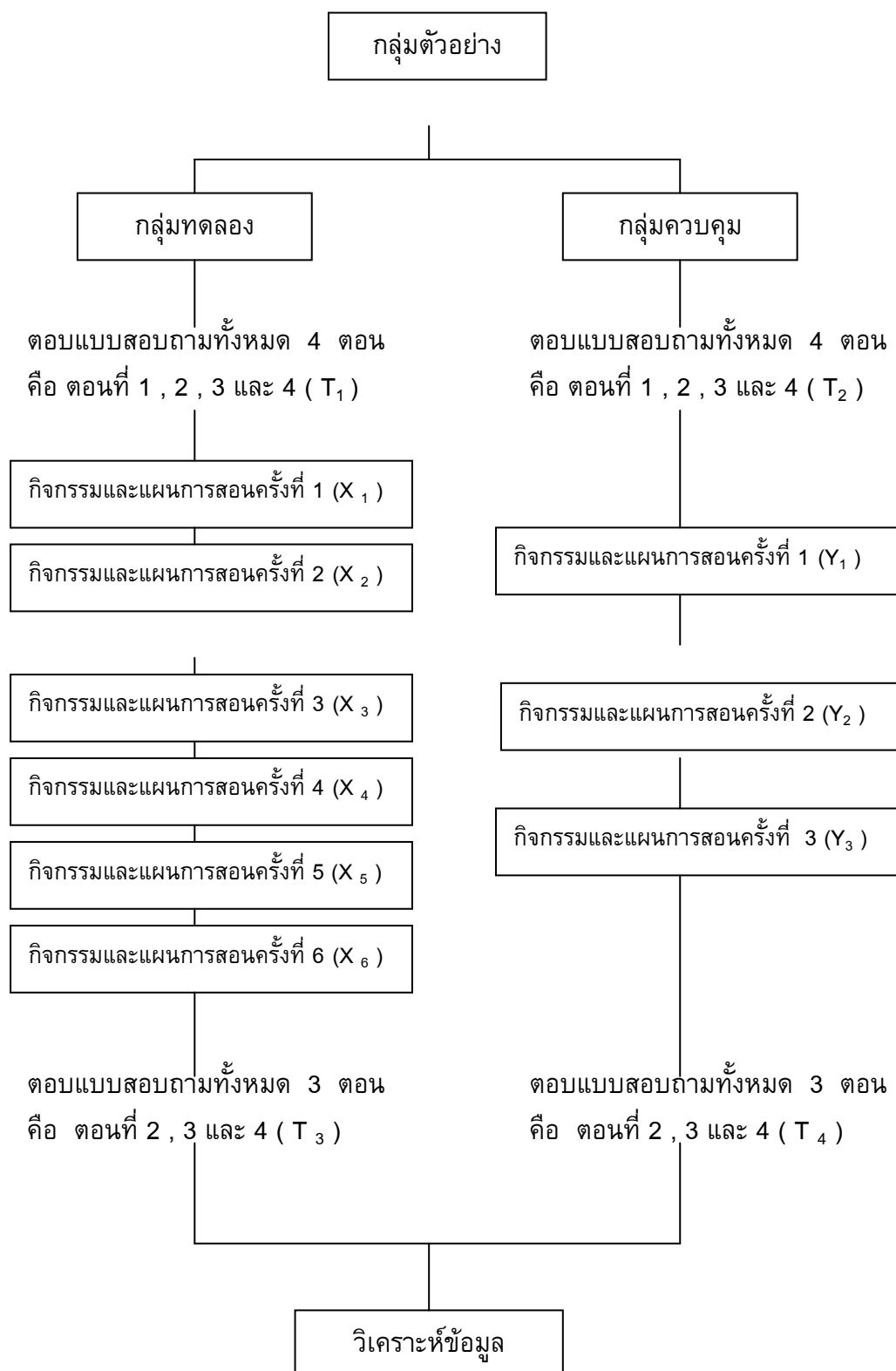
โดย df = $n_1 + n_2 - 2$
เมื่อ $\bar{X}_1$ เป็นคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
 $\bar{X}_2$ เป็นคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ 2
 n_1 เป็นขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
 n_2 เป็นขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ 2
 s_1^2 เป็นความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
 s_2^2 เป็นความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 2

5.2.6 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA : Analysis of covariance) (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2538 : 148) เพื่อทดสอบสมมุติฐานข้อ 5 ซึ่งการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมสามารถแสดงได้ดังในตาราง 10

ตาราง 10 การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม

แหล่งตัวแปร	SS	df	MS	F
ระหว่างกลุ่ม (b)	SS_b	K-1	$\frac{SS_b}{df_b}$	$\frac{MS_b}{MS_w}$
ภายในกลุ่ม (w)	SS_w	N-K-1	$\frac{SS_w}{df_w}$	
รวม (t)	SS_t	N-2		

โดย	SS_b	แทนผลบวกกำลังสองระหว่างกลุ่ม
	SS_w	แทนผลบวกกำลังสองภายในกลุ่ม
	SS_t	แทนผลบวกกำลังสองของคะแนนทั้งหมด
	MS_b	แทนความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
	MS_w	แทนความแปรปรวนภายในกลุ่ม
	MS	แทนค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน
	F	แทนค่าที่ใช้ในการพิจารณาในการแจกแจงแบบเอฟ
	df	แทนความเป็นอิสระที่คะแนนจะเปลี่ยนแปลงไป
	K	แทนจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่นำมาเปรียบเทียบกัน
	N	แทนจำนวนคนทั้งหมด

ภาพประกอบ 15 ขั้นตอนการดำเนินการศึกษาค้นคว้าและการเก็บรวบรวมข้อมูล

หมายเหตุ

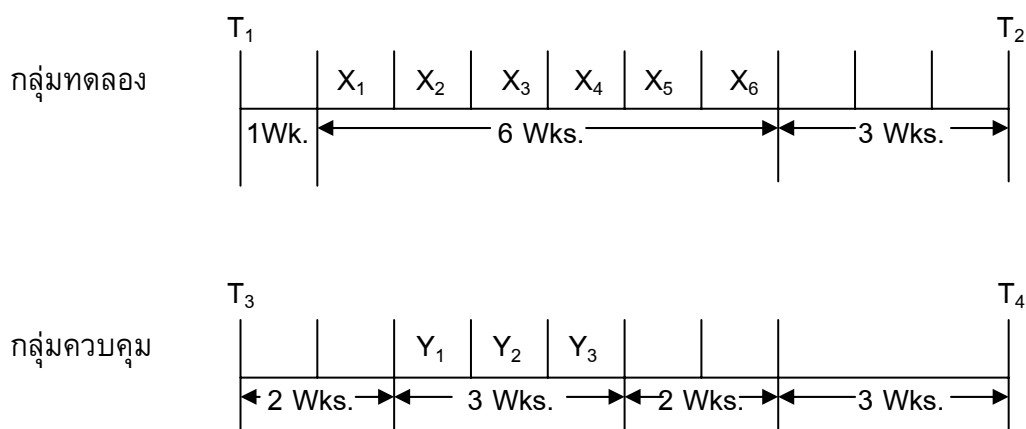
X หมายถึง โปรแกรมสุขศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต

Y หมายถึง โปรแกรมสุขศึกษาตามปกติ

T₁ , T₂ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลก่อนการทดลอง (Pre-test)

T₃ , T₄ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังการทดลอง (Post-test)

สำหรับแบบแผนการทดลองผู้วิจัยได้กำหนดแบบแผนการวิจัย ดังแสดงใน
ภาพประกอบ 16

ภาพประกอบ 16 แบบแผนการทดลอง

หมายเหตุ X₁ - X₆ หมายถึง โปรแกรมสุขศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต

Y₁ - Y₃ หมายถึง โปรแกรมสุขศึกษาตามปกติ

T₁ - T₃ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลก่อนการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบสอบถามในด้านข้อมูลส่วนตัว ทักษะการแก้ปัญหาทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร

T₂ - T₄ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยห่างจากการเก็บรวบรวมข้อมูลก่อนการทดลอง 10 สัปดาห์ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้แบบสอบถามในด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า ดังนี้คือ

n	แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน คะแนนเฉลี่ยของคะแนน
S	แทน ความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน
F	แทน ค่าที่ใช้พิจารณาการแจกแจงแบบเอฟ (F – distribution)
t	แทน ค่าที่ใช้พิจารณาการแจกแจงแบบที (t – distribution)
SS	แทน ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of square)
MS	แทน ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน (Mean of square)
df	แทน ความเป็นอิสระที่คะแนนจะเปลี่ยนแปลงไป (Degree of freedom)
p	แทน ความน่าจะเป็น (Probability)
*	แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กลุ่มทดลอง แทน กลุ่มที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและได้รับโปรแกรมสุขศึกษาตามปกติ เรื่อง พฤติกรรมความรุนแรง

กลุ่มควบคุม แทน กลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมแต่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาตามปกติ เรื่อง พฤติกรรมความรุนแรง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 4 ตอนคือ

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับ เพศ อายุ สภาพครอบครัว ลักษณะของครอบครัว จำนวนพี่น้อง และการใช้เวลาว่าง นำเสนอเป็นตาราง

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับคะแนนทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง ด้วยค่าสถิติ ที (Paired sample t-test) นำเสนอเป็นตาราง เพื่อทดสอบสมมุติฐาน ข้อ 1, 2 และ 3

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสารระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยค่าสถิติที (Independent sample t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA : Analysis of covariance) เพื่อทดสอบสมมุติฐาน ข้อ 4, 5 และ 6

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับ เพศ อายุ สภาพครอบครัว ลักษณะของครอบครัว จำนวนพี่น้อง และการใช้เวลาว่าง โดยแจกแจงความถี่คิดเป็นร้อยละ ดังแสดงในตาราง 11

ตาราง 11 จำนวน และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม เพศ อายุ สภาพครอบครัว ลักษณะของครอบครัว จำนวนพี่น้อง

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
เพศ				
ชาย	11	36.67	19	63.33
หญิง	19	63.33	11	36.67
รวม	30	100.00	30	100.00
อายุ				
10 ปี	1	3.33	0	0
11 ปี	0	0	1	3.33
12 ปี	12	40.00	10	33.33
13 ปี	16	53.34	19	63.34

ตาราง 11 (ต่อ)

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
14 ปี	1	3.33	0	0
รวม	30	100.00	30	100.00
สภาพครอบครัว				
บิดามารดาอยู่ร่วมกัน	24	80.00	21	70.00
บิดามารดาแยกกันอยู่, หย่าร้าง	3	10.00	4	13.33
บิดาหรือมารดาเสียชีวิต	3	10.00	5	16.67
รวม	30	100.00	30	100.00
ลักษณะของครอบครัว				
ครอบครัวเดี่ยว	16	53.33	11	36.67
ครอบครัวใหญ่	14	46.67	19	63.33
รวม	30	100.00	30	100.00
จำนวนพี่น้อง				
1 คน	7	23.33	9	30.00
2 คน	12	40.00	12	40.00
3 คน	8	26.67	6	20.00
4 คน	1	3.33	2	6.67
5 คน	2	6.67	0	0
6 คน	0	0	1	3.33
รวม	30	100.00	30	100.00

จากตาราง 11 แสดงว่านักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม เพศ อายุ สภาพครอบครัว ลักษณะของครอบครัว จำนวนพี่น้อง ได้ดังนี้

เพศ

กลุ่มทดลอง พบว่า นักเรียนเป็นเพศหญิงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.33 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 36.67

กลุ่มควบคุม พบว่า นักเรียนเป็นเพศชายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.33 และเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 36.67

อายุ

กลุ่มทดลอง พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีอายุ 13 ปี คิดเป็นร้อยละ 53.34 รองลงมา มีอายุ 12 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.00 อายุ 10 ปี และ 14 ปี คิดเป็นร้อยละ 3.33

กลุ่มควบคุม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีอายุ 13 ปี คิดเป็นร้อยละ 63.34 รองลงมา มีอายุ 12 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.33 และมีอายุ 11 ปี คิดเป็นร้อยละ 3.33

สภาพครอบครัว

กลุ่มทดลอง พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีสภาพครอบครัว บิดามารดาอยู่ร่วมกัน คิดเป็นร้อยละ 80.00 รองลงมา มีสภาพครอบครัว บิดามารดาแยกกันอยู่, หย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ 10.00 และบิดาหรือมารดาเสียชีวิต คิดเป็นร้อยละ 10.00

กลุ่มควบคุม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีสภาพครอบครัว บิดามารดาอยู่ร่วมกัน คิดเป็นร้อยละ 70.00 รองลงมา มีสภาพครอบครัว บิดาหรือมารดาเสียชีวิต คิดเป็นร้อยละ 16.67 และมีสภาพครอบครัว บิดามารดาแยกกันอยู่, หย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ 13.33

ลักษณะของครอบครัว

กลุ่มทดลอง พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีลักษณะของครอบครัวเดี่ยว คิดเป็นร้อยละ 53.33 และมีลักษณะของครอบครัวใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 46.67

กลุ่มควบคุม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีลักษณะของครอบครัวใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 63.33 และมีลักษณะของครอบครัวเดี่ยว คิดเป็นร้อยละ 36.67

จำนวนพี่น้อง

กลุ่มทดลอง พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพี่น้อง จำนวน 2 คน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมา มีพี่น้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 26.67 มีพี่น้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 23.33 และพี่น้อง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67 และพี่น้อง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33

กลุ่มควบคุม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพี่น้อง จำนวน 2 คน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.00 รองลงมา มีพี่น้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 มีพี่น้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 และพี่น้อง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67 และพี่น้อง จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33

ตาราง 12 จำนวน และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม การใช้เวลาว่าง

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
การใช้เวลาว่าง**				
เล่นกีฬา	9	30.00	15	50.00
เล่นดนตรี	5	16.67	0	0
ทำงานศิลปะ	5	16.67	3	10.00
สะสมแสตมป์	1	3.33	1	3.33
เลี้ยงสัตว์	8	26.67	5	16.67
เล่นเกมคอมพิวเตอร์	20	66.67	18	60.00
อ่านหนังสือ	14	46.67	12	40.00
ไปเดินเที่ยวตามห้างสรรพสินค้า	16	53.33	14	46.67
ฟังเพลง	23	76.67	18	60.00
อื่น ๆ	8	26.67	8	26.67

** ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตาราง 12 แสดงว่านักเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองส่วนใหญ่มีการใช้เวลาว่าง ในการ ฟังเพลง คิดเป็นร้อยละ 76.67 รองลง ได้แก่ เล่นเกมคอมพิวเตอร์ คิดเป็นร้อยละ 66.67 ไปเดินเที่ยวตามห้างสรรพสินค้า คิดเป็นร้อยละ 53.33 และอ่านหนังสือ คิดเป็นร้อยละ 46.67 เล่นกีฬา คิดเป็นร้อยละ 30 เลี้ยงสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 26.67 ทำงานศิลปะและเล่นดนตรี คิดเป็นร้อยละ 16.67 และสะสมแสตมป์ คิดเป็นร้อยละ 3.33

กลุ่มควบคุม พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่มีการใช้เวลาว่าง ในการ ฟังเพลงและเล่นเกมคอมพิวเตอร์ คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมา ได้แก่ เล่นกีฬา คิดเป็น ร้อยละ 50.00 ไปเดินเที่ยวตามห้างสรรพสินค้า คิดเป็นร้อยละ 46.67 อ่านหนังสือ คิดเป็นร้อยละ 40.00 เลี้ยงสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 16.67 ทำงานศิลปะ คิดเป็นร้อยละ 10.00 และสะสม แสตมป์ คิดเป็นร้อยละ 3.33

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับคะแนนทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

2.1 ระดับทักษะการแก้ปัญหา โดยนำมาแบ่งเป็นคะแนนระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ

ตาราง 13 จำนวน ค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับทักษะการแก้ปัญหา ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

ทักษะการแก้ปัญหา	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
ก่อนการทดลอง				
สูง	12	40.00	5	16.67
ปานกลาง	18	60.00	24	80.00
ต่ำ	0	0	1	3.33
รวม	30	100.00	30	100.00
หลังการทดลอง				
สูง	27	90.00	11	36.67
ปานกลาง	3	10.00	17	56.66
ต่ำ	0	0	2	6.67
รวม	30	100.00	30	100.00

จากตาราง 13 แสดงว่า ก่อนการทดลอง กลุ่มทดลอง มีคะแนนทักษะการแก้ปัญหาในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 60.00 และมีคะแนนทักษะการแก้ปัญหาในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 40.00 หลังการทดลอง กลุ่มทดลอง มีคะแนนทักษะการแก้ปัญหาในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 90.00 และมีคะแนนทักษะการแก้ปัญหาในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 10.00

ก่อนการทดลอง กลุ่มควบคุม มีคะแนนทักษะการแก้ปัญหาในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 80.00 และมีคะแนนทักษะการแก้ปัญหาในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 16.67 และมีคะแนนทักษะการแก้ปัญหาในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 3.33 หลังการทดลอง กลุ่มควบคุม มีคะแนนทักษะการแก้ปัญหาในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 56.66 และมีคะแนนทักษะการแก้ปัญหาในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 36.67 และมีคะแนนทักษะการแก้ปัญหาในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 6.67

2.2 ระดับทักษะการจัดการกับอารมณ์ โดยนำมาแบ่งเป็นคะแนนระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ

ตาราง 14 จำนวน ค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับทักษะการจัดการกับอารมณ์
ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

ทักษะการจัดการกับอารมณ์	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
ก่อนการทดลอง				
สูง	14	46.67	8	26.67
ปานกลาง	16	53.33	19	63.33
ต่ำ	0	0	3	10.00
รวม	30	100.00	30	100.00
หลังการทดลอง				
สูง	27	90.00	8	26.67
ปานกลาง	3	10.00	19	63.33
ต่ำ	0	0	3	10.00
รวม	30	100.00	30	100.00

จากตาราง 14 แสดงว่า ก่อนการทดลอง กลุ่มทดลอง มีคะแนนทักษะการจัดการกับอารมณ์ ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 53.33 และมีคะแนนทักษะการจัดการกับอารมณ์ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 46.67 หลังการทดลอง กลุ่มทดลอง มีคะแนนทักษะการจัดการกับอารมณ์ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 90.00 และมีคะแนนทักษะการจัดการกับอารมณ์ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 10.00

ก่อนการทดลอง กลุ่มควบคุม มีคะแนนทักษะการจัดการกับอารมณ์ ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 63.33 และมีคะแนนทักษะการจัดการกับอารมณ์ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 26.67 และมีคะแนนทักษะการจัดการกับอารมณ์ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 10.00 หลังการทดลอง กลุ่มควบคุม มีคะแนนทักษะการจัดการกับอารมณ์ ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 63.33 และมีคะแนนทักษะการจัดการกับอารมณ์ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 26.67 และมีคะแนนทักษะการจัดการกับอารมณ์ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 10.00

2.3 ระดับทักษะการสื่อสาร โดยนำมาแบ่งเป็นคะแนนระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ

ตาราง 15 จำนวน ค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับทักษะการสื่อสาร
ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

ทักษะการสื่อสาร	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	n	ร้อยละ	n	ร้อยละ
ก่อนการทดลอง				
สูง	15	50.00	16	53.33
ปานกลาง	14	46.67	13	43.34
ต่ำ	1	3.33	1	3.33
รวม	30	100.00	30	100.00
หลังการทดลอง				
สูง	25	83.33	10	33.33
ปานกลาง	5	16.67	19	63.34
ต่ำ	0	0	1	3.33
รวม	30	100.00	30	100.00

จากตาราง 15 แสดงว่า ก่อนการทดลอง กลุ่มทดลอง มีคะแนนทักษะการสื่อสารในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 50.00 และมีคะแนนทักษะการสื่อสารในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 46.67 และมีคะแนนทักษะการสื่อสารในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 3.33 หลังการทดลอง กลุ่มทดลอง มีคะแนนทักษะการสื่อสารในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 83.33 และมีคะแนนทักษะการสื่อสารในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 16.67

ก่อนการทดลอง กลุ่มควบคุม มีคะแนนทักษะการสื่อสารในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 53.33 และมีคะแนนทักษะการสื่อสารในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 43.34 และมีคะแนนทักษะการสื่อสารในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 3.33 หลังการทดลอง กลุ่มควบคุม มีคะแนนทักษะการสื่อสารในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 63.34 และมีคะแนนทักษะการสื่อสารในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 33.33 และมีคะแนนทักษะการสื่อสารในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 3.33

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง ด้วยค่าสถิติ ที (Paired sample t-test) ดังแสดงในตาราง 16 , 17 และ 18 เพื่อทดสอบ สมมุติฐาน ข้อ 1 , 2 และ 3

ตาราง 16 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหาของกลุ่มทดลอง ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S	t	df	p
ทักษะการแก้ปัญหา						
ก่อนการทดลอง	30	2.27	0.24			
				-8.41*	29	0.00
หลังการทดลอง	30	2.65	0.28			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 16 แสดงว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย ทักษะการแก้ปัญหาเพิ่มขึ้นจาก 2.27 เป็น 2.65 เมื่อนำมาวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติที (Paired sample t-test) พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหา หลังการทดลองดีกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 1

ตาราง 17 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์
ของกลุ่มทดลอง ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S	t	df	p
ทักษะการจัดการกับอารมณ์						
ก่อนการทดลอง	30	2.29	0.21			
				-11.12*	29	0.00
หลังการทดลอง	30	2.68	0.28			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 17 แสดงว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย ทักษะการจัดการกับอารมณ์ เพิ่มขึ้นจาก 2.29 เป็น 2.68 เมื่อนำมาวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติที (Paired sample t-test) พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ หลังการทดลองดีกว่า ก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 2

ตาราง 18 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสารของกลุ่มทดลอง
ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S	t	df	p
ทักษะการสื่อสาร						
ก่อนการทดลอง	30	2.36	0.29			
				-9.11*	29	0.00
หลังการทดลอง	30	2.71	0.25			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 18 แสดงว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสาร เพิ่มขึ้นจาก 2.36 เป็น 2.71 เมื่อนำมาวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติที (Paired sample t-test) พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสาร หลังการทดลองดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 3

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองด้วยค่าสถิติที (Student's t-test) ดังแสดงในตาราง 19 , 20 และ 21 และเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง ด้วยค่าสถิติที (Independent sample t-test) ในกรณีที่คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองไม่แตกต่างกัน ดังแสดงในตาราง 22 และ 25 และใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA : Analysis of covariance) ในกรณีที่คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองแตกต่างกัน โดยใช้คะแนนก่อนการทดลองมาเป็นตัวแปรร่วม (Covariate) ดังแสดงในตาราง 23 และ 24 เพื่อทดสอบสมมุติฐาน ข้อ 4, 5 และ 6

ตาราง 19 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหา ก่อนการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S	t	df	p
ทักษะการแก้ปัญหา						
กลุ่มทดลอง	30	2.27	0.24			
				1.94	58	0.06
กลุ่มควบคุม	30	2.15	0.23			

จากตาราง 19 แสดงว่า ก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหา 2.27 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.24 กลุ่มควบคุม มีคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหา 2.15 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.23 เมื่อนำไปทดสอบความแตกต่างทางสถิติ ด้วยค่าสถิติที (Student's t-test) พบว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหา ของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองไม่แตกต่างกัน

ตาราง 20 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ก่อนการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S	t	df	p
ทักษะการจัดการกับอารมณ์						
กลุ่มทดลอง	30	2.29	0.21	2.46*	58	0.02
กลุ่มควบคุม	30	2.13	0.28			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 20 แสดงว่า ก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ 2.29 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.21 กลุ่มควบคุม มีคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ 2.13 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.28 เมื่อนำไปทดสอบความแตกต่างทางสถิติด้วยค่าสถิติที (Student's t-test) พบว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ ของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 21 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสารก่อนการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S	t	df	p
ทักษะการสื่อสาร						
กลุ่มทดลอง	30	2.36	0.29	0.202	58	0.841
กลุ่มควบคุม	30	2.35	0.24			

จากตาราง 21 แสดงว่า ก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสาร 2.36 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.29 กลุ่มควบคุม มีคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสาร 2.35 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.24 เมื่อนำไปทดสอบความแตกต่างทางสถิติ ด้วยค่าสถิติที (Student's t-test) พบว่า คะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสารของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 22 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหาของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S	t	df	p
ทักษะการแก้ปัญหา						
กลุ่มทดลอง	30	2.65	0.28			
				6.07*	58	0.00
กลุ่มควบคุม	30	2.18	0.32			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 22 แสดงว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการแก้ปัญหาดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อ 4

ตาราง 23 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง โดยใช้คะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลองเป็นตัวแปรร่วม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p
Covariates	1.89	1	1.89	38.89*	0.00
Main Effects	2.81	1	2.81	58.11*	0.00
Explained	6.76	2	3.38	69.73*	0.00
Residual	2.76	57	4.84		
Total	9.52	59			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 23 แสดงว่า ภายหลังจากควบคุมอิทธิพลของคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 24 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ของ
กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S
ทักษะการจัดการกับอารมณ์			
กลุ่มทดลอง	30	2.68	0.28
กลุ่มควบคุม	30	2.11	0.29

จากตาราง 24 แสดงว่า หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการจัดการกับอารมณ์ดีกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อ 5

ตาราง 25 การเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสารของกลุ่มทดลอง
และกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}$	S	t	df	p
ทักษะการสื่อสาร						
กลุ่มทดลอง	30	2.71	0.25			
				6.30*	58	0.00
กลุ่มควบคุม	30	2.27	0.28			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 25 แสดงว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสารดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อ 6

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สังเขปความมุ่งหมาย สมมุติฐาน และวิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม

สมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการ

เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการแก้ปัญหา ดีกว่าก่อนการทดลอง

2. นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการจัดการกับอารมณ์ ดีกว่าก่อนการทดลอง

3. นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการสื่อสาร ดีกว่าก่อนการทดลอง

4. นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการแก้ปัญหา ดีกว่ากลุ่มควบคุม

5. นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการจัดการกับอารมณ์ ดีกว่ากลุ่มควบคุม

6. นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการสื่อสาร ดีกว่ากลุ่มควบคุม

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชายและหญิง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม. เขต 3 ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง (Experimental group) จำนวน 30 คน เป็นกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และได้รับแผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ และกลุ่มควบคุม (Control group) จำนวน 30 คน ได้รับ

แผนการสอนสุขศึกษาตามปกติเท่านั้น การเลือกกลุ่มตัวอย่างทำโดย วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยการ
จับฉลาก ได้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/8 เป็นกลุ่มทดลอง และนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1/5 เป็นกลุ่มควบคุม

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะเครื่องมือเป็นแบบ
สอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและดัดแปลงจากแบบประเมินทักษะชีวิตของประวิตร เอรารวรรณ์ และ
นุชวรา เหลืองอังกูร ซึ่งได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ และผ่านการตรวจคุณภาพของ
เครื่องมือตามหลักเกณฑ์แล้ว ซึ่งเหมาะสมที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ โดยให้กลุ่ม
ตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 4
ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว ได้แก่ เพศ อายุ สภาพครอบครัว
ลักษณะครอบครัว จำนวนพี่น้อง และการใช้เวลาว่าง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามวัดทักษะการแก้ปัญหา มีลักษณะเป็นมาตราส่วน
ประมาณค่า (Rating scale) มี 3 ระดับ คือ จริง ค่อนข้างจริง ไม่จริง จำนวน 11 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามวัดทักษะการจัดการกับอารมณ์ มีลักษณะเป็นมา
ตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 3 ระดับ คือ จริง ค่อนข้างจริง ไม่จริง จำนวน
19 ข้อ

ตอนที่ 4 แบบสอบถามวัดทักษะการสื่อสาร มีลักษณะเป็นมาตราส่วน
ประมาณค่า (Rating scale) มี 3 ระดับ คือ จริง ค่อนข้างจริง ไม่จริง จำนวน 12 ข้อ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

เป็นแผนการสอนทักษะชีวิตด้วยการ
เรียนรู้

แบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการสอนทักษะแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยทักษะการแก้ปัญหา ทักษะ
การจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรม
ความรุนแรงของนักเรียน และมีสื่อการสอน ได้แก่ ข่าว บทสำหรับอ่าน กรณีศึกษา ใบ
งาน

ใบชี้แจง บทความสถานการณ์จำลอง บทบาทสมมุติ ซึ่งผ่านการตรวจสอบจากกรรมการ
ควบคุมปริญญาโท และผู้เชี่ยวชาญว่าเหมาะสมที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทดลอง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป
ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัว และระดับคะแนนของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการ

ทดลอง ด้วยค่าสถิติร้อยละ

2. เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยค่าสถิติ (Pair sample t-test) เพื่อทดสอบสมมุติฐานข้อ 1 , 2 และ 3

3. เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ก่อนการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยค่าสถิติ และเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร หลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยค่าสถิติ (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA : Analysis of covariance) เพื่อทดสอบสมมุติฐาน ข้อ 4 , 5 และ 6

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1. ผลการศึกษาข้อมูลส่วนตัว พบว่า

กลุ่มทดลองเป็นนักเรียนชาย 11 คน คิดเป็นร้อยละ 36.67 นักเรียนหญิง 19 คน คิดเป็นร้อยละ 63.33 นักเรียนส่วนใหญ่อายุ 13 ปี ร้อยละ 53.34 รองลงมาอายุ 12 ปี ร้อยละ

40.00 อายุ 10 ปีและ 14 ปี ร้อยละ 3.33 นักเรียนส่วนใหญ่มีสภาพครอบครัวที่บิดามารดาอยู่ร่วมกัน ร้อยละ 80.00 บิดามารดาแยกกันอยู่หรือหย่าร้าง ร้อยละ 10 และบิดาหรือมารดาเสียชีวิต ร้อยละ 10 ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 53.33 เป็นครอบครัวใหญ่ ร้อยละ 46.67 จำนวนพี่น้อง ส่วนใหญ่มีพี่น้องจำนวน 2 คน มากที่สุด ร้อยละ 40.00 รองลงมา มีพี่น้อง จำนวน 3 คน ร้อยละ 26.67 มีพี่น้องจำนวน 1 คน ร้อยละ 23.33 มีพี่น้อง 5 คน ร้อยละ 6.67 และพี่น้องจำนวน 4 คน ร้อยละ 3.33 ในการใช้เวลาว่างนักเรียนส่วนใหญ่ใช้เวลาว่าง ในการฟังเพลง ร้อยละ 76.67 เล่นเกมคอมพิวเตอร์ ร้อยละ 66.67 ไปเดินเที่ยวตามห้างสรรพสินค้า ร้อยละ 53.33 อ่านหนังสือ ร้อยละ 46.67 เล่นกีฬา ร้อยละ 30.00 เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 26.67 ทำงานศิลปะและเล่นดนตรี ร้อยละ 16.67 สะสมแสตมป์ ร้อยละ 3.33

กลุ่มควบคุมเป็นนักเรียนชาย 19 คน คิดเป็นร้อยละ 63.33 นักเรียนหญิง 11 คน คิดเป็นร้อยละ 36.67 นักเรียนส่วนใหญ่อายุ 13 ปี ร้อยละ 63.34 รองลงมาอายุ 12 ปี ร้อยละ

33.33 อายุ 11 ปี ร้อยละ 3.33 นักเรียนส่วนใหญ่มีสภาพครอบครัวที่บิดามารดาอยู่ร่วมกัน ร้อยละ 70.00 บิดาหรือมารดาเสียชีวิต ร้อยละ 16.67 และบิดามารดาแยกกันอยู่

หรือหย่าร้าง ร้อยละ 13.33 ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่ ร้อยละ 63.33 เป็นครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 36.67 จำนวนพี่น้อง ส่วนใหญ่มีพี่น้องจำนวน 2 คน มากที่สุด ร้อยละ 40.00 รองลงมา มีพี่น้อง จำนวน 3 คน ร้อยละ 26.67 มีพี่น้องจำนวน 1 คน ร้อยละ 30.00 มีพี่น้อง 3 คน ร้อยละ 20.00 มีพี่น้องจำนวน 4 คน ร้อยละ 6.67 และมีพี่น้องจำนวน 6 คน ร้อยละ 3.33 ในการใช้เวลาว่างนักเรียนส่วนใหญ่ ใช้เวลาว่างฟังเพลงและเล่นเกมคอมพิวเตอร์ ร้อยละ 60.00 เล่นกีฬา ร้อยละ 50.00 ไปเดินเที่ยวตามห้างสรรพสินค้า ร้อยละ 46.67 อ่านหนังสือ ร้อยละ 40.00 เล่นสั้ว ร้อยละ 16.67 ทำงานศิลปะ ร้อยละ 10.00 สะสมแสตมป์ ร้อยละ 3.33

2. ผลการจัดโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม สรุปผลได้ดังนี้

2.1 นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการแก้ปัญหาดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการจัดการกับอารมณ์ดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการสื่อสารดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการแก้ปัญหาดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.5 นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการจัดการกับอารมณ์ดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.6 นักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการสื่อสารดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลดังนี้

ทักษะชีวิตในด้านทักษะการแก้ปัญหา ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการแก้ปัญหาดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐาน ข้อ 1 ที่ว่า นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการแก้ปัญหาดีกว่าก่อนการทดลอง และพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการแก้ปัญหาดีกว่ากลุ่ม

ควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐาน ข้อ 4 ที่ว่านักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการแก้ปัญหาดีกว่ากลุ่มควบคุม

ผลการศึกษาทักษะชีวิตในด้านทักษะการแก้ปัญหาในครั้งนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของเกริกฮามและซิลลิงค์ (กฤษณา ตรียมณีรัตน์. 2544 : 51 ; อ้างอิงจาก Kirkham & Schilling II. 1989. *Journal of Social Research*. p. 67-68) ที่ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมฝึกอบรมทักษะชีวิตต่าง ๆ เช่น ทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการ

ควบคุมอารมณ์ และการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมซึ่งกันและกัน ให้กับมารดาของเด็กที่พิการ ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมฝึกอบรมทักษะชีวิตทำให้มารดาของเด็กที่พิการเกิดความมั่นใจในความสามารถของตนเอง และคลายความเครียดลง สอดคล้องกับการศึกษาของปรีชา แจ่มวิถิลี (2540 : จ) ที่ศึกษาประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้โปรแกรมทักษะชีวิตในโปรแกรมสุขศึกษา เพื่อให้เกิดพฤติกรรมการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีทักษะการแก้ปัญหาของพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ถูกต้องมากกว่าก่อนการทดลองและมากขึ้นกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ สอดคล้องกับการศึกษาของพิมพ์ใจ บุญยัง (2540 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาการเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนราธิวาส ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีทักษะการแก้ปัญหาเมื่อเผชิญแรง

กดดันจากเพื่อนที่เสพยาเสพติดขึ้นก่อนการทดลอง และดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ สอดคล้องกับการศึกษาของกฤษณา ตรียมณีรัตน์ (2544 : 91-108) ที่ศึกษาประสิทธิผลของ

โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้ การสร้างเสริมทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อ

พฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดการประถมศึกษาอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีทักษะการแก้ปัญหาดีกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มควบคุม

การที่กลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการแก้ปัญหาดีกว่าก่อนการทดลอง และดีกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐาน ข้อ 1 และข้อ 4 สามารถอภิปรายผลได้ว่า เนื่องจากนักเรียนกลุ่มทดลองได้รับกิจกรรมการเรียนการสอน เรื่อง ทักษะการแก้ปัญหา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้นำการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและระบุแนวทางแก้ไขปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งได้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน คือ

1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง เป็นขั้นตอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรับรู้ทักษะการแก้ปัญหาว่ามีความสำคัญและฝึกฝนให้ทำเป็นหรือทำได้ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ประสพการณ์ ผู้วิจัยได้นำเข้าสู่บทเรียนโดยการสนทนากับนักเรียนถึงข่าวนักเรียนก่อความรุนแรง ให้นักเรียนช่วยกันเล่าประสบการณ์ที่พบเห็น เป็นการกระตุ้นและจูงใจให้นักเรียนสนใจในเนื้อหาที่จะเรียน

1.2 ความคิดรวบยอด เมื่อนักเรียนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการเรียนการสอนแล้ว ผู้วิจัยจึงใช้วิธีบรรยายเรื่องขั้นตอนการแก้ปัญหา พร้อมทั้งยกตัวอย่างจากเหตุการณ์ที่เป็นข่าวและที่นักเรียนร่วมสนทนา

1.3 สะท้อนความคิดและอภิปราย เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึกของตนเอง แลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม ผู้วิจัยได้อ่านกรณีศึกษาและมอบหมายให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์กรณีศึกษา โดยจัดกลุ่มย่อยระดมสมอง

2. ขั้นลงมือกระทำ เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติตามที่ได้เรียนรู้มาจากขั้นตอนแรก ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ประยุกต์แนวคิด เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกการแก้ปัญหา ผู้วิจัยให้นักเรียนจัดกลุ่มย่อยระดมสมอง วิเคราะห์การแก้ปัญหาจากกรณีตัวอย่าง โดยให้นักเรียนยึดหลักการแก้ปัญหาตามขั้นตอนที่เรียนมา

2.2 ความคิดรวบยอด เป็นการประเมินการฝึกว่านักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้ตามขั้นตอนที่เรียนมาหรือไม่ โดยให้นักเรียนส่งตัวแทนออกมารายงานหน้าชั้นเรียน และผู้วิจัยร่วมกับนักเรียนช่วยกันสรุปอีกครั้ง

เห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยออกแบบงานและออกแบบกลุ่มให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งทักษะการแก้ปัญหามีความสำคัญอย่างยิ่งในการป้องกัน

พฤติกรรมความรุนแรง เพราะหากนักเรียนผ่านกระบวนการแก้ปัญหาามากจะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่น ฟังตนเอง และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มองเห็นช่องทางในการพัฒนาวิธีแก้ปัญหาได้ดียิ่งขึ้น นักเรียนจำเป็นต้องฝึกทักษะการแก้ปัญหาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพที่ดี (สุรีย์ จันทรโมลี. 2543 : 123) ดังนั้น ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้เน้นการฝึกให้นักเรียนแก้ปัญหาโดยผ่านขั้นตอนการแก้ปัญหา 5 ขั้นตอน คือ การกำหนดปัญหา เป็นขั้นตอนที่กำหนดให้ชัดเจนว่า อะไรคือปัญหาที่แท้จริง การกำหนดทางเลือก เป็นการกำหนดทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ทั้งหมด วิเคราะห์ทางเลือก เป็นการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือก ตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหาจากทางเลือกต่าง ๆ และการแก้ข้อเสียของทางเลือกที่เลือก (กระทรวงสาธารณสุข. 2540 : 244) ในการฝึกการแก้ปัญหานั้น ผู้วิจัยใช้การแบ่งกลุ่มย่อยระดมสมองเพื่อวิเคราะห์กรณีตัวอย่าง ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียน เช่น การถูกตำหนิดูว่า การถูกรังแก การทะเลาะวิวาท การคบเพื่อนต่างเพศ เป็นต้น ทำให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ได้ เรียนรู้วิธีคิดวิเคราะห์การแก้ปัญหา ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น มองเห็นทางเลือกที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 33) ที่ว่า กรณีตัวอย่างเป็นวิธีการสอนซึ่งใช้กรณีหรือเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงมาจัดแปลงและใช้เป็นตัวอย่างในการเรียน ให้ศึกษาวิเคราะห์ และอภิปรายเพื่อสร้างความเข้าใจและฝึกฝนหาทางแก้ปัญหา วิธีนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลอย่างถี่ถ้วน การอภิปรายจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งการนำเอากรณีต่าง ๆ ซึ่งคล้ายกับชีวิตจริงมาใช้ จะช่วยให้การเรียนการสอนมีลักษณะใกล้เคียงกับความจริงซึ่งมีส่วนช่วยให้การเรียนการสอนมีความหมายกับผู้เรียนมากขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดของสุรีย์ จันทรโมลี (2543 : 101) ที่ว่า กลุ่มย่อยระดมสมอง เป็นกระบวนการที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น ได้ปริมาณความคิดเห็นมากที่สุดในเวลาอันสั้น ได้หลากหลายความคิดเห็น หลายแง่มุม เป็นการเสนอความคิดเห็นอย่างมีอิสระเสรี สนับสนุนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การระดมสมองจึงเป็นกระบวนการรวบรวมและสนับสนุนให้เกิดความคิดเห็นใหม่ ๆ จากสมาชิกเพื่อหาทางแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การระดมสมอง ยังเป็นการส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักพิจารณาตัดสินปัญหาร่วมกันด้วยเหตุผลที่เหมาะสม ยอมรับฟังเหตุผลจากสมาชิกด้วยกัน ซึ่งการใช้วิธีการรับฟังเหตุผลทำให้นักเรียนเรียนรู้การใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา มากกว่าการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา (พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. 2539 : 110)

ทักษะชีวิตในด้านทักษะการจัดการกับอารมณ์ ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการจัดการกับอารมณ์ดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐาน ข้อ 2 ที่ว่า นักเรียนที่ได้รับ

โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการจัดการกับอารมณ์ดีกว่าก่อนการทดลอง และพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการจัดการกับอารมณ์ดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐาน ข้อ 4 ที่ว่านักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการจัดการกับอารมณ์ดีกว่ากลุ่มควบคุม

ผลการศึกษาทักษะชีวิตในด้านทักษะการจัดการกับอารมณ์ในครั้งนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของเคิร์คแฮมและชิลลิง (กฤษณา ตรียมณีรัตน์. 2544 : 51 ; อ้างอิงจาก Kirkham & Schilling II. 1989. *Journal of Social Research*. p. 67-68) ที่ศึกษาผลของการจัด

กิจกรรมฝึกอบรมทักษะชีวิตต่างๆ เช่น ทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการควบคุมอารมณ์ และการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมซึ่งกันและกัน ให้กับมารดาของเด็กที่พิการ ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมฝึกอบรมทักษะชีวิตทำให้มารดาของเด็กที่พิการเกิดความมั่นใจในความสามารถของตนเอง และคลายความเครียดลง

การที่กลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการจัดการกับอารมณ์ดีกว่าก่อนการทดลอง และดีกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐาน ข้อ 2 และข้อ 5 สามารถอภิปรายผลได้ว่า เนื่องจากนักเรียนในกลุ่มทดลองได้รับกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่อง ทักษะการจัดการกับอารมณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้นำการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจอารมณ์ของตน สามารถอธิบายขั้นตอนการจัดการกับอารมณ์และใช้ทักษะการจัดการกับอารมณ์ในสถานการณ์จำลองได้ ซึ่งแบ่งกิจกรรมการเรียนการสอนออกเป็น 2 แผน คือ การตระหนักรู้ในอารมณ์และการจัดการกับอารมณ์ เนื่องจากการรู้จักอารมณ์ตนเองเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นสำคัญที่นำไปสู่การควบคุมอารมณ์ และการแสดงออกที่เหมาะสม (นันทนา วงษ์อินทร์. 2545 : 135) ดังนั้น กิจกรรมการเรียนการสอนจึงเริ่มต้นที่การตระหนักรู้ในอารมณ์ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง เป็นขั้นตอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรับรู้ว่าการตระหนักรู้ในอารมณ์มีความสำคัญและฝึกฝนให้ทำเป็นหรือทำได้ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ประสพการณ์ ผู้วิจัยได้นำเข้าสู่บทเรียนโดยการนำรูปการ์ตูนที่แสดงอารมณ์

ต่าง ๆ ให้นักเรียนดูและช่วยกันอธิบายว่าแต่ละรูปแสดงอารมณ์ ความรู้สึกอย่างไร และนักเรียนเคยแสดงอารมณ์อย่างนั้นหรือไม่ จากสถานการณ์ใดบ้าง เป็นการตั้งประสบการณ์ของนักเรียนให้เข้ามามีส่วนร่วม และสนใจให้เกิดความสนใจในกิจกรรมการเรียนการสอน

1.2 ความคิดรวบยอด จากนั้นผู้วิจัยจึงบรรยายความรู้ เรื่องอารมณ์

1.3 สะท้อนความคิดและอภิปราย เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นักเรียนจะได้แสดง

ความคิดเห็น ความรู้สึกของตนและแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม ผู้วิจัยมอบหมายงานให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์โดยการอภิปรายในกลุ่มและจัดกลุ่มย่อยระดมสมอง จากนั้นจึงส่งตัวแทนกลุ่มมารายงานหน้าชั้น ผู้วิจัยและนักเรียนช่วยกันสรุป เพื่อให้เกิดเป็นความคิดรวบยอดอีกครั้ง

2. ขั้นลงมือกระทำ เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ตามที่ได้เรียนรู้มาในขั้นตอนแรก ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ประยุกต์แนวคิด เป็นการฝึกสำรวจอารมณ์ ตรวจสอบ และการจดบันทึกอารมณ์ของตนเอง ลงในแบบบันทึก

2.2 ความคิดรวบยอด เป็นการประเมินการฝึกว่านักเรียนสามารถตรวจสอบอารมณ์ของตนได้หรือไม่

เมื่อนักเรียนเรียนรู้ถึงการตระหนักในอารมณ์ของตนเองแล้วจึงดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องการจัดการกับอารมณ์ ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง เป็นขั้นตอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรับรู้ว่าการตระหนักรู้ในอารมณ์มีความสำคัญและฝึกฝนให้ทำเป็นหรือทำได้ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ความคิดรวบยอด ผู้วิจัยนำเข้าสู่บทเรียนโดยการสร้างสถานการณ์จำลอง

เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ และเข้าใจเรื่องอารมณ์แล้ว จึงบรรยายเรื่องการจัดการกับอารมณ์ พร้อมกับให้นักเรียนทดลองฝึกการควบคุมอารมณ์อย่างง่าย ๆ เช่น การนับเลข การหายใจเข้าออกช้า ๆ เป็นต้น

1.2 ประสบการณ์ ผู้วิจัยอ่านกรณีศึกษาเรื่องของชาติและสนทนากับนักเรียนถึง

ประสบการณ์ ในการจัดการกับอารมณ์ของนักเรียน

1.3 สะท้อนความคิดและอภิปราย ผู้วิจัยมอบหมายงานให้วิเคราะห์กรณีศึกษา

โดยการอภิปรายในกลุ่มและจัดกลุ่มย่อยระดมสมอง

2. ขั้นลงมือกระทำ เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ตามที่ได้เรียนรู้มาในขั้นตอนแรก ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ประยุกต์แนวคิด เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกการจัดการกับอารมณ์จากสถานการณ์ต่าง ๆ โดยจัดกลุ่มย่อยระดมสมอง ซึ่งยึดขั้นตอนการจัดการกับอารมณ์ ตามที่เรียนมา

2.2 ความคิดรวบยอด เป็นการประเมินการฝึกว่านักเรียนสามารถจัดการกับอารมณ์ได้ถูกต้องในสถานการณ์ที่กำหนดให้หรือไม่ แล้วส่งตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้นเรียน โดยครูและนักเรียนช่วยกันสรุปว่าวิธีการจัดการกับอารมณ์แต่ละวิธีเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เพื่อสรุปเป็นความคิดรวบยอดอีกครั้ง

เห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้ออกแบบงานและออกแบบกลุ่มได้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งทักษะการจัดการกับอารมณ์ต้องผ่านการตระหนักรู้ในอารมณ์ของตนเองก่อนจึงจะสามารถจัดการกับอารมณ์ได้ ดังนั้น ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้วิจัยจึงให้นักเรียนฝึกสำรวจอารมณ์ของตน และบันทึกลงในแบบบันทึก เป็นการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประภาเพ็ญ สุวรรณ (2522 : 130) ที่ว่า การสอนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ต้องให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินปฏิบัติ เช่น ให้นักเรียนได้ทดลองทำด้วยตนเอง การทดสอบจากแบบทดสอบต่าง ๆ ฝึกปฏิบัติและฝึกทำด้วยตนเอง การสร้างนิสัยและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จะต้องผ่านการปฏิบัติและสอดคล้องกับแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มหน้าที่แห่งจิต (Functionalism) ที่ว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการกระทำ (Learning by doing) (กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. 2523 : 21) นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังออกแบบงานให้นักเรียนได้จัดกลุ่มย่อยระดมสมองวิเคราะห์เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้สาเหตุหรือเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดอารมณ์ และสามารถบอกสิ่งบ่งบอกว่ากำลังเกิดอารมณ์ และช่วยกันหาวิธีคลี่คลายอารมณ์นั้นได้ กิจกรรมนี้จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจและตระหนักรู้ในอารมณ์มากขึ้นว่าตามปกติเมื่อคนเราเกิดอารมณ์ใด ๆ ขึ้น อาจถูกครอบงำด้วยอารมณ์ไม่สามารถฝึกได้และแสดงพฤติกรรมไปตามสภาพอารมณ์ หรือไม่ยั้งยั้งกับอารมณ์ที่เกิดขึ้น หรือรู้เท่าทันอารมณ์ ซึ่งการรู้ตัวจะมีพลังเหนือความรู้สึกและอารมณ์ที่ไม่ดีต่าง ๆ รู้ว่าสภาพอารมณ์นั้นควรจะทำเช่นไรจึงจะเหมาะสม และเป็นแนวทางในการพัฒนาอารมณ์ ฝึกให้เกิดการรู้ตัวเสมอและมีสติอยู่กับตัว (กรมสุขภาพจิต. 2543 : 75) การจัดกลุ่มย่อยระดมสมองนี้จะทำให้นักเรียนได้ค้นหาความรู้จากประสบการณ์ ได้ความคิดที่หลากหลาย เรียนรู้วิธีคิด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุรีย์ จันทรมล (2543 : 101) ที่ว่า กลุ่มย่อยระดมสมอง เป็นกระบวนการที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น ได้ปริมาณความคิดเห็นมากที่สุดในเวลาอันสั้น ได้หลากหลายความคิดเห็น หลายแง่มุม เป็นการเสนอความคิดเห็นอย่างมีอิสระเสรี

สนับสนุนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การระดมสมองจึงเป็นกระบวนการรวบรวมและสนับสนุนให้เกิดความคิดเห็นใหม่ๆ จากสมาชิกเพื่อหาทางแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อนักเรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องการตระหนักรู้ในอารมณ์แล้วจึงเข้าสู่กิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องการจัดการกับอารมณ์ ซึ่งมีขั้นตอนการจัดการกับอารมณ์ คือ การสำรวจอารมณ์ คาดการณ์ผลดีผลเสียของการแสดงอารมณ์ เลือกวิธีการควบคุมอารมณ์ และสำรวจความรู้สึกครั้งสุดท้ายเมื่อสามารถควบคุมอารมณ์ได้ ในการนำเข้าสู่บทเรียนนั้นผู้วิจัยได้ใช้สถานการณ์จำลอง ที่เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ เพราะ

สถานการณ์จำลองเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถกระตุ้นให้นักเรียนเอาใจใส่ต่อสิ่งที่กำลังเรียนอยู่ เป็นสถานการณ์ที่สร้างขึ้นโดยเลียนแบบชีวิตจริง เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนมีโอกาสติดต่อกับกระบวนการเรียนรู้ทางตรง (กุญชรี คำชาย. 2540 : 230) จากนั้นจึงดำเนินการสอนทักษะการจัดการกับอารมณ์โดยใช้กรณีศึกษาจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ใกล้ตัวนักเรียนและมีโอกาสเกิดขึ้นจริง เป็นการสร้างการเรียนรู้จากประสบการณ์ ฝึกให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น ช่วยกันคิดวิเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนาพร ระบุว่า (2542 : 33) ที่กล่าวว่า กรณีศึกษา เป็นวิธีการสอนที่ใช้กรณีหรือเรื่องราวต่าง ๆ มาดัดแปลงและใช้เป็นตัวอย่างในการเรียน ให้ศึกษา วิเคราะห์ และอภิปรายเพื่อสร้างความเข้าใจ และฝึกฝนหาทางแก้ วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและพัฒนาข้อมูลที่ตนได้รับอย่างถี่ถ้วน การอภิปรายจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งการนำเอากรณีศึกษาที่คล้ายกับชีวิตจริงมาใช้ จะช่วยให้การเรียนการสอนมีลักษณะใกล้เคียงกับความจริง ซึ่งมีส่วนช่วยให้การเรียนการสอนมีความหมายสำหรับผู้เรียนมากขึ้น และสอดคล้องกับประภาพัญญ์ สุวรรณ (2522 : 129) ที่ว่า การเชื่อมโยงการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหรือเกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่จะต้องมีการวางแผนให้เกิดขึ้น ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงการสอนในสิ่งที่เด็กจะนำไปใช้ หมายความว่าสิ่งที่เรียนใน

โรงเรียนจะต้องใกล้เคียงกับสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง และยังสอดคล้องกับแนวคิดของการจัดการศึกษาที่ว่า การจัดการศึกษาเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมหรือเกิดการเรียนรู้ไปในทางที่พึงประสงค์ (ทศพร ประเสริฐสุข. 2545 : 114) และการที่นักเรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะการจัดการกับอารมณ์จะทำให้เรียนรู้ว่า อารมณ์เกิดได้ทุกอย่าง แต่บุคคลไม่สามารถแสดงอารมณ์ทุกอย่างได้ การแสดงออกทางอารมณ์จะต้องได้รับการฝึกให้แสดงออกได้อย่างเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เวลา และเหตุการณ์ เพื่อให้เกิดความสมดุลในการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง รู้จักแสดงออกและระบายอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม หยุดยั้งการแสดงอารมณ์ที่ไม่ดี สามารถที่จะอดทน รอคอยที่จะแสดงพฤติกรรมได้ ในการฝึกทักษะทางอารมณ์ช่วยให้เด็กเติบโตขึ้นอย่างมีความเข้าใจตนเอง เคารพความรู้สึกของตนเอง ความเป็นตัวของตัวเอง สามารถจัดการกับอารมณ์ตนเองได้ (อัจฉรา สุขารมณ์. 2545 :

61) ซึ่งอารมณ์นั้นเชื่อมโยงไปถึงพฤติกรรมด้วย โดยที่อารมณ์อาศัยพฤติกรรมเป็นช่องทางสื่อสารแสดงออก เมื่ออารมณ์ได้รับการพัฒนาให้แสดงออกได้อย่างดีในภาวะสมดุล จะเกิดผลดีแก่ตนเอง คนอื่น ตลอดจนสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งหมด (พระธรรมปิฎก. 2545 : 41) จะเห็นได้จากเหตุการณ์รุนแรงต่างๆที่เกิดขึ้นมากมายในสังคม ส่วนใหญ่มักมีสาเหตุมาจากการไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทะเลาะวิวาท การทำร้ายผู้อื่น แม้กระทั่งการทำร้ายตนเอง หากใช้อารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์จะเป็นผลดีต่อประสิทธิภาพในการคิดและการแสดงพฤติกรรม (นันทนา วงษ์อินทร์. 2545 : 133) ดังนั้น เมื่อนักเรียนมีทักษะชีวิตในด้านการจัดการกับอารมณ์โดยผ่านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ใช้สถานการณ์จำลอง กลุ่มย่อยระดมสมอง และการฝึกทักษะการจัดการกับอารมณ์ย่อมสามารถพัฒนาการจัดการกับอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสม

ทักษะชีวิตในด้านทักษะการสื่อสาร ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการสื่อสารดีกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐาน ข้อ 3 ที่ว่า นักเรียนที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการสื่อสารดีกว่าก่อนการทดลอง และพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการสื่อสารดีกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐาน ข้อ 6 ที่ว่านักเรียนในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีทักษะการสื่อสารดีกว่ากลุ่มควบคุม

ผลการศึกษาทักษะชีวิตในด้านทักษะการสื่อสารในครั้งนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของเคิร์กฮัมและชิลลิงค์ (กฤษณา ตรียมณีรัตน์. 2544 : 51 ; อ้างอิงจาก Kirkham & Schilling ll. 1989. *Journal of Social Research*. p. 67-68) ที่ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมฝึกอบรมทักษะชีวิตต่างๆ เช่น ทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการควบคุมอารมณ์ และการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมซึ่งกันและกันให้กับมารดาของเด็กที่พิการ ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมฝึกอบรมทักษะชีวิตทำให้มารดาของเด็กที่พิการเกิดความมั่นใจในความสามารถของตนเอง และคลายความเครียดลง และสอดคล้องกับการศึกษาของพิชัย ไทยอุดม (2540 : จ) ที่ศึกษาผลของการประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษาในการสอนเพศศึกษา

แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้เรื่องเพศศึกษา ความภูมิใจในตน ทักษะการสื่อสาร ทักษะการตัดสินใจ ความรับผิดชอบต่อสังคมสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

การที่กลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงคะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการสื่อสารดีกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานข้อ 3 และ ข้อ 6 สามารถอภิปรายได้

ว่า เนื่องจากนักเรียนในกลุ่มทดลองได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องทักษะการสื่อสารที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้นำการเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้คำพูดและท่าทางเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ อารมณ์ของตนไปสู่ผู้อื่นที่เป็นไปเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมดังนี้

1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริง เป็นขั้นตอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนรับรู้วาทะการสื่อสารมีความสำคัญและฝึกฝนให้ทำเป็นหรือทำได้อย่างไร มีองค์ประกอบ 3 ด้านคือ

1.1 ประสบการณ์ ผู้วิจัยนำเข้าสู่บทเรียนโดยให้นักเรียนเล่นเกม “บอกต่อ” เพื่อ

กระตุ้นและจูงใจให้นักเรียนสนใจและร่วมสนทนถึงการสื่อสารที่ต้องผ่านบุคคลหลายคน ที่อาจทำให้ข้อความการสื่อสารแตกต่างไปจากเดิม และอาจนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงได้ ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้นักเรียนอาจเคยประสบมาบ้าง

1.2 ความคิดรวบยอด เมื่อสามารถกระตุ้นความสนใจของนักเรียนให้เข้าสู่

บทเรียนได้แล้ว ผู้วิจัยจึงบรรยายความรู้เรื่องการสื่อสาร

1.3 สะท้อนความคิดและอภิปราย เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นักเรียนจะได้แสดง

ความคิดเห็น ความรู้สึกของตนเอง แลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม ผู้วิจัยมอบหมายงานให้วิเคราะห์สถานการณ์ โดยจัดกลุ่มย่อยระดมสมอง

2. ขั้นลงมือกระทำ เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติตามที่ได้เรียนรู้มาจากขั้นตอนแรก ซึ่งมีองค์ประกอบคือ

2.1 ประยุกต์แนวคิด เพื่อให้ให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะการสื่อสารโดยใช้

บทบาทสมมุติตามสถานการณ์ที่นักเรียนวิเคราะห์และเขียนเป็นบทสนทนา ทำการฝึกซ้อมบทเพื่อใช้แสดงหน้าชั้นเรียน

2.2 ความคิดรวบยอด เป็นการประเมินการฝึกว่า นักเรียนสามารถใช้ทักษะการ

สื่อสารได้ถูกต้องตามที่เรียนมาหรือไม่ โดยมีผู้วิจัยและนักเรียนร่วมกันประเมินและสรุปให้ได้ความคิดรวบยอดอีกครั้ง

เห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้ออกแบบงานและออกแบบกลุ่มได้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการใช้เกมเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจและให้ความร่วมมือในการเรียน ทั้งยังสอดคล้องกับบทเรียนของนักเรียน ทำให้สามารถเชื่อมโยง

ประสบการณ์เดิมได้ ซึ่งสอดคล้องกับชาญชัย เรื่องขจร (2540 : 158) ที่ว่า เกมมีบทบาทสำคัญที่นำมาใช้เป็นสื่อในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย มีความสนุกสนาน ได้เปลี่ยนบรรยากาศ ได้มีส่วนร่วมในการเล่น แต่เกิดการเรียนรู้เนื้อหาจากเกม จึงเป็นกิจกรรมที่สามารถดัดแปลงไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายได้ทุกประเภท และสอดคล้องกับประภา เพ็ญ สุวรรณ

(2522 : 146) ที่กล่าวว่า การเล่นเกมเป็นวิธีการช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน นอกจากจะได้รับความรู้และใช้ความคิดแล้ว ยังทำให้เกิดความสนุกสนานเพิ่มขึ้น สำหรับในส่วนของการฝึกทักษะการสื่อสาร ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนวิเคราะห์สถานการณ์ โดยใช้กลุ่มย่อยระดมสมอง ซึ่งเป็นกระบวนการที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น ได้หลากหลายความคิดเห็น หลายแง่มุม สนับสนุนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การระดมสมองจึงเป็นกระบวนการรวบรวม และสนับสนุนให้เกิดความคิดเห็นใหม่ ๆ จากสมาชิกเพื่อหาทางแก้ปัญหาอย่างมี

ประสิทธิภาพ (สุรีย์ จันทรโมลี. 2543 : 101) เมื่อนักเรียนวิเคราะห์สถานการณ์ได้ถูกต้องแล้วจึงใช้วิธีสอนแบบใช้บทบาทสมมติ เพราะการฝึกบทบาทสมมติเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการฝึกทักษะ (กระทรวงสาธารณสุข. 2540 : 18) บทบาทสมมติเป็นวิธีการที่นักเรียนจะได้แสดงออกทั้งคำพูดและท่าทาง ซึ่งในบางสถานการณ์นักเรียนอาจไม่คาดคิดว่าจะประสบกับตนเอง การฝึกทักษะโดยใช้บทบาทสมมติจะช่วยให้นักเรียนสามารถเผชิญกับสถานการณ์นั้นได้ด้วยดี ซึ่งสอดคล้องกับจินตนา สรายุทธพิทักษ์ (2539 : 38) ที่ว่า บทบาทสมมติเป็นการสอนที่กำหนดให้ผู้เรียนได้แสดงบทบาทตามที่สมมุติขึ้น เทียบเคียงกับสภาพที่เป็นจริง จะช่วยให้เกิดความมั่นใจ ฝึกความกล้าที่จะแสดงออกซึ่งความรู้สึก และเป็นการช่วยผ่อนคลายอารมณ์ที่ตึงเครียดของนักเรียนได้ อีกทั้งเป็นการฝึกให้นักเรียนได้เผชิญกับความจริง ในส่วน of นักเรียนที่เป็นผู้ดูจะเกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นได้แจ่มชัดขึ้น และถ้านำมาอภิปรายจะได้เรื่องราวและเงื่อนไขที่ถูกต้องยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับสุรีย์ จันทรโมลี (2527 : 156) ที่ว่า บทบาทสมมติมีความเหมาะสมกับการเรียนการสอนที่สร้างสถานการณ์ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เข้าใจตนเองและผู้อื่นดีขึ้น มีโอกาสได้สวมบทบาทของคนอื่น ทำให้เกิดความเข้าใจ ผู้เรียนได้วิเคราะห์เหตุการณ์ ปัญหา แก้ปัญหาโดยไม่ใช้อารมณ์หรือยึดตัวเองเป็นหลัก เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน และเป็นผู้สังเกตการณ์ที่ดี การแสดงบทบาทสมมติเป็นการแสดงออกตามธรรมชาติคล้ายกับสภาพที่เกิดในชีวิตจริง นอกจากนี้ บทบาทสมมุติดังยังเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนให้น่าสนใจและน่าติดตามด้วย (วัฒนาพร ระบุว่าทุกข. 2542 : 34) การที่นักเรียนได้ฝึกทักษะการสื่อสารซึ่งเป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักใช้คำพูดที่สร้างสัมพันธภาพ คือ คำพูดที่อ่อนหวาน สุภาพ ใช้เหตุผลไม่ใช้อารมณ์ รู้จักการผูกมิตร ไม่ล้อเลียนปมด้อยหรือสิ่งที่คนอื่น

อภัย เพราะคำพูดที่สร้างศัตรู หยาดกาย ใช้อารมณ์ อาจเป็นชนวนทำให้เกิดความรุนแรงได้ (สมชาย จักรพันธ์. 2543 : 77)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ผลการทดลองโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความ

รุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีผลต่อทักษะชีวิตในด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร อันจะนำไปสู่การป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับชไมพันธุ์ สันติกาญจน์ และ วันสนันท์ รุจิวัฒน์ (2544 : 36) ที่ว่า พฤติกรรมความรุนแรงที่บุคคลแสดงออกมานั้นมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาการควบคุมอารมณ์และความต้องการ ปัญหาการสื่อสารและตอบสนองต่อสถานการณ์

ที่เกิดขึ้น การเสริมสร้างทักษะชีวิตจะเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันให้เด็กสามารถเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และสอดคล้องกับกำไลรัตน์ เย็นสุจิตร์ (2540 : 19) ที่ว่า ทักษะชีวิตเป็นสิ่งที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถปรับตัวโดยการต่อสู้กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มากระทบ การพัฒนาทักษะชีวิตจะเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาเยาวชนของชาติให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยที่ทักษะชีวิตสามารถนำมาใช้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การที่นักเรียนในกลุ่มทดลองได้รับการเสริมสร้างทักษะชีวิตในด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยแบ่งกลุ่มย่อยระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม เกม การแสดงบทบาทสมมติ การฝึกปฏิบัติ ทำให้นักเรียนมีทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสารเพิ่มขึ้น ดีวก่อนการทดลองและดีวกว่ากลุ่มควบคุม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีผลต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาค้นคว้าไปใช้

1. โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรง มีผลต่อทักษะชีวิตในด้านทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสารของนักเรียน สามารถ

ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อป้องกันพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้ ซึ่งในการนำโปรแกรมสุขศึกษาไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การกำหนดเวลาในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน มีความสำคัญมาก เนื่องจากการระดมสมองและการอภิปราย จำเป็นต้องใช้เวลาในการพูดคุย ประเมิน คัดวิเคราะห์

โดยเฉพาะต้องสอดคล้องกับการแบ่งกลุ่มให้มีจำนวนที่เหมาะสมด้วยเพราะหากกลุ่มมีจำนวนมากหรือสมาชิกในกลุ่มมีมาก การแสดงความคิดเห็นในแต่ละประเด็นจำเป็นต้องใช้เวลาเพิ่มมากขึ้น

1.2 ขั้นตอนการสรุป หลังจากที่นักเรียนออกมารายงานหน้าชั้นเรียนแล้ว ผู้สอนจะต้องสังเกตและช่วยสรุปเพื่อให้ นักเรียนทุกคนได้เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอดตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ เพราะนักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานที่ต่างกัน บางคนสามารถคิดวิเคราะห์และเข้าใจหลังจากผ่านการระดมความคิดหรือจากการฟังคำบรรยายได้ทันที แต่บางคนยังคงต้องอาศัยเวลาในการทำความเข้าใจและสรุปเป็นความคิดรวบยอดหลังจากที่ผู้สอนและเพื่อนนักเรียนช่วยกันสรุป

2. โปรแกรมสุขศึกษาที่ทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการสอนทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่สอนเฉพาะการสอนทักษะชีวิตด้านทักษะพิสัยหรือการสอนทักษะแบบมีส่วนร่วมเท่านั้น ดังนั้น ผู้ที่จะนำไปใช้ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมและครอบคลุมทักษะชีวิตด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้ กับนักเรียนในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มที่มีพฤติกรรม

ความรุนแรง ทั้งที่อยู่ในโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการสอนทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการสอนทักษะชีวิตด้วยวิธีอื่น เช่น การสอนแบบบูรณาการ เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติวิภา สุวรรณรัตน์. (2545). การสร้างพลังอำนาจในตนเองของสตรีที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณี ศูนย์พิทักษ์สิทธิสตรี มูลนิธิเพื่อนหญิง. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- บุญชูรี คำขาย. (2540). จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. (2523). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2546). จำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ของสถานพินิจทั่วประเทศ (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.djop.moj.go.th>. วันที่สืบค้น 11 พฤษภาคม 2546.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- . (2546). ผังมโนทัศน์และสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษา. กรุงเทพฯ : กรมฯ.
- กรมสุขภาพจิต. (2544ก). คู่มือการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมฯ.
- . (2543 ก). คู่มือฝึกอบรมการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตสำหรับเด็กด้อยโอกาส. กรุงเทพฯ : วงศ์กมลโปรดักชั่น .
- . (2543 ข). คู่มือรวมความรู้สุขภาพจิต. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : ศูนย์สารนิเทศ และประชาสัมพันธ์ กรมฯ.
- . (2543 ค). คู่มือวิทยากร การดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงสำหรับครูที่ปรึกษา. กรุงเทพฯ : วงศ์กมลโปรดักชั่น.
- . (2543 ง). อีคิว ความฉลาดทางอารมณ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมฯ.
- กรมสุขภาพจิตและกรมอนามัย. (2540). คู่มือผู้บริหาร ทักษะชีวิตในโรงเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : กรมฯ.
- กรมอนามัย. (2545 ก). คู่มือการสอนเพศศึกษาสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่1-มัธยมศึกษาปีที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- . (2545 ข). คู่มือการอบรมวิทยากรเพศศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

- กระทรวงสาธารณสุข. (2540). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : กรมอนามัยและกรมสุขภาพจิต กระทรวงฯ.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2539). "ความรุนแรงต่อผู้หญิง : ภัยเงียบ ภัยมืด และภัยสว่าง บนทุกเส้นทางชีวิตผู้หญิง." ใน เอกสารการประชุมวิชาการผู้หญิงกับสุขภาพ เรื่อง รื้อสร้างองค์ความคิดผู้หญิงกับสุขภาพ. หน้า 1-40. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- กฤษณา ตรียมณีนรัตน์. (2544). ประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การสร้างเสริมทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีผลต่อพฤติกรรมป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข. (2542). แนวคิด ทฤษฎี และการนำไปใช้ในการดำเนินงานสุขศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ. นนทบุรี : กองฯ.
- กำไลรัตน์ เียนสุจิตร์. (2540, พฤษภาคม-สิงหาคม). "การพัฒนาทักษะชีวิต." สุขศึกษา. 20(76) : 69-79.
- คณะกรรมการกิจการสตรีเยาวชน และผู้สูงอายุ วุฒิสภา. (ม.ป.ป.). รายงานพิจารณาศึกษา เรื่อง การป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษจากมลพิษในครอบครัว. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- โครงการข่าวสารทิศทางประเทศไทย. (2543). ท่วงทำนองดำเนินชีวิต : วัฒนธรรมแห่งสันติภาพหรือวัฒนธรรมแห่งความรุนแรง. กรุงเทพฯ : โครงการฯ.
- จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ. (2546, 24 กุมภาพันธ์). "ผลวิจัย 70% เด็กไทยไม่เข้าวัด." มติชน. หน้า 15.
- จิตรา ทองเกิด. (2540). "ทักษะชีวิตในโรงเรียน." ใน การประชุมวิชาการสุขศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 8. หน้า 82. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิราภรณ์ อำนาจเถลิงศักดิ์. (2540). การศึกษาปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จินตนา สรายุทธพิทักษ์. (2539). การสอนสุขศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ฉวีวรรณ คล้ายนาถ. (2544). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตของหญิงให้บริการทางเพศที่มารับบริการในโรงพยาบาลบางรัก กรุงเทพมหานคร. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา).* กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ชไมพันธุ์ สันติกาญจน์ และ วนัสสนันท์ รุจิวิวัฒน์. (2544). *การบาดเจ็บและการตายจากการถูกทำร้ายในประเทศไทย. นนทบุรี : กองระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข.*
- ชาญชัย เรืองขจร. (2540). *วิชาหลักและวิธีการด้านสุขศึกษา. สงขลา : ไทยวัฒนาการพิมพ์.*
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2533). *ทำทนายทางเลือก. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลดคิมทอง.*
- โชติมา กาญจนกุล. (2540). *ความรุนแรงในครอบครัว : การศึกษาการทำร้ายร่างกายภรรยา. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (พัฒนศึกษาศาสตร์).* กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2537). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ณัฐพงศ์ พุดกล้า. (2540). *การประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์).* กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
ถ่ายเอกสาร.
- ดุษฎี เจริญสุข. (2540). *ผลการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์).* กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ทศพร ประเสริฐสุข. (2545). “ความเจือยฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา.” ใน *รวมบทความทางวิชาการเรื่องอีคิว. บรรณาธิการโดย อัจฉรา สุขารมณ์, วิลาสลักษณ์ ชวัลลี และ อรพินท์ ชูชม. หน้า 89-120. กรุงเทพฯ : DESKTOP.*
- ธวัชชัย วรพงศธร. (2530). *รูปแบบการวิจัยแบบทดลอง. กรุงเทพฯ : คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.*
- ธรรมบุญ เหล่าสกุลพร. (2542). *บทบาทของงานสังคมสงเคราะห์ในการคุ้มครองสิทธิเด็กซึ่งถูกกระทำทารุณกรรม. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์).* กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- นิจวรรณ วีระวัฒน์. (2540). *ความรุนแรงต่อสตรี : ศึกษาในกลุ่มผู้หญิงอายุ 15-44 ปี ที่มารับบริการ ณ แผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลชัยนาท จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (อนามัยครอบครัว).* กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
ถ่ายเอกสาร.

- นันทนา วงษ์อินทร์. (2545). "การพัฒนาอารมณ์." ใน *รวมบทความทางวิชาการเรื่องอีคิว*. บรรณาธิการโดย อัจฉรา สุขารมณ, วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี และ อรพินท์ ชูชม. หน้า 131-148 กรุงเทพฯ : DESKTOP.
- บุญเสริม หุตะแพทย์. (2545). *ลักษณะการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ปัญชลี โชติคุต. (2541). *การใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรส*. วิทยานิพนธ์ สม.ม. (สังคมวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ประคอง กรรณสูตร. (2525). *สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือ ดร.สง่า.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2522). *การสอนสุขศึกษา ทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพฯ : คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประวิต เอรารวรรณ์. (2542). *การวิจัยในชั้นเรียน*. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้าวิชาการ.
- ประวิต เอรารวรรณ์ และ นุชนา เหลืองอังกูร. (2544). *การสร้างแบบประเมินทักษะชีวิตและผลการส่งเสริมทักษะชีวิตโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน*. นนทบุรี : กรมสุขภาพจิต.
- ประเสริฐ ดันสกุล. (2538). "ยุทธศาสตร์ทักษะชีวิตเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพเยาวชน." ใน *รายงานการประชุมสัมมนาเพื่อหาแนวทางในการนำยุทธศาสตร์ทักษะชีวิตมาใช้ในการป้องกันยาเสพติด*. หน้า 11-22. กรุงเทพฯ : กองป้องกันยาเสพติด สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.
- ปรากรม วุฒิพงษ์. (2541). "กระทรวงสาธารณสุขกับการสนับสนุนงานทักษะชีวิต." ใน *รายงานผลการประชุมวิชาการ เรื่อง ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ครั้งที่ 1*. หน้า 9-12. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต.
- ปรีชา แจ่มวิถีเลิศ. (2540). *การประยุกต์ทักษะชีวิตในโปรแกรมสุขศึกษา เพื่อให้เกิดพฤติกรรมป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- พงษ์ภักดิ์ เรียงเครือ. (2541, 23 พฤศจิกายน). "นักเรียนอาชีวะ : ความรุนแรงต่อผู้หญิง." *มติชน*. หน้า 6.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2531). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- . (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- พรทิพย์ วชิรดิกล. (2544). ผลของการฝึกโปรแกรมทักษะชีวิต ต่อความรู้ เจตคติและพฤติกรรม ป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. (2531). การศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวจากข่าว หนังสือพิมพ์. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- . (2533). การสำรวจเบื้องต้นของสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- . (2539). การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความรุนแรงในครอบครัวและความก้าวร้าวของเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2545). “เจตโกศลหรือปรีชาเชิงอารมณ์.” ใน รวมบทความทางวิชาการเรื่องอีคิว. บรรณาธิการโดย อัจฉรา สุขารมณ์ , วิลาศลักษณ์ ชวัลลี และ อรพินทร์ ชูชม. หน้า 35-42. กรุงเทพฯ : DESKTOP.
- พิชัย ไไทยอุดม. (2540). การประยุกต์แนวคิดทักษะชีวิตศึกษา ในการสอนเพศศึกษาแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- พิมพ์ใจ บุญยัง. (2540). การเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนราธิวาส. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- พิมพ์ฉัตร รสสุธรรม. (2545). การศึกษาแนวทางการปกป้องคุ้มครองนักเรียนจากข่าวอาชญากรรมที่นำเสนอในสื่อโทรทัศน์. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- พิมพ์พิมล ธงเขียว, และคณะ. (2541). "การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน." ใน รายงานผลการประชุมวิชาการ เรื่อง ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ครั้งที่ 1. หน้า 90-94. นนทบุรี : สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต.
- ไพรัตน์ พุกษชาติคุณากร. (2533). จิตเวชศาสตร์. เชียงใหม่ : ธนบรรณการพิมพ์.
- ภาวิดา พิทักษ์อร่ามวงศ์. (2544). การเปรียบเทียบการรับรู้ของบุตรและบิดามารดาต่อการใช้ความรุนแรงในกระบวนการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (การพยาบาลครอบครัว). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- มูลนิธิผู้หญิง. (2546, มีนาคม). “ สาธารณสุขถูกปัญหาสาเหตุการตายจากความรุนแรง.” จัดหมายข่าว ศูนย์ข่าวผู้หญิง. 19 (ฉบับพิเศษ) : 25-26.

- มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก. (2542, มกราคม). “ตะกอนข้าว.” *สารสันสิทธิเด็ก*. 3 : 8-13.
- มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ. (2544, 7 กันยายน). “ความรุนแรงในสังคม ใครคือผู้รับผิดชอบ.”
ผู้จัดการ. หน้า 7.
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2544, มกราคม-มิถุนายน). “การสอนทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการ
การใช้สารเสพติด.” *วารสารต่อต้านยาเสพติด*. 17(1) : 25-27.
- . (2540, กรกฎาคม-สิงหาคม). “หลักและวิธีการสอนทักษะชีวิต.” *ข่าวสารกอง
บริการการศึกษา*. 8(68) : 8-28.
- รักขิต รัตจุมพฏ. (2546, กุมภาพันธ์). “เมื่อลูกรักถูกรังแก.” *สรวรรสาร*. หน้า 22-29.
- ลัดดา ไตรเทพชนะภัย. (2540). *การศึกษาติดตามครูผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรการจัดการ
เรียนการสอนเจตคติและทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ ในโรงเรียนสังกัด
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (พยาบาลสาธารณสุข). กรุงเทพฯ : บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.*
- ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. (2531). *หลักการวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : ศึกษาพร.
- . (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- วัฒนาพร ระบับทุกข. (2542). *แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : แอลทีเพรส.
- วันทนี วาสิกะสิน และ สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. (2545). *การศึกษาค่านิยมและทัศนคติของสังคม
ไทยต่อปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัลลภ ตั้งคนานุกรักษ์. (2545, 18 กรกฎาคม). “ตึกกันตาย ชายตัว มั่วยา.” *มติชน* หน้า 7.
- วิเชียร เกตุสิงห์. (2538). *สถิติสำหรับการวิจัย*. กรุงเทพฯ : กองการวิจัย สำนักงานคณะ
กรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- . (2538, กุมภาพันธ์-มีนาคม). “ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย.” *ข่าวสารการวิจัย
การศึกษา*. 18(3) : 8-11.
- วิภาพรรณ ผลผลา. (2541). *ประสิทธิผลของโปรแกรมการสร้างเสริมทักษะชีวิตด้วยการเรียน
รู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อป้องกันเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1โรงเรียนสตรีวิทยา2
ปทุมธานีพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- วิลาสินี พนานครทรัพย์. (2545). *ความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่ : เสียงของผู้หญิง*.
วิทยานิพนธ์ สม.ม. (สังคมวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

- วีรพล ไหญ่อรุณ. (2542). *ปัจจัยที่มีผลต่อความรุนแรงในครอบครัวตำรวจ ศึกษาเฉพาะกรณี นายตำรวจชั้นประทวนที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีตำรวจนครบาล*. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ศศิธร อมรินทร์แสงเพ็ญ. (2545). *การศึกษาปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการให้ความช่วยเหลือสตรีและเด็กที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศิริเพชร ศิริวัฒนา. (2538). *ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีผลกระทบทางด้านสุขภาพจิตในหญิงที่ถูกสามีทุบตีทำร้ายร่างกาย*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยาคลินิก). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ศุภลักษณ์ เก่งบัญชา. (2545, 21 ธันวาคม). "ความรุนแรงในเด็ก สตรี ครอบครัว และสังคม." *มติชน*. หน้า 14.
- สมชาย จักรพันธุ์. (2543,กรกฎาคม-สิงหาคม). "ความรุนแรงในสังคม." *หมออนามัย*. 10(1) : 74-78.
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2546, 3 เมษายน). "สังคมโคลนนิ่งสร้างเด็กไทยพันธุ์ใหม่." *มติชน*. หน้า 7
- สรรพสิทธิ์ คุ้มประพันธ์. (2541). "ข้อเสนอแนะในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อเด็กและสตรี." ใน *รายงานการสัมมนา เรื่อง การยุติความรุนแรงต่อเด็กและสตรี*. หน้า 91-103. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ.
- สรณี กัณฑ์นิล และ สติชัย บุญเป็ง. (2540). "การศึกษาเปรียบเทียบการสอนทักษะชีวิตในสถานศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดตาก ปีการศึกษา 2539." ใน *การประชุมวิชาการสุขศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 8*. หน้า 220-222. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสุขศึกษา และพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สารวัตรนักเรียนเครียตเด็กดีกัน. (2541, 24 ตุลาคม). *เดลินิวส์*. หน้า 10.
- สำหรี จิตตินันท์. (2541). "ความรุนแรงในครอบครัว" ใน *รายงานการสัมมนา เรื่อง การยุติความรุนแรงต่อเด็กและสตรี*. หน้า 138-141. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545 ก). *การสอนแบบมุ่งประสบการณ์*. กรุงเทพฯ : แคนดิด มีเดีย .

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545 ข). การสอนแบบทักษะกระบวนการกลุ่ม.
กรุงเทพฯ : ดับบลิว.เจ.พรีอพเพอตี.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2540). แนวคิดทักษะชีวิตเพื่อการ
ป้องกันยาเสพติด. กรุงเทพฯ : กองป้องกันยาเสพติด สำนักงานฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. (2542). โครงการสัมมนาเรื่อง
นโยบายและแผนขจัดความรุนแรงต่อเด็กและสตรี. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สุณี รักษาเกียรติศักดิ์. (2539). การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. กรุงเทพฯ : สำนัก
คอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุริย์ จันทรโมลี. (2543). กลวิธีทางสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
———. (2527). วิธีการทางสุขศึกษา. กรุงเทพฯ : ดวงกลม.
- สุดสงวน สุธีสร. (2540). ความรุนแรงในครอบครัว กรณีการประทุษร้ายทางร่างกายและทาง
เพศต่อเด็กในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุทธิสารณ์ วัฒนมะโน. (2540). การประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของ
นักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาขารณสุข
ศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- สุภาวดี หาญเมธี. (2545, กุมภาพันธ์). "การพัฒนาคนต้องเน้นทักษะชีวิต." *สานปฏิรูป*. 4
(47) : 58-65.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2546, 10 พฤษภาคม). "ชั่ว ๆ ดี ๆ." *มติชน*. หน้า13.
- เหมวรรณ เหมะนัด. (2533). ความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษากรณีสามีผู้มีรายได้น้อยในเขต
เทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ สม.ม. (สังคมวิทยา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร .
- อนุช อาภาภิรม. (2543). ฉากความรุนแรงในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจิตรศิลป์.
- อรอนงค์ อินทรวิจิตร และ นรินทร์ กรินชัย. (2542). ผู้หญิงและเด็ก : เหยื่อความรุนแรงใน
ครอบครัว. กรุงเทพฯ : ปกเกล้าการพิมพ์.
- อวิสดา จันทรแสนตอ. (2544). ความรุนแรงในครอบครัว : มุมมองของผู้หญิง. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อัจฉรา สุขารมณ. (2545). "อีคิวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก." ใน *รวมบทความทางวิชาการเรื่อง
อีคิว*. บรรณาธิการโดย อัจฉรา สุขารมณ, วิลาสลักษณ ชวัลลชี และ อรพินธ์
ชูชม. หน้า 53-62. กรุงเทพฯ : DESKTOP.
- อำนาจ กิ่งเทเวศน์. (2543). ผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในการป้องกันโรค
เอดส์ของนักเรียนอาชีวศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพณิชย
การอินทราชัย กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- อินทรีรา (นามแฝง). (2540, มกราคม-มิถุนายน). "การนำทักษะชีวิตมาใช้ในการป้องกันยาเสพติด," *วารสารต่อต้านยาเสพติด*. 13(1) : 29-42.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2540). *จิตบำบัดและให้คำปรึกษาคอรัว*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Arthur, L., Brende, O. & Quiroz, E. (2003, January). " Violence : Incidence and Frequency of Physical and Psychological Assaults Affecting Mental Health Providers in Georgia." *The Journal of General Psychology*. 130 (1) : 22-45.
- Barden, Renardo. (1994). *Juvenile violence*. New York : Marshall Cavendish Cororation.
- Ferguson, George A. (1981). *Statistical Analysis in Psychology and Education*. New York : McGraw-Hill Book Company.
- Jaffe, Peter G ; et al. (1992). *Aggression and violence throughout the life span*. United States of America : Sage Publications.
- Reiss, Albert J ; & Roth, Jeffrey A. (1993). *Understanding and Preventing Violence*. Washington, D.C. : National Academy Press.
- Stoff, M., Breiling. & Maser, D. (1997). *Handbook of Antisocial Behavior*. New York. John Wiley & Sons.
- World Health Organization. (1994). *Life Skills Education in Schools*. Geneva : World Health Organization .
- . (1999). *Violent Prevention*. Geneva : World Health Organization.
- . (2002). *World report on violence and health* . Geneva : World Health Organization.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการทำวิจัย
รายนามผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วินัส ปัทมภาสพงษ์	<p>อาจารย์ภาควิชาสุขศึกษา
คณะพลศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ</p>
2. อาจารย์ ดร.ทรงพล ต่อนี่	<p>อาจารย์ภาควิชาสุขศึกษา
คณะพลศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ</p>
3. อาจารย์ สุกัญญา นิยมตระกูล	<p>อาจารย์ 3 ระดับ 8
กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
โรงเรียนบางบัวทอง</p>
4. ดร. มุกดา สำนวนกลาง	<p>นักวิชาการสาธารณสุข 7
ศูนย์อนามัยที่ 1
กระทรวงสาธารณสุข</p>
5. ดร. พิเชฐฐ์ ศรีเมฆ	<p>ศึกษานิเทศก์ 7
หัวหน้าฝ่ายวิจัยและประเมินผลทางการศึกษา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1</p>

แผนการสอนทักษะชีวิต

เรื่อง

โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

คำชี้แจง

แผนการสอนทักษะชีวิตประกอบด้วยแผนการสอน 4 เรื่อง คือ

1. แผนการสอน เรื่อง ทักษะการแก้ปัญหา
2. แผนการสอน เรื่อง ทักษะการจัดการกับอารมณ์
3. แผนการสอน เรื่อง ทักษะการจัดการกับอารมณ์ (ตระหนักรู้ในอารมณ์)
4. แผนการสอน เรื่อง ทักษะการสื่อสาร

แผนการสอนที่ 1 เรื่อง ทักษะการแก้ปัญหา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
เวลา 60 นาที

จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและระบุแนวทางการแก้ไข
ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง

สาระสำคัญ ในชีวิตประจำวันของคนเรามักพบกับปัญหาต่าง ๆ เสมอ โดยเฉพาะบางปัญหา
ที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง เช่น การดุด่า การทะเลาะ การตบตีกัน เป็นต้น ปัญหาทุก
ปัญหาสามารถแก้ไขได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความรุนแรง แต่โดยอาศัยหลักการแก้ปัญหา 5
ขั้นตอน คือ กำหนดปัญหา กำหนดทางเลือก วิเคราะห์ทางเลือก เลือกริธีแก้ปัญหา และหา
วิธีแก้ข้อเสียที่เกิดจากทางเลือกนั้น

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

องค์ประกอบ PL/ กลุ่ม	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
<u>ขั้นรู้ชัดเห็นจริง</u> ประสบการณ์ - กลุ่มใหญ่ ความคิดรวบยอด - กลุ่มใหญ่ (10 นาที) ประสบการณ์ - กลุ่มใหญ่	-ครูนำเข้าสู่บทเรียนโดยการ สนทนาถึงข่าวนักเรียนชั้น มัธยมที่ก่อเหตุความรุนแรง -ครูบรรยาย ขั้นตอนการแก้ไข ปัญหา พร้อมยกตัวอย่าง ประกอบจาก ข่าว - ครูอ่านกรณีศึกษา เรื่องของ อ่อม	- ใบความรู้ ขั้นตอนการแก้ไข ปัญหา - กรณีศึกษา

องค์ประกอบ PL/ กลุ่ม	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
สะท้อนความคิด/อภิปราย - กลุ่ม 5 คน (10 นาที)	- มอบหมายงานให้วิเคราะห์ กรณีศึกษา	- ใบชี้แจง

ความคิดรวบยอด - กลุ่มใหญ่ (10 นาที) <u>ชั้นลงมือกระทำ</u> ประยุกต์แนวคิด - กลุ่มเล็ก (10 นาที) ความคิดรวบยอด - กลุ่มใหญ่ (15 นาที)	- สุ่มกลุ่มให้รายงาน/ครูนำอภิปราย - มอบหมายงานให้ฝึกแก้ไขปัญหาจากกรณีศึกษาต่างๆ - ตัวแทนกลุ่มรายงาน/ครูนำอภิปราย - ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป	- ใบงาน
--	---	---------

สื่อการสอน

1. กรณีศึกษา เรื่องของออม
2. ใบชี้แจง , ใบงาน
3. ใบความรู้สำหรับนักเรียน ขั้นตอนการแก้ปัญหา

การประเมินผล

1. จากการสังเกต การแสดงความคิดเห็น การอภิปรายในกลุ่ม
 2. จากการรายงานผลงานกลุ่ม
-

กรณีศึกษา เรื่องของออม

ออม เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อาศัยอยู่กับแม่ และน้องชาย อีก 2 คน ฐานะของครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง ออม มักถูกน้องรบกวนบ่อย ๆ เช่น แย่งของเล่น ทำการบ้านของออมเสียหาย จนถึงกับทะเลาะและชกต่อยกับน้อง อยู่เสมอ แม่ก็มักจะดุว่าและตีออมว่า รังแกน้อง

เมื่อวานนี้ก็เช่นกัน ออมกำลังนั่งทำการบ้านอยู่ พอดีมีโทรศัพท์ที่จิ้งริบลูกไป รับโทรศัพท์พอลกลับมา การบ้านของออมถูกน้องเอาปากกาขีดเขียนเสียหายหมด ทำให้ออมโมโหน้องมาก ตีน้องไป 2 ทีอย่างแรง แม่เห็นเข้าจึงดุว่าออมอย่างรุนแรง ออมรู้สึกน้อยใจและเสียใจมาก

ออมควรจะหาทางออกอย่างไร...

ใบชี้แจง

ให้นักเรียนรวมกลุ่มกัน 5 คน ร่วมกันแก้ปัญหาจากกรณีศึกษาเรื่อง ของออม โดย วิเคราะห์ขั้นตอนต่าง ๆ ตามหลักการแก้ไขปัญห 5 ขั้นตอน แล้วบันทึกในแบบบันทึก ต่อไปนี้

1. กำหนดปัญหา ปัญหาของออม คือ
2. กำหนดทางเลือก มี.....ทางเลือก ได้แก่.....
3. วิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสียของแต่ละทางเลือก

ทางเลือก	ข้อดี	ข้อเสีย
1.		
2.		
อื่น ๆ.....		

4. ตัดสินใจเลือกทางเลือก คือ
5. วิธีแก้ข้อเสียของทางเลือกที่ตัดสินใจเลือก.....

ใบงาน

(แผนการสอนเรื่อง ทักษะการแก้ปัญหา)

ให้สมาชิกรวมกลุ่มกัน 5 คน ร่วมกันวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาตามกรณีศึกษาที่มอบหมายให้ โดยยึดหลักการแก้ไขปัญหาที่ได้เรียนมาแล้ว (ใช้เวลา 10 นาที) หลังจากนั้นให้ส่งตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้น

กรณีศึกษาที่มอบหมาย

กรณีตัวอย่างของน้อย

น้อยเป็นนักเรียนชั้นม.1 มักถูกเพื่อนต่างห้อง รังแก และขอยืมเงินบ่อย ๆ เนื่องจากน้อยเป็นเด็กนักเรียนเข้าใหม่ และไม่ค่อยมีเพื่อนมากนัก

กรณีตัวอย่างของหนึ่ง

หนึ่ง นักเรียนชายชั้น ม.1 ให้ความสนใจสนิทสนมชอบพอกับเพื่อนนักเรียนหญิงห้องเดียวกัน เวลาเรียนก็นั่งด้วยกัน กินข้าว กลับบ้านพร้อมกัน บางทีเล่นหยอกล้อกัน จับมือถือแขนกัน เดินโอบไหล่กัน จนอาจารย์ประจำชั้นได้เรียกหนึ่ง เข้าพบและตักเตือน หากไม่เชื่อฟังจะเชิญผู้ปกครองมาพบ

กรณีตัวอย่างของหนึ่ง

หนึ่ง อายุ 13 ปี บิดามารดาหย่าร้างกัน หนึ่งอาศัยอยู่กับบิดา ซึ่งมีภรรยาใหม่ และมีบุตรอีก 2 คน อายุ 5 ปี และ 3 ปี หนึ่งมักถูกแม่เลี้ยงใช้ให้เลี้ยงน้อง ช่วยเหลืองานบ้าน บางครั้งหนึ่งก็แกล้งทำเป็นไม่ได้ยิน ทำให้ถูกดุด่าอยู่บ่อย ๆ

ใบความรู้เรื่อง ขั้นตอนการแก้ปัญหา

ทักษะการแก้ปัญหา ใช้ในสถานการณ์ที่ไม่ใช่การตัดสินใจ 2 ทาง แต่เป็นการเผชิญปัญหาที่หาทางออกไม่ได้ มีหลักในการแก้ปัญหา 5 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา เป็นขั้นตอนที่กำหนดให้ชัดเจนว่า อะไรคือปัญหาที่แท้จริง
2. การกำหนดทางเลือก เป็นการกำหนดทางเลือก เพื่อแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ทั้งหมด
3. วิเคราะห์ทางเลือก เป็นการวิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสียของแต่ละทางเลือก จากข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ หรือเพิ่มเติม
4. ตัดสินใจเลือก ตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหา จากทางเลือกต่าง ๆ
5. แก่ข้อเสียของทางเลือก หาวิธีแก้ข้อเสียที่เกิดจากวิธีแก้ปัญหาที่เลือกใช้

แผนการสอนที่ 2 เรื่อง การจัดการกับอารมณ์ (ตระหนักรู้ในอารมณ์)
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
เวลา 60 นาที

จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจอารมณ์ของตน

สาระสำคัญ อารมณ์เป็นความรู้สึกอย่างหนึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบ การแสดงอารมณ์บางอย่างโดยปราศจากการควบคุมจะก่อให้เกิดผลเสีย จึงต้องมีความสามารถในการควบคุมและแสดงออกได้อย่างเหมาะสม การจะสามารถควบคุมและจัดการกับอารมณ์ได้นั้นจะต้องรู้จักและเข้าใจการเกิดอารมณ์ของตน โดยการสังเกต สำรวจอารมณ์ และเรียนรู้ที่จะฝึกฝนการรู้เท่าทันอารมณ์ของตน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

องค์ประกอบPL/กลุ่ม	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
<u>ขั้นรู้ชัดเห็นจริง</u> ประสบการณ์ - กลุ่มใหญ่ ความคิดรวบยอด - กลุ่มใหญ่ (10 นาที) สะท้อนความคิด/อภิปราย - กลุ่ม 5 คน (15 นาที) ความคิดรวบยอด - กลุ่มใหญ่ (10 นาที)	- นำเข้าสู่บทเรียนโดยครูนำภาพการ์ตูนลักษณะอารมณ์ต่างๆ ให้นักเรียนดูและช่วยกันอธิบาย - บรรยาย เรื่อง อารมณ์ - มอบหมายงานให้วิเคราะห์ - สุ่มกลุ่มให้รายงาน/ครูนำอภิปราย	- ภาพการ์ตูน - ใบความรู้ - ใบงาน - ใบความรู้สำหรับครู
<u>ขั้นลงมือกระทำ</u> ประยุกต์แนวคิด - กลุ่มใหญ่ (10 นาที)	- ให้นักเรียนฝึกสำรวจอารมณ์ของตน การตรวจสอบและจดบันทึกอารมณ์ ในวันนี้	- แบบสำรวจอารมณ์ - ตารางตรวจสอบอารมณ์ - ตารางการจดบันทึกอารมณ์

องค์ประกอบPL/กลุ่ม	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
ความคิดรวบยอด -กลุ่มใหญ่ ประยุกต์แนวคิด	- สุ่มนักเรียน 4-5 คนออกมา รายงาน - ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป - ครูมอบหมายการบ้านให้ นักเรียนนำไปฝึกสำรวจและ ตรวจสอบอารมณ์ นำมาส่ง ในสัปดาห์หน้า	- ตารางจดบันทึกอารมณ์ - ตารางตรวจสอบอารมณ์

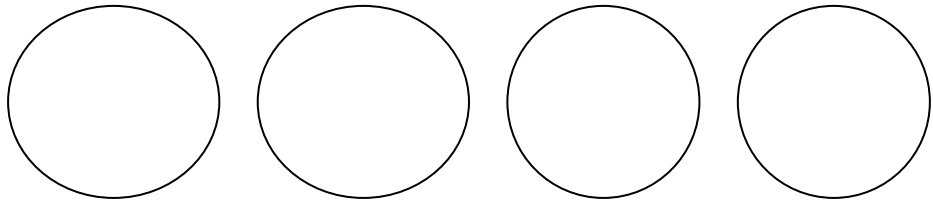
สื่อการสอน

1. ภาพการ์ตูน
2. ใบงาน
3. ใบความรู้
4. แบบสำรวจอารมณ์
5. ตารางตรวจสอบอารมณ์ , ตารางจดบันทึกอารมณ์

การประเมินผล

1. สังเกตจากการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและการอภิปรายในกลุ่ม
2. จากการรายงานผลงานกลุ่ม
3. จากแบบสำรวจอารมณ์ ตารางตรวจสอบอารมณ์ และตารางการจดบันทึกอารมณ์

ภาพการ์ตูน แสดงอารมณ์ต่าง ๆ

ใบงาน

(แผนการสอนเรื่อง การจัดการกับอารมณ์ “ตระหนักรู้ในอารมณ์”)

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม ละคร 5 คนร่วมกันอภิปรายตามประเด็นต่อไปนี้

มีเหตุการณ์อะไรบ้างที่ทำให้นักเรียนเกิดอารมณ์..... นักเรียนรู้ได้อย่างไรว่าขณะนั้นกำลังมีอารมณ์ดังกล่าว และนักเรียนมีวิธีการคลี่คลายอารมณ์นั้นให้เบาบางลงอย่างไรบ้าง

- 1 อารมณ์โกรธ
- 2 อารมณ์รัก
- 3 อารมณ์เศร้า
- 4 อารมณ์กลัว

เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดอารมณ์	สิ่งบ่งบอกว่ากำลังมีอารมณ์ดังกล่าว	วิธีคลี่คลายอารมณ์

ใบความรู้ เรื่อง อารมณ์

อารมณ์ เป็นสภาวะทางจิตใจที่มีผลมาจากการตอบสนองต่อตัวกระตุ้น ทั้งที่มาจากภายใน ได้แก่ ความสบาย ความเจ็บระบม และอาจมาจากสิ่งเร้าภายนอก ไม่ว่าจะเป็นจากผู้คน อุณหภูมิ เสียง แสง ดินฟ้าอากาศ อารมณ์อาจมีหลายแง่ ทั้งในแง่ดีและไม่ดี

อารมณ์ดีและอารมณ์ไม่ดี

อารมณ์มีทั้งที่แสดงออกมาในทางบวกและทางลบ ในทางบวก เช่น ดีใจ รัก สบายใจ พอใจ ส่วนอารมณ์ทางลบ เช่น เครียด โกรธ เกลียด ไม่พอใจ วิตกกังวล ในแต่ละวันอารมณ์ต่าง ๆ ทั้ง 2 ประเภทจะเกิดขึ้นตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าที่มากกระทบว่าจะกระตุ้นให้เกิดอารมณ์อะไร และขึ้นอยู่กับความรู้จักอารมณ์ รู้จักผ่อนคลาย และปรับอารมณ์ของตนเองด้วย

ใบความรู้สำหรับครู		
เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดอารมณ์ อารมณ์	สิ่งที่บ่งบอกว่ากำลังมีอารมณ์ดังกล่าว	วิธีการคลายเครียด
1. โกรธ - ถูกบ่น ถูกตำ ถูกขัดใจ - ถูกเหยียดหยาม ดูหมิ่น - ถูกเอารัดเอาเปรียบ - ถูกทำร้าย ฯลฯ	- กัดฟัน กำมือ กระตืบเท้า หน้าบึ้ง - หน้าแดง ตัวสั่น มือสั่น ตาขวาง - ร้องกรีด ร้องไห้ - น้ำเสียงเข้มข้ม - ปวดศีรษะ หัวใจเต้นเร็ว ฯลฯ - ตะโกน โต้ตอบด้วยคำพูด	- นับเลข นับลูกแกะ - เดินหนี เพื่อไปสงบสติอารมณ์ - พุดระบาย - ดูหนัง ฟังเพลง - ออกกำลังกาย - สูดลมหายใจเข้าออกลึก ๆ ทำสมาธิ
2. รัก - เจอคนถูกใจ - พุดกันรู้เรื่อง - มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ฯลฯ	- หน้าตามีความสุข - อารมณ์ดี - หน้าแดง ตาเป็นประกาย - เขินอาย - ใจลอย เหม่อลอย - ไม่มีสมาธิในการทำงาน	- ให้สนใจกับสิ่งที่มีความรับผิดชอบ - เตือนตนเองว่าอย่ายึดติดกับความสุข
3. เศร้า - สูญเสียของรัก เช่น บุคคลใกล้ชิด สิ่งของ - ผิดหวัง เช่น สอบตก ผิดหวังในความรัก - เวลาอยู่คนเดียวแล้วเกิดความเหงา	- ร้องไห้ กินไม่ได้นอนไม่หลับ - แยกตัว ไม่อยากทำอะไร ไม่สนใจตัวเองและสิ่งแวดล้อม - หนีไปจากสิ่งแวดล้อมเดิม ๆ - ต้องการพุดคุยกับเพื่อนหรือคนสนิทที่ไว้ใจได้ เพื่อระบาย - รู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า	- เปลี่ยนบรรยากาศหาทางผ่อนคลายด้วยการทำกิจกรรม ไม่พยายามอยู่ลำพัง - หากคนพุดคุยด้วย - ยอมรับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง มองหาสิ่งดีที่มี

ใบความรู้สำหรับครู (ต่อ)

เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดอารมณ์ อารมณ์	สิ่งที่บ่งบอกว่ากำลังมีอารมณ์ดังกล่าว	วิธีการคลายเครียด
4. กลัว - ความมืด ความสูง - อุบัติเหตุ ภัยธรรมชาติ - ถูกทำร้าย ถูกทอดทิ้ง - ความผิดหวัง	- ใจสั่น มือสั่น มือเท้าเย็น เหงื่อออก - หายใจติดขัด อึดอัด เสียงสั่น - ลุกสั่น ลุกสั่น หวาดระแวง วิตกกังวล	- หลีกเลี่ยงสิ่งที่ทำให้รู้สึกกลัว - รอบคอบ ระมัดระวัง - ตั้งสติ คิดหาสาเหตุ - ให้กำลังใจตัวเอง

ใบสำรวจอารมณ์ตนเอง

ให้นักเรียนใส่เครื่องหมาย / ในช่องว่างที่ตรงกับตัวนักเรียน
ให้นักเรียนสำรวจตัวเองว่า โดยปกติเป็นคนมีอารมณ์แบบใดบ้าง

() อารมณ์เบิกบานใจ	() อารมณ์กลัว
() อารมณ์ร่าเริง	() อารมณ์อิจฉา
() อารมณ์อ่อนล้า	() อารมณ์เศร้า
() อารมณ์หงุดหงิด	() อารมณ์เหงา
() อารมณ์รังเกียจ	() อารมณ์ร้อน
() อารมณ์โกรธ	() อารมณ์เย็น
() อารมณ์ห่อเหี่ยว	() อารมณ์ปิติ
() อารมณ์ดีใจ	() อารมณ์ดี
() อารมณ์ขื่น	() อารมณ์เครียด
() อารมณ์เบื่อ	() อารมณ์เสีย

ตารางการตรวจสอบอารมณ์							
วัน อารมณ์	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
โกรธ							
หงุดหงิด							
ดีใจ							
เบิกบานใจ							
อื่น ๆ							

ตารางการจดบันทึกอารมณ์			
วัน เดือน ปี เวลา	อารมณ์	เหตุการณ์	การกระทำ
.....			

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เวลา 60 นาที

จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายขั้นตอนการจัดการกับอารมณ์ได้ และสามารถใช้ทักษะการจัดการกับอารมณ์ในสถานการณ์จำลองได้

สาระสำคัญ อารมณ์เป็นความรู้สึกอย่างหนึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบ การแสดงอารมณ์บางอย่างโดยปราศจากควบคุมอาจก่อให้เกิดผลเสีย เช่น เกิดอารมณ์โกรธแล้วไม่สามารถควบคุมตนเอง เข้าไปทะเลาะวิวาท ทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น แสดงพฤติกรรมความรุนแรงออกมา การควบคุมอารมณ์เป็นทักษะที่เรียนรู้และฝึกฝนได้ ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ สำรวจอารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดขึ้น คาดการณ์ผลดีผลเสียของการแสดงอารมณ์ ควบคุมอารมณ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ สำรวจความรู้สึก และชื่นชมตนเองเมื่อสามารถควบคุมอารมณ์ได้สำเร็จ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

องค์ประกอบ PL/กลุ่ม	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
ขั้นรู้ชัดเห็นจริง ความคิดรวบยอด - กลุ่มใหญ่ (10 นาที)	- นำเข้าสู่บทเรียนโดยสร้างสถานการณ์จำลอง ครูสั่งให้นักเรียนทุกคน ต้องอยู่ทำความสะอาดห้องในตอนเย็นวันนี้ (ครูทำสีหน้าจริงจังและไม่บอกเหตุผล) แล้วสุ่มถามความรู้สึก - บรรยาย เรื่องการจัดการกับอารมณ์	- ใบความรู้ ขั้นตอนการจัดการกับอารมณ์ - กรณีศึกษา เรื่องของชาติ
ประสบการณ์ - กลุ่มใหญ่	- ครูอ่านกรณีศึกษา	

องค์ประกอบ PL/กลุ่ม	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
สะท้อนความคิด/อภิปราย - กลุ่ม 5 คน (10 นาที) ความคิดรวบยอด - กลุ่มใหญ่ (10 นาที) <u>ชั้นลงมือกระทำ</u> ประยุกต์แนวคิด - กลุ่มเล็ก (10 นาที) ความคิดรวบยอด - กลุ่มใหญ่ (15 นาที)	- มอบหมายงานให้วิเคราะห์กรณีศึกษา - สุ่มกลุ่มให้รายงาน/ครูนำอภิปราย - สรุปแนวทางการจัดการกับอารมณ์จากกรณีศึกษา - ฝึกทักษะการจัดการกับอารมณ์จากกรณีศึกษาต่างๆ - ตัวแทนกลุ่มรายงาน/ครูนำอภิปราย - ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป	- ใบชี้แจง - ใบงาน

สื่อการสอน

1. กรณีศึกษา เรื่องของชาติ
2. ใบชี้แจง , ใบงาน
3. ใบความรู้

การประเมินผล

1. สังเกตการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายในกลุ่ม
 2. จากการรายงานผลงานกลุ่ม
-

ใบความรู้ เรื่อง การจัดการกับอารมณ์

อารมณ์เป็นความรู้สึกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจากผลกระทบต่าง ๆ ภายนอก อารมณ์มีทั้งทางบวกและทางลบ การแสดงอารมณ์บางอย่างโดยปราศจากการควบคุม อาจก่อให้เกิดผลเสียได้ การจัดการหรือควบคุมอารมณ์เป็นทักษะที่เรียนรู้และฝึกฝนได้ โดยมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ

1. สำรวจอารมณ์ หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เช่น มือสั่น ใจสั่น ตัวสั่น กัดฟัน กำมือ
2. คาดการณ์ผลดี-ผลเสียของการแสดงอารมณ์นั้นออกมา
3. ควบคุมอารมณ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น
 - 3.1 หายใจเข้าออกยาว ๆ
 - 3.2 นับเลข 1-10 ซ้ำ ๆ (หรือนับต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะรู้สึกว่าการแสดงอารมณ์สงบ)
 - 3.3 ขอเวลานอก โดยการหนีออกไปจากสถานการณ์นั้น ๆ ชั่วคราว
 - 3.4 กำหนดลมหายใจ โดยให้สติอยู่ที่การหายใจเข้าออก
4. สำรวจความรู้สึกของตนเองอีกครั้ง และชื่นชมกับการที่ตนเองสามารถควบคุมอารมณ์ได้

ใบชี้แจง

(แผนการสอนเรื่องทักษะการจัดการกับอารมณ์)

ให้นักเรียนรวมกลุ่มกัน 5 คน ร่วมกันวิเคราะห์ขั้นตอนการจัดการกับอารมณ์ จากกรณีศึกษาใน 4 ประเด็น ต่อไปนี้

1. สำรวจอารมณ์ ชาติมีความรู้สึกอย่างไรที่ถูกเบียดเบียน.....
2. คาดการณ์ผลดี-ผลเสียของการแสดงอารมณ์

ผลดี	ผลเสีย
ถ้าชาติแสดงอารมณ์.....	
.....	
ถ้าชาติไม่แสดงอารมณ์.....	
.....	

3. เลือกวิธีควบคุมอารมณ์ ชาติควบคุมอารมณ์ด้วยวิธี.....
4. สำรวจความรู้สึกครั้งสุดท้าย ชาติรู้สึก.....

กรณีศึกษา เรื่องของชาติ
(แผนการสอน เรื่องการจัดการกับอารมณ์)

ชาติ เป็นนักเรียนชั้น ม.1 ได้คัดเลือกเป็นตัวแทนห้องเข้าร่วมทีมฟุตบอลในตำแหน่งผู้รักษาประตู ในวันแข่งขันชาติรู้สึกอ่อนเพลียมากเนื่องจากคินที่ผ่านมาแม่และชาติมีอาการท้องเสียทั้งคู่นอกจากจะอดนอนแล้วยังต้องเฝ้าพยาบาลแม่ด้วย เช้าวันรุ่งขึ้น ชาติต้องรีบมาให้ทันการแข่งขันจึงยังไม่ได้ทานข้าวเช้า ในการแข่งขัน ชาติจึงไม่มีเรี่ยวแรงในการรับลูกฟุตบอลทำให้ทีมตรงข้ามทำประตูได้มากและชนะการแข่งขันไปถึง 5 ประตู หลังจบการแข่งขันจึงเข้ามาพักผ่อนในห้องเรียน เบิ้ม เพื่อนร่วมห้องจึงเข้ามาต่อว่าและตะโกนด่าว่า ที่ทีมแพ้ในวันนี้เพราะชาติเล่นไม่ดีและก่อนเข้าโรงเรียนเห็น เอฟ (ทีมฝ่ายตรงข้าม) ส่งเงินให้ชาติแต่ไม่รู้ว่าเท่าไร คงเป็นสาเหตุให้ชาติล้มบอลแน่นอน ชาติรู้สึกโกรธเบิ้มมาก พยายามควบคุมอารมณ์ เพราะรู้ว่าเพื่อนกำลังเสียใจ ถ้าได้ตอบออกไปจะต้องทะเลาะกันแน่ ในที่สุดชาติก็สามารถควบคุมอารมณ์ได้โดยการนับ 1-10 สูดลมหายใจเข้าออกยาว ๆ หลังจากเพื่อนๆ ห้ามปรามเบิ้มแล้ว ชาติจึงค่อยๆอธิบายเรื่องเมื่อคินและเงินที่เอฟนำมาให้คือเงินทอนที่ชาติลืมไว้เมื่อไปซื้อยาที่ร้านเอฟเมื่อคืนนี้ และชาติได้ขอโทษเพื่อนว่าถ้ารู้ตัวว่าไม่สบายมากขนาดนี้คงจะไม่ลงแข่งจนมีผลทำให้ทีมแพ้

ใบงาน

(แผนการสอนเรื่อง ทักษะการจัดการกับอารมณ์)

ให้สมาชิกรวมกลุ่มกัน 5 คนร่วมกันฝึกทักษะการจัดการกับอารมณ์ จากสถานการณ์ที่กำหนดแล้วเขียนรายงานลงในแบบบันทึกตามใบชี้แจง โดยวิเคราะห์เป็นขั้นตอนตามที่เรียนมา (10 นาที) แล้วส่งตัวแทนกลุ่มรายงานหน้าชั้น

สถานการณ์ที่ 1

พอกลับมาบ้านซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่มาฝากน้อง แต่ไม่ได้ซื้อมาฝาก แนน แนนรู้สึกโกรธพ่อกและอิจฉาน้องมาก ยืนดูน้องลองเสื้อผ้าตัวใหม่แล้วอยากเข้าแย่งมาฉีกให้ขาด ถ้านักเรียนเป็นแนนในขณะนั้นจะอย่างไร

สถานการณ์ที่ 2

แจ้ว เป็นนักเรียนที่ไม่ชอบวิชาคณิตศาสตร์มากเพราะไม่ชอบคิดคำนวณและขี้เกียจทำการบ้านมาก เมื่อถึงชั่วโมงคณิตศาสตร์ทำให้รู้สึกกลัวมากและอาจารย์ให้แจ้ว ไปทำบนกระดานหน้าชั้นเรียนแต่แจ้วทำไม่ได้ อาจารย์จึงดูว่าเป็นเพราะไม่ทำการบ้านจึงเป็นอย่างนี้ แจ้วรู้สึกอายและโกรธมาก ถ้านักเรียนเป็นแจ้วจะทำอย่างไร

สถานการณ์ที่ 3

ต้อย เป็นนักเรียนชั้น ม.1 ที่ฐานะทางบ้านยากจน มักใส่เสื้อผ้าเก่าๆมาโรงเรียน เวลาเรียนพิเศษวันเสาร์มักใส่เสื้อผ้าซ้ำ ๆ เก่าๆมา ทำให้เพื่อนชอบล้อและเวลาเพื่อนพูดคุยถึงเรื่องแฟชั่นก็มักพูดกระทบถึงเสื้อผ้าของต้อย ทำให้ต้อยรู้สึกโกรธและหงุดหงิดมากที่เพื่อนชอบพูดเรื่องของตน ถ้านักเรียนเป็นต้อยจะทำอย่างไร

แผนการสอนที่ 4 เรื่อง ทักษะการสื่อสาร
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
เวลา 120 นาที

จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้คำพูดและท่าทางเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ อารมณ์ของตนไปสู่ผู้อื่นที่เป็นไปเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี

สาระสำคัญ การสื่อสารที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยในการสร้างสัมพันธภาพ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น การสื่อสารที่ดีต้องเป็นการสื่อสารสองทาง ซึ่งต้องอาศัยทั้งภาษาพูดและภาษาท่าทางที่สอดคล้องกัน หลักในการสื่อสารที่ดีต้องสามารถควบคุมอารมณ์ให้สงบขณะสื่อสาร รู้กาลเทศะ สร้างความรู้สึกที่ดีต่อคู่สนทนา ซึ่งมี 2 ประเภท คือ การสื่อสารกับตนเอง และการสื่อสารกับคนอื่น

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

องค์ประกอบ PL/กลุ่ม	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
<u>ขั้นรู้ชัดเห็นจริง</u> ประสบการณ์ - กลุ่มใหญ่	- นำเข้าสู่บทเรียนโดย ครูให้นักเรียนเล่นเกมบอกต่อและสนทนาถึงเรื่องการสื่อสาร	- ใบชี้แจง
ความคิดรวบยอด - กลุ่มใหญ่ (15 นาที)	- บรรยาย เรื่อง การสื่อสาร	- ใบความรู้
สะท้อนความคิด/อภิปราย - กลุ่ม 5 คน (30 นาที)	- มอบหมายงาน ให้วิเคราะห์สถานการณ์ ตามใบงาน	- ใบงาน
ความคิดรวบยอด - กลุ่มใหญ่ (10 นาที)	- สุ่มกลุ่มออกมารายงานครูนำอภิปราย	- ใบความรู้สำหรับครู

องค์ประกอบ PL/กลุ่ม	กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
<u>ขั้นลงมือกระทำ</u> ประยุกต์แนวคิด - กลุ่มเล็ก (30 นาที) ความคิดรวบยอด - กลุ่มใหญ่ (20 นาที)	- ฝึกทักษะการสื่อสาร โดยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มฝึกซ้อมแสดงบทบาทสมมุติตามสถานการณ์ในใบงาน - สุ่มกลุ่มออกมาแสดงหน้าชั้น - ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป	- บทสนทนาที่นักเรียนเขียน

สื่อการสอน

1. ใบชี้แจง
2. ใบความรู้
3. ใบงาน
4. บทสนทนา

การประเมินผล

1. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็น และการร่วมอภิปราย
 2. จากการรายงานกลุ่ม
 3. จากบทสนทนา และการแสดงบทบาทสมมุติ
-

ใบชี้แจง

(เกมบอกต่อ)

ให้นักเรียนแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 10 คน ให้ตัวแทนกลุ่มมาอ่านบัตรคำในเวลา 1 นาที แล้วไปบอกต่อสมาชิกในแถว ต่อกันทีละคนจนถึงคนสุดท้ายจึงให้พูดออกมา แล้วเปรียบเทียบว่าตั้งแต่คนแรกจนถึงคนสุดท้าย สามารถถ่ายทอดข้อความได้ถูกต้องหรือไม่

บัตรคำกลุ่มที่ 1

แก๊งเพื่อนสะบัดปากกาใส่ทำหมึกและทေးเสื้อผ้า เมื่อกลับมาถึงบ้าน พ่อเห็นเข้าจึงด่าว่า “ทำไมไม่ซักหน้าเพื่อนชะหนึ่งที่ให้หายซ่า” แม่ซึ่งกำลังทำกับข้าวในครัว รีบร้อนถือมีดในมือ เดินออกมา ปราบพ่อว่า “ไปสอนลูกอย่างนั้น คราวหน้าคงไม่ใช่แต่หมึกเปื้อนเสื้อ จะกลายเป็นเลือดเปื้อนเสื้อชะมากกว่า”

บัตรคำกลุ่มที่ 2

ปักเป้า นำเงินที่แม่ใช้ให้ไปซื้อน้ำปลาหายไป กลับมาบ้านจึงถูกแม่บ่นว่า อย่างหนักพร้อมทั้งตัดค่าขนม ปักเป้าโมโหมากเดินออกไปนอกบ้าน เจอสุนัขก็ไล่เตะ เจอแมวก็ก่ไล่ตี สุดท้ายเตะกระป๋องไปถูกรถของพี่เบนซ์คนข้างบ้านเป็นรอยยาว คราวนี้เลยถูกพี่เบนซ์คว่ำไม้ไล่ตีบ้าง

บัตรคำกลุ่มที่ 3

แจ้วกับแหวกกำลังนั่งลอกการบ้านคณิตศาสตร์อยู่ แจนเดินผ่านมาจึงว่า “มีนาล่ะ ถึงได้สอบตกไม่รู้จักคิดเองชะบ้าง เดี่ยวจะฟ้องอาจารย์” สักครูอาจารย์เดินผ่านมา ถามว่า “กำลังทำอะไรอยู่ ดีจังรู้จักใช้เวลาว่างทำงาน แต่การบ้านต้องทำเองนะจ๊ะ ถ้าวอกกันจะทำข้อสอบไม่ได้” แจ้วกับแหววมองหน้ากัน แล้วพูดว่า “ต้องเป็นยัยแจ้วไปฟ้องอาจารย์แน่เลย พวกเราถึงได้ถูกว่า”

ใบความรู้ เรื่องการสื่อสาร

การสื่อสารที่ดีต้องเป็นการสื่อสารสองทาง ซึ่งต้องอาศัยทั้งภาษาพูดและภาษาท่าทาง ที่สอดคล้องกันและการฟังอย่างตั้งใจเพื่อให้เข้าใจว่าผู้พูดต้องการสื่อสารอะไร

หลักในการสื่อสารที่ดี คือ

1. สามารถควบคุมอารมณ์ให้สงบในขณะที่สื่อสาร
2. รู้กาลเทศะ คือ รู้บุคคล เวลา และสถานที่ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
3. สร้างความรู้สึกที่ดีต่อคู่สนทนา เช่น ให้เกียรติ ให้ความสำคัญ ถามความเห็น พูดให้กำลังใจ

ประเภทของการสื่อสาร มี 2 ประเภท คือ

1. การสื่อสารกับตัวเอง เพื่อจัดการกับอารมณ์ของตนเองและพร้อมที่จะไปสื่อสารกับคนอื่น
2. การสื่อสารกับคนอื่น แบ่งออกเป็น
 - 2.1 การสื่อสารด้วยคำพูด ส่วนสำคัญของคำพูด คือ เนื้อหาสาระและน้ำเสียง
 - 2.2 การสื่อสารด้วยภาษาท่าทาง จะทำให้อีกฝ่ายรับรู้ว่าคุณต้องการสื่อสารอะไร และมีความรู้สึกอย่างไรต่อผู้ฟัง

ใบงาน

(แผนการสอน เรื่องการสื่อสาร)

ให้นักเรียนรวมกลุ่มกัน 5 คน ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์และเขียนบทสนทนาที่เป็นการสื่อสารที่เกิดจากระบบคิดที่ดี มีเหตุผล และไม่ใช้อารมณ์ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนขึ้นมาเสนอและแสดงบทบาทสมมุติตามบทที่เขียนขึ้น

สถานการณ์ที่ 1 (กลุ่มที่ 1 และ 2)

ดอน กำลังสงสัยการเปลี่ยนแปลงไปของ นอต เพื่อนสนิทว่า มีอารมณ์ฉุนเฉียว ซี้โมโห สิ้นน้ำบึ้งตึงตลอดเวลา เมื่อใครพูดจากระทบถึงหรือหยอกล้อเล่น จะโกรธทันที บางครั้งก็มีเรื่องทะเลาะกับเพื่อนเกือบถึงขั้นชกต่อยกัน ดอนอยากจะพูดคุยกับนอต ควรจะเริ่มต้นอย่างไรดี ให้นักเรียนช่วยกันเขียนบทสนทนา

สถานการณ์ที่ 2 (กลุ่มที่ 3 และ 4)

เจน สังเกตเห็นเพื่อนมีท่าทีเปลี่ยนไป พูดกับเจนน้อยลง มีท่าทีเฉยเมยมึนตึง ไม่ยอมทักทายหรือชวนไปทานข้าวเหมือนเมื่อก่อน หลีกเลี้ยงที่จะทำงานรวมกลุ่มกับเจนในชั่วโมงเรียน เวลาเจนไปชวนคุยหรือทักทาย ก็พูดน้อยมากแบบถามคำตอบคำเหมือนไม่เต็มใจ เป็นอย่างนี้มาเกือบ 2 อาทิตย์แล้ว เจนพยายามทบทวนว่าเธอทำอะไรให้เพื่อนโกรธหรือรู้สึกผิดใจบ้างก็คิดไม่ออก เจนจะเข้าไปพูดคุยกับเพื่อนอย่างไรดี ให้นักเรียนช่วยกันเขียนบทสนทนา

สถานการณ์ที่ 3 (กลุ่มที่ 5 และ 6)

นัท มีความรู้สึกที่อาจารย์สอนภาษาไทย ไม่ชอบหน้าเขาเท่าใด เช่น มักจะให้นัตอบคำถามยาก ๆ ต่อหน้าเพื่อน ครูอาจารย์มักจะพูดเล่นกับเพื่อนคนอื่น ๆ บ่อย แต่กับนัทจะไม่ค่อยพูดเล่นด้วย เวลาตรวจการบ้านของนัท มักจะเข้มงวดเป็นพิเศษ นัทมีความรู้สึกที่อาจารย์ไม่ชอบหน้าเขา มีอคติ และไม่ยุติธรรม ทำให้นัทรู้สึกเบื่อวิชาภาษาไทยและไม่ชอบหน้าอาจารย์ เวลาอาจารย์เรียกตอบก็ทำท่าเบื่อหน่ายไม่อยากจะตอบ ทำการบ้านแบบส่งเดชไม่ตั้งใจ นัทเองก็รู้ตัวและพยายามจัดความคิดที่ทำให้เขาอารมณ์เสีย นักเรียนคิดว่านัทควรคิดและบอกตัวเองอย่างไร เพื่อให้เขามีมุมมองต่ออาจารย์ดีขึ้น และให้นักเรียนช่วยกันเขียนบทสนทนา เมื่อนัทไม่เข้าใจบทเรียนจะต้องไปถามอาจารย์

ใบความรู้สำหรับครู (แนวทางในการตอบใบงาน)

สถานการณ์ที่ 1

ดอน ไม่รู้แน่ชัดว่า นอตเป็นอะไร การเปลี่ยนแปลงอาจมาจากหลายสาเหตุ เช่น ความเครียด ปัญหาทางบ้าน ดังนั้นการพูดคุยจึงต้องระวังไม่พูดในเชิงตำหนิหรือกล่าวหา ดอนอาจเริ่มต้นด้วยการไปหานอตที่บ้าน การพูดคุยอาจบอกถึงความรู้สึกกังวล เป็นห่วง ถ้าเพื่อนยังไม่พร้อมที่จะเปิดเผยสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง ดอนควรพูดทิ้งท้ายว่า ถ้าเพื่อนมีอะไรไม่สบายใจ เขายังมีดอนเป็นเพื่อนที่จะขอความช่วยเหลือไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม

สถานการณ์ที่ 2

กรณีของเจนมีความตั้งใจที่ดีที่จะเข้าไปสื่อสารกับเพื่อน เจนไม่มีทิฐิ จึงไม่จำเป็นต้องสื่อสารกับตัวเองเพื่อลดทิฐิ เพียงแต่ใช้การสื่อสารแบบสะท้อนความรู้สึกกับเพื่อน และสื่อสารเพื่อตรวจสอบข้อสันนิษฐานเพื่อนว่าโกรธเธอหรือเปล่า (อย่าเพิ่งด่วนสรุปว่าเพื่อนไม่พอใจเรา) และสาเหตุของความโกรธนั้นคืออะไร

สถานการณ์ที่ 3

หลักในการสื่อสารกับตนเองคือ

- มองคนอื่นในแง่ดี
- อย่าด่วนสรุปหรือตัดสินคนอื่น อย่าคิดแทนคนอื่น
- ยอมรับในความแตกต่างของบุคคล
- ช่างสังเกต

นัทควรบอกตัวเองว่าอย่าด่วนสรุปอาจารย์ แต่ควรมองตัวเอง อาจพบว่าเขาอาจมีลักษณะแข็งกระด้าง ไม่อ่อนน้อม พูดจาไม่สุภาพ ไม่ตั้งใจทำงาน

แต่ถ้าอาจารย์ไม่ชอบเขาจริง ๆ ก็ลองสังเกตและวิเคราะห์ว่าเพราะสาเหตุใดสาเหตุใดแก้ไขได้ก็ควรแก้ไข แต่ถ้าแก้ไขไม่ได้ต้องบอกตัวเองว่าไม่มีใครสามารถทำให้คนทุกคนที่รู้จักมาชอบมารักเราได้

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

แผนการสอนสุขศึกษาตามปกติ
เรื่อง
พฤติกรรมความรุนแรง

- คำชี้แจง** แผนการสอน เรื่อง ความรุนแรง ประกอบด้วยแผนการสอน 2 เรื่อง คือ
1. ความรุนแรง จำนวน 1 คาบ คาบละ 60 นาที
 2. สาเหตุและพฤติกรรมความรุนแรง จำนวน 1 คาบ คาบละ 60 นาที

แผนการสอนสุขศึกษา เรื่อง ความรุนแรง
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เวลา 60 นาที

จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนสามารถบอกความหมายและประเภทของความรุนแรงได้

สาระสำคัญ พฤติกรรมความรุนแรงเป็นการแสดงออกหรือการกระทำใด ๆ ที่เป็นการละเมิดสิทธิทั้งของตนเองและผู้อื่น ทั้งทางร่างกาย วาจา จิตใจและทางเพศ ซึ่งมีผลทำให้ผู้ถูกกระทำ ได้รับความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจ ประเภทของความรุนแรงอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ความรุนแรงต่อตนเอง ความรุนแรงระหว่างบุคคล และความรุนแรงต่อส่วนรวม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน - ครูให้นักเรียนสนทนา ถึงข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ที่คนร้ายใช้อาวุธทำร้ายเหยื่อด้วยความรุนแรงบนสะพานลอย และเหตุความรุนแรงอื่น ๆ ที่ปรากฏเป็นข่าว (10 นาที) ขั้นดำเนินการเรียนการสอน - ครูให้นักเรียนจับคู่กันยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่นักเรียนคิดว่าเป็นความรุนแรง ครูจดไว้บนกระดาน และให้นักเรียนช่วยกันบอกความหมายของความรุนแรง (20 นาที) - ครูสรุปและอธิบายความหมายและประเภทของความรุนแรง - แบ่งกลุ่ม 6 คนให้อภิปรายตามประเด็นในใบงาน แล้วส่งตัวแทนกลุ่มออกมารายงานหน้าชั้นเรียน (15 นาที) ขั้นสรุป - ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป ความหมาย ประเภท และผลกระทบของความรุนแรง - ครูมอบหมายงานให้นักเรียนสำรวจในชีวิตประจำวัน ว่านักเรียนเคยมีประสบการณ์ของความรุนแรงหรือไม่	- ข่าว - ใบความรู้ - ใบงาน

สื่อการสอน

1. ข่าวจากหนังสือพิมพ์

2. ไปความรู้
3. ไปงาน

การประเมินผล

1. สังเกตจากการตอบคำถามและการสนทนา
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็นและการอภิปรายในกลุ่ม
3. จากการรายงาน

ไปความรู้ เรื่อง ความรุนแรง

พฤติกรรมความรุนแรง หมายถึง การแสดงออกหรือการกระทำใด ๆ ที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ทั้งทางร่างกาย วาจา จิตใจและทางเพศ ต่อตนเอง ผู้อื่นและส่วนรวม ซึ่งเป็นผลทำให้ผู้ถูกกระทำได้รับบาดเจ็บ ความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ประเภทของความรุนแรง

สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ต่อตนเอง ได้แก่ การฆ่าตัวตาย การทำร้ายตนเอง
2. ระหว่างบุคคล ได้แก่ ความรุนแรงในครอบครัว เช่น การทารุณเด็ก ความรุนแรงต่อคู่ครอง ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ เป็นต้น ความรุนแรงในชุมชน
3. ส่วนรวม ได้แก่ ความรุนแรงในสังคม ความรุนแรงทางการเมือง

ผลกระทบของความรุนแรง

เมื่อเกิดความรุนแรงย่อมก่อให้เกิดความเสียหายและมีผลกระทบมากมาย ได้แก่

1. ผลกระทบโดยตรง เช่น เสียชีวิต บาดเจ็บ พิการ เจ็บป่วย ครอบครัวแตกแยก ไม่นั่นคง
2. ผลกระทบโดยอ้อม เช่น ปัญหาสุขภาพและสาธารณสุข ปัญหาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตลดลง

ใบงาน

(แผนการสอนเรื่อง ความรุนแรง)

ให้นักเรียนรวมกลุ่มกัน 6 คน อภิปรายในกลุ่ม และหาข้อสรุปของกลุ่มตามประเด็นที่มอบหมาย (เวลา 10 นาที) แล้วส่งตัวแทนรายงานหน้าชั้น

สถานการณ์

น้อย เป็นนักเรียนชั้น ม.1 ถูกเพื่อนล้อว่า ลูกเปิดขี้เหร่ ทำให้โกรธเพื่อนมาก ตรงเข้าตบตีเพื่อนจนเกิดการทะเลาะวิวาท ถูกอาจารย์ฝ่ายปกครองทำโทษ เมื่อกลับถึงบ้านน้อยเล่าเรื่องให้แม่ฟัง แม่ตำหนิน้อยว่าไม่ควรแก้ปัญหาด้วยการใช้ความรุนแรง น้อยรู้สึกเสียใจและผิดหวังมาก เลยทำร้ายตนเองด้วยการตบหน้าตัวเองแรง ๆ หลายที่

จากสถานการณ์ที่กล่าวมา นักเรียนคิดว่า

1. น้อยใช้ความรุนแรงกับใครบ้าง
2. ผลเสียหรือผลกระทบที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงมีอะไรบ้าง
3. ถ้าหากน้อยไม่ปรับปรุงตนเอง และยังแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงเสมอจะเกิดผลเสียอย่างไร

แผนการสอนสุขศึกษา เรื่องสาเหตุและพฤติกรรมความรุนแรง
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
เวลา 60 นาที

จุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนสามารถบอกลักษณะและสาเหตุของพฤติกรรมความรุนแรงได้

สาระการเรียนรู้ พฤติกรรมความรุนแรงเป็นการแสดงออกหรือการกระทำที่ล่วงละเมิดต่อร่างกาย ต่อจิตใจ ทางเพศ ซึ่งมีสาเหตุมาจากตัวบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน	เนื้อหา/สื่อ
ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน - ครูนำวิดีโอเกี่ยวกับความรุนแรง เช่น ละคร ข่าว โฆษณาให้นักเรียนชมและช่วยกันพิจารณาว่าเป็นการใช้ความรุนแรงหรือไม่ และเป็นความรุนแรงทางด้านใด (15 นาที) ขั้นดำเนินการเรียนการสอน - ครูให้นักเรียนจับคู่ 2 คน แล้วแจกบัตรคำให้นักเรียนช่วยกันพิจารณาว่าข้อความนั้นเป็นลักษณะของพฤติกรรมความรุนแรงทางด้านใด และส่งตัวแทนมาติดบัตรคำบนกระดาน - ครูอธิบายลักษณะของพฤติกรรมความรุนแรง - แบ่งกลุ่ม 6 คน มอบหมายงานให้ตามใบงาน (20 นาที) แล้วส่งตัวแทนออกมารายงาน / ครูนำอภิปรายและสรุปเพิ่มเติม ขั้นสรุป - ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป	- วิดีทัศน์ - ใบชี้แจง - ใบความรู้ - ใบงาน

สื่อการสอน

1. วิถีทัศน์
2. ใบบงาน , ใบบความรู้ , ใบบชี้แจง
3. กระดาษวาดเขียนแผ่นใหญ่ , ปากกาเมจิก

การประเมินผล

1. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็นและการอภิปรายในกลุ่ม
2. จากการรายงานผลงานกลุ่ม

ใบความรู้ เรื่อง ลักษณะและสาเหตุของพฤติกรรมความรุนแรง

ลักษณะพฤติกรรมความรุนแรง สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. พฤติกรรมความรุนแรงต่อร่างกาย หมายถึง การใช้กำลัง และหรืออุปกรณ์ใดๆ เป็นอาวุธ มีผลทำให้ผู้ถูกกระทำได้รับบาดเจ็บต่อร่างกาย เช่น การตบ ตี ตะบอย บีบคอ ผลัก ขว้างปา ทิ่มแทง กรอกายาพิษ ฯลฯ
2. พฤติกรรมความรุนแรงต่อจิตใจ หมายถึง การกระทำหรือละเว้นการกระทำใดๆ ที่มีผลทำให้ผู้ถูกกระทำ เสียใจ ปวดร้าว กระหมกกระเทือนใจ หวาดกลัว ขาดความเชื่อมั่น หรือเสียสิทธิเสรีภาพ เช่น การพุดจาหยาบคาย ตวาด ตะคอก ดุฎก ด่าทอ การมิ่นตึง ทอดทิ้ง ฯลฯ
3. พฤติกรรมความรุนแรงทางเพศ หมายถึง การกระทำในลักษณะฉวนลาม คุกคามทางเพศหรือละเมิดสิทธิทางเพศ เช่น การใช้กิริยาวาจาทะโลม มีเจตนาไปในทางชู้สาว การเกี้ยวพาราสี การชักชวน ช่มชู้ให้มีเพศสัมพันธ์ การทำอนาจาร ช่มชู้ และการทำร้ายทางเพศ

สาเหตุของความรุนแรง

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ความผิดปกติทางจิตและบุคลิกภาพ การมีประสบการณ์ความรุนแรง ขาดการศึกษา รายได้ต่ำ
2. ปัจจัยครอบครัว เพื่อนและคนใกล้ชิด
3. ปัจจัยชุมชน ได้แก่ มีแหล่งอบายมุข สื่อลามก ความหนาแน่นของประชากร ชุมชนอ่อนแอ
4. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ มาตรฐานทางสังคมที่ไม่เท่าเทียม มีวัฒนธรรมที่ยอมรับความรุนแรง

ใบชี้แจง

ให้นักเรียนจับคู่ 2 คน แล้วช่วยกันพิจารณาว่า ข้อความในบัตรคำที่ครูแจกให้ นั้น เป็นลักษณะพฤติกรรมความรุนแรงทางด้านใด ได้แก่ พฤติกรรมความรุนแรงทางร่างกาย ทางจิตใจ หรือทางเพศ แล้วนำบัตรคำไปติดบนกระดานให้ถูกต้องตรงกับลักษณะพฤติกรรมความรุนแรงด้านนั้น

ข้อความในบัตรคำ

- บัตรคำที่ 1 ด.ช. ต้อง แอบดูกางเกงในเพื่อนนักเรียนหญิง
- บัตรคำที่ 2 ครู ตวาดนักเรียนว่า โง่อย่างกับควาย
- บัตรคำที่ 3 สามี ทูบตี ภรรยา
- บัตรคำที่ 4 ด.ช.เต๋อ ตะคอกใส่น้อง
- บัตรคำที่ 5 นายชาติ ใช้ไม้ไล่ตี น.ส.สวย
- บัตรคำที่ 6 ภรรยา ต่อว่า สามี ว่า เป็นคนไม่เอาไหน
- บัตรคำที่ 7 นักเรียนช่างกล ไล่ยิงคู่อริบนรถเมล์
- บัตรคำที่ 8 คนทั้งทากรกไว้ข้างถังขยะ
- บัตรคำที่ 9 นายเถา เป่าปากแซวผู้หญิงเวลาเดินผ่าน
- บัตรคำที่ 10 ด.ญ.แจ่ม ผลัก ด.ญ.ฉันทนา
- บัตรคำที่ 11 นายป่วน ตบกัน น.ส.มอม
- บัตรคำที่ 12 นายเกียรติ เตะนายเขม
- บัตรคำที่ 13 นางอรัย ตบ นายวิสุทธิ์
- บัตรคำที่ 14 นายตุ้ย บังคับให้ ด.ช.อ้วน หลับนอนด้วย
- บัตรคำที่ 15 สหรัฐอเมริกา ทิ้งระเบิดโจมตีประเทศอิรัก

ใบงาน

ให้นักเรียนรวมกลุ่มกัน 6 คน อ่านกรณีศึกษาเรื่องของจิก แล้วช่วยกันแสดงความคิดเห็น อภิปรายในกลุ่มและตอบคำถาม พร้อมกับเขียนเป็นผังความคิดลงในกระดาษ (เวลา 20 นาที) แล้วส่งตัวแทนรายงานหน้าชั้นเรียน

กรณีศึกษา เรื่องของจิก

จิก นักเรียนชั้น ม.1 โรงเรียนแห่งหนึ่ง ชอบรวมกลุ่มกับเพื่อน 4-5 คนไปนั่งอยู่บริเวณป้ายรถเมล์หน้าโรงเรียน พุดจาแซวนักเรียนหญิงที่เดินผ่านไปมา หรือถ้าเห็นคู่อริจากโรงเรียนอื่นก็จะไล่ตีทำร้าย เหมือนอย่างนักเรียนช่างกลที่เป็นรุ่นพี่ที่คบหาอยู่ เมื่อถึงเวลาค่าๆ จึงค่อยกลับบ้าน ก่อนที่พ่อจะกลับจากที่ทำงาน เพราะหากวันใดที่พอลกลับมาไม่เห็น จิก จะโกรธและพาลอารมณ์เสีย บางครั้งก็ด่าทอด้วยคำหยาบคาย หรือถึงขั้นลงไม้ลงมือ ยิ่งวันใดที่พ่อพาเพื่อนมาดื่มเหล้าด้วยแล้ว จิกต้องเป็นคนวิ่งซื้อเหล้าและกับแกล้ม และเวลาพ่อเมาก็จะทำร้ายทุบตีแม่ หรือจิกเป็นอย่างนี้เกือบทุกวัน บางวันที่พ่ออารมณ์ดีแม่ก็จะพุดตักเตือน พ่อก็จะโต้แย้งว่าพ่อเป็นคนทำงานหาเลี้ยง เป็นหัวหน้าครอบครัว แม่ไม่มีสิทธิ์มาพุด พ่อจะทำอะไรก็ได้ในบ้านหลังนี้

คำถาม

1. นักเรียนคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ จิก มีพฤติกรรมที่ชอบใช้ความรุนแรง
2. นักเรียนคิดว่าแต่ละสาเหตุมีวิธีการป้องกันและแก้ไขได้อย่างไร

ภาคผนวก ง

คุณภาพของเครื่องมือ

ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

คุณภาพของเครื่องมือ

ตาราง 26 ค่าสถิติแสดงค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามทักษะการแก้ปัญหา

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (r)
1	0.2900
2	0.3088
3	0.2767
4	0.2323
5	0.3260
6	0.4505
7	0.3522
8	0.3285
9	0.3077
10	0.2915

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทักษะการแก้ปัญหา = 0.6454

ตาราง 27 ค่าสถิติแสดงค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามทักษะการจัดการกับอารมณ์

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (r)
1	0.5456
2	0.5483
3	0.2225
4	0.3462
5	0.2117
6	0.3246
7	0.5788
8	0.4405
9	0.2160
10	0.4680
11	0.4332
12	0.4692
13	0.5929
14	0.4358
15	0.3603
16	0.3068
17	0.3936
18	0.3054
19	0.6060

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทักษะการจัดการกับอารมณ์ = 0.8286

ตาราง 28 ค่าสถิติแสดงค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามทักษะการสื่อสาร

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (r)
1	0.2985
2	0.3413
3	0.3396
4	0.4319
5	0.3724
6	0.2430
7	0.4521
8	0.2941
9	0.4130
10	0.3628
11	0.2463
12	0.4174

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทักษะการสื่อสาร = 0.7159

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวพรดี ลิ้มปรัตนากร
วันเดือนปีเกิด	20 ธันวาคม 2501
สถานที่เกิด	เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	1/224 ถนนจรัญสนิทวงศ์ 46 แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร 10700
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	อาจารย์ 2 ระดับ 7
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2518	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนสุวรรณนิ
พ.ศ. 2520	ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นต้น (ป.กศ.ต้น)
พ.ศ. 2524	กศ.บ. (สุขศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
พ.ศ. 2547	กศ.ม. (สุขศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ